

**UNIVERSITATEA ECOLOGICĂ DIN
BUCUREȘTI
FACULTATEA DE DREPT**

Program de studii universitare de licență: Drept

**Forma de învățământ: învățământ cu frecvență redusă / învățământ la
distanță**

**Suport de curs pentru disciplina:
Drept procesual penal 1**

**Titular de disciplină:
Conf. Univ. Dr. Bogdan Buneci**

**București
2023**

CUPRINS

Introducere	7
<i>a. Date privind titularul de disciplină</i>	<i>7</i>
<i>b. Date despre disciplină</i>	<i>8</i>
<i>c. Obiectivele disciplinei</i>	<i>8</i>
<i>d. Competențe acumulate după parcurgerea cursului</i>	<i>8</i>
<i>e. Resurse și mijloace de lucru</i>	<i>8</i>
<i>f. Structura cursului</i>	<i>9</i>
<i>g. Cerințe preliminare.....</i>	<i>11</i>
<i>h. Durata medie de studiu individual</i>	<i>11</i>
<i>i. Evaluarea.....</i>	<i>11</i>
Capitolul 1 CONSIDERAȚII GENERALE PRIVIND PROCESUL PENAL ȘI DREPTUL PROCESUAL PENAL	13
1.1. <i>Introducere.....</i>	13
1.2. <i>Conținut.....</i>	13
1.2.1. <i>ACTIVITATEA JUDICIARĂ ȘI PROCESUL PENAL ÎN ROMÂNIA...</i>	13
1.2.2. <i>ȘTIINȚA DREPTULUI PROCESUAL PENAL</i>	17
1.3. <i>Test de autoevaluare a cunoștințelor.....</i>	21
1.4. <i>Bibliografie recomandată</i>	21
Capitolul 2. PRINCIPIILE FUNDAMENTALE ALE PROCESULUI PENAL ȘI LIMITELE APLICĂRII LEGII PROCESUAL PENALE	23
2.1. <i>Introducere.....</i>	23
2.2. <i>Conținut.....</i>	23
2.2.1. <i>ASPECTE GENERALE PRIVIND PRINCIPIILE FUNDAMENTALE.</i>	23
2.2.2. <i>PRINCIPIILE FUNDAMENTALE ALE PROCESULUI PENAL ROMÂN</i>	
24	
2.3. <i>Test de autoevaluare a cunoștințelor.....</i>	40
2.4. <i>Bibliografie recomandată</i>	41
2.5. <i>Teme de control.....</i>	42

Capitolul 3. PARTICIPANȚII ÎN PROCESUL PENAL.....	43
3.1. <i>Introducere.....</i>	43
3.2. <i>ASPECTE INTRODUCTIVE.....</i>	43
3.3. ORGANELE JUDICIARE	45
3.4. AVOCATUL	48
3.5. PĂRȚILE	49
3.6. SUBIECȚII PROCESUALI PRINCIPALI.....	52
3.7. ALȚI SUBIECȚI PROCESUALI.....	53
3.8. <i>Test de autoevaluare a cunoștințelor.....</i>	53
3.9. <i>Bibliografie recomandată</i>	55
Capitolul 4. ACȚIUNILE ÎN PROCESUL PENAL.....	56
4.1. <i>Introducere.....</i>	56
4.2. <i>Conținut.....</i>	56
4.2.1. ACȚIUNEA ÎN JUSTIȚIE.....	56
4.2.2. ACȚIUNEA PENALĂ	58
4.2.3. ACȚIUNEA CIVILĂ	63
Obiectul acțiunii civile	64
4.3. <i>Test de autoevaluare a cunoștințelor.....</i>	69
4.4. <i>Bibliografie recomandată</i>	71
Capitolul 5. COMPETENȚA PENALĂ.....	72
5.1. <i>Introducere.....</i>	72
5.2. <i>Conținut.....</i>	72
5.2.1. CONSIDERAȚII GENERALE ȘI FORMELE COMPETENȚEI	72
5.2.2. COMPETENȚA INSTANȚELOR JUDECĂTOREȘTI.....	74
5.2.3. PROROGAREA DE COMPETENȚĂ.....	83
5.2.4. DISPOZIȚII COMUNE REFERITOARE LA COMPETENȚĂ (art.47-52 C.pr.pen).....	86
5.2.5. INCOMPATIBILITATEA ȘI STRĂMUTAREA CAUZELOR ÎN PROCESUL PENAL (art.64-76 C.pr.pen.)	89

5.3. Test de autoevaluare a cunoștințelor.....	98
5.4. Bibliografie recomandată	100
Capitolul 6. PROBELE, MIJLOACELE DE PROBĂ ȘI PROCEDEEELE PROBATORII.....	101
6.1. Introducere.....	101
6.2. Conținut.....	101
6.2.1. PROBELE (art. 97- 103 C.pr.pen.)	101
6.2.2. PROBATORIUL ÎN PROCESUL PENAL	103
6.2.3. MIJLOACELE DE PROBĂ.....	110
6.2.4. Procedeele probatorii	111
6.3. Test de autoevaluare a cunoștințelor.....	112
6.4. Bibliografie recomandată	113
6.5. Teme de control.....	114
Capitolul 7. PROBELE, MIJLOACELE DE PROBĂ ȘI PROCEDEEELE PROBATORII. IDENTIFICAREA PERSOANELOR ȘI A OBIECTELOR. METODE SPECIALE DE SUPRAVEGHERE SAU CERCETARE	114
6.1. Introducere.....	115
6.2. Conținut.....	115
Metode speciale de supraveghere sau cercetare.....	119
7.3. Bibliografie recomandată	127
7.4. Teme de control.....	127
Capitolul 8. PROBELE, MIJLOACELE DE PROBĂ ȘI PROCEDEEELE PROBATORII. CONSERVAREA DATELOR INFORMATICE. PERCHEZIȚIA ȘI RIDICAREA DE OBIECTE ȘI ÎNSCRISURI. EXPERTIZA ȘI CONSTATAREA. CERCETAREA LOCULUI FAPTEI ȘI RECONSTITUIREA. FOTOGRAFIEREA ȘI LUAREA AMPRENTELOR SUSPECTULUI, INCULPATULUI SAU ALE ALTOR PERSOANE. MIJLOACE MATERIALE DE PROBĂ. ÎNSCRISURILE	127
8.1. Introducere.....	128

8.2. <i>Conținut</i>	128
Expertiza și constatarea (art. 172-191 C. pr. pen.)	135
8.3. <i>Bibliografie recomandată</i>	142
8.4. <i>Teme de control</i>	143
Capitolul 9. MĂSURILE PREVENTIVE ȘI ALTE MĂSURI PROCESUALE	143
9.1. <i>Introducere</i>	144
9.2. <i>Conținut</i>	144
9.2.1. NOȚIUNI PRIVIND MĂSURILE PROCESUALE	144
9.2.2. MĂSURILE PREVENTIVE	145
9.2.3. Încetarea de drept a măsurilor preventive	150
9.2.4. Categoriile măsurilor preventive	152
9.2.5. ALTE MĂSURI PROCESUALE	161
9.2.6. Măsurile asigurătorii, restituirea lucrurilor și restabilirea situației anterioare săvârșirii infracțiunii	163
9.3. <i>Test de autoevaluare a cunoștințelor</i>	164
9.4. <i>Bibliografie recomandată</i>	166
9.5. <i>Teme de control</i>	167
Capitolul 10. MĂSURILE DE SIGURANȚĂ CU CARACTER MEDICAL ...	167
10.1. <i>Introducere</i>	167
10.2. <i>Conținut</i>	167
10.3. <i>Bibliografie recomandată</i>	176
Capitolul 11. MĂSURILE ASIGURĂTORII, RESTITUIREA LUCRURILOR ȘI RESTABILIREA SITUAȚIEI ANTERIOARE SĂVÂRȘIRII INFRAȚIUNII.	177
11.1. <i>Introducere</i>	177
11.2. <i>Conținut</i>	177
11.3. <i>Bibliografie recomandată</i>	194
Capitolul 12. ACTELE PROCESUALE ȘI PROCEDURALE COMUNE.....	195
12.1. <i>Introducere</i>	195

12.2. <i>Conținut</i>	195
12.2.1. ASPECTE GENERALE PRIVIND ACTELE PROCESUALE ȘI PROCEDURALE	195
12.2.2. TERMENELE ÎN PROCESUL PENAL ȘI SANCTIUNILE PROCEDURALE PENALE	202
12.2.3. CHELTUIELILE JUDICIARE ȘI AMENDA.....	210
12.3. <i>Test de autoevaluare a cunoștințelor</i>	212
12.4. <i>Bibliografie recomandată</i>	214
12.5. <i>Teme de control</i>	214
Capitolul 13. NULITĂȚILE ÎN PROCESUL PENAL	214
13.1. <i>Introducere</i>	214
13.2. <i>Conținut</i>	215
13.3. <i>Bibliografie recomandată</i>	218
Capitolul 14. IMPACTUL DIGITALIZĂRII ASUPRA JUSTIȚIEI PENALE .	219
14.1. <i>Introducere</i>	219
14.2. <i>Conținut</i>	220
14.5. <i>Bibliografie recomandată</i>	226
14.6. <i>Teme de control</i>	226
Răspunsuri la testele de autoevaluare a cunoștințelor	227

Introducere

Cursul se adresează studenților Facultății de drept, anul III fiind scris într-o manieră sintetică, care urmărește însușirea de către studenți a dispozițiilor Codului de procedură penală privind principiile dreptului procesual penal, competența, acțiunea penală, acțiunea civilă, probele și mijloacele de probă, măsurile preventive, actele procesuale și procedurale comune.

Pe parcursul cursului se analizează instituțiile juridice de drept procesual penal reglementate în Codul de procedură penală incidente în activitatea de practica judiciară prin prisma dispozițiilor legale, a Deciziilor Curții Constituționale a României și a Convenției Europene a Drepturilor Omului.

Acest curs este menit să contribuie la însușirea și aprofundarea instituțiilor specifice dreptului procesual penal și incidența lor practică din activitatea organelor de urmărire penală și a instanțelor judecătorești.

Studiul și aplicarea în practică a normelor de drept procesual penal se face în cadrul acestei curs în strânsă legătură cu normele din Legea de organizare judiciară cu Regulamentul de organizare și funcționare al instanțelor judecătorești și Codul deontologic al magistratului, cu dispozițiile din partea generală și specială a Codului penal și a Codului de procedură penală.

Această curs evidențiază din punct de vedere teoretic și practic modalitatea concretă în care trebuie analizate, interpretate și aplicate normele imperative de drept procesual penal.

Astfel, însușirea elementelor de drept procesual și dobândirea de abilități în vederea aplicării în cazul rezolvării unor situații concrete constituie principalul obiectiv al acestui cursului.

a. Date privind titularul de disciplină

Nume și prenume:	Conf. univ. dr. Bogdan BUNECI
------------------	--------------------------------------

E-mail:	bogdanbuneci@yahoo.ro
---------	-----------------------

b. Date despre disciplină

Anul de studiu:	III
Semestrul :	1

c. Obiectivele disciplinei

Obiectivul general al disciplinei	• Dobândirea cunoștințelor fundamentale din domeniul științelor penale • Însușirea unui mod de gândire logico-juridic corect
Obiectivele specifice	• Cunoașterea și utilizarea adecvată a noțiunilor specifice procesual - penale, atât a normelor cât și a jurisprudenței relevante cu privire la aplicarea acestora • Analiza evoluției legislative și a jurisprudenței în materie procesual – penală • Cultivarea unor abilități de interpretare contextuală prin abordarea multidisciplinară a soluționării unor spețe din jurisprudența penală și utilizarea în acest sens și a cunoștințelor de drept procesual - penal comparat.

d. Competențe acumulate după parcurgerea cursului

Competențe profesionale	• cunoașterea, înțelegerea și utilizarea limbajului specific, a conceptelor și teoriilor dreptului procesual penal • utilizarea adecvată a limbajului juridic procesual penal în cadrul unei dezbateri pe temă dată • utilizarea conceptelor și teoriilor dreptului procesual penal pentru explicarea și interpretarea textelor de lege • identificarea, selectarea și aplicarea prevederilor legale într-un context determinat, pentru rezolvarea unei probleme concrete • realizarea studiului juridic și distingerea între prevederile relevante față de cele irelevante care au incidență în rezolvarea unor situații specifice
Competențe transversale	• realizarea în mod eficient și responsabil, în condiții de relativă autonomie și sub asistență de specialitate, a sarcinilor profesionale • dezvoltarea profesională continuă prin utilizarea în mod eficient a resurselor de comunicare și a surselor de informare și formare profesională • Însușirea și aplicarea tehnicii lucrului în echipă, inclusiv prin participarea la procesele simulate organizate de către facultate

e. Resurse și mijloace de lucru

Pentru o pregătire temeinică, vă sugerăm să efectuați toate testele de evaluare, astfel încât rezultatul pregătirii dumneavoastră să fie cât mai obiectiv. De asemenea, vă sugerăm să vă alcătuiți propriile dumneavoastră planuri și scheme, acestea ajutându-vă la o mai bună sistematizare a cunoștințelor dobândite.

Fiecare curs debutează cu prezentarea obiectivelor pe care trebuie să le atingeți – din punctul de vedere al nivelului de cunoștințe – prin studierea temei respective. Vă

recomandăm să le citiți cu atenție și apoi, la sfârșitul cursului, să le revedeți pentru a verifica dacă le-ați atins în întregime.

Testele de evaluare prezente la sfârșitul fiecărui curs vă vor ajuta să verificați modalitatea specifică de învățare și să vă îmbunătățiți cunoștințele. Timpul recomandat rezolvării testelor este de 30 de minute. Rezolvați testele numai după studierea în întregime a unui curs și nu vă uitați la răspunsuri decât după rezolvarea testului și numai dacă nu reușiți să găsiți răspunsul prin recitirea cursului.

La fiecare curs există indicată o bibliografie selectivă pe care vă sfătuim să o parcurgeți.

f. Structura cursului

Cursul de drept procesual penal este alcătuit din 8 capitole (fiecare capitol fiind aferent unei **unități de învățare**):

Capitolul 1 CONSIDERAȚII GENERALE PRIVIND PROCESUL PENAL ȘI DREPTUL PROCESUAL PENAL

Capitolul 2. PRINCIPIILE FUNDAMENTALE ALE PROCESULUI PENAL ȘI LIMITELE APLICĂRII LEGII PROCESUAL PENALE

Capitolul 3. PARTICIPANȚII ÎN PROCESUL PENAL

Capitolul 4. ACȚIUNILE ÎN PROCESUL PENAL

Capitolul 5. COMPETENȚA PENALĂ

Capitolul 6. PROBELE, MIJLOACELE DE PROBĂ ȘI PROCEDEEELE PROBATORII 1

Capitolul 7. PROBELE, MIJLOACELE DE PROBĂ ȘI PROCEDEEELE PROBATORII. IDENTIFICAREA PERSOANELOR ȘI A OBIECTELOR. METODE SPECIALE DE SUPRAVEGHERE SAU CERCETARE

Capitolul 8. PROBELE, MIJLOACELE DE PROBĂ ȘI PROCEDEEELE PROBATORII. CONSERVAREA DATELOR INFORMATICE. PERCHEZIȚIA ȘI RIDICAREA DE OBIECTE ȘI ÎNSCRISURI. EXPERTIZA ȘI CONSTATAREA. CERCETAREA LOCULUI FAPTEI ȘI RECONSTITUIREA. FOTOGRAFIEREA ȘI LUAREA AMPRENTELOR SUSPECTULUI, INCULPATULUI SAU ALE ALTOR

PERSOANE. MIJLOACE MATERIALE DE PROBĂ. ÎNSCRISURILE

Capitolul 9. MĂSURILE PREVENTIVE ȘI ALTE MĂSURI PROCESUALE

Capitolul 10. MĂSURILE DE SIGURANȚĂ CU CARACTER MEDICAL

Capitolul 11. MĂSURILE ASIGURĂTORII, RESTITUIREA LUCRURILOR
ȘI RESTABILIREA SITUAȚIEI ANTERIOARE SĂVÂRȘIRII INFRAȚIUNII

Capitolul 12. ACTELE PROCESUALE ȘI PROCEDURALE COMUNE

Capitolul 13. NULITĂȚILE ÎN PROCESUL PENAL

Capitolul 14. IMPACTUL DIGITALIZĂRII ASUPRA JUSTIȚIEI PENALE

La sfârșitul fiecărui capitol beneficiați de modele de teste de autoevaluare care vă vor ajuta să stabiliți singuri ritmul de învățare și necesitățile proprii de repetare a unor teme. La sfârșitul suportului de curs sunt prezentate răspunsurile corecte la testele de autoevaluare a cunoștințelor.

Totodată, sunt formulate **4 teme de control**, în vederea evaluării pe parcurs, astfel:

Tema 1 – Capitolul 2: „Realizați un referat de maximum 5 pagini în care să tratați la alegere un principiu fundamental al procesului penal”;

Tema 2 – Capitolul 6: „Realizați un referat de maximum 5 pagini în care să tratați un mijloc material de probă”;

Tema 3 – Capitolul 7: „Realizați un referat de maximum 5 pagini în care să tratați o măsură procesuală, la alegere”.

Tema 4 – Capitolul 8 – „Realizați un referat de maximum 5 pagini în care să tratați unul dintre actele procedurale comune, termenele în procesul penal sau nulitățile.”

Temele de control se prezintă de către fiecare student, iar rezultatele acestei evaluări se comunică de către cadrul didactic în mod direct și nemijlocit studenților.

Cursul de drept procesual penal poate fi studiat atât în întregime, potrivit ordinii

prestabilite a capitolelor, dar se poate și fragmenta în funcție de interesul propriu mai accentuat pentru anumite teme. În vederea susținerii examenului este obligatorie parcurgerea tuturor celor 8 capitole și efectuarea testelor prezentate.

g. Cerințe preliminare

Pentru o mai bună înțelegere a materiei, este necesară coroborarea cunoștințelor dobândite în cadrul acestei discipline cu cele acumulate la Drept penal general, Drept penal special și Drept civil având în vedere că disciplina se studiază în anul III, semestrul 1.

h. Durata medie de studiu individual

Durata medie de învățare estimăm a fi de aproximativ 28 de ore.

În vederea susținerii examenului/colocviului considerăm necesar, de regulă, un studiu de o săptămână.

Studierea fiecărui capitol necesită un efort de cca. 2 ore, astfel încât cunoștințele specifice acestui domeniu să se fixeze temeinic.

i. Evaluarea

La încheierea studierii cursului, este obligatorie realizarea celor **patru teme de control**.

Înainte de examen este indicat să parcurgeți din nou toată materia, cu atenție, durata estimată pentru această activitate fiind de aproximativ o săptămână.

Forma de evaluare (E-examen, C-colocviu/test final, LP-lucrări de control)		
Stabilirea notei finale (procentaje)	- evaluarea finală	50%
	- activități aplicative /laborator/lucrări practice/proiect etc.	-
	- teste pe parcursul semestrului	-
	- teme de control	50%

Capitolul 1

CONSIDERAȚII GENERALE PRIVIND PROCESUL PENAL ȘI DREPTUL PROCESUAL PENAL

1.1. Introducere

În cuprinsul acestui capitol sunt prezentate cunoștințele referitoare la activitatea judiciară și procesul penal în România, precum și normele, faptele și conceptele raportului juridic de drept procesual penal.

Durata medie de parcurgere a acestui capitol este de aproximativ 2 ore.

1.2. Conținut

1.2.1. ACTIVITATEA JUDICIARĂ ȘI PROCESUL PENAL ÎN ROMÂNIA

a) Activitatea judiciară penală în România.

Activitatea judiciară penală din România se înscrie în paradigma respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei având ca finalitate asigurarea respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei prevăzute, în principal, în următoarele documente: Carta internațională a drepturilor omului, Convenția pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, Convenția Organizației Națiunilor Unite asupra drepturilor copilului și Carta drepturilor fundamentale ale Uniunii Europene, precum și pentru garantarea respectării Constituției și a legilor țării .

Astfel, așa cum se precizează și în Legea nr. 304/2004 organizarea judiciară are ca obiectiv de bază asigurarea respectării drepturilor la un proces echitabil și judecarea proceselor de către instanțele judecătorești în mod imparțial și independent de orice

influențe externe. În dispozițiile constituționale (art. 124 125 și art. 131 132) se arată că justiția se realizează prin instanțele judecătorești stabilite prin lege unde judecătorii sunt independenți și se supun numai legii, iar procurorii în activitatea judiciară reprezintă interesele generale ale societății și apără ordinea de drept, precum și drepturile și libertățile cetățenilor.

Față de aceste aspecte, putem arăta că activitatea judiciară penală este realizată de către organele specializate ale statului și anume: organele de cercetare penală, procurorul, judecătorul de drepturi și libertăți, judecătorul de cameră preliminară și instanțele judecătorești. În afara organelor judiciare în procesul penal mai participă părțile (sunt subiecți procesuali care exercită sau împotriva cărora se exercită o acțiune judiciară – inculpatul, partea civilă și partea responsabilă civilmente), subiecții procesuali principali (suspectul și persoana vătămată) cât și alți subiecți procesuali (martorul, expertul, interpretul, agentul procedural, organele speciale de constatare, precum și orice alte persoane sau organe prevăzute de lege având anumite drepturi, obligații sau atribuții în procedurile judiciare penale).

b) Procesul penal.

Activitatea judiciară penală se desfășoară atunci când din punct de vedere al dreptului penal substanțial s-a săvârșit o infracțiune, în sensul că aceasta este prevăzută de legea penală, săvârșită cu vinovăție, nejustificată și imputabilă persoanei care a săvârșit-o, fiind singurul temei al răspunderii penale (art. 15 C. pen.).

Prin Codul de procedură penală sunt reglementate activitățile pe care le realizează organele judiciare în activitatea lor în cazul săvârșirii unei infracțiuni și care constituie conținutul formal al procesului penal.

Din păcate, Codul de procedură penală intrat în vigoare la 1 februarie 2014 a suferit diverse modificări prin alte 9 legi sau ordonanțe de guvern, însă mai grav, a fost constatată neconstituționalitatea mai multor dispoziții procesuale în peste 56 de decizii.

Dispozițiile de procedură penală, așa cum se arată în art. 1 din Cod, prezintă normele de procedură penală ce reglementează desfășurarea procesului penal și a altor proceduri judiciare în legătură cu o cauză penală.

Trebuie menționat faptul că dispozițiile din Codul de procedură penală se aplică în cazul săvârșirii oricărei infracțiuni, incluzând aici și procedurile speciale, cum ar fi: acordul de recunoaștere a vinovăției, contestația privind durata procesului penal, procedura privind tragerea la răspundere penală a persoanei juridice, procedura în cauzele cu infractorii minori, procedura dării în urmărire, procedura reparării pagubei materiale sau a daunei morale în caz de eroare judiciară sau în caz de privare nelegală de libertate ori în alte cazuri, procedura în caz de dispariție a dosarelor judiciare și a înscrisurilor judiciare, procedura de confiscare sau desființare a unui înscris în cazul clasării, procedura privind cooperarea judiciară internațională și punerea în aplicare a tratatelor internaționale în materie penală cât și normele de procedură care sunt stipulate în alte legi cu privire la anumite infracțiuni având ca exemplu Legea nr. 143/2000 privind prevenirea și combaterea traficului și consumului ilicit de droguri, unde în art. 19-21 se face referire la dispozițiile procedurale.

Întrucât în Codul de procedură penală procesul penal este reglementat prin dispoziții procesuale cât și procedurale, el reprezintă de fapt o ramură distinctă a dreptului procesual penal și anume *reprezintă o activitate reglementată de lege, desfășurată de organele judiciare anume desemnate în acest scop cu participarea părților, a subiecților procesuali principali și a altor subiecți procesuali, având ca scop constatarea existenței sau nu a infracțiunilor, precum și garantarea drepturilor părților și a celorlalți participanți în procesul penal.*

Putem spune că procesul penal are ca **scop imediat** constatarea săvârșirii unor fapte ce constituie infracțiuni și strângerea probelor necesare pentru a vedea dacă există sau nu temeiuri de trimitere în judecată. Prin săvârșirea unei infracțiuni se ajunge la un conflict de drept ce constituie obiectul juridic al procesului penal. Mai putem arăta faptul că procesul penal are și un **scop mediat** constând în garantarea drepturilor părților și a celorlalți participanți în procesul penal, astfel încât să fie respectate prevederile Constituției, ale legii și a dispozițiilor Uniunii Europene în materie procesual penală.

Având în vedere că procesul penal presupune o activitate judiciară complexă, acesta se desfășoară în cazul săvârșirii unei infracțiuni pe mai multe etape necesare și succesive ce constituie faze ale procesului penal.

Astfel, în cadrul procesului penal avem cuprinse patru faze: urmărirea penală, camera preliminară, judecata și punerea în executare a hotărârilor penale.

În *faza de urmărire penală* se procedează la diferite activități care au ca obiect strângerea probelor necesare cu privire la existența infracțiunilor, la identificarea persoanelor care au săvârșit o infracțiune și la stabilirea răspunderii penale a acestora, pentru a se constata dacă este sau nu cazul să se dispună trimiterea în judecată [art. 285 alin. (1) C. pr. pen.].

În *faza camerei preliminare* obiectul acestei proceduri îl constituie verificarea, după trimiterea în judecată a competenței și a legalității sesizării instanței, precum și verificarea legalității administrării probelor și a efectuării actelor de către organele de urmărire penală (art. 342 C. pr. pen.). Trebuie să arătăm că este una din fazele procesului penal întrucât în cadrul acesteia se parcurg mai multe etape în care pot fi exercitate drepturile procesuale ale părților având în vedere aici și dispozițiile Deciziei Curții Constituționale nr. 641/2014, potrivit căreia aceasta este o fază filtru până la faza de judecată în care participanții procesuali participă la procedură și pot administra probe.

În *faza de judecată*, instanța de judecată soluționează cauza dedusă judecății cu garantarea respectării drepturilor subiecților procesuali și asigurarea administrării probelor pentru lămurirea completă a împrejurărilor cauzelor în scopul aflării adevărului, cu respectarea deplină a legii [art. 349 alin. (1) C. pr. pen.]. Și în această fază rolul judecătorului este esențial, el exercitând un rol activ în vederea aflării adevărului și al respectării dispozițiilor legale, iar procedurile desfășurate trebuie să aibă un caracter echitabil.

În *faza de executare a hotărârilor penale*, după ce rămân definitive ele devin executorii și sunt puse în executare. Facem precizarea că hotărârile nedefinitive sunt executorii doar atunci când legea dispune acest lucru. În cadrul procesului penal apar *raporturi juridice procesual penale* specifice acțiunii penale care sunt de fapt raporturi procesuale între părți sau între părțile în proces și organele judiciare (exemplu luarea unei măsuri preventive). Pot exista și raporturi procesuale civile, adiacente acțiunii civile atunci când se exercită alături de acțiunea penală în cadrul procesului penal (are ca obiect tragerea la

răspundere civilă delictuală a persoanelor responsabile potrivit legii civile pentru prejudiciul produs prin comiterea faptei care face obiectul acțiunii penale).

Raportul juridic procesual penal poate avea ca structură anumite elemente și anume:

1. Subiecții raportului juridic care sunt participanții la procesul penal și anume, statul reprezentat de organele judiciare, părțile, subiecții procesuali principali, avocatul, precum și alți subiecți procesuali;
2. Conținutul raportului juridic procesual penal care se referă atât la drepturile cât și la obligațiile participanților în procesul penal;
3. Obiectul raportului juridic care întotdeauna se referă la stabilirea existenței sau inexistenței raportului de drept penal substanțial ce se soluționează prin activitatea judiciară. Trebuie arătat faptul că aceste raporturi juridice procesuale penale au trăsături specifice, și anume: sunt de autoritate, iau naștere, de regulă, fără voința părților (cu excepția infracțiunilor unde punerea în mișcare a acțiunii penale se face numai la plângerea prealabilă a persoanei vătămate – art. 295 C. pr. pen.); în majoritatea raporturilor, unul dintre subiecți este un organ judiciar.

1.2.2. ȘTIINȚA DREPTULUI PROCESUAL PENAL

Știința dreptului procesual penal este o ramură distinctă a sistemului nostru de drept având un caracter autonom și nu se rezumă la o acumulare de cunoștințe a normelor de procedură penală, ci din contră, studiază elementele comune ale normelor ce reglementează desfășurarea procesului penal, stabilește anumite concepte fundamentale referitoare la acțiunea penală, la probe, mijloace de probă, acte și măsuri procesuale, precum și conexiunea dintre acestea.

Prin acest studiu, se cercetează din punct de vedere teoretic modul de aplicare a normelor procedurale în spațiu și timp, interpretarea lor, principiile fundamentale, competența, probele, iar atunci când se constată că reglementarea acestor norme nu este corespunzătoare se pot face propuneri *de lege ferenda* avându-se în vedere și studiul practicii judiciare în aplicarea acestor norme.

Codul de procedură penală, prin adoptarea sa a fost sistematizat în Partea generală (art. 1-284) și Partea specială (art. 285-603).

Ca obiect al reglementării procesului penal, putem arăta că acesta îl reprezintă normele de procedură penală care asigură exercitarea eficientă a atribuțiilor organelor judiciare, cu garantarea drepturilor părților și a celorlalți participanți în procesul penal, folosindu-se mai multe metode, cum ar fi: metoda istorică, analiza și sinteza, inducția și deducția.

Facem precizarea că obiectul procedurii penale îl constituie procesul penal (reprezintă o activitate judiciară concretă prin care se aplică legislația penală), dar nu se confundă cu acesta întrucât procedura penală este cea care stabilește activitățile și regulile de desfășurare a activităților și anume: care sunt organele judiciare (art. 30 C. pr. pen.), atribuțiile și competența acestora, care sunt drepturile și îndatoririle organelor judiciare, precum și a părților și a tuturor participanților din proces. Mai menționăm faptul că aceste reguli sunt de strictă interpretare, indiferent în ce fază a procesului penal ne aflăm.

Deși normele de procedură penală au un caracter autonom, analizându-le din punct de vedere al științei dreptului procesual penal, putem arăta că acestea au legătură și cu alte științe, cum ar fi: teoria generală a dreptului (ale cărei norme stau la baza majorității științelor juridice) sau legătura cu criminalistica care întotdeauna se desfășoară pe baza și în conformitate cu normele de procedură penală (ascultarea suspectului, inculpatului, a martorilor, efectuarea unor percheziții, a reconstituirii). De asemenea, putem arăta legătura dreptului procesual penal cu medicina legală, prin constatările sau expertizele medico-legale dispuse conform normelor de procedură penală, care relevă aspecte importante ale probatoriului (autopsia medico-legală, examinarea medico-legală, exhumarea, examinarea fizică, expertiza genetică judiciară). O legătură strânsă există și cu psihiatria judiciară (art. 184 C. pr. pen. efectuarea expertizei medico-legale psihiatrice) cât și cu psihologia judiciară având în vedere modul de audiere a suspectului sau inculpatului sau a martorilor.

Din punct de vedere al științei dreptului procesual penal arătăm că izvoarele acesteia semnifică de fapt sursele, originea, factorii de determinare și crearea dreptului.

Ca izvor principal al dreptului procesual penal avem Constituția care este legea fundamentală ce stabilește reguli cu caracter general cât și Codul de procedură penală,

care cuprinde aproape totalitatea normelor care organizează și sistematizează activitatea procesuală.

Mai putem arăta aici că sunt izvoare ale dreptului procesual penal și Codul penal în dispozițiile referitoare la renunțarea aplicării pedepsei și amânarea aplicării pedepsei (art. 80-90 C. pen.) și lipsa plângerii prealabile și împăcarea părților (art. 157-159 C. pen.).

Izvor al dreptului procesual penal mai poate fi și Codul de procedură civilă ce conține dispoziții aplicabile procesului penal, cum ar fi art. 952 referitor la sechestrul asigurător sau cu privire la soluționarea acțiunii civile în cadrul procesului penal privind răspunderea civilă delictuală prevăzută de art. 1349 C. civ.

Atât legile cât și Ordonanțele de urgență ale Guvernului sunt considerate izvoare ale dreptului procesual penal precum și Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară.

Mai pot fi izvoare ale dreptului procesual penal deciziile Curții Constituționale, tratatele Uniunii Europene, celelalte reglementări ale Uniunii Europene în materie procesual penală, precum și ale pacte și tratate privitoare la drepturile fundamentale ale omului în care România este parte.

Chiar dacă practica judiciară nu constituie un izvor de drept ea poate influența dreptul procesual penal, în vederea îmbunătățirii normelor procedurale.

Normele de procedură penală în general sunt clare, iar atunci când este cazul ele explică și anumiți termeni [art. 41 alin. (2) prin locul săvârșirii infracțiunii se înțelege locul unde s-a desfășurat activitatea infracțională, în total sau în parte, ori locul unde s-a produs urmarea acesteia].

Astfel, prin interpretarea normelor procedurale putem cunoaște care sunt limitele fiecărei reglementări și care pot să asigure buna desfășurare a procesului penal. În funcție de cine face interpretarea, putem avea: o interpretare legală – se face prin norme juridice de cel care a emis aceste norme [exemplul arătat la art. 41 alin. (2) C. pr. pen.]; o interpretare judiciară pe care o fac organele ce instrumentează o cauză penală și o interpretare doctrinară care nu este obligatorie și care se poate face de cei care analizează din punct de vedere teoretic normele procesual penale.

Așa cum s-a arătat și în practica judiciară, premisa coerenței și predictibilității sistemului judiciar constă în previzibilitatea interpretării și aplicării normelor de drept.

În operațiunea de interpretare a normelor juridice, magistratul este chemat să deslușească voința legiuitorului în edictarea acestora.

Una din cele mai utilizate metode de interpretare și, de regulă, prima la care apelează magistratul, este cea literală sau gramaticală, deoarece în acest fel se asigură, cu cea mai mare certitudine, condiția previzibilității legii.

În acest sens, în Avizul nr.11 din 2008 al Consiliului consultativ al Judecătorilor Europeni, în atenția Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei, privind calitatea hotărârilor judecătorești se arată că „examinarea chestiunilor în drept trece, într-un mare număr de cazuri, prin interpretarea regulii de drept. Această putere de interpretare nu trebuie să ne facă să uităm că judecătorul trebuie să asigure securitatea juridică, ce garantează previzibilitatea, atât a conținutului regulii de drept, cât și a aplicării sale și contribuie la calitatea sistemului judiciar”.

Cu privire la interpretarea judiciară arătăm faptul că se poate aplica regula *in dubio pro reo* ori de câte ori după administrarea întregului material probatoriu orice îndoială în formarea convingerii organelor judiciare se interpretează în favoarea suspectului sau inculpatului [art. 4 alin. (2) C. pr. pen.].

Așa cum prevede legea procesual penală în art. 13, aceasta se aplică în procesul penal actelor efectuate și măsurilor dispuse de la intrarea ei în vigoare și până în momentul ieșirii din vigoare, cu excepția situațiilor prevăzute în dispozițiile tranzitorii și se aplică pe teritoriul României, cu excepțiile prevăzute de lege.

Potrivit art. 15 alin. (2) din Constituția României, legea dispune numai pentru viitor, cu excepția legii penale sau contravenționale mai favorabile. Acest principiu fundamental, nu se aplică în cazul normelor procesual penale, care așa cum se arată în art. 13 C. pr. pen. operează de la intrarea lor în vigoare, cu mențiunea că normele care devin neconstituționale prin decizii ale Curții Constituționale devin operabile și în cadrul procesului penal, indiferent de faza procesuală în care ne aflăm, dacă legiuitorul nu modifică norma pentru a fi constituțională.

Putem aminti aici ca o excepție de la principiul teritorialității aplicării legii procesual penale dispozițiile Legii nr. 302/2004 privind cooperarea judiciară în materie penală¹ referitoare la comisia rogatorie internațională în materie penală, aceasta fiind o formă de asistență judiciară care constă în împuternicirea pe care o autoritate judiciară dintr-un stat o acordă unei autorități din alt stat, mandatată să îndeplinească, în locul și în numele său, unele activități judiciare privitoare la un anumit proces penal.

1.3. Test de autoevaluare a cunoștințelor

1. Procesul penal prezintă mai multe faze, care sunt acestea:

- a) urmărirea penală și judecata;
- b) urmărirea penală, judecata și condamnarea;
- c) urmărirea penală, camera preliminară, judecata și punerea în executare a hotărârilor penale rămase definitive;
- d) urmărirea penală, procesul penal și executarea hotărârilor penale.

2. Precizați care este limita inițială a urmăririi penale

- a) trimiterea în judecată;
- b) sesizarea organelor de urmărire penală;
- c) întocmirea actului de începere a urmăririi penale;
- d) punerea în mișcare a acțiunii penale.

3. Raporturile juridice procesual penale

- a) iau naștere, de regulă, peste și în afara acordului de voință al părților;
- b) presupun în mod obligatoriu prezența persoanei care a săvârșit infracțiunea;
- c) implică luarea măsurii arestării preventive a învinuitului sau inculpatului;
- d) se sting odată cu trimiterea în judecată a inculpatului.

4. Precizați care este momentul final al fazei de judecată

- a) rămânerea definitivă a hotărârii penale;
- b) trimiterea în judecată;
- c) studierea dosarului în camera preliminară;
- d) pronunțarea hotărârii judecătorești de condamnare, achitare sau încetare a procesului penal.

1.4. Bibliografie recomandată

¹ Republicată în M. Of. nr. 411 din 27 mai 2019.

- a. Buneci Bogdan, *Drept procesual penal. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2022
- b. N. Volonciu, (coord.), *Codul de procedura penala comentat*, Editia a III-a revizuita si adaugita, Ed. Hamangiu, Bucuresti, 2017;
- c. Alexandru Boroi, Gina Negrut, *Drept procesual penal*. Ed. Hamangiu, București, 2017
- d. Ioan Griga, *Drep procesual penal*, Editura Universul Juridic, București, 2016;
- e. Anastasiu Crisu, *Drept procesual penal. Partea generală*, Editura Hamangiu, București, 2016;
- f. M. UdROIu (coord.), *Codul de procedura penala. Comentariu pe articole*, Ed. C.H.Beck, Bucuresti, 2020;
- g. N. Volonciu, A.S. UzlaU (coord.), *Noul Cod de procedura penala comentat*, Ed. Hamangiu, Bucuresti, 2014;
- I. Neagu, M. Damaschin, *Tratat de procedura penala. Partea generala. Editia a III-a*, Ed. Universul Juridic, Bucuresti, 2020;
- h. Petre Buneci (coord.), *Noul Cod de procedură penală. Note. Corelații. Explicații*, Ed. C.H.Beck, București, 2014

Capitolul 2.

PRINCIPIILE FUNDAMENTALE ALE PROCESULUI PENAL ȘI LIMITELE APLICĂRII LEGII PROCESUAL PENALE

2.1. Introducere

În cadrul acestui capitol sunt prezentate principiile fundamentale care guvernează procesul penal în România.

Durata medie de parcurgere a acestui capitol este de aproximativ 2 ore.

2.2. Conținut

2.2.1. ASPECTE GENERALE PRIVIND PRINCIPIILE FUNDAMENTALE

Principiile legii procesual penale sunt acele elemente pe care se întemeiază normele de drept procesual penal, orientând comportamentul organelor judiciare cât și a celorlalți participanți în procesul penal, acestea aplicându-se în toate procedurile penale, indiferent de faza în care se află procesul penal sau dacă se aplică și altor proceduri judiciare în legătură cu o cauză penală.

Chiar dacă aceste principii au o aplicabilitate largă, trebuie să arătăm că de exemplu, principiul prezumției de nevinovăție se aplică numai până la rămânerea definitivă a unei hotărâri penale, astfel că el nu mai este aplicabil în faza de punere în executare a unei hotărâri penale.

Așa cum se arată și în expunerea de motive a Codului de procedură penală, premisa majoră avută în vedere la construcția Codului a fost aceea că un proces penal echitabil, desfășurat într-un termen rezonabil, nu poate fi asigurat fără așezarea acestuia pe pilonii unor noi principii care, alături de cele clasice, să oblige organele judiciare la înfăptuirea unei justiții penale independente și imparțiale, în măsură să instaureze în opinia publică

respectul și încrederea în actul de justiție. Aceste noi principii reprezintă reguli generale prezente în legislațiile din statele Uniunii Europene care stau la baza procesului penal modern, reguli a căror valabilitate și eficiență au fost verificate de practica judiciară și de jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului.

Astfel, au fost inserate 12 principii față de cele 9 din vechea lege, menționând aici cu titlu de exemplu cel referitor la separarea funcțiilor judiciare prevăzut de art. 3 C. pr. pen. care arată în ce constă funcția de urmărire penală, cea privitoare la drepturile și libertățile fundamentale în cursul urmăririi penale (prin judecătorul de drepturi și libertăți), de verificare a legalității trimiterii sau netrimiterii în judecată (prin procedura de cameră preliminară) și de judecată (de către instanțele de judecată).

Trebuie arătat că aceste principii translatează ca un fir roșu toate normele procedurale, ele trebuind respectate în toate fazele procesului penal, iar din analiza lor rezultă numeroasele conexiuni existente între acestea, dar și cu privire la alte principii procesuale care se regăsesc în normele procedurale.

Așa cum se arată în dispozițiile art. 21 din Constituția României și în dispozițiile generale ale Legii nr. 304/2004 privind organizarea judiciară, orice persoană se poate adresa justiției și trebuie să aibă dreptul la un proces echitabil și la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil, de către o instanță imparțială și independentă, constituită potrivit legii. Procedura judiciară se desfășoară în limba română, iar justiția se realizează în mod egal pentru toți, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, orientare sexuală, opinie, avere, origine ori alte criterii discriminatorii.

2.2.2. PRINCIPIILE FUNDAMENTALE ALE PROCESULUI PENAL ROMÂN

a) Principiul legalității. Din lecturarea dispozițiilor procedurale rezultă că procesul penal este o activitate reglementată de lege, având ca scop realizarea justiției penale.

Principiul cuprinde aici legalitatea procesuală prin care se realizează justiția penală, fiind diferit de legalitatea substanțială ce se referă la incidența principiului fundamental al legalității incriminărilor și sancțiunilor de drept penal.

Principiul legalității procesului penal este prevăzut în art. 2 C. pr. pen. și specifică faptul că procesul penal se desfășoară potrivit dispozițiilor prevăzute de lege. Se impune

astfel respectarea dispozițiilor din Constituția României prevăzute în art. 1 alin. (5) potrivit cărora „*respectarea Constituției, a supremației sale și a legilor este obligatorie*” dar și a dispozițiilor prevăzute la art. 23 alin. (12) și anume „*nici o pedeapsă nu poate fi stabilită sau aplicată decât în condițiile și în temeiul legii*”. Un act de procedură penală este considerat legal doar dacă a fost îndeplinit conform normelor prevăzute de legea procesual penală.

Așa cum s-a pronunțat și Curtea Constituțională într-o decizie, una dintre garanțiile cele mai puternice pentru asigurarea îndeplinirii actelor procesuale și procedurale potrivit prescripțiilor legii o constituie sancțiunea procesual penală, care constă fie în pierderea unor drepturi procesuale, fie în lipsirea de valabilitate a actelor procesuale și procedurale ori a măsurilor procesuale dispuse sau efectuate cu încălcarea condițiilor impuse de norma de procedură. Sancțiunile privind nerespectarea termenelor procedurale derivă din principiul legalității procesului penal, enunțat de art. 2 din Codul de procedură penală și consfințit prin dispozițiile art. 23 alin. (12) din Legea fundamentală, și sunt reglementate în cuprinsul normelor procesuale penale ale art. 268 alin. (1) - (3), și anume: decăderea din exercițiul unui drept, nulitatea actului făcut peste termen și încetarea unei măsuri procesuale temporare.

Facem precizarea că deși legiuitorul nu specifică în mod clar dacă acest principiu se aplică pe durata întregului proces penal, atât în literatura de specialitate cât și practica judiciară s-a arătat faptul că principiul legalității se aplică în toate etapele procesuale ale procesului penal, inclusiv în procedura căilor extraordinare de atac sau de punere în executare a hotărârilor penale.

În dreptul procesual penal principiul *nulla justitia sine lege* presupune respectarea anumitor cerințe, cum ar fi:

- înființarea prin lege a organelor judiciare, unde este reglementată strict atât competența, cât și activitatea acestora;
- respectarea pe tot parcursul procesului penal de către organele judiciare a normelor procesuale penale, cât și a celorlalte norme ce au legătură cu procesul penal;

– respectarea drepturilor procesuale tuturor participanților și folosirea numai a metodelor admise de lege (exemplu: principiul loialității administrării probelor art. 101 C. pr. pen.);

– toate actele procesuale sau procedurale trebuie să respecte în conținutul lor formele stabilite de lege;

– trebuie asigurat controlul judiciar și a supravegherii judiciare pentru respectarea normelor procedurale.

Așa cum a precizat și Înalta Curte de Casație și Justiție într-o decizie, principiul legalității subsumează totalitatea regulilor și normelor procesuale și substanțiale și are consacrare expresă în C. proc. pen. și legile profesiei.

Acest principiu îl regăsim și în competența judecătorului de cameră preliminară care, fiind investit cu actul de sesizare, verifică *legalitatea* trimiterii în judecată dispusă de procuror și legalitatea administrării probelor și a efectuării actelor procesuale de către organele de urmărire penală (art. 342 C. pr. pen.).

Principiul legalității se răsfrânge și asupra măsurilor preventive, atât în procedura de cameră preliminară, cât și în etapa procesuală a judecării pe fond, unde judecătorul verifică *legalitatea* și temeinicia măsurii preventive.

În situația unei soluții de renunțare la urmărire penală, ordonanța procurorului este trimisă judecătorului de cameră preliminară spre confirmare, iar acesta verifică *legalitatea* și temeinicia soluției pe baza materialului din dosarul de urmărire penală.

De asemenea, acest principiu îl regăsim și în procedura reluării în caz de redeschidere a urmăririi penale, când judecătorul de cameră preliminară sesizat în acest sens, verifică *legalitatea* și temeinicia ordonanței prin care s-a dispus redeschiderea urmăririi penale, în procedura în care se face plângere împotriva soluției de clasare [art. 341 alin. (2), alin. (7) pct. 2, alin. (9), alin. (10) lit. b) C. pr. pen.], dar și la judecarea recursului în casație când instanța este obligată să verifice *legalitatea* hotărârii atacate (art. 447 C. pr. pen.).

În situația în care se încalcă anumite dispoziții legale, în Codul de procedură penală sunt reglementate o serie de sancțiuni cum ar fi: nulitățile (art. 280-282 C. pr. pen.),

excluderea probelor nelegal sau neloial administrate (art. 101-102 C. pr. pen.), nelegalitatea măsurilor preventive [art. 242 alin. (1) C. pr. pen.], inadmisibilitatea unor cereri, inadmisibilitatea în cazul căilor de atac [art. 421 alin. (1) lit. a), art. 425¹ alin. (7) pct. 1 lit. a) C. pr. pen.] sau chiar când se aplică o amendă judiciară.

b) Separarea funcțiilor judiciare

Acest principiu a fost preluat după modelul Codului de procedură penală francez și este prevăzut în articolul 3 unde legiuitorul arată că în procesul penal se exercită patru funcții judiciare și anume: funcția de urmărire penală, funcția de dispoziție asupra drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei în faza de urmărire penală, funcția de verificare a legalității trimiterii ori netrimiterii în judecată și funcția de judecată.

În literatura de specialitate au apărut opinii conform cărora în mod regretabil funcția de apărare nu a fost prevăzută în mod expres în art. 3 C. pr. pen. Nu împărtășim acest punct de vedere deoarece dispozițiile procedurale prevăzute în art. 30 C. pr. pen. arată în mod expres care sunt organele judiciare, iar printre acestea nu figurează și avocatul, acesta fiind prevăzut în art. 31 în care se arată că avocatul asistă sau reprezintă părțile ori subiecții procesuali în condițiile legii. Funcția de apărare este separată de activitatea organelor judiciare, fiind suficiente dispoziții legale care prevăd această activitate și am enumera aici: art. 24 din Constituție, unde dreptul la apărare este garantat în tot cursul procesului, art. 6 par. 3 lit. c) din CEDO, Directiva nr. 213/48/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 octombrie 2013 privind dreptul de a avea acces la un avocat în cadrul procedurilor penale, precum și Directiva UE 216/1919 a Parlamentului European și a Consiliului din 26 octombrie 2016 privind asistența juridică gratuită pentru persoanele suspectate și persoanele acuzate în cadrul procedurilor penale, dispozițiile Legii nr. 51/1995 privind organizarea și exercitarea profesiei de avocat, cât și dispozițiile prevăzute în Capitolul IV privind avocatul, asistența juridică și reprezentarea, art. 88-96 C. pr. pen.

Prima funcție judiciară și anume **cea de urmărire penală** se referă la activitatea procurorului și a organelor de cercetare penală constând în strângerea probelor necesare (acele activități de descoperire, conservare, de adunare a probelor) pentru a constata dacă sunt sau nu temeiuri pentru a se dispune trimiterea în judecată. Această funcție judiciară

este strâns legată de dispozițiile art. 285 alin. (1) C. pr. pen. unde sunt prevăzute situațiile referitoare la obiectul urmăririi penale și anume „*strângerea probelor necesare cu privire la existența infracțiunilor, la identificarea persoanelor care au săvârșit o infracțiune și la stabilirea răspunderii penale a acestora, pentru a se constata dacă este sau nu cazul să se dispună trimiterea în judecată*”, cât și de dispozițiile prevăzute la art. 56 și 57 C. pr. pen. referitoare la competența procurorului și competența organelor de cercetare penală.

De asemenea, potrivit art. 299 C. pr. pen., procurorul supraveghează activitatea organului de urmărire penală, astfel ca orice infracțiune să fie descoperită, iar persoanele care săvârșesc infracțiuni să fie trase la răspundere penală. Procurorul pentru exercitarea acestei funcții de supraveghere conduce și supraveghează activitatea organelor de urmărire penală, astfel ca toate actele de urmărire penală să fie făcute cu respectarea dispozițiilor legale. Organul de cercetare penală are obligația de a sesiza procurorul despre activitățile pe care le efectuează sau urmează să le efectueze, de a respecta dispozițiile date de procuror, iar acesta din urmă poate efectua orice activitate de urmărire penală.

Această etapă a urmăririi penale este foarte importantă nu numai în ceea ce privește strângerea, administrarea probelor și identificarea persoanelor ci și pentru că doar în această etapă procesuală se poate dispune extinderea urmăririi penale pentru alte fapte sau pentru alte persoane, acest lucru nemaifiind permis în faza de cercetare judecătorească.

Cea de-a doua funcție judiciară și anume **funcția de dispoziție asupra drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei** se referă la instituția judecătorului de drepturi și libertăți fiind în concordanță cu dispozițiile art. 53 C. pr. pen. referitoare la competența acestui judecător.

c) Principiul prezumției de nevinovăție

Principiul are o vocație universală, fiind unul din drepturile fundamentale ale omului și din punct de vedere istoric apare în Declarația de independență americană din 1776 și în declarația Drepturilor Omului și ale Cetățeanului din 1789.

Prezumția de nevinovăție și dreptul la un proces echitabil sunt consacrate în art. 47 și 48 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (*Orice persoană acuzată*

este prezumată nevinovată până ce vinovăția va fi stabilită în conformitate cu legea), art. 6 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (CEDO – Orice persoană acuzată de o infracțiune este prezumată nevinovată până ce vinovăția sa va fi legal stabilită), art. 14 alin. (2) din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice (PIDCP – Orice persoană acuzată de comiterea unei infracțiuni penale este prezumată a fi nevinovată cât timp culpabilitatea sau nu a fost stabilită în mod legal) și articolul 11 alin. (1) din Declarația Universală a Drepturilor Omului (Orice persoană acuzată de comiterea unui act cu caracter penal are dreptul să fie presupusă nevinovată până când vinovăția sa va fi stabilită în mod legal în cursul unui proces public în care i-au fost asigurate toate garanțiile necesare apărării sale).

Așa cum se arată și în Directiva (UE) 2016/343 a Parlamentului European și a Consiliului din 9 martie 2016 privind consolidarea anumitor aspecte ale prezumției de nevinovăție și a dreptului de a fi prezent la proces în cadrul procedurilor penale², statele membre iau măsurile necesare pentru a garanta că, atâta vreme cât vinovăția unei persoane suspectate sau acuzate nu a fost dovedită conform legii, declarațiile publice făcute de autoritățile publice și deciziile judiciare, altele decât cele referitoare la vinovăție, nu conduc la concluzia că persoana respectivă este vinovată. Prin aceasta nu se aduce atingere actelor de urmărire penală care au drept scop dovedirea vinovăției persoanei suspectate sau acuzate și nici deciziilor preliminare cu caracter procedural care sunt luate de autoritățile judiciare sau de alte autorități competente și care se bazează pe suspiciuni sau probe incriminatoare. Totodată, așa cum se arată și în dispozițiile art. 6 al acestei Directive – statele membre trebuie să se asigure că sarcina probei în ceea ce privește stabilirea vinovăției persoanelor suspectate și acuzate revine organelor de urmărire penală. Prin aceasta nu se aduce atingere niciunei obligații a judecătorului sau a instanței competente de a căuta atât probe incriminatoare, cât și dezincriminatoare, și nici dreptului apărării de a prezenta probe în conformitate cu dreptul intern aplicabil.

² Publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L 65/1 – 11.3.2016.

De asemenea, statele membre se asigură că orice dubiu cu privire la vinovăție este în favoarea persoanei suspectate sau acuzate, inclusiv atunci când instanța evaluează posibilitatea achitării persoanei respective.

c) Principiul aflării adevărului (art. 5 C.pr.pen.) arată că organele judiciare au obligația de a asigura, pe bază de probe, aflarea adevărului cu privire la faptele și împrejurările cauzei, precum și cu privire la persoana suspectului sau inculpatului.

Organele de urmărire penală au obligația de a strânge și de a administra probe atât în favoarea, cât și în defavoarea suspectului ori inculpatului. Respingerea sau neconsemnarea cu rea-credință a probelor propuse în favoarea suspectului ori inculpatului se sancționează conform dispozițiilor prezentului cod.

Curtea Constituțională în decizia nr. 641/2014 apreciază că probele reprezintă elementul central al oricărui proces penal, iar organul de urmărire penală strânge și administrează probe *atât în favoarea, cât și în defavoarea suspectului sau inculpatului*. Totodată, Curtea observă că obiectul procedurii camerei preliminare îl constituie verificarea, după trimiterea în judecată, a competenței și a legalității sesizării instanței, precum și verificarea legalității administrării probelor și a efectuării actelor de către organele de urmărire penală. De asemenea, Curtea observă că potrivit art. 346 alin.(5) din Codul de procedură penală, probele care au fost excluse de judecător în această fază nu pot fi avute în vedere la judecarea în fond a cauzei.

Pentru aflarea adevărului în procesul penal, legea procesuală a instituit o serie de garanții, dintre care evidențiem următoarele:

- obligația organelor judiciare de a afla adevărul în fiecare cauză penală și de a lămuri cauza sub toate aspectele, în vederea unei juste soluționări a acesteia;
- dreptul părților de a solicita probe și a cere administrarea lor pe tot parcursul procesului penal în scopul dovedirii tuturor împrejurărilor care duc la aflarea adevărului în cauza respectivă;
- orice persoană care cunoaște vreun mijloc de probă este obligată să contribuie la aflarea adevărului;
- așezarea sistemului probator pe principiile libertății probelor și ale liberei lor

aprecieri, înlăturându-se orice fel de probe formale care ar putea stânjeni aflarea adevărului;

- instituirea unui sistem de verificare a modului cum organele judiciare respectă dispozițiile legale privind aflarea adevărului într-o cauză penală – camera preliminară.

Acest principiu trebuie să fie în concordanță cu Directiva (UE) 2016/343 a Parlamentului European și Consiliului.

d) Ne bis in idem.

Nicio persoană nu poate fi urmărită sau judecată pentru săvârșirea unei infracțiuni atunci când față de acea persoană s-a pronunțat anterior o hotărâre penală definitivă cu privire la aceeași faptă, chiar și sub altă încadrare juridică.

Acest principiu este reglementat în art. 4 al Protocolului nr. 7 la CEDO. În situația în care o persoană este judecată și condamnată printr-o hotărâre definitivă, ea nu mai poate fi condamnată pentru aceeași faptă chiar și sub o altă încadrare juridică, în această situație făcându-se aplicarea art. 16 lit. i din Codul de procedură penală în sensul că este împiedicată punerea în mișcare și exercitarea acțiunii penale.

Potrivit principiului *ne bis in idem* acesta are două componente: *nemo debet bis vexari pro una et eadem causa* (nimeni nu trebuie să fie urmărit de două ori pentru aceleași infracțiuni) și *nemo debet bis puniri uno delicto* (nu trebuie să fie sancționat de două ori pentru aceeași faptă)³. Astfel, putem arăta că pentru aplicarea acestui principiu trebuie să avem nu numai o hotărâre penală definitivă cât și identitatea de persoană (față de care s-a pronunțat o hotărâre de condamnare definitivă) și identitatea de obiect (fapta pentru care s-a pronunțat hotărârea definitivă să fie aceeași cu fapta ce urmează a fi din nou instrumentată).

Din păcate, la nivelul Uniunii Europene în aplicarea principiului *ne bis in idem* putem arăta că referitor la elementul „bis” aplicarea acestuia nu se face în mod unitar atunci când vorbim de Convenția Europeană a Drepturilor Omului (C.E.D.O. – art. 50) și de Convenția de aplicare a Acordului Schengen (C.A.A.S. – art. 54).

³ J.A. Vervaele, *The transnational ne bis in idem principle in the UE – Mutual recognition and equivalent protection of human rights*, Utrecht Law Review, Volume I Issue 2.

Astfel, s-a pus problema în practica europeană dacă sancțiunile administrative intră în cadrul materiei penale și dacă în această situație se aplică principiul *ne bis in idem*. Curtea Europeană a Drepturilor Omului la sesizarea unei persoane din România⁴ a soluționat și a stabilit în jurisprudență faptul că și contravențiile prevăzute de Legea nr. 61/1991 privind sancționarea faptelor de încălcare a unor norme de conviețuire socială, a ordinii și liniștii publice cât și cele prevăzute în O.U.G. nr. 195/2002 privind circulația pe drumurile publice⁵, intră în noțiunea de acuzație penală prevăzute de art. 6 din CEDO, făcând posibilă aplicarea și principiului *ne bis in idem*.

Referitor la acest principiu nicio persoană nu poate fi urmărită de două ori pentru aceeași faptă și nici nu poate fi sancționată pentru aceeași faptă. Principiul *ne bis in idem* intervine atunci când există identitate între fapta pentru care s-a pronunțat o hotărâre penală definitivă și fapta nouă pentru care este urmărit și acuzat suspectul sau inculpatul, când este vorba de aceeași persoană din hotărârea penală definitivă și fapta nouă urmărită și când există o hotărâre definitivă de condamnare, achitare, încetare a procesului penal, renunțare la aplicarea pedepsei sau amânarea aplicării pedepsei.

Textul de lege se referă la o hotărâre penală definitivă, însă practica judiciară a dovedit că și anumite acte ale Ministerului Public care nu mai ajung la instanță pot fi interpretate ca hotărâri penale definitive (ordonanța de clasare a cauzei dacă nu a fost atacată în termenul prevăzut de lege).

e) Obligatorietatea punerii în mișcare și a exercitării acțiunii penale

Principiul oficialității trebuie să-și facă aplicarea conform dispozițiilor art. 7 alin. 1 C.pr.pen. atunci când există probe din care rezultă săvârșirea unei infracțiuni și nu există o cauză de împiedicare a acțiunii penale prevăzută în art. 16 C.pr.pen.

Referitor la alineatul 2 și 3 ale art. 7, ele reprezintă într-un fel excepții de la principiul oficialității punerii în mișcare a acțiunii penale în sensul că procurorul fie poate renunța la exercitarea acțiunii penale sau când este necesară introducerea plângerii prealabile poate instrumenta cauza penală.

⁴ CEDO, hotărârea din 03.04.2012, *Nicoleta Gheorghe c. României*.

⁵ CEDO, hotărârea din 28.06.2011, *Ioan Pop c. României*.

Acest principiu impune obligația procurorului care exercită funcția de urmărire penală, să pună în mișcare și să exercite acțiunea penală din oficiu (principiul oficialității prevăzut de vechea reglementare), după o serie de activități de urmărire penală, când constată că există probe din care să rezulte săvârșirea unei infracțiuni. Acțiunea penală se pune în mișcare prin ordonanță când există probe din care să rezulte presupunerea rezonabilă că o persoană a săvârșit o faptă penală (art. 309 C. pr. pen.).

f) Caracterul echitabil și termenul rezonabil al procesului penal

Organele judiciare au obligația de a desfășura urmărirea penală și judecata cu respectarea garanțiilor procesuale și a drepturilor părților și ale subiecților procesuali, astfel încât să fie constatate la timp și în mod complet faptele care constituie infracțiuni, nicio persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală, iar orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit legii, într-un termen rezonabil.

Izvorul acestui principiu îl constituie dispozițiile art. 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, ratificată de țara noastră prin Legea nr. 30/1994, potrivit căreia „orice persoană are dreptul la judecarea cauzei sale în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricăror acuzații în materie penală îndreptată împotriva sa”.

Principiul descris mai sus a fost preluat în Constituția revizuită a României, în art. 21 alin. 3, care prevede în mod expres că părțile au dreptul la un proces echitabil și la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil. Acest lucru presupune dreptul oricărei persoane de a fi judecată cu respectarea strictă a drepturilor și garanțiilor procesuale în condiții de publicitate și contradictorialitate și într-un termen rezonabil de către o instanță independentă și imparțială, competentă potrivit legii, care pe baza probelor obținute și administrate în condițiile legii, evaluate și interpretate corect, va trebui să pronunțe o soluție temeinică și legală care să reprezinte unicul rezultat impus de aceste probe.

Termenul de „echitate” semnifică dreptate, cinste, nepărtinire, egalitate. Un proces echitabil recunoaște părților și chiar subiecților procesuali dreptul ca aceștia să fie informați cu privire la acuzația adusă prin actul de inculpare, să beneficieze de

dreptul la apărare, să dispună de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării sale, să întrebe sau să solicite audierea martorilor acuzării și să obțină citarea și audierea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzării, să poată propună probe, să fie asistați în mod gratuit de un interpret, dacă nu înțeleg sau nu vorbesc limba folosită la audiere, să ridice cereri și excepții atât în faza de urmărire penală cât și în faza de judecată, legiuitorul omițând însă procedura de cameră preliminară.

De altfel, în practica judiciară instanțele au constatat încălcarea dreptului la un proces echitabil întrucât instanța fondului nu a stabilit o situație de fapt, în raport de fiecare infracțiune în parte, în care să se reliefeze toate împrejurările de loc, timp, mijloace, mod, scop, în care au fost comise, astfel încât să se poată verifica apărările inculpaților în raport de întreg probatoriul administrat și dacă, în raport de situația de fapt stabilită de instanță se poate reține ca fiind întrunite elementele constitutive ale infracțiunilor pentru care s-a dispus trimiterea în judecată și condamnarea sau achitarea inculpaților .

g) Dreptul la libertate și siguranță

În cursul procesului penal este garantat dreptul oricărei persoane la libertate și siguranță.

Orice măsură privativă sau restrictivă de libertate se dispune în mod excepțional și doar în cazurile și în condițiile prevăzute de lege.

Orice persoană arestată are dreptul de a fi informată în cel mai scurt timp și într-o limbă pe care o înțelege asupra motivelor arestării sale și are dreptul de a formula contestație împotriva dispunerii măsurii.

Atunci când se constată că o măsură privativă sau restrictivă de libertate a fost dispusă în mod nelegal, organele judiciare competente au obligația de a dispune revocarea măsurii și, după caz, punerea în libertate a celui reținut sau arestat.

Orice persoană față de care s-a dispus în mod nelegal, în cursul procesului penal, o măsură privativă de libertate are dreptul la repararea pagubei suferite, în condițiile prevăzute de lege.

Nici o persoană nu poate fi reținută sau arestată și nici nu poate fi supusă unei forme de constrângere a libertății decât în cazurile și în condițiile prevăzute de lege.

Libertatea persoanei face parte din drepturile fundamentale ale omului, fiind consacrată expres și în Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată de către Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 10 decembrie 1948 și care arată că „toate ființele umane se nasc libere și nimeni nu trebuie să fie arestat, deținut sau exilat în mod arbitrar“.

În art. 23 din Constituție se înscrie regula că libertatea individuală și siguranța persoanei sunt inviolabile, reținerea nu poate depăși 24 ore, iar arestarea se face în temeiul unui mandat emis de judecător, pentru o durată de cel mult 30 de zile. Celui reținut sau arestat i se aduc de îndată la cunoștință, în limba pe care o înțelege, motivele reținerii sau ale arestării, iar învinuirea, în cel mai scurt termen, în prezența unui avocat ales sau numit din oficiu.

Toate prevederile înscrise în art. 23 din Constituție au fost preluate și în art. 9 din C.pr.pen. – în tot cursul procesului penal este garantată libertatea persoanei.

h) Dreptul la apărare

Codul de procedură penală în art. 10 garantează dreptul de apărare în sensul că: Părțile și subiecții procesuali principali au dreptul de a se apăra ei înșiși sau de a fi asistați de avocat. Părțile, subiecții procesuali principali și avocatul au dreptul să beneficieze de timpul și înlesnirile necesare pregătirii apărării. Suspectul are dreptul de a fi informat de îndată și înainte de a fi ascultat despre fapta pentru care se efectuează urmărirea penală și încadrarea juridică a acesteia. Inculpatul are dreptul de a fi informat de îndată despre fapta pentru care s-a pus în mișcare acțiunea penală împotriva lui și încadrarea juridică a acesteia. Înainte de a fi ascultați, suspectului și inculpatului trebuie să li se pună în vedere că au dreptul de a nu face nicio declarație. Organele judiciare au obligația de a asigura exercitarea deplină și efectivă a dreptului la apărare de către părți și subiecții procesuali principali în tot cursul procesului penal. Dreptul la apărare trebuie exercitat cu bună-credință, potrivit scopului pentru care a fost recunoscut de lege și în concordanță cu dispoziții art. 88 – 96 C.pr.pen.

Această reglementare dă satisfacție prevederilor cuprinse în art. 6 paragraf 3 din CEDO, potrivit cărora orice persoană acuzată are dreptul de a fi informată în cel mai

scurt timp, într-o limbă pe care o înțelege și în mod amănunțit asupra naturii și cauzei acuzației aduse contra sa.

Potrivit aceluiași prevederi, reglementarea garantării dreptului la apărare, dă posibilitatea suspectului sau inculpatului de a-și putea pregăti apărările sale, el beneficiind de un apărător ales sau din oficiu.

La acest principiu trebuie avute în vedere Directiva 2012/13/UE privind dreptul al informare în cadrul procedurilor penale, Directiva 2013/48/UE privind dreptul de a avea acces la un avocat în cadrul procedurilor penale și al procedurilor privind mandatul european de arestare, Directiva 2016/343 UE privind prezumția de nevinovăție și a dreptului de a fi prezent la proces în cadrul procedurilor penale și Directiva 2016/1919/UE privind asistența juridică gratuită pentru persoanele suspectate și persoanele acuzate în cadrul procedurilor penale, inclusiv pentru mandatul european de arestare.

Dreptul la apărare este un drept complex în compunerea căruia intră toate prerogativele, facultățile și posibilitățile acordate de lege justițiabililor pentru apărarea intereselor lor .

Este dreptul părților din proces precum și a subiecților procesuali principali să se apere singuri în cadrul procesului penal, în toate etapele acestuia sau să fie asistați de un avocat ales sau avocat din oficiu. Poate beneficia de avocat atât suspectul sau inculpatul [art. 83 lit. c) C. pr. pen.], persoana vătămată, partea civilă și partea responsabilă civilmente [art. 81 alin. (1) lit. h) C. pr. pen.].

Părțile, subiecții procesuali principali dar și avocatul acestora au dreptul de a beneficia de un anumit timp pentru pregătirea apărării, ținându-se seama de complexitatea cauzei, de numărul de inculpați din dosar, de numărul martorilor care trebuie audiați atât la urmărire penală cât și în faza judecătii, de efectuarea unui raport de constatare sau chiar a unei expertize. Curtea Europeană a prevăzut faptul că aceste persoane se pot consulta cu avocatul lor la îndeplinirea oricărui act, dispoziții prevăzute și în legislația națională

[art. 109 alin. (2) C. pr. pen.], care prevăd că suspectul sau inculpatul are dreptul să se consulte cu avocatul atât înainte cât și în timpul audierii sale sau să fie lăsat să

folosească notițe.

Pregătirea apărării este esențială pentru suspect sau inculpat, mai ales când acesta trebuie să dea o declarație amănunțită asupra presupusei infracțiuni sau când formulează o cerere de probe, probe care trebuie să fie concludente, pertinente și utile cauzei pentru aflarea adevărului. În acest caz avocatul părților sau subiecților procesuali principali poate solicita consultarea dosarului, studierea actelor sau obținerea de fotocopii pe cheltuiala clientului.

Așa cum am arătat și la analiza principiului dreptului la libertate și siguranță când orice persoană trebuie să fie informată cu privire la motivele arestării sale, dreptul la apărare presupune ca suspectul să fie informat de îndată și înainte de a fi ascultat cu privire la faptele pentru care s-a început urmărirea penală și de asemenea în situația în care s-a pus în mișcare acțiunea penală și dobândește calitatea de inculpat, cu privire la fapta și încadrarea juridică a acesteia. Informarea trebuie să fie detaliată, despre toate faptele reținute în sarcina acestuia, inclusiv modificările ulterioare, extinderile pentru alte fapte, pentru ca acesta să le înțeleagă și să aibă un timp suficient la dispoziție pentru a și pregăti o apărare eficientă.

Potrivit dispozițiilor prevăzute de art. 83 lit. a) C. pr. pen. suspectului sau inculpatului i se comunică că are dreptul de a nu da nicio declarație pe parcursul procesului penal și faptul că acest lucru nu va atrage asupra sa o consecință defavorabilă. Dreptul la tăcere și de a nu contribui la propria acuzație este strâns legat și de principiul prezumției de nevinovăție.

În cazul nerespectării dispozițiilor privind asigurarea dreptului la apărare, legiuitorul a prevăzut în art. 281 alin. (1) lit. f) C. pr. pen. aplicarea nulității absolute în situația în care acest drept nu a fost respectat suspectului sau inculpatului, precum și celorlalte părți, atunci când asistența juridică era obligatorie.

i) Respectarea demnității umane și a vieții private

Orice persoană care se află în curs de urmărire penală sau de judecată trebuie tratată cu respectarea demnității umane.

Respectarea vieții private, a inviolabilității domiciliului și a secretului corespondenței sunt garantate. Restrângerea exercitării acestor drepturi nu este admisă

decât în condițiile legii și dacă aceasta este necesară într-o societate democratică.

La acest principiu a se avea în vedere art. 22 alin. 2, art. 26 alin. 1, art. 27 alin. 1 și 2, art. 28 și art. 53 din Constituția României; art. 3 și art. 8 CEDO; art. 1, art. 4 și art. 7 CDFUE, art. 280, art. 281 și art. 282 din Codul penal (cercetarea abuzivă, supunerea la rele tratamente și tortura).

j) Principiul dreptului la tăcere.

Principiul nu face parte din cele enumerate în Titlul I al Codului de procedură penală, însă el se regăsește în dispozițiile art. 78 (drepturile suspectului), art. 83 alin. 1 lit. a (dreptul inculpatului de a nu da nici o declarație), art. 108 alin. 2 (suspectului sau inculpatului i se aduc la cunoștință drepturile prevăzute în art. 83, precum și ale obligații)

În virtutea acestui drept, orice persoană bănuită că ar fi săvârșit o infracțiune este liberă să răspundă sau nu la întrebările care îi sunt adresate, după cum consideră că este sau nu conform intereselor sale. Suspectul nu poate fi forțat să depună mărturie contra lui însuși sau să recunoască vinovăția faptelor.

Dreptul la tăcere recunoscut oricărui inculpat interzice audierea acestuia sub jurământ, în propria sa cauză, apreciindu-se că acest lucru nesocotește principiul general referitor la respectarea drepturilor de apărare, atunci când jurământul astfel prestat constrânge persoana astfel ascultată să-și mărturisească vinovăția.

Pe de altă parte, dreptul la tăcere implică nu numai dreptul de a nu depune mărturie contra lui însuși, ci și dreptul oricărui inculpat de a nu contribui la propria sa incriminare. Un inculpat nu poate fi constrâns să colaboreze la producerea probelor în propria cauză și nu poate fi sancționat pentru refuzul de a comunica o serie de documente sau mijloace probatorii.

k) Limba oficială și dreptul la interpret

În codul de procedură penală la art. 12 este prevăzut că limba oficială în procesul penal este limba română. Cetățenii români aparținând minorităților naționale au dreptul să se exprime în limba maternă în fața instanțelor de judecată, actele procedurale întocmindu-se în limba română. Părților și subiecților procesuali care nu vorbesc sau nu înțeleg limba română ori nu se pot exprima li se asigură, în mod gratuit, posibilitatea

de a lua cunoștință de piesele dosarului, de a vorbi, precum și de a pune concluzii în instanță, prin interpret. În cazurile în care asistența juridică este obligatorie, suspectului sau inculpatului i se asigură în mod gratuit posibilitatea de a comunica, prin interpret, cu avocatul în vederea pregătirii audierii, a introducerii unei căi de atac sau a oricărei altei cereri ce ține de soluționarea cauzei. În cadrul procedurilor judiciare se folosesc interpreți autorizați, potrivit legii. Sunt incluși în categoria interpreților și traducătorii autorizați, potrivit legii.

Trebuie avut în vedere la acest principiu art. 128 din Constituția României; art. 6 paragraful 3 lit. e din CEDO; Directiva 2010/64/UE privind dreptul la interpret și traducere în cadrul procedurilor penale.

Suspectul, inculpatul, persoana vătămată, partea civilă, partea responsabilă civilmente au dreptul să ia cunoștință de actele din dosar, de a comunica sau chiar de a pune concluzii în instanță prin intermediul unui interpret dacă aceștia nu cunosc sau nu înțeleg limba oficială în care se desfășoară procesul penal, fiind incidente dispozițiile art. 81 alin. (1) lit. g1) și art. 83 lit. f) C. pr. pen.

În privința informării în limba pe care o înțeleg asupra acuzațiilor aduse și asupra drepturilor procesuale a unor persoane străine, o curte de apel, printr-o decizie a arătat că deși din punct de vedere formal la dosar există dovada că inculpatul a fost informat în cursul urmăririi penale că are dreptul la un interpret și că are obligația de înștiințarea organului judiciar despre orice schimbare de domiciliu, în realitate inculpatul nu a înțeles conținutul drepturilor și obligațiilor sale ca urmare a faptului că nu cunoaște bine limba română și nu înțelege scrisul în limba română.

Prin urmare, neînțelegând conținutul obligațiilor sale, inculpatul nu a cunoscut nici obligația de a aduce la cunoștința organelor judiciare că și-a schimbat adresa de domiciliu, și nici consecința omisiunii de a încunoștința organul judiciar despre schimbarea de domiciliu din Ucraina în Belgia, conform art. 108 alin. 2 lit. b Cod procedură penală (citațiile și orice alte acte comunicate la prima adresă rămân valabile și se consideră că le-a luat la cunoștință).

Atât Directiva 2010/64/UE privind dreptul la interpretare și traducere în cadrul procedurilor penale cât și Directiva 2012/13/UE privind dreptul la informare în cadrul

procedurilor penale consfințesc obligația statelor membre UE de a se asigura că, în cadrul procedurilor penale, persoanele acuzate de săvârșirea unor infracțiuni sunt informate, în limba pe care o înțeleg și în termenul cel mai scurt, asupra acuzațiilor aduse și asupra drepturilor procesuale, obligația statelor subzistând pe tot parcursul procedurilor până la soluționarea definitivă a cauzelor penale.

Directiva 2010/64/UE privind dreptul la interpretare și traducere în cadrul procedurilor penale stabilește în sarcina statelor membre obligația de a furniza persoanelor acuzate de săvârșirea unor infracțiuni, în mod gratuit, serviciile unui interpret autorizat, obligație pe care de altfel statul român și-a îndeplinit-o prin transpunerea Directivei 2010/64/UE în legea procesual penală, respectiv art. 12 alin. 3 Cod procedură penală.

Constatând așadar că inculpatul a fost citat la judecarea cauzei în primă instanță la domiciliul din Ucraina unde nu mai locuia, și într-o limbă pe care nu o cunoștea, Curtea apreciază că inculpatul nu a putut lua cunoștință efectiv de derularea judecării cauzei sale la Judecătoria Rădăuți, fiind lipsit astfel de posibilitatea de a-și exercita drepturile procesuale, inclusiv de dreptul de a accesa procedura simplificată a recunoașterii învinuirii prev. de art. 374 alin. 4 Cod procedură penală.

În cazul în care asistența juridică este obligatorie (minori sau arestați preventiv), suspectul sau inculpatul care nu cunoaște sau nu înțelege limba română are dreptul la interpret pentru a lua legătura cu un avocat pentru a și pregăti apărarea și pentru a putea formula cereri de administrare de probe sau chiar de a ridica excepții.

2.3. Test de autoevaluare a cunoștințelor

1. Aducerea la cunoștință suspectului sau inculpatului despre dreptul de a fi asistat de un apărător (a se avea în vedere și Decizia nr. 21/2016 a ICCJ privind dezlegarea unei chestiuni de drept)
 - a) reprezintă o obligație numai în ceea ce privește activitatea instanțelor de judecată;

- b) este obligatorie doar în cazurile în care pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită este închisoarea mai mare de 5 ani;
 - c) se consemnează în conținutul unui proces-verbal de către organele urmărire penală;
 - d) reprezintă o activitate atribuită în exclusivitate instanței de judecată.
- 2. Care este caracterul interpretării normelor juridice procesual penale făcută de organele de urmărire penală
 - a) are forță obligatorie;
 - b) prezintă relevanță doar pentru cauza penală în curs;
 - c) reprezintă o formă de interpretare legală;
 - d) reprezintă o formă de interpretare istorică.
- 3. *Prezumția de nevinovăție a făptuitorului operează:*
 - a) până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești penale;
 - b) până la punerea în mișcare a acțiunii penale;
 - c) până la dispunerea arestării preventive pe 30 de zile;
 - d) până la trimiterea în judecată prin rechizitoriu.
- 4. *Dreptul de apărare este garantat suspectului sau inculpatului*
 - a) pe tot parcursul fazei de urmărire penală; în cursul fazei de judecată, apărarea se organizează de către procuror;
 - b) pe tot parcursul procesului penal, dacă asistența juridică este obligatorie;
 - c) pe tot parcursul procesului penal;
 - d) până la strângerea probelor necesare trimiterii în judecată prin rechizitoriu.
- 5. *Când se naște obligația organelor judiciare de a-l încunoștința pe suspect sau inculpat despre dreptul de a fi asistat de un apărător:*
 - a) concomitent cu trimiterea în judecată;
 - b) înainte de a se dispune arestarea preventivă;
 - c) de îndată și mai înainte de luarea primei declarații;
 - d) pe parcursul urmăririi penale, la punerea în mișcare a acțiunii penale, prin rechizitoriu.

2.4. Bibliografie recomandată

- a. Buneci Bogdan, *Drept procesual penal. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2022

- b. N. Volonciu, (coord.), *Codul de procedura penala comentat*, Editia a III-a revizuita si adaugita, Ed. Hamangiu, Bucuresti, 2017;
- c. Alexandru Boroii, Gina Negrut, *Drept procesual penal*. Ed. Hamangiu, București, 2017
- d. Ioan Griga, *Drept procesual penal*, Editura Universul Juridic, București, 2016;
- e. Anastasiu Crisu, *Drept procesual penal. Partea generală*, Editura Hamangiu, București, 2016;
- f. M. Udrioiu (coord.), *Codul de procedura penala. Comentariu pe articole*, Ed. C.H.Beck, Bucuresti, 2020;
- g. N. Volonciu, A.S. Uzlaui (coord.), *Noul Cod de procedura penala comentat*, Ed. Hamangiu, Bucuresti, 2014;
- I. Neagu, M. Damaschin, *Tratat de procedura penala. Partea generala. Editia a III-a*, Ed. Universul Juridic, Bucuresti, 2020;
- h. Petre Buneci (coord.), *Noul Cod de procedură penală. Note. Corelații. Explicații*, Ed. C.H.Beck, București, 2014

2.5. Teme de control

Realizați un referat de maximum 5 pagini în care să tratați la alegere un principiu fundamental al procesului penal

Capitolul 3.

PARTICIPANȚII ÎN PROCESUL PENAL

3.1. Introducere

În cadrul acestui capitol este făcută o analiză a participanților în cadrul procesului penal, respectiv a organelor judiciare, avocatului, părților, a subiecților procesuali principali, precum și a altor subiecți procesuali.

Durata medie de parcurgere a acestui capitol este de aproximativ 2 ore.

3.2. ASPECTE INTRODUCTIVE

a) Noțiunea de participant în procesul penal.

Pentru soluționarea unei cauze penale este necesar ca în procesul penal să participe mai multe persoane, în primul rând cele care reprezintă organele judiciare ale statului, persoanele implicate în cauza penală cât și alte persoane necesare soluționării cauzei potrivit dispozițiilor legale.

Așa cum s a arătat și în literatura de specialitate, încă din secolul trecut prin participanți în procesul penal se înțelege acei subiecți care fac parte dintr un raport procesual penal, care au atât drepturi, cât și obligații într un proces penal, într o procedură penală, sau care îndeplinesc acte de procedură penală în exercițiul unor atribuții sau colaborează la lămurirea și rezolvarea conflictului procesual ori formulează pretenții în cadrul unui proces sau se opun acestora în condițiile prevăzute de lege .

În viziunea mai nouă, prin participant în procesul penal se înțelege „subiectul procesual care îndeplinește acte în vederea realizării scopului procesului penal în ansamblul său, după reguli specifice, în funcție de poziția procesuală pe care o are, de conținutul drepturilor și obligațiilor, ori de sfera atribuțiilor pe care le exercită în legătură cu procesul penal „.

În majoritatea doctrinei procesual penală se arată că participanții în procesul penal au două accepțiuni, în sens larg și în sens restrâns, însă considerăm că nu e atât de importantă o asemenea clasificare întrucât în funcție de cauza penală putem avea participanți în sens restrâns și anume organe judiciare, avocatul, părțile, subiecții procesuali principali și alți subiecți procesuali, sau în sens larg în care pot fi și alți participanți, cum ar fi interpreți, experți, medici legiști.

În Codul de procedură penală – Titlul III se stabilește în mod clar care este poziția procesuală a fiecărui participant. Astfel, potrivit art. 29 C. pr. pen. participanții în procesul penal sunt: organele judiciare, avocatul, părțile, subiecții procesuali principali precum și alți subiecți procesuali.

b) Intervenția altor subiecți procesuali în locul părților: succesorii, reprezentanții și substituții procesuali.

Succesorii. Dacă în timpul desfășurării procesului penal intervine decesul uneia din părți, în locul acesteia pot fi introduși succesorii săi legitimi. Este permisă înlocuirea părților prin succesorii în cazul rezolvării laturii civile. Dacă intervine decesul inculpatului, în latura penală a cauzei, procesul se stinge pentru că răspunderea penală este personală. Succesorii devin părți în procesul penal, înlocuind pe antecesorii lor, cu aceleași drepturi și obligații, valorificând însă drepturile lor proprii și luând procedura de la momentul introducerii lor în cauză.

Reprezentanții. Sunt persoane împuternicite în cadrul procesului penal să participe la actele procesuale, în numele și în interesul unei părți din proces. Ei nu devin părți în proces. Reprezentarea poate fi legală sau convențională.

Reprezentarea legală este prevăzută expres de lege pentru anumite cazuri când reprezentantul participă la desfășurarea procesului penal în ambele sale laturi (penală sau civilă) în calitate de **reprezentant legal** (exemplu – art. 88 și urm.C.pr.pen.) **Reprezentarea convențională** nu are caracter obligatoriu, fiind lăsată la aprecierea părților, iar persoana care le reprezintă desfășoară această activitate în virtutea unui mandat judiciar sau procuri speciale.

Substituiții procesuali.. Se deosebesc de reprezentanți, deoarece îndeplinesc activități procesuale în nume propriu, în vederea realizării unui drept al altuia (exemplu: art. 289 alin. 7 C.pr.pen., art. 409 alin. 2 C.pr.pen.).

3.3. ORGANELE JUDICIARE

Așa cum se stipulează în art. 30 din Codul de procedură penală, organele specializate ale statului care realizează activitatea judiciară sunt:

- a) organele de cercetare penală;
- b) procurorul;
- c) judecătorul de drepturi și libertăți;
- d) judecătorul de cameră preliminară;
- e) instanțele judecătorești.

3.3.1. Instanțele judecătorești

Constituția României reglementează autoritatea judecătorească în art. 124-134, în secțiunea 1 fiind prevăzute instanțele judecătorești (art. 124-130), în secțiunea a 2-a Ministerul Public (art. 131-132) și în secțiunea a 3-a Consiliul Superior al Magistraturii (art. 133-134). Autoritatea judecătorească în sensul arătat de Constituție este de fapt puterea judecătorească separată de celelalte două puteri ale statului: cea legislativă și cea executivă.

Pentru a organiza autoritatea judecătorească au fost elaborate legea privind organizarea judecătorească, legea privind statutul judecătorilor și procurorilor și legea privind Consiliul Superior al Magistraturii, fiind necesar a se stipula în legi diferite modul de organizare al instanțelor judecătorești. Potrivit Constituției revizuite în art. 126 alin. 1 se arată că justiția se realizează prin Înalta Curte de Casație și Justiție și prin celelalte instanțe judecătorești stabilite de lege. Instanța supremă asigură interpretarea și aplicarea unitară a legii de către celelalte instanțe judecătorești, fiind interzisă înființarea de instanțe extraordinare.

Potrivit legii organizării judecătorești, puterea judecătorească se exercită de Înalta Curte de Casație și Justiție și de celelalte instanțe judecătorești stabilite de lege, iar Consiliul Superior al Magistraturii este garantul independenței justiției.

Ministerul Public își exercită atribuțiile prin procurori constituiți în parchete, în condițiile legii.

Justiția se înfăptuiește în numele legii, este unică, imparțială și egală pentru toți, competența organelor judiciare și procedura judiciară fiind stabilite de lege.

Justiția se realizează prin următoarele instanțe judecătorești:

- a) Înalta Curte de Casație și Justiție;
- b) curți de apel;
- c) tribunale;
- d) instanțe militare (tribunalul militar și curtea militară de apel);
- e) judecătorii.

3.3.2. Judecătorul de drepturi și libertăți

Judecătorul de drepturi și libertăți este judecătorul care, în cadrul instanței, potrivit competenței acesteia, soluționează, în cursul urmăririi penale, cererile, propunerile, plângerile, contestațiile sau orice alte sesizări privind:

- a) măsurile preventive;
- b) măsurile asigurătorii;
- c) măsurile de siguranță cu caracter provizoriu;
- d) actele procurorului, în cazurile expres prevăzute de lege;
- e) încuviințarea perchezițiilor, a folosirii metodelor și tehnicilor speciale de supraveghere sau cercetare ori a altor procedee probatorii potrivit legii;
- f) procedura audierii anticipate;
- g) alte situații expres prevăzute de lege.

3.3.3. Judecătorul de cameră preliminară

Judecătorul de cameră preliminară este judecătorul care, în cadrul instanței, potrivit competenței acesteia:

- a) verifică legalitatea trimiterii în judecată dispuse de procuror;
- b) verifică legalitatea administrării probelor și a efectuării actelor procesuale de către organele de urmărire penală;
- c) soluționează plângerile împotriva soluțiilor de neurmărire sau de netrimitere în judecată;

d) soluționează alte situații expres prevăzute de lege.

3.3.4. Procurorul. Procurorii sunt constituiți în parchete care funcționează pe lângă instanțele judecătorești și își exercită atribuțiile în cadrul Ministerului Public.

În cadrul procesului penal procurorul are următoarele atribuții:

- a) supraveghează sau efectuează urmărirea penală;
- b) sesizează judecătorul de drepturi și libertăți și instanța de judecată;
- c) exercită acțiunea penală;
- d) exercită acțiunea civilă, în cazurile prevăzute de lege;
- e) încheie acordul de recunoaștere a vinovăției, în condițiile legii;
- f) formulează și exercită contestațiile și căile de atac prevăzute de lege împotriva hotărârilor judecătorești;
- g) îndeplinește orice alte atribuții prevăzute de lege.

Procurorul conduce și controlează nemijlocit activitatea de urmărire penală a poliției judiciare și a organelor de cercetare penale speciale având însă și o competență proprie pentru anumite cazuri prevăzute în art. 56 C.pr.pen.

3.3.5. Organele de cercetare penală – sunt cele ale poliției judiciare cât și organele de cercetare penală speciale.

Atribuțiile organelor de cercetare penală ale poliției judiciare sunt îndeplinite de lucrători specializați din Ministerul Administrației și Internelor anume desemnați în condițiile legii speciale, care au primit avizul conform al procurorului general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție ori avizul procurorului desemnat în acest sens. (art. 55 alin. 4)

Atribuțiile organelor de cercetare penală speciale sunt îndeplinite de ofițeri anume desemnați în condițiile legii, care au primit avizul conform al procurorului general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție. (art. 55 alin. 5)

Organele de cercetare penală ale poliției judiciare și organele de cercetare penală speciale își desfășoară activitatea de urmărire penală sub conducerea și supravegherea procurorului.

Competența organelor de cercetare penală ale poliției judiciare se face pentru orice infracțiune care nu este dată prin lege în competența organelor de cercetare penală

speciale sau procurorului.

Competența ambelor organe de cercetare penală este stabilită în dispozițiile art. 57 C.pr.pen.

3.4. AVOCATUL

Constituția României în art. 24 arată că dreptul la apărare este garantat în tot cursul procesului penal, fiind reglementat și la art. 10, art. 88 – 94 C.pr.pen., precum și în dispozițiile art. 31 unde avocatul asistă sau reprezintă părțile ori subiecții procesuali în condițiile legii.

Apărătorii sunt constituiți într-un corp aparte care funcționează în baza principiului autonomiei profesiei, profesia de avocat fiind exercitată în conformitate cu Legea nr.51/1995 pentru organizarea profesiei de avocat.

Organizarea și exercitarea profesiei de avocat, dreptul la apărare, asistența juridică sunt reglementate de această lege. Profesia de avocat se exercită numai de membrii barourilor, la alegere, în cabinete individuale, cabinete asociate sau societăți civile profesionale.

Conform dispozițiilor procesual penale nu poate fi avocat al unei părți sau al unui subiect procesual principal:

- a) soțul ori ruda până la gradul al IV-lea cu procurorul sau cu judecătorul;
- b) martorul citat în cauză;
- c) cel care a participat în aceeași cauză în calitate de judecător sau de procuror;
- d) o altă parte sau un alt subiect procesual.

Avocatul ales sau desemnat din oficiu este obligat să asigure asistența juridică a părților ori a subiecților procesuali principali.

Părțile sau subiecții procesuali principali cu interese contrare nu pot fi asistați sau reprezentați de același avocat. (art. 88 alin. 2 – 4 C.pr.pen.)

Suspectul sau inculpatul are dreptul să fie asistat de unul ori de mai mulți avocați în tot cursul urmăririi penale, al procedurii de cameră preliminară și al judecății, iar organele judiciare sunt obligate să îi aducă la cunoștință acest drept. Asistența juridică este asigurată atunci când cel puțin unul dintre avocați este prezent.

Asistența juridică este obligatorie: când suspectul sau inculpatul este minor, internat într-un centru de detenție ori într-un centru educativ, când este reținut sau arestat, chiar în altă cauză, când față de acesta a fost dispusă măsura de siguranță a internării medicale, chiar în altă cauză, precum și în alte cazuri prevăzute de lege; în cazul în care organul judiciar apreciază că suspectul ori inculpatul nu și-ar putea face singur apărarea; în cursul procedurii în cameră preliminară și în cursul judecății în cauzele în care legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa detențiunii pe viață sau pedeapsa închisorii mai mare de 5 ani. (A se avea în vedere și Directiva 2016/800/UE privind garanțiile procedurale pentru copii care sunt persoane suspectate sau acuzate în cadrul procedurilor penale)

3.5. PĂRȚILE

Părțile potrivit art. 32 din Codul de procedură penală sunt subiecții procesuali care exercită sau împotriva cărora se exercită o acțiune judiciară.

Părțile din procesul penal sunt *inculpatul*, *partea civilă* și *partea responsabilă civilmente*.

În soluționarea cauzei penale din procesul penal vom întâlni ca parte, *inculpatul* care are drepturi și obligații ce izvorăsc din acțiunea penală a cauzei, iar inculpat pot fi persoanele fizice sau juridice.

Alături de acțiunea penală putem avea și o acțiune civilă în care vor avea drepturi și obligații *partea civilă* și *partea responsabilă civilmente*, atunci când există.

3.5.1. Inculpatul

Raportul juridic de drept penal ce se naște între stat reprezentat prin organele sale judiciare și făptuitor care este autorul unei infracțiuni, pe plan procesual penal este necesar a se soluționa cauza prin tragerea la răspundere penală a celui care a săvârșit o infracțiune.

Prin sesizarea organelor judiciare cu privire la săvârșirea unei fapte penale se dispune începerea urmăririi penale *in rem* cu privire la faptă, iar dacă sunt date și cu privire la făptuitor se dispune începerea urmăririi penale față de acesta, care devine

suspect și subiect principal în cauză.

Acțiunea penală se pune în mișcare față de suspect și se exercită când există probe din care rezultă presupunerea rezonabilă că acesta a săvârșit o infracțiune și nu există o cauză care împiedică punerea în mișcare sau exercitarea acesteia, astfel persoana împotriva căreia s-a pus în mișcare acțiunea penală devine parte în procesul penal și se numește *inculpat*. (art. 82 C.pr.pen.)

Potrivit art. 83 C.pr.pen. în cursul procesului penal, inculpatul are următoarele drepturi:

a) dreptul de a nu da nicio declarație pe parcursul procesului penal, atrăgându-i-se atenția că dacă refuză să dea declarații nu va suferi nicio consecință defavorabilă, iar dacă va da declarații acestea vor putea fi folosite ca mijloace de probă împotriva sa;

a¹) dreptul de a fi informat cu privire la fapta pentru care este cercetat și încadrarea juridică a acesteia;

b) dreptul de a consulta dosarul, în condițiile legii;

c) dreptul de a avea un avocat ales, iar dacă nu își desemnează unul, în cazurile de asistență obligatorie, dreptul de a i se desemna un avocat din oficiu;

d) dreptul de a propune administrarea de probe în condițiile prevăzute de lege, de a ridica excepții și de a pune concluzii;

e) dreptul de a formula orice alte cereri ce țin de soluționarea laturii penale și civile a cauzei;

f) dreptul de a beneficia în mod gratuit de un interpret atunci când nu înțelege, nu se exprimă bine sau nu poate comunica în limba română;

g) dreptul de a apela la un mediator, în cazurile permise de lege;

g¹) dreptul de a fi informat cu privire la drepturile sale;

h) alte drepturi prevăzute de lege.

3.5.2. PARTEA CIVILĂ

Persoana vătămată (subiect principal) atunci când i s-a produs un prejudiciu fizic, material sau moral se poate constitui *parte civilă* în cauză prin exercitarea acțiunii civile în cadrul procesului penal. Pot avea calitatea de parte civilă și succesorii

persoanei prejudiciate, dacă exercită acțiunea civilă în cadrul procesului penal.

Partea civilă are drepturile prevăzute ca și la persoana vătămată din art. 81 C.pr.pen., iar calitatea de parte civilă a persoanei care a suferit o vătămare prin infracțiune nu înlătură dreptul acestei persoane de a participa în calitate de persoană vătămată în aceeași cauză.

3.5.3. PARTEA RESPONSABILĂ CIVILMENTE

Persoana care, potrivit legii civile, are obligația legală sau convențională de a repara în întregime sau în parte, singură sau în solidar, prejudiciul cauzat prin infracțiune și care este chemată să răspundă în proces este parte în procesul penal și se numește *parte responsabilă civilmente*.

Ea are aceleași drepturi ca partea civilă și persoana vătămată, însă aceste drepturi se exercită în limitele și în scopurile soluționării părții civile.

Potrivit Deciziei nr. 1/2016 – ICCJ – Recurs în interesul legii *în cazul asigurării obligatorii de răspundere civilă pentru prejudicii produse prin accidente de vehicule, societatea de asigurare are calitate de parte responsabilă civilmente și are obligația de a repara singură prejudiciul cauzat prin infracțiune, în limitele stabilite în contractul de asigurare și prin dispozițiile legale privind asigurarea obligatorie de răspundere civilă*, iar potrivit Deciziei nr. 26/2017 a aceleiași instanțe: *în procesul penal, Fondul de garantare a asiguraților în cazul asigurării obligatorii de răspundere civilă pentru prejudicii produse prin accidente de autovehicule asigurate la o societate de asigurare aflată în faliment nu are calitatea de parte responsabilă civilmente*.

În literatura de specialitate și în practica judiciară s-a arătat că în categoria juridică de parte responsabilă civilmente sunt cuprinse atât persoanele responsabile civilmente de tip clasic, specificate în art. 1372 și urm. Cod Civil, cât și persoanele chemate să răspundă civil pentru fapta altuia, prevăzute în Legea nr. 22/1969 (modificată prin L. 54/1994) privind angajarea gestionarilor și anume:

Părinții, pentru faptele ilicite săvârșite de copii lor minori sau a celui pus sub interdicție (art. 1372 C.civ.)

Comitenții, pentru prejudiciile cauzate de prepușii lor în funcțiile încredințate

(art. 1373 C. civ.);

Persoanele care îndeplinesc funcții de conducere, precum și orice alte persoane care s-au făcut vinovate de angajarea, trecerea sau menținerea în funcție a unui gestionar, fără respectarea condițiilor legale de vârstă, studii și stagiul și a dispozițiilor referitoare la antecedentele penale ale acestuia (art. 28 și 30 din L. nr. 22/1969);

Persoanele cu privire la care s-a constatat printr-o hotărâre judecătorească că au dobândit de la un gestionar bunuri sustrate de acesta din avutul public și că le-au dobândit în afara obligațiilor de serviciu ale gestionarului, cunoscând că acesta gestionează astfel de bunuri (art. 34 din L. nr. 22/1969);

Persoanele care au constituit garanție pentru gestionar (art. 10 și următoarele din L. nr. 22/1969).

3.6. SUBIECȚII PROCESUALI PRINCIPALI

Subiecții procesuali principali sunt *suspectul* și *persoana vătămată*. (art. 33 alin. 1 C.pr.pen.)

Persoana cu privire la care, din datele și probele existente în cauză, rezultă bănuiala rezonabilă că a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală se numește suspect.

Față de suspect se dispune începerea urmăririi penale numai într-o cauză penală față de care, după sesizare, s-a dispus începerea urmăririi penale *in rem* (față de faptă).

Persoana care a suferit o vătămare fizică, materială sau morală prin fapta penală se numește persoană vătămată.

În situația în care în cauză există un număr mare de persoane vătămate care nu au interese contrarii, acestea pot desemna o persoană care să le reprezinte interesele în cadrul procesului penal. În cazul în care persoanele vătămate nu și-au desemnat un reprezentant comun, pentru buna desfășurare a procesului penal, procurorul sau instanța de judecată poate desemna, prin ordonanță, respectiv prin încheiere motivată, un avocat din oficiu pentru a le reprezenta interesele. Încheierea sau ordonanța va fi comunicată persoanelor vătămate, care trebuie să încunoștințeze, în termen de 3 zile de

la primirea comunicării, procurorul sau instanța în cazul în care refuză să fie reprezentați prin avocatul desemnat din oficiu. Toate actele de procedură comunicate reprezentantului sau de care reprezentantul a luat cunoștință sunt prezumate a fi cunoscute de către persoanele reprezentate. Reprezentantul persoanelor vătămate exercită toate drepturile recunoscute de lege acestora. (art. 80 C.pr.pen.)

În cadrul procesului penal, subiecții procesuali principali au aceleași drepturi și obligații ca și părțile, cu excepția celor pe care legea le acordă numai acestora.

3.7. ALȚI SUBIECȚI PROCESUALI

În cadrul procesului penal, în afara participanților prevăzuți la art. 33 (suspectul și persoana vătămată), sunt subiecți procesuali: martorul, expertul, interpretul, agentul procedural, organele speciale de constatare, precum și orice alte persoane sau organe prevăzute de lege având anumite drepturi, obligații sau atribuții în procedurile judiciare penale. (art. 34 C.pr.pen.)

3.8. Test de autoevaluare a cunoștințelor

1. Cine poate avea calitatea de substituit procesual:
 - a) părintele care formulează plângere pentru copilul major;
 - b) soțul persoanei vătămate care solicită procurorului punerea în mișcare a acțiunii penale împotriva inculpatului;
 - c) copilul minor care face plângere prealabilă pentru părinți;
 - d) soțul care declară apel pentru celălalt soț inculpat.

2. Care este momentul limită al introducerii părții responsabile civilmente în procesul penal (a se avea în vedere și Decizia CCR nr. 257/2017):
 - a) în tot cursul urmăririi penale;
 - b) până la terminarea cercetării judecătorești, luând procedura din stadiul în care se află la momentul intervenției;

- c) în fața instanței de judecată, până la începerea cercetării judecătorești;
- d) până la momentul sesizării instanței de judecată în cameră preliminară.

3. Subiecți oficiali ai procesului penal sunt:

- a) părțile;
- b) avocații;
- c) făptuitorul, o dată cu punerea sub acuzare în mod oficial;
- d) organele de urmărire penală.

4. Ce măsuri întreprind organele de cercetare penală când apreciază că inculpatul nu își poate face singur apărarea,

- a) în aceste condiții, asistența juridică este obligatorie;
- b) asistența juridică este obligatorie doar dacă pedeapsa prevăzută e lege este detențiunea pe viață sau închisoarea mai mare de 5 ani;
- c) în aceste condiții, urmărirea penală se suspendă până la momentul la care inculpatul va putea să își organizeze apărarea;
- d) asistența juridică este obligatorie doar dacă, suplimentar, se constată că inculpatul este arestat chiar în altă cauză.

5. În ce condiții pot interveni succesorii în procesul penal

- a) pot interveni numai în latura penală a cauzei;
- b) pot interveni atât în latura penală cât și în latura civilă a cauzei;
- c) pot interveni numai în latura civilă a cauzei, ei devenind părți în procesul penal;
- d) pot interveni numai în latura civilă a cauzei; ei nu devin părți în cadrul procesului, fiind simpli participanți.

6. Pot fi parte responsabilă civilmente în procesul penal:

persoanele care au suferit prin săvârșirea infracțiunii o vătămare fizică, materială ori morală;

- a) părinții persoanei vătămate dacă aceasta este lipsită de capacitate de exercițiu ori are capacitatea de exercițiu restrânsă;
- b) părinții pentru faptele ilicite săvârșite de copii lor minori;
- c) cei care au săvârșit infracțiunea, dacă se stabilește legătura de cauzalitate dintre ilicitul penal și prejudiciul cauzat.

7. Cine realizează actul de justiție în România:

- a) Înalta Curte de Casație și Justiție și celelalte instanțe judecătorești stabilite de lege;
- b) organele de cercetare ale Poliției Judiciare;
- c) Ministerul Public;
- d) Direcția Națională Anticorupție.

8. Persoana vătămată

- a) se poate constitui parte civilă, doar dacă prejudiciul cauzat este deosebit de grav;
- b) beneficiază de asistență juridică obligatorie dacă participă în proces în calitate de parte vătămată;
- c) poate solicita să participe în procesul penal în calitate de parte civilă însă acest lucru nu înlătură dreptul de a participa în calitate de persoană vătămată în aceeași cauză;
- d) poate fi trasă la răspundere penală pentru săvârșirea infracțiunii de mărturie mincinoasă dacă declarația sa este vădit necorespunzătoare adevărului.

3.9. Bibliografie recomandată

- a. Buneci Bogdan, *Drept procesual penal. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2022
- b. N. Volonciu, (coord.), *Codul de procedura penala comentat*, Editia a III-a revizuita si adaugita, Ed. Hamangiu, Bucuresti, 2017;
- c. Alexandru Boroi, Gina Negrut, *Drept procesual penal*. Ed. Hamangiu, București, 2017
- d. Ioan Griga, *Drept procesual penal*, Editura Universul Juridic, București, 2016;
- e. Anastasiu Crisu, *Drept procesual penal. Partea generală*, Editura Hamangiu, București, 2016;
- f. M. Udrioiu (coord.), *Codul de procedura penala. Comentariu pe articole*, Ed. C.H.Beck, Bucuresti, 2020;
- g. N. Volonciu, A.S. Uzla (coord.), *Noul Cod de procedura penala comentat*, Ed. Hamangiu, Bucuresti, 2014;
- I. Neagu, M. Damaschin, *Tratat de procedura penala. Partea generala. Editia a III-a*, Ed. Universul Juridic, Bucuresti, 2020;
- h. Petre Buneci (coord.), *Noul Cod de procedură penală. Note. Corelații. Explicații*, Ed. C.H.Beck, București, 2014

Capitolul 4.

ACȚIUNILE ÎN PROCESUL PENAL

4.1. Introducere

În cadrul acestui capitol sunt prezentate acțiunile care se pot exercita în cadrul procesului penal, respectiv acțiunea penală prin care se urmărește tragerea la răspundere penală a persoanelor care au săvârșit infracțiuni și acțiunea civilă care are ca obiect tragerea la răspundere civilă delictuală a persoanelor responsabile potrivit legii civile pentru prejudiciul cauzat prin comiterea unei infracțiuni.

Durata medie de parcurgere a acestui capitol este de aproximativ 2 ore.

4.2. Conținut

4.2.1. ACȚIUNEA ÎN JUSTIȚIE

4.2.1.1. Noțiunea de acțiune în justiție

Acțiunea în justiție este mijlocul (instrumentul) juridic prin care o persoană este trasă la răspundere în fața instanțelor judecătorești, pentru a fi obligată să suporte constrângerea de stat corespunzătoare normei de drept încălcată.

Acțiunea în justiție depinde de norma de drept încălcată (în dreptul penal, civil, administrativ, muncii, contencios) și, în funcție de aceasta, poate fi folosită și va constitui suportul unei acțiuni în justiție – acțiunea penală, civilă, contravențională etc. Dacă avem o faptă ilicită care vizează o infracțiune, se va folosi acțiunea penală (un singur proces juridic) față de un făptuitor sau față de mai mulți (când fapta a fost săvârșită de mai multe persoane).

Factorii acțiunii în justiție sunt:

– temeiul acțiunii în justiție, care este de drept (reprezintă norma juridică ce prevede

dreptul la acțiune) și de fapt (reprezintă fapta ilicită prin săvârșirea căreia a fost încălcată norma juridică);

– obiectul acțiunii îl constituie tragerea la răspundere penală a făptuitorului, prin declanșarea procesului penal;

– subiecții acțiunii sunt întotdeauna subiecții raportului juridic de conflict, adică subiecții faptei ilicite, dar în poziții inversate: subiectul activ al faptei ilicite (făptuitorul) devine subiect pasiv al acțiunii în justiție, iar subiectul pasiv al faptei ilicite (victima)- devine subiect activ al acțiunii în justiție;

– aptitudinea funcțională.

4.2.1.2. Acțiunile ce se pot exercita în procesul penal

Prin săvârșirea unei infracțiuni ia naștere un raport juridic de drept penal, iar dacă infracțiunea a avut drept urmare și un prejudiciu material sau moral avem și un raport de drept civil.

În art. 14 din C.pr.pen. se arată că prin exercitarea **acțiunii penale** se vor trage la răspundere penală persoanele care au săvârșit infracțiuni, acțiune care se exercită numai în cadrul procesului penal. **Acțiunea civilă** exercitată în cadrul procesului penal are ca obiect tragerea la răspundere civilă delictuală a persoanelor responsabile potrivit legii civile pentru prejudiciul produs prin comiterea faptei care face obiectul acțiunii penale. (art. 19 alin. 1 C.pr.pen.)

Repararea pagubei produse prin infracțiune, dacă nu este exercitată prin acțiunea civilă în procesul penal, alături de acțiunea penală, se poate exercita în fața instanței civile.

Întrucât acțiunea penală este o acțiune publică ea trebuie dintotdeauna exercitată când s-a comis o infracțiune, acțiunea civilă poate sau nu să fie exercitată în funcție de cum v-a aprecia persoana prejudiciată. Chiar dacă cele două acțiuni se exercită împreună au scopuri diferite deoarece acțiunea publică are ca obiect pedepsirea celor care comit infracțiuni, pe când acțiunea civilă are ca obiect repararea daunelor cauzate prin comiterea infracțiunilor. Acțiunea penală (publică) se mai deosebește de acțiunea civilă și sub raportul persoanelor contra cărora pot fi îndreptate. Acțiunea penală este

îndreptată numai împotriva celor care săvârșesc infracțiuni întrucât pedeapsa penală este personală, pe când acțiunea civilă poate fi îndreptată nu numai împotriva celor care răspund penal ci și contra altor persoane care răspund civilmente pentru fapta celor care săvârșesc infracțiuni (părinți, institutori, comitenți) sau care sunt succesorii patrimoniali (moștenitori) ai celor care săvârșesc infracțiuni.

Dacă acțiunile sunt exercitate împreună în cadrul procesului penal, acțiunea penală constituie principalul, iar acțiunea civilă reprezintă accesoriul. Ca urmare, acțiunea civilă nu poate fi exercitată dacă nu există o acțiune penală pusă în mișcare.

4.2.2. ACȚIUNEA PENALĂ

Noțiunea și termenii acțiunii penale.

Acțiunea penală constituie instrumentul juridic prin folosirea căruia poate fi adus în fața organelor judiciare penale raportul substanțial de conflict rezultat din săvârșirea faptei incriminate în vederea tragerii la răspundere penală a persoanelor care au săvârșit infracțiunile.

Astfel, acțiunea penală are caracterul de instituție de bază a procesului penal, constituind un instrument juridic concret prin care făptuitorul ca subiect de drepturi procesuale devine inculpat și parte în procesul penal, iar instanța de judecată odată investită prin promovarea acțiunii penale este obligată să judece cauza respectivă

Normele de drept penal incriminatoire reprezintă temeiul de drept al acțiunii penale, iar săvârșirea faptei constituie temeiul de fapt, sub aspect substanțial. Din punct de vedere procesual, temeiul de drept al acțiunii penale îl constituie existența unei acțiuni penale devenită exercitabilă, iar temeiul de fapt constă în efectivă folosire a acțiunii de tragere la răspundere penală a făptuitorului

Obiect – tragerea la răspundere penală a persoanelor care au săvârșit infracțiuni. Acțiunea penală se poate exercita în tot cursul procesului penal, iar obiectul acțiunii nu se poate confunda cu scopul acesteia în judecarea și pedepsirea celor care săvârșesc infracțiuni. Acțiunea penală nu se confundă nici cu alte proceduri judiciare care nu au ca obiect tragerea la răspundere penală (exemplu: reabilitarea pe cale judecătorească –

art. 529 C.pr.pen.; procedura reparării pagubei materiale sau a daunei morale în caz de eroare judiciară sau în caz de privare nelegală de libertate ori în alte cazuri – art. 538 C.pr.pen.).

Subiecții acțiunii penale

Subiecții raportului juridic de conflict, ca urmare a săvârșirii unei infracțiuni, sunt și subiecții acțiunii penale, dar așa cum am arătat mai sus în poziții inversate (subiectul activ al infracțiunii devine subiect pasiv al acțiunii penale, iar subiectul pasiv al infracțiunii va avea calitatea de subiect activ al acțiunii penale).

Subiect activ al acțiunii penale este statul care exercită acțiunea prin organele specializate (procurori și instanțe de judecată). Subiect activ al acțiunii penale este și persoana vătămată pentru infracțiunile în care acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă. Totuși, pentru persoanele vătămate acest drept este limitat uneori de unele acte ale statului (exemplu: în cazul amnistiei sau abrogării incriminării).

Subiectul pasiv al acțiunii penale sunt persoanele care au săvârșit sau au luat parte la săvârșirea unei infracțiuni (autori, complici, instigatori, tăinuitori, favorizatori) și care sunt trase la răspundere penală. Întrucât răspunderea penală este personală și acțiunea penală este tot personală pentru cei care au comis o infracțiune.

Trăsăturile caracteristice ale acțiunii penale:

- acțiunea penală aparține statului

Statul are dreptul și obligația ca prin norme juridice să apere ordinea de drept încălcată prin săvârșirea unei infracțiuni. Astfel, statul, prin organele sale specializate, este singurul titular al acțiunii penale și are dreptul să acționeze împotriva celor vinovați. Dreptul de a trage la răspundere penală aparține statului, care încredințează exercițiul acțiunii penale, prin care se realizează acest drept, procurorului și, în cazuri restrânse, părții vătămate.

- acțiunea penală este obligatorie

Obligativitatea derivă din principiile legalității reglementate în art. 2 din C.pr.pen. și obligativitatea punerii în mișcare și a exercitării acțiunii penale prev. de art. 7 C.pr.pen.. În acest sens, ori de câte ori organele judiciare sunt sesizate cu

săvârșirea unei infracțiuni, ele sunt obligate să pună în mișcare și să exercite acțiunea penală pentru tragerea la răspundere a persoanelor vinovate, dacă prin lege nu se dispune altfel.

- acțiunea penală este irevocabilă și indisponibilă

Irevocabilitatea constă în faptul că, o dată pusă în mișcare, acțiunea penală trebuie dusă până la capăt (nu se mai poate reveni) și, odată investit organul judiciar, acesta nu mai poate fi dezinvestit, acțiunea fiind continuată până la epuizare.

- acțiunea penală este indivizibilă

Săvârșirea infracțiunii dă naștere unui drept unic la acțiune indiferent de numărul participanților la fapta penală. Ca o consecință a faptului că infracțiunea, ca fapt juridic indivizibil, determină și indivizibilitatea acțiunii penale, în cazul participațiunii penale vom avea o singură acțiune îndreptată împotriva tuturor participanților.

Excepția indivizibilității apare în cazul împăcării părților, care fiind personală produce efecte numai pentru cei între care a intervenit.

Retragerea plângerii prealabile poate interveni până la pronunțarea unei hotărâri definitive, în cazul infracțiunilor pentru care punerea în mișcare a acțiunii penale este condiționată de introducerea unei plângeri prealabile.

În cazul infracțiunilor pentru care punerea în mișcare a acțiunii penale este condiționată de introducerea unei plângeri prealabile, dar acțiunea penală a fost pusă în mișcare din oficiu în condițiile legii, retragerea plângerii produce efecte numai dacă este însușită de procuror.

În cazul infracțiunilor pentru care punerea în mișcare a acțiunii penale este condiționată de introducerea unei plângeri prealabile de către persoana vătămată, lipsa acestei plângeri înlătură răspunderea penală. Fapta atrage răspunderea penală a tuturor persoanelor fizice sau juridice care au participat la săvârșirea acesteia, chiar dacă plângerea prealabilă s-a făcut numai cu privire la una dintre acestea.

- acțiunea penală este individuală

Având în vedere că răspunderea penală este personală, acțiunea penală este individuală și va fi exercitată numai împotriva inculpatului (a se vedea în acest sens și

art. 23 din C.pr.pen.). În cazul săvârșirii unei fapte de mai mulți făptuitori acțiunea penală este una singură, răspunderea penală este personală indiferent că acțiunea în sens procesual este unică sau plurală.

Momentele desfășurării acțiunii penale în procesul penal

În cadrul procesului penal acțiunea penală parcurge trei momente importante și anume: punerea în mișcare a acțiunii penale, exercitarea acțiunii penale și epuizarea sau stingerea acțiunii penale.

Punerea în mișcare a acțiunii penale

Acțiunea penală se pune în mișcare *de procuror, prin ordonanță*, în cursul urmăririi penale, când acesta constată că există probe din care rezultă că o persoană a săvârșit o infracțiune și nu există vreunul dintre cazurile de împiedicare prevăzute la art. 16 alin. (1) și este comunicată inculpatului de către organul de urmărire penală care îl cheamă pentru audiere, fără să se facă acest lucru atunci când este dispărut, se sustrage sau lipsește nejustificat.

Punerea în mișcare a acțiunii penale nu poate forma obiectul delegării către organele de cercetare penală, fiind un act personal emis de către procuror.

Atunci când, potrivit legii, punerea în mișcare a acțiunii penale se face numai la plângerea prealabilă a persoanei vătămate, la sesizarea formulată de persoana prevăzută de lege ori cu autorizarea organului prevăzut de lege, acțiunea penală nu poate fi pusă în mișcare în lipsa acestora. (art. 288 alin. 2 C.pr.pen.)

Dacă organul judiciar care a dispus extinderea urmăririi penale sau schimbarea încadrării juridice este obligat să îl informeze pe suspect despre faptele noi cu privire la care s-a dispus extinderea. (art. 311 alin. 3 C.pr.pen.)

Curtea Constituțională prin Decizia nr. 90/2017 a admis excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 311 alin. (3) din Codul de procedură penală constatând că soluția legislativă care exclude obligația informării suspectului/inculpatului despre schimbarea încadrării juridice este neconstituțională. Trebuie să menționăm faptul că dispoziția legală declarată neconstituțională făcea referire numai la informarea suspectului fără ca aceasta să conțină și informarea inculpatului.

Potrivit art. 327 din Codul de procedură penală, cauzele penale pot fi rezolvate, fie cu emiterea unei ordonanțe - prin care se dispune clasarea sau renunțarea la urmărirea penală, fie cu emiterea rechizitoriului. Or, în această din urmă situație, inculpatului îi era afectat dreptul la apărare și dreptul la un proces echitabil, întrucât, nefiind informat în cel mai scurt timp cu privire la noua încadrare juridică, va fi menținut în eroare cu privire la noua natură a acuzației în materie penală, până la comunicarea rechizitoriului, potrivit art. 344 alin. (2) din Codul de procedură penală, nebeneficiind de timpul și mijloacele adecvate pentru a reacționa și pentru a-și organiza apărarea.

Procurorul sesizat de organul de cercetare în urma extinderii urmăririi penale sau din oficiu cu privire la ipotezele noi poate dispune extinderea acțiunii penale cu privire la aspectele noi, informând în acest sens și pe inculpat.

În fața instanțelor de judecată, singura posibilitate de a se pune în mișcare acțiunea penală este în cazul infracțiunilor de audiență prevăzute în art. 360 C.pr.pen., când președintele completului de judecată constată fapta și îl identifică pe făptuitor, iar încheierea de ședință se trimite procurorului competent.

Dacă procurorul participă la judecată poate declara că începe urmărirea penală, *pune în mișcare acțiunea penală* și îl poate reține pe suspect sau pe inculpat.

Exercitarea acțiunii penale

Acțiunea penală se pune în mișcare și se *exercită* când există probe din care rezultă presupunerea rezonabilă că o persoană a săvârșit o infracțiune și nu există cazuri care împiedică punerea în mișcare sau exercitarea acesteia, aceasta se poate exercita în tot cursul procesului penal, în condițiile legi.

Exercitarea acțiunii penale revine procurorului atât în faza de urmărire penală cât și în faza de judecată.

La infracțiunile în care este necesară plângerea prealabilă la exercitarea acțiunii penale poate participa și persoana vătămată.

Epuizarea sau stingerea acțiunii penale

În cursul urmăririi penale acțiunea penală se stinge prin clasare sau prin renunțare la urmărirea penală, în condițiile prevăzute de lege. Acest lucru se face atunci

când acțiunea penală nu mai are aptitudinea funcțională de a fi pusă în mișcare sau de a exercita acțiunea penală în situațiile prezentate de la art. 16 C.pr.pen., după cum urmează:

- a) fapta nu există;
- b) fapta nu este prevăzută de legea penală ori nu a fost săvârșită cu vinovăția prevăzută de lege;
- c) nu există probe că o persoană a săvârșit infracțiunea;
- d) există o cauză justificativă sau de neimputabilitate;
- e) lipsește plângerea prealabilă, autorizarea sau sesizarea organului competent ori o altă condiție prevăzută de lege, necesară pentru punerea în mișcare a acțiunii penale;
- f) a intervenit amnistia sau prescripția, decesul suspectului ori al inculpatului persoană fizică sau s-a dispus radierea suspectului ori inculpatului persoană juridică;
- g) a fost retrasă plângerea prealabilă, în cazul infracțiunilor pentru care retragerea acesteia înlătură răspunderea penală, a intervenit împăcarea ori a fost încheiat un acord de mediere în condițiile legii;
- h) există o cauză de nepedepsire prevăzută de lege;
- i) există autoritate de lucru judecat;
- j) a intervenit un transfer de proceduri cu un alt stat, potrivit legii.

În cazurile prevăzute la lit. e) și j), acțiunea penală poate fi pusă în mișcare ulterior, în condițiile prevăzute de lege.

În cursul judecății acțiunea penală se stinge prin rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești de condamnare, renunțare la aplicarea pedepsei, amânarea aplicării pedepsei, achitare sau încetare a procesului penal.

4.2.3. ACȚIUNEA CIVILĂ

Noțiunea și condițiile exercitării acțiunii civile în procesul penal

Noțiune: Acțiunea civilă în procesul penal nu poate avea ca obiect decât repararea prejudiciului cauzat prin infracțiune.

Condiții ce trebuie îndeplinite cumulativ:

- infracțiunea să producă un prejudiciu material sau moral;
- între infracțiunea săvârșită și prejudiciu să existe o legătură de cauzalitate;
- prejudiciul să fie cert;
- prejudiciul să nu fi fost reparat;
- să existe manifestarea de voință din partea celui vătămat în legătură cu dezdăunarea sa.

Elementele acțiunii civile și trăsăturile caracteristice în procesul penal

Obiectul acțiunii civile

Acțiunea civilă, sub aspectul procesual, are ca obiect tragerea la răspundere civilă delictuală a inculpatului, precum și a părții responsabile civilmente, atunci când există. Întinderea răspunderii nu este condiționată de gradul de vinovăție a autorului infracțiunii; independent de faptul că acesta a acționat cu intenție, neglijență ori culpă, el este dator să repare în întregime prejudiciul cauzat prin fapta sa. Chiar dacă acțiunea civilă este alăturată acțiunii penale în procesul penal, repararea pagubei se face potrivit dispozițiilor legii civile (art. 19 alin. 5 C.pr.pen.), prin două modalități

- **În natură**, prin restituirea lucrului, prin restabilirea situației anterioare săvârșirii infracțiunii, prin desființarea totală ori parțială a unui înscris și prin orice alte mijloace de reparare; (art. 256 C.pr.pen.)

- **Prin plata unei despăgubiri bănești**, în măsura în care repararea în natură nu este cu putință.

Deși restituirea în natură primează, în funcție de împrejurările cauzei pot exista ambele modalități de reparare sau numai una dintre ele.

La stabilirea cuantumului daunelor, instanțele trebuie să țină seama de coeficientul de inflație la data pronunțării sentinței (dacă partea civilă solicită actualizarea) în raport cu data când au fost cauzate pagubele prin săvârșirea infracțiunii.

O problemă controversată este repararea bănească a prejudiciilor morale, problemă tratată pe larg atât în statele occidentale, cât și în țara noastră. Cei care au ridicat obiecțiuni împotriva acestui sistem de reparare a prejudiciilor morale au invocat „imposibilitatea reparării bănești a acestor daune“, „caracterul arbitrar al acestei

reparații, deoarece nu se poate stabili nici un fel de echivalență între durerea morală și o anumită sumă de bani“.Referitor la despăgubirile acordate pentru prejudiciile rezultate din atingerile aduse sentimentelor de afecțiune s-a afirmat chiar că au „un caracter imoral“.

Subiecții acțiunii civile

În cadrul acțiunii civile alăturate acțiunii penale, avem ca subiect activ al raportului de conflict civil persoana în dauna căreia s-a produs prejudiciul, iar ca subiect pasiv inculpatul și, în unele cazuri, partea responsabilă civilmente.

În cazul decesului uneia dintre părți, se introduc în cauză moștenitorii acesteia. Dacă una din părți este o persoană juridică, în caz de reorganizare a acesteia, se introduc în cauză succesorii în drepturi, iar în caz de desființare sau de dizolvare se introduc în cauză lichidatorii.

Trăsăturile acțiunii civile

Principiul disponibilității acțiunii civile se menține și în cadrul procesului penal. **Acțiunea civilă este disponibilă** și promovarea ei depinde de voința persoanei în dauna căreia s-a produs prejudiciul, cu excepțiile prevăzute în art. 20 C.pr.pen. când funcționează principiul oficialității și art. 255 C.pr.pen. cu privire la restituirea lucrului, 549¹ C.pr.pen. desființarea totală sau parțială a unui înscris și art. 256 C.pr.pen. cu privire la restabilirea situației anterioare săvârșirii infracțiunii. Astfel, ca trăsătură specifică disponibilitatea acțiunii nu înseamnă că promovarea ei nu depinde de voința persoanei vătămate ci și de faptul că partea civilă în timpul procesului penal are dreptul de a renunța la calitatea sa și prin aceasta implicit la despăgubirile civile.

Acțiunea civilă **este accesorie** acțiunii penale pentru că rezolvarea în timp, cât și soluțiile propriu-zise sunt subordonate desfășurării acțiunii penale și modului de soluționare a acesteia.

Acțiunea civilă **este divizibilă**, deoarece poate fi exercitată atât asupra celui care a produs prejudiciul, cât și împotriva altor persoane (exemplu: partea responsabilă civilmente – art. 1372 C. civ., Legea nr. 22/1969).

Momentele desfășurării acțiunii civile în procesul penal

Dreptul de opțiune.

Pentru a exista dreptul de opțiune, trebuie în primul rând să avem pornit un proces penal pentru o faptă prevăzută de legea penală prin săvârșirea căreia s-a cauzat o pagubă unei persoane.

Disponibilitatea acțiunii civile prin dreptul de opțiune se manifestă în felurite modalități, dintre care cele mai importante se referă la: dreptul părții interesate de a introduce sau nu acțiunea civilă (cu excepțiile arătate în art. 19 alin.3 C.pr.pen.), dreptul de a determina limitele acțiunii sau ale apărării și dreptul de a renunța la acțiune, precum și de a stinge litigiul printr-o tranzacție.

De îndată ce persoana vătămată s-a constituit parte civilă în procesul penal, deci a alăturat acțiunea sa civilă acțiunii penale, ea nu se mai poate adresa, pentru aceleași pretenții, cu o acțiune separată, unei instanțe civile; va opera principiul că, odată aleasă o cale de judecată, nu mai este posibil să se recurgă la o altă judecată – **electa una via, non datur recursus ad alteram** (originea acestei reguli este din dreptul roman, se bazează pe echitate, astfel că partea vătămată prin inracțiune are drept să-și aleagă instanța și să ducă pe inculpat unde crede de cuviință, însă odată aleasă instanța nu are drept ca, dacă vede că nu-i este favorabilă să facă o noua alegere și să-l ducă pe acesta la o altă instanță).

Dacă persoana vătămată nu s-a constituit parte civilă în procesul penal, ea sau succesorii acesteia pot introduce la instanța civilă acțiune pentru repararea prejudiciului cauzat prin infracțiune (art. 27 C.pr.pen.)

Persoana vătămată sau succesorii acesteia care s-au constituit parte civilă în procesul penal pot să introducă acțiune în fața instanței civile dacă procesul penal a fost suspendat. În caz de reluare a procesului penal, acțiunea introdusă la instanța civilă se suspendă.

De asemenea, persoana vătămată sau succesorii acesteia, care au pornit acțiunea în fața instanței civile, pot să părăsească această instanță și să se adreseze organului de urmărire penală, judecătorului ori instanței, dacă punerea în mișcare a acțiunii penale a avut loc ulterior sau procesul penal a fost reluat după suspendare. Părăsirea instanței civile nu poate avea loc dacă aceasta a pronunțat o hotărâre, chiar nedefinitivă.

Acțiunea civilă este pornită prin constituirea ca parte civilă a persoanei

vătămate.

Constituirea ca parte civilă se face în scris sau oral, cu indicarea naturii și a întinderii pretențiilor, a motivelor și a probelor pe care acestea se întemeiază. Acest lucru se poate face până în momentul începerii cercetării judecătorești potrivit art. 20 alin. 1 C.pr.pen..

Exercitarea acțiunii civile.

Acțiunea civilă se exercită de persoana vătămată sau de succesorii acesteia, care se constituie parte civilă împotriva inculpatului și, după caz, a părții responsabile civilmente.

Partea civilă exercită acțiunea civilă în fața organelor judiciare prin dovedirea pagubei suferite și a despăgubirilor pretinse prin cererea de a fi obligat inculpatul și partea responsabilă civilmente la repararea pagubei cauzate. Ea se exercită și din oficiu când cel vătămat este o persoană lipsită de capacitate de exercițiu sau are capacitate de exercițiu restrânsă. (art. 19 alin. 3 C.pr.pen.)

Din acest motiv organul de urmărire penală sau instanța de judecată va cere persoanei vătămate ca, prin reprezentantul sau legal, ori, după caz, persoanei care îi încuviințează actele să prezinte situația cu privire la întinderea pagubei materiale și a daunelor morale, precum și date cu privire la faptele prin care acestea au fost pricinuite.

Introducerea în procesul penal a părții responsabile civilmente se face potrivit art. 21 din C.pr.pen. avându-se în vedere și dispozițiile Deciziei CCR nr. 257/2017 până la sesizarea instanței de cameră preliminară.

Potrivit deciziei mai sus menționate s-a constatat că sintagma "în termenul prevăzut la art. 20 alin. (1) " din cuprinsul art. 21 alin. (1) din Codul de procedură penală este neconstituțională, reținând că normele procesual penale ale art. 21 alin. (1), reglementând posibilitatea persoanei vătămate care s-a constituit parte civilă de a solicita introducerea în procesul penal a părții responsabile civilmente "până la începerea cercetării judecătorești", nu sunt în măsură să mențină echilibrul între drepturi fundamentale aflate în concurs.

De altfel, Curtea a reținut în paragraful 15 al Deciziei nr. 741 din 13 decembrie 2016, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 127 din 17 februarie

2017, că "dreptul procesual român aparține categoriei de sisteme de drept protective pentru persoana vătămată prin săvârșirea unei infracțiuni, care permite exercitarea acțiunii civile în procesul penal, singura condiție ce se cere a fi îndeplinită, în acest sens, fiind cea a manifestării voinței persoanei vătămate în termenul și în forma prevăzute de dispozițiile Codului de procedură penală."

Curtea a reamintit că acțiunea civilă în procesul penal este guvernată de principiul disponibilității, care este de sorginte civilă, fiind reglementat de norme imperative, de ordine privată, asigurând protejarea intereselor particulare ale părților.

Cu alte cuvinte, dreptul de dispoziție al persoanei vătămate, cât privește acțiunea civilă în procesul penal, este reglementat prin norme imperative, însă de ordine privată, regulile care dau conținut principiului disponibilității în această materie asigurând, în principal, protejarea intereselor private ale persoanei vătămate.

În aceste condiții, Curtea a constatat că este necesar ca, prin normele procesual penale în materie, să se asigure dreptul părții responsabile civilmente de a formula cereri și excepții cu privire la legalitatea sesizării instanței, legalitatea administrării probelor și a efectuării actelor de către organele de urmărire penală, în procedura camerei preliminare, tocmai în vederea realizării unui echilibru între drepturi fundamentale relative aflate în concurs, și anume, dreptul de acces liber la justiție și dreptul la apărare ale persoanei vătămate ce se constituie parte civilă, pe de o parte, și dreptul de acces liber la justiție și dreptul la apărare ale părții responsabile civilmente, pe de altă parte.

Soluționarea acțiunii civile în procesul penal și raportul dintre acțiunea penală și acțiunea civilă.

Instanța se pronunță prin aceeași hotărâre și asupra acțiunii civile.

De asemenea, instanța se pronunță prin hotărâre și asupra restituirii lucrurilor și restabilirii situației anterioare, potrivit dispozițiilor art. 255 și 256.

În cazul în care instanța lasă nesoluționată acțiunea civilă, măsurile asigurătorii se mențin. Aceste măsuri încetează de drept dacă persoana vătămată nu introduce acțiune în fața instanței civile în termen de 30 de zile de la rămânerea definitivă a hotărârii.

Hotărârea definitivă a instanței penale are autoritate de lucru judecat în fața instanței civile care judecă acțiunea civilă, cu privire la existența faptei și a persoanei care a săvârșit-o. Instanța civilă nu este legată de hotărârea definitivă de achitare sau de încetare a procesului penal în ceea ce privește existența prejudiciului ori a vinovăției autorului faptei ilicite.

Hotărârea definitivă a instanței civile prin care a fost soluționată acțiunea civilă nu are autoritate de lucru judecat în fața organelor judiciare penale cu privire la existența faptei penale, a persoanei care a săvârșit-o și a vinovăției acesteia.

Partea responsabilă civilmente poate interveni în procesul penal până la terminarea cercetării judecătorești la prima instanță de judecată, luând procedura din stadiul în care se află în momentul intervenției.

Partea responsabilă civilmente are, în ceea ce privește acțiunea civilă, toate drepturile pe care legea le prevede pentru inculpat.

4.3. Test de autoevaluare a cunoștințelor

1. Acțiunea civilă în procesul penal:
 - a) se pune în mișcare prin rechizitoriul procurorului;
 - b) are drept obiect tragerea la răspundere penală a persoanei care a săvârșit o infracțiune;
 - c) aparține numai Ministerului Public;
 - d) presupune provocarea unui prejudiciu prin săvârșirea unei infracțiuni.

2. Poate procurorul renunța la exercitarea acțiunii penale în cadrul procesului penal?
 - a) nu, deoarece Ministerul Public reprezintă interesele statului în cadrul procesului penal;
 - b) nu, deoarece acțiunea penală este irevocabilă;
 - c) doar în ipoteza în care a intervenit prescripția răspunderii penale;
 - d) da, în situațiile în care învinuirea nu este confirmată, iar procurorul pune concluzii de achitare sau de încetare a procesului penal.

3. Enumerați trăsăturile acțiunii civile

- a) acțiunea civilă este disponibilă;
- b) acțiunea civilă este principală acțiunii penale;
- c) acțiunea civilă este individuală;
- d) acțiunea civilă aparține Ministerului Public.

4. În cazul achitării inculpatului, cand nu va soluționa instanța acțiunea civilă

- a) faptei îi lipsește unul dintre elementele constitutive ale infracțiunii;
- b) fapta nu este prevăzută de legea penală;
- c) inculpatul a decedat;
- d) există vreuna din cauzele de nepedepsire.

5. Poate fi exercitată acțiunea civilă în cadrul procesului penal dacă:

- a) infracțiunea săvârșită presupune punerea în mișcare a acțiunii penale la plângerea prealabilă a persoanei vătămate;
- b) prejudiciul nu este actual;
- c) cererea de constituire ca parte civilă a depășit momentul luării primei declarații a inculpatului in fata judecătorului fondului;
- d) prejudiciul a fost reparat.

6. Când se exercită din oficiu acțiunea civilă

- a) când cel vătămat este o persoană lipsită de capacitate de exercițiu sau cu capacitate de exercițiu restrânsă;
- b) când persoana vătămată este o unitate dintre cele la care se referă art. 176 din Codul penal;
- c) când prin infracțiunea comisă au fost cauzate consecințe deosebit de grave;
- d) când persoana vătămată nu are domiciliul în România.

7. Declarația de constituire ca parte civilă în procesul penal se poate face

- a) până la momentul începerii cercetării judecătorești;
- b) până la momentul redactării rechizitorului de către procuror;
- c) din momentul punerii în mișcare a acțiunii penale până la terminarea dezbaterilor;
- d) oricând pe parcursul judecății în primă instanță și în căile de atac.

8. Când poate fi dispusă clasarea :

- a) persoana vătămată s-a împăcat cu inculpatul;
- b) fapta nu prezintă interes pentru tragerea la răspundere penală;
- c) mituitorul a denunțat fapta autorităților după punerea în mișcare a acțiunii penale;
- d) când suspectul a achitat prejudiciul cauzat persoanei vătămate.

4.4. Bibliografie recomandată

- a. Buneci Bogdan, *Drept procesual penal. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2022
- b. N. Volonciu, (coord.), *Codul de procedura penala comentat*, Editia a III-a revizuita si adaugita, Ed. Hamangiu, Bucuresti, 2017;
- c. Alexandru Boroi, Gina Negrut, *Drept procesual penal*. Ed. Hamangiu, București, 2017
- d. Ioan Griga, *Drep procesual penal*, Editura Universul Juridic, București, 2016;
- e. Anastasiu Crisu, *Drept procesual penal. Partea generală*, Editura Hamangiu, București, 2016;
- f. M. UdROIu (coord.), *Codul de procedura penala. Comentariu pe articole*, Ed. C.H.Beck, Bucuresti, 2020;
- g. N. Volonciu, A.S. Uzlau (coord.), *Noul Cod de procedura penala comentat*, Ed. Hamangiu, Bucuresti, 2014;
- I. Neagu, M. Damaschin, *Tratat de procedura penala. Partea generala. Editia a III-a*, Ed. Universul Juridic, Bucuresti, 2020;
- h. Petre Buneci (coord.), *Noul Cod de procedură penală. Note. Corelații. Explicații*, Ed. C.H.Beck, București, 2014

Capitolul 5. **COMPETENȚA PENALĂ**

5.1. Introducere

În cadrul acestui capitol sunt prezentate cunoștințe referitoare la competența în materia dreptului procesual penal, fiind analizată competența instanțelor de judecată și a organelor de cercetare penală. De asemenea, este analizată instituția prorogării de competență, a reunirii cauzelor, a disjungerii, dar și dispozițiile comune referitoare la competență, respectiv excepțiile de competență, declinarea competenței, conflictul de competență, incompatibilitatea și strămutarea cauzelor penale.

Durata medie de parcurgere a acestui capitol este de aproximativ 2 ore.

5.2. Conținut

5.2.1. CONSIDERAȚII GENERALE ȘI FORMELE COMPETENȚEI

Noțiunea și importanța competenței penale

Competența penală este prevăzută în dispozițiile art. 35-63 ale C.pr.pen. și în Legea privind organizarea judiciară.

Instituția competenței ordonează repartizarea cauzelor penale pe fiecare organ în parte, în funcție de atribuțiile funcționale, de raza teritorială și de competența respectivului organ.

Competența are o importanță deosebită în procesul penal, întrucât sfera atribuțiilor fiecărui organ este delimitată la actele specifice fiecărei faze a procesului penal. Astfel, datorită naturii și gravității infracțiunilor, locurilor unde au fost săvârșite sau au fost prinși făptuitorii, precum și calității acestora, se face o delimitare a atribuțiilor organelor judiciare, asigurându-se o repartizare rațională a cauzelor penale

la organele de urmărire penală și la instanțele de grad diferit, în scopul soluționării lor în cele mai bune condiții. Totodată, prin această delimitare a atribuțiilor, se împiedică imixtiunea unor organe în sfera de activitate a altora.

Formele competenței penale

În raport de factorii privind natura și gravitatea faptelor săvârșite, locul unde au fost comise, calitatea făptuitorului, atribuțiile organelor judiciare, întâlnim următoarele forme de competență: funcțională; materială; teritorială; personală.

Competențele fundamentale sunt întotdeauna și concurente, întrucât organul judiciar trebuie să fie competent în același timp după funcțiune, după materie și după teritoriu, pentru fiecare cauză. Dacă o faptă este prevăzută de o lege specială și nu se prevăd norme speciale de competență, se aplică normele generale din Codul de procedură penală. În cazul în care legea specială prevede și unele norme de competență, ele se vor completa pentru situațiile nereglementate cu normele generale ale Codului de procedură penală.

În literatura de specialitate s-au exprimat opinii referitoare și la alte forme de competență, cum ar fi cele specială, extraordinară, principală, multiplă.

Competența funcțională (*ratione officii*) este determinată de atribuțiile funcționale pe care un organ judiciar penal le îndeplinește pe parcursul desfășurării unui proces penal.

Competența materială (*ratione materiae*) este determinată de obiectul cauzei penale, și anume infracțiunea săvârșită.

Competența teritorială (*ratione loci*) determină care dintre organele de același grad este competent să soluționeze o anumită cauză, realizând împărțirea cauzelor între organele judiciare pe linie orizontală.

Competența personală (*ratione personae*) este determinată de calitatea făptuitorului. La momentul săvârșirii infracțiunii, făptuitorul poate avea calitatea de: militar, magistrat, notar, demnitar, personalul marinei civile, controlor financiar al Camerei de Conturi, șeful unui cult religios etc.

5.2.2. COMPETENȚA INSTANȚELOR JUDECĂTOREȘTI

Noțiuni generale

Dispozițiile constituționale (art. 126 pct. 1) arată că justiția se realizează în România prin Înalta Curte de Casație și Justiție și prin celelalte instanțe judecătorești stabilite de lege.

Astfel, prin dispozițiile Codului de procedură penală (art. 35 - 54) se arată cum este organizat sistemul instanțelor penale din țara noastră.

În Codul de procedură penală în titlul III referitor la participanții în procesul penal, cap. II este prevăzută competența după materie și după calitatea persoanei, art. 35 – 40 sunt prevăzute competența judecătoreiei, tribunalului, curții de apel, tribunalului militar, curții de apel militare și competența Înaltei Curți de Casație și Justiție. Competența teritorială este prevăzută în disp. art. 41 – 42 C.pr.pen.

Competența instanțelor penale civile

Competența judecătoreiei (art. 35 C.pr.pen.)

Judecătoria este primul organ cu atribuții jurisdicționale, fiind prima treaptă în scara instanțelor penale.

Ca primă instanță, judecătoria are o **competență materială generală**, judecând toate infracțiunile, cu excepția celor date prin lege în competența altor instanțe (art. 35 alin. 1 din C.pr.pen.).

În virtutea noilor modificări judecătoria are competența să soluționeze și alte cazuri anume prevăzute de lege (art. 35 alin. 2 C. pr. pen.) – prin Legea nr. 191/2003 privind infracțiunile la regimul transporturilor navale (publicată în M.O. nr. 332/16.05.2003), infracțiunea de conducere a unei nave fără brevet se judecă potrivit art. 36, în primă instanță de secțiile maritime și fluviale ale judecătoriilor. Aceste secții maritime și fluviale pot funcționa pe lângă judecătorii ca instanțe specializate având o competență specială și fiind în concordanță cu art. 26, pct. 5, teza a II-a din Constituția României când prin lege organică pot fi înființate instanțe specializate în anumite materii.

Competența funcțională a judecătoreiei în penal constă în faptul că are numai atribuții de primă instanță (prevăzute în art. 349-370 – dispoziții generale și art. 371 –

407 – judecata în rimă instanță) pe care le exercită în vederea soluționării cauzelor.

Competența după calitatea persoanei – judecătoria soluționează faptele date în competența sa materială săvârșite de orice persoană, cu excepțiile prevăzute de lege (exemplu: militari).

Competența teritorială a judecătoriei se exercită în raport cu dispozițiile art. 41 din C.pr.pen. pentru infracțiunile săvârșite în țară și art. 42 pentru unele situații când infracțiunile sunt săvârșite în străinătate.

Competența Tribunalului

Sub aspectul **competenței funcționale**, tribunalul judecă, potrivit art. 36 din C.pr.pen., *în primă instanță, în contestație și soluționează conflictele de competență* ivite între judecătoriile din raza sa teritorială, precum și în alte cazuri anume prevăzute de lege.

Competența materială a tribunalului este determinată atât în **mod concret** pentru judecarea unor infracțiuni, cât și în **mod general (abstract)**, în conformitate cu dispozițiile art. 36 alin. 1 lit. a) infracțiunile prevăzute de Codul penal la art. 188-191, art. 209-211, art. 254, 256, 263, 282, art. 289-294, art. 303, 304, 306, 307, 309, 345, 346, 354 și art. 360-367;

De asemenea, tribunalele **mai judecă în primă instanță:**

- infracțiunile săvârșite cu intenție depășită care au avut ca urmare moartea unei persoane;

- infracțiunile cu privire la care urmărirea penală a fost efectuată de către Direcția de Investigare a Infracțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism sau Direcția Națională Anticorupție, dacă nu sunt date prin lege în competența altor instanțe ierarhic superioare;

- infracțiunile de spălare a banilor și infracțiunile de evaziune fiscală prevăzute de art. 9 din Legea nr. 241/2005 pentru prevenirea și combaterea evaziunii fiscale, cu modificările ulterioare;

- alte infracțiuni date prin lege în competența sa.

Ca instanță superioară judecă contestațiile formulate împotriva hotărârilor soluționate de judecătoria în cazurile prevăzute de lege. (Ex. calea de atac a contestației

împotriva încheierilor prin care se dispune asupra măsurilor preventive în cursul urmăririi penale – art. 204 C.pr.pen.)

Soluționează conflictele de competență ivite între judecătoriile din circumscripția sa, precum și alte cazuri anume prevăzute de lege.

Competența după calitatea persoanei a tribunalului – judecă toate faptele date în competența sa materială săvârșite de orice persoană.

Competența teritorială a tribunalului: potrivit legii de organizare judiciară în fiecare județ funcționează un tribunal, cu sediul în localitatea de reședință a județului și în municipiul București. În circumscripția fiecărui tribunal sunt cuprinse toate judecătoriile din județ sau din municipiul București. La tribunale, în raport cu volumul de activitate și cu natura cauzelor deduse judecății, ministrul justiției poate înființa prin ordin, în alte municipii sau orașe din județe, sedii secundare cu activitate permanentă, stabilind și judecătoriile care fac parte din circumscripțiile acestora.

Dacă infracțiunea a fost comisă în țară, competența teritorială este determinată potrivit criteriilor prevăzute în art. 41 C.pr.pen., iar dacă infracțiunea este comisă în străinătate competența este determinată conform criteriilor prevăzute în art. 42 C.pr.pen.

Competența Curții de Apel

Conform art. 38 C.pr.pen. Curtea de Apel judecă *în primă instanță, în apel, soluționează conflictele de competență* ivite între instanțele din circumscripția sa, cu excepția celor date în competența tribunalului referitoare la conflicte de competență și *contestațiile* împotriva hotărârilor pronunțate de tribunale în cazurile prevăzute de lege.

Referitor la **competența materială a Curții de Apel**, aceasta este determinată în **mod concret** – judecă **în primă instanță:**

- infracțiunile prevăzute de Codul penal la art. 394-397, 399-412 și 438-445;
- infracțiunile privind securitatea națională a României, prevăzute în legi speciale;

Ca **instanță de apel** judecă apelurile împotriva hotărârilor penale pronunțate în primă instanță de judecătorii și tribunale.

Competența personală este determinată de calitatea făptuitorilor prevăzuți în

art. 38 alin. 1 lit. c – g din C.pr.pen. și anume:

- infracțiunile săvârșite de judecătorii de la judecătorii, tribunale și de procurorii de la parchetele care funcționează pe lângă aceste instanțe;

- infracțiunile săvârșite de avocați, notari publici, executori judecătorești, de controlorii financiari ai Curții de Conturi, precum și auditori publici externi;

- infracțiunile săvârșite de șefii cultelor religioase organizate în condițiile legii și de ceilalți membri ai înaltului cler, care au cel puțin rangul de arhieru sau echivalent al acestuia;

- infracțiunile săvârșite de magistrații-asistenți de la Înalta Curte de Casație și Justiție, de judecătorii de la curțile de apel și Curtea Militară de Apel, precum și de procurorii de la parchetele de pe lângă aceste instanțe;

- infracțiunile săvârșite de membrii Curții de Conturi, de președintele Consiliului Legislativ, de Avocatul Poporului, de adjuncții Avocatului Poporului și de chestori;

Competența teritorială - fiecare curte de apel își exercită competența într-o circumscripție cuprinzând mai multe tribunale. Numărul curților de apel, reședințele acestora, precum și tribunalele cuprinse în circumscripțiile lor sunt prevăzute în legea organizării judiciare

Dacă infracțiunile sunt săvârșite în țară, se aplică art. 41 C.pr.pen., iar dacă se săvârșesc în străinătate, art. 42 din C.pr.pen.

În actualul Cod de procedură penală, pentru Curțile de apel s-a stabilit a judeca și **cererile de strămutare**, în cazurile prevăzute de lege, pentru instanțele din circumscripția sa.

Competența instanțelor militare

Instanțele militare funcționează conform legii de organizare judiciare, iar competența este prevăzută în dispozițiile Codului de procedură penală.

Competența tribunalului militar

Tribunalul militar are **o competență funcțională și materială**, judecând în primă instanță toate infracțiunile săvârșite de militari, până la colonel inclusiv, cu excepția celor date prin lege în competența altor instanței.

Competența personală a tribunalului militar este determinată de calitatea

inculpatului în momentul săvârșirii faptei, și anume militar până la gradul de colonel inclusiv.

Competența după calitatea persoanei este atrasă și în caz de participatie dacă unul dintre participanți este militar până la gradul de colonel sau angajat civil la una dintre unitățile militare sau servicii speciale.

Competența teritorială

Instanțele militare judecă la sediul acestora. Pentru motive temeinice, instanța poate dispune ca judecata să se desfășoare în alt loc.

Instanțele militare pot judeca și pe teritoriul altor state, militari români, membri ai unei forțe multinaționale, în condițiile în care, potrivit unei convenții internaționale, pe teritoriul statului primitor poate fi exercitată jurisdicția română.

Competența Curții Militare de Apel

Conform art. 39 C.pr.pen. Curtea de Apel judecă *în primă instanță, în apel, soluționează conflictele de competență* ivite între instanțele din circumscripția sa și *contestatiile* împotriva hotărârilor pronunțate de tribunale în cazurile prevăzute de lege.

Competența materială a Curții Militare de Apel este următoarea (art. 39 C.pr.pen.):

Judecă în **primă instanță**:

- infracțiunile prevăzute de Codul penal la art. 394-397, 399-412 și 438-445, săvârșite de militari;
- infracțiunile privind securitatea națională a României, prevăzute în legi speciale, săvârșite de militari;
- infracțiunile săvârșite de judecătorii tribunalelor militare și de procurorii militari de la parchetele militare care funcționează pe lângă aceste instanțe.

Curtea Militară de Apel are și o **competență personală specială**, întrucât judecă în primă instanță, pe lângă calitatea personală de militar și a celor care săvârșesc infracțiuni și au calitatea de *generali, mareșali și amirali*.

În actualul Cod de procedură penală, pentru Curțile de apel militară s-a stabilit a judeca și **cererile de strămutare**, în cazurile prevăzute de lege, pentru instanțele din circumscripția sa.

Ca **instanță de apel**, judecă apelurile împotriva hotărârilor pronunțate în primă instanță de tribunalele militare teritoriale.

Competența teritorială – Curtea de Apel Militară își exercită competență într-o circumscripție cuprinzând 4 Tribunale Militare de la București, Iași, Timișoara și Cluj-Napoca.

Dacă infracțiunile sunt săvârșite în țară, se aplică art. 41 C.pr.pen., iar dacă se săvârșesc în străinătate, art. 42 din C.pr.pen.

Competența Înaltei Curți de Casație și Justiție:

Înalta Curte de Casație și Justiție este instanța superioară tuturor celorlalte instanțe de judecată și din acest motiv are și o competență funcțională corespunzătoare gradului său, fiind reglementată în dispozițiile legii de organizare judiciară și în art. 40 din Codul de procedură penală.

Sub aspectul **competenței funcționale**, Înalta Curte de Casație și Justiție judecă: în primă instanță, în apel, recursurile în casație împotriva hotărârilor penale definitive precum și recursurile în interesul legii.

Înalta Curte de Casație și Justiție judecă *în primă instanță*, sub aspectul competenței materiale și competenței persoanele: infracțiunile de înaltă trădare, infracțiunile săvârșite de senatori, deputați și membri din România în Parlamentul European, de membrii Guvernului, de judecătorii Curții Constituționale, de membrii Consiliului Superior al Magistraturii, de judecătorii Înaltei Curți de Casație și Justiție și de procurorii de la Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție.

De asemenea Înalta Curte de Casație și Justiție judecă *apelurile* împotriva hotărârilor penale pronunțate în primă instanță de curțile de apel, de curțile militare de apel și de Secția penală a Înaltei Curți de Casație și Justiție.

Totodată Înalta Curte de Casație și Justiție judecă în cadrul căilor extraordinare de atac *recursurile în casație* prevăzut în dispozițiile art. 433 – 451 C.pr.pen. împotriva hotărârilor penale definitive și *recursurile în interesul legii*, pentru asigurarea unei practici judiciare unitare prevăzute în dispozițiile art. 471 – 477 C.pr.pen..

Înalta Curte de Casație și Justiție soluționează *conflictele de competență* în cazurile în care este instanța superioară comună instanțelor aflate în conflict, *cazurile*

în care cursul justiției este întrerupt, cererile de strămutare în cazurile prevăzute de lege, precum și *contestățiile* formulate împotriva hotărârilor pronunțate de curțile de apel în cazurile prevăzute de lege.

Înalta Curte de Casație și Justiție soluționează și alte cauze anume prevăzute de lege.

Competența organelor de urmărire penală

Dispozițiile referitoare la competența organelor de urmărire penală sunt prevăzute în art. 55 – 63 C.pr.pen. și ne referim aici la competența procurorului, competența organelor de cercetare penală ale poliției judiciare, competența organelor de cercetare penală specială, competența unor organe de constatare de a întocmi acte atunci când din verificările efectuate rezultă săvârșirea unei infracțiuni, precum și competența comandanților de nave și aeronave pentru actele încheiate privind unele infracțiuni.

Organele de urmărire penală statuate în dispozițiile legale sunt procurorul și organele de cercetare ale poliției judiciare și cele speciale.

Conform art. 56 C.pr.pen. se arată că procurorul conduce și controlează nemijlocit activitatea de urmărire penală a poliției judiciare și a organelor de cercetare penală speciale, prevăzute de lege. De asemenea, procurorul supraveghează ca actele de urmărire penală să fie efectuate cu respectarea dispozițiilor legale. Procurorul poate să efectueze orice act de urmărire penală în cauzele pe care le conduce și le supraveghează.

Întrucât procurorul este titularul urmăririi penale în cazul săvârșirii unei infracțiuni, iar în activitatea de urmărire penală supraveghează organele de cercetare penală, acesta are o competență proprie, în sensul că, urmărirea penală se efectuează în mod obligatoriu de către acesta în următoarele situații:

- în cazul infracțiunilor pentru care competența de judecată în primă instanță aparține Înaltei Curți de Casație și Justiție sau curții de apel;
- în cazul infracțiunilor prevăzute la art. 188-191, art. 257, 277, art. 279-283 și art. 289-294 din Codul penal;
- în cazul infracțiunilor săvârșite cu intenție depășită, care au avut ca urmare

moartea unei persoane;

- în cazul infracțiunilor pentru care competența de a efectua urmărirea penală aparține Direcției de Investigare a Infracțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism sau Direcției Naționale Anticorupție;

- în alte cazuri prevăzute de lege.

Pentru infracțiunile săvârșite de militari urmărirea penală se efectuează, în mod obligatoriu, de procurorul militar. Procurorii militari din cadrul parchetelor militare sau secțiilor militare ale parchetelor efectuează urmărirea penală potrivit competenței parchetului din care fac parte, față de toți participanții la săvârșirea infracțiunilor comise de militari, urmând a fi sesizată instanța competentă potrivit art. 44 C.pr.pen. (competența în caz de reunire a cauzelor).

Din punct de vedere al *competenței teritoriale* este competent să efectueze ori, după caz, să conducă și să supravegheze urmărirea penală procurorul de la parchetul corespunzător instanței care, potrivit legii, judecă în primă instanță cauza cu excepția cazurilor în care legea prevede altfel. (A se avea în vedere aici și prevederile art. 11 din OUG nr. 78/2016 pentru organizarea și funcționarea Direcției de Investigare a Infracțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism – M.Of. nr. 938/22.11.2016).

Procurorul are și competența de a sesiza instanța de judecată cu privire la încheierea acordului de recunoaștere a vinovăției pentru inculpat sau când se renunță la urmărirea penală (art. 318 C.pr.pen.) ordonanța prin care s-a dispus renunțarea la urmărirea penală se transmite, spre confirmare, în termen de 10 zile de la data la care a fost emisă, judecătorului de cameră preliminară de la instanța căreia i-ar reveni, potrivit legii, competența să judece cauza în primă instanță.

În privința *competenței* organelor de cercetare penală, arătăm că (art. 57 C.pr.pen.):

Organele de cercetare penală ale poliției judiciare efectuează urmărirea penală pentru orice infracțiune care nu este dată, prin lege, în competența organelor de cercetare penală speciale sau procurorului, precum și în alte cazuri prevăzute de lege.

Organele de cercetare penală speciale efectuează acte de urmărire penală numai în condițiile art. 55 alin. (5) și (6) C.pr.pen., corespunzător specializării structurii din

care fac parte, în cazul săvârșirii infracțiunilor de către militari sau în cazul săvârșirii infracțiunilor de corupție și de serviciu prevăzute de Codul penal săvârșite de către personalul navigant al marinei civile, dacă fapta a pus sau a putut pune în pericol siguranța navei sau navigației ori a personalului. De asemenea, organele de cercetare penală speciale pot efectua, în cazul infracțiunilor contra securității naționale prevăzute în titlul X din Codul penal și infracțiunilor de terorism, din dispoziția procurorului, punerea în aplicare a mandatelor de supraveghere tehnică.

Legiuitorul se referă în dispozițiile procesual penale, în art. 61 C.pr.pen. și la actele încheiate de unele organe de constatare.

Astfel, ori de câte ori există o suspiciune rezonabilă cu privire la săvârșirea unei infracțiuni, sunt obligate să întocmească un proces-verbal despre împrejurările constatate:

- organele inspecțiilor de stat, ale altor organe de stat, cât și ale autorităților publice, instituțiilor publice sau ale altor persoane juridice de drept public, pentru infracțiunile care constituie încălcări ale dispozițiilor și obligațiilor a căror respectare o controlează, potrivit legii;

- organele de control și cele de conducere ale autorităților administrației publice, ale altor autorități publice, instituții publice sau ale altor persoane juridice de drept public, pentru infracțiunile săvârșite în legătură cu serviciul de către cei aflați în subordinea ori sub controlul lor;

- organele de ordine publică și siguranță națională, pentru infracțiunile constatate în timpul exercitării atribuțiilor prevăzute de lege.

Organele prevăzute mai sus au obligația să ia măsuri de conservare a locului săvârșirii infracțiunii și de ridicare sau conservare a mijloacelor materiale de probă. În cazul infracțiunilor flagrante, aceleași organe au dreptul de a face percheziții corporale sau ale vehiculelor, de a-l prinde pe făptuitor și de a-l prezenta de îndată organelor de urmărire penală. Când făptuitorul sau persoanele prezente la locul constatării au de făcut obiecții ori precizări sau au de dat explicații cu privire la cele consemnate în procesul-verbal, organul de constatare are obligația de a le consemna în procesul-verbal. Actele încheiate împreună cu mijloacele materiale de probă se înaintează, de

îndată, organelor de urmărire penală, iar procesul-verbal încheiat constituie *act de sesizare* a organelor de urmărire penală și nu poate fi supus controlului pe calea contenciosului administrativ.

Pentru actele încheiate de comandanții de nave și aeronave, potrivit art. 62 C.pr.pen., aceștia sunt competenți să facă percheziții corporale sau ale vehiculelor și să verifice lucrurile pe care făptuitorii le au cu sine sau le folosesc, pe timpul cât navele și aeronavele pe care le comandă se află în afara porturilor sau aeroporturilor și pentru infracțiunile săvârșite pe aceste nave sau aeronave, având totodată și obligațiile și drepturile prevăzute la art. 61 C.pr.pen. (actele încheiate de unele organe de constatare).

Actele încheiate împreună cu mijloacele materiale de probă se înaintează organelor de urmărire penală, de îndată ce nava sau aeronava ajunge în primul port sau aeroport românesc. În cazul infracțiunilor flagrante, comandanții de nave și aeronave au dreptul de a face percheziții corporale sau ale vehiculelor, de a-l prinde pe făptuitor și de a-l prezenta organelor de urmărire penală, iar procesul-verbal încheiat constituie *act de sesizare* a organelor de urmărire penală și nu poate fi supus controlului pe calea contenciosului administrativ.

Pentru infracțiunile săvârșite în țară potrivit dispozițiilor art. 41 din Codul de procedură penală, urmărirea penală se efectuează de organul de urmărire penală din circumscripției instanței competente să judece cauza, dacă legea nu dispune altfel.

Dacă avem un conflict între două sau mai multe organe de cercetare penală, competența se stabilește de procurorul care exercită supravegherea, iar dacă sunt procurori diferiți, competența se stabilește de prim procurorul Parchetului în circumscripția căruia se află organul de cercetare penală.

5.2.3. PROROGAREA DE COMPETENȚĂ

Noțiunea de prorogare

Între două sau mai multe infracțiuni, săvârșite în același timp sau succesiv, pot exista, deseori, anumite legături, de așa fel încât fiecare faptă servește ca un mijloc de

reciprocă caracterizare a activităților infracționale prin care au fost realizate, atât sub raportul gradului de pericol social pe care îl reprezintă în concret, cât și al cauzelor criminogene care au determinat sau au contribuit la săvârșirea acestor activități. Luate fiecare în parte și examinate izolat, infracțiunile între care există o legătură cu relevanță penală ar fi incomplet cunoscute și evaluate, în timp ce prin confruntarea și cercetarea lor corelată s-ar asigura o mai bună înfăptuire a justiției.

Organele judiciare își pot extinde competența asupra unor cauze care, în mod normal, revin altor organe judiciare egale sau inferioare în grad și poartă numele de prorogare de competență. Ea se face numai în cazurile prevăzute de lege prin extinderea competenței unui organ judiciar și asupra unor persoane sau infracțiuni ce nu intră în competența lor obișnuită.

Această prorogare de competență se face însă numai dispozițiilor procesual penale referitoare la dispozițiile speciale privind competența instanțelor judecătorești.

Competența în caz de reunire a cauzelor

Reunirea cauzelor în cazul indivizibilității se caracterizează prin unicitatea infracțiunii (sau a faptei). În cazul indivizibilității, legătura care impune reunirea într-un singur tot a diverselor aspecte este mult mai puternică decât la conexitate. Având în vedere legăturile interne ale cauzei caracterizate de o singură faptă penală, nu este posibilă disjungerea decât când legea o admite expres.

Situațiile de indivizibilitate prevăzute la art. 43 alin. 1 C.pr.pen. nu sunt facultative pentru instanța de judecată, respectiv cazul infracțiunii continuate, al concursului formal de infracțiuni sau în orice alte cazuri când două sau mai multe acte materiale alcătuiesc o singură infracțiune.

Pe de altă parte, **conexitatea** implică o pluralitate de acte care constituie fiecare în parte o faptă penală, acte care își păstrează autonomia spre deosebire de indivizibilitate, la care pluralitatea de acte constituie o unitate juridică.

Conexitatea este acea stare a mai multor cauze penale care impune reunirea lor spre a fi rezolvate împreună. Conexitatea este posibilă dacă există o legătură reală între două sau mai multe fapte, iar reunirea este posibilă în cazul când cauzele se află în aceeași fază procesuală.

Conform art. 43 alin. 2 din C.pr.pen., instanța poate dispune reunirea cauzelor, dacă prin aceasta nu se întârzie judecata, în următoarele situații:

- a) când două sau mai multe infracțiuni au fost săvârșite de aceeași persoană;
- b) când la săvârșirea unei infracțiuni au participat două sau mai multe persoane;
- c) când între două sau mai multe infracțiuni există legătură și reunirea cauzelor se impune pentru buna înfăptuire a justiției.

În caz de reunire, potrivit art. 44 C.pr.pen. dacă, în raport cu diferiții făptuitori ori diferitele fapte, competența aparține, potrivit legii, mai multor instanțe de grad egal, competența de a judeca toate faptele și pe toți făptuitorii revine instanței mai întâi sesizate, iar dacă, după natura faptelor sau după calitatea persoanelor, competența aparține unor instanțe de grad diferit, competența de a judeca toate cauzele reunite revine instanței superioare în grad.

Competența judecării cauzelor reunite rămâne dobândită chiar dacă pentru fapta sau pentru făptuitorul care a determinat competența unei anumite instanțe s-a dispus disjungerea sau încetarea procesului penal ori s-a pronunțat achitarea.

Tăinuirea, favorizarea infractorului și nedenunțarea unor infracțiuni sunt de competența instanței care judecă infracțiunea la care acestea se referă, iar în cazul în care competența după calitatea persoanelor aparține unor instanțe de grad diferit, competența de a judeca toate cauzele reunite revine instanței superioare în grad.

Dacă dintre instanțe una este civilă, iar alta este militară, competența revine instanței civile. Dacă instanța militară este superioară în grad, competența revine instanței civile echivalente în grad competente potrivit art. 41 și 42 C.pr.pen., referitoare la infracțiunile săvârșite pe teritoriul României sau în afara teritoriului acesteia.

Competența în caz de disjungere

Disjungerea este prevăzută în art. 46 din C.pr.pen. care arată că pentru motive temeinice privind mai buna desfășurare a judecății, instanța poate dispune disjungerea acestora cu privire la unii dintre inculpați sau la unele dintre infracțiuni.

Disjungerea cauzei se dispune de instanță prin încheiere, din oficiu sau la cererea

procurorului ori a părților. Acest procedeu se aplică atunci când cauza ar fi soluționată cu mari întârzieri, iar inculpații ar avea situații juridice diferite. (Ex. vezi 374 alin. 4 C.pr.pen., într-o cauză cu mai mulți inculpați, când numai o parte recunosc săvârșirea faptei și solicită aplicarea procedurii simplificate instanța poate disjunge cauza prin încheiere, formându-se în acest sens un nou dosar în care pronunță o hotărâre supusă căii de atac a apelului, iar în dosarul inițial rămânând să fie judecați pe procedura obișnuită ceilalți inculpați).

Atât reunirea cauzelor cât și disjungerea se aplică și în faza de urmărire penală conform art. 63 C.pr.pen.

5.2.4. DISPOZIȚII COMUNE REFERITOARE LA COMPETENȚĂ (art.47-52 C.pr.pen)

Excepțiile de necompetență sunt reglementate de art. 47 din C.pr.pen. și constituie mijlocul legal prin care legea permite anumitor subiecți procesuali să invoce lipsa de competență a organului judiciar în fața căruia se desfășoară procedura judiciară și să solicite o desesizare a organului respectiv.

Excepția de necompetență materială sau după calitatea persoanei a instanței inferioare celei competente potrivit legii poate fi invocată în tot cursul judecății, până la pronunțarea hotărârii definitive.

Excepția de necompetență teritorială, materială sau după calitatea persoanei a instanței superioare celei competente potrivit legii poate fi invocată până la începerea cercetării judecătorești.

Excepțiile de necompetență pot fi invocate din oficiu, de către procuror, de către persoana vătămată sau de către părți.

Competența în cazul schimbării calității inculpatului și în cazul schimbării încadrării juridice sau a calificării faptei.

După investirea instanței de judecată cu judecarea unei cauze penale pot apărea situații noi, care modifică unele date referitoare la competență.

Nu trebuie confundate datele care determină schimbările de competență, după investirea instanței de judecată, cu descoperirea unor date sau împrejurări care existau

înainte ca instanța să fi fost sesizată, dar de care nu s-a ținut seamă. Astfel de date și împrejurări pot servi la ridicarea unei excepții de necompetență.

Conform art. 49 C.pr.pen., instanța sesizată cu judecarea unei infracțiuni rămâne competentă a o judeca chiar dacă ea constată, după efectuarea cercetării judecătorești, că infracțiunea este de competența instanței inferioare. Din această dispoziție rezultă că **schimbarea încadrării** se poate face numai după ce s-au administrat probe, în timpul cercetării judecătorești, care atestă o altă situație, pentru că în caz contrar instanța nu era competentă să judece cauza din momentul sesizării.

Schimbarea calificării faptei printr-o lege nouă, intervenită în cursul judecării cauzei, nu atrage necompetența instanței de judecată, afară de cazul când prin acea lege s-ar dispune altfel (art. 49 alin. 2 C.pr.pen.). Și în această situație avem o prorogare de competență pentru că schimbarea calificării faptei printr-o lege nouă, în cursul judecării cauzei, duce la judecarea în continuare a cauzei, numai dacă prin legea nouă nu se dispune altfel.

Când competența instanței este determinată de **calitatea inculpatului**, instanța rămâne competentă a judeca, chiar dacă inculpatul, după săvârșirea infracțiunii, nu mai are acea calitate, în cazurile când:

- fapta are legătură cu atribuțiile de serviciu ale făptuitorului;
- s-a dat citire actului de sesizare a instanței.

Dobândirea calității după săvârșirea infracțiunii nu determină schimbarea competenței, cu excepția infracțiunilor săvârșite de persoanele prevăzute la art. 40 alin. (1), referitoare la competența în primă instanță a Înaltei Curți de Casație și Justiție.

Declinarea de competență

După sesizare, instanța de judecată este obligată să verifice dacă e competentă și în caz afirmativ va proceda la judecarea cauzei. În cazul în care instanța constată că nu e competentă să judece cauza, din momentul sesizării sau pe parcursul desfășurării procesului penal, aceasta trebuie să-și decline competența.

Conform art. 50 C.pr.pen., instanța de judecată care își **declină competența** trimite dosarul instanței de judecată arătate ca fiind competentă prin hotărârea de declinare. Dacă declinarea a fost determinată de competența materială sau după calitatea persoanei, instanța căreia i s-a trimis cauza poate folosi actele îndeplinite și poate menține măsurile dispuse de instanța desesizată. În cazul declinării pentru necompetență teritorială, actele îndeplinite ori măsurile dispuse se mențin.

Hotărârea de declinare a competenței nu este supusă căilor de atac.

Conflictul de competență potrivit art. 51 C.pr.pen. este atunci când două sau mai multe instanțe se recunosc competente a judeca aceeași cauză ori își declină competența reciproc, conflictul pozitiv sau negativ de competență se soluționează de instanța ierarhic superioară comună.

Instanța ierarhic superioară comună este sesizată, în caz de conflict pozitiv, de către instanța care s-a declarat cea din urmă competentă, iar în caz de conflict negativ, de către instanța care și-a declinat cea din urmă competența.

Sesizarea instanței ierarhic superioare comune se poate face și de procuror sau de părți. Până la soluționarea conflictului pozitiv de competență, judecata se suspendă.

Instanța care și-a declinat competența ori care s-a declarat competentă cea din urmă ia măsurile și efectuează actele ce reclamă urgență.

Instanța ierarhic superioară comună se pronunță asupra conflictului de competență, de urgență, prin încheiere care nu este supusă niciunei căi de atac.

Când instanța sesizată cu soluționarea conflictului de competență constată că aceea cauză este de competența altei instanțe decât cele între care a intervenit conflictul și față de care nu este instanță superioară comună, trimite dosarul instanței superioare comune.

Instanța căreia i s-a trimis cauza prin hotărârea de stabilire a competenței nu se mai poate declara necompetentă, cu excepția situațiilor în care apar elemente noi care atrag competența altor instanțe.

Instanța căreia i s-a trimis cauza aplică în mod corespunzător dispozițiile art. 50 alin. (2) și (3) C.pr.pen. referitoare la declinarea de competență materială sau teritorială.

Competența în cazul chestiunilor prealabile

Pentru ca o chestiune să fie considerată prealabilă, ea trebuie să aibă, prin obiectul său, caracterul de condiție de fapt sau de drept pentru soluționarea cauzei care face obiectul procesului penal.

Chestiunea prealabilă privește existența unei cerințe esențiale a faptei penale, a încadrării juridice a faptei, calitatea sau starea făptuitorului.

Instanța penală este competentă să judece orice chestiune prealabilă soluționării cauzei, chiar dacă prin natura ei acea chestiune este de competența altei instanțe, cu excepția situațiilor în care competența de soluționare nu aparține organelor judiciare. Chestiunea prealabilă se judecă de către instanța penală, potrivit regulilor și mijloacelor de probă privitoare la materia căreia îi aparține acea chestiune.

Hotărârile definitive ale altor instanțe decât cele penale asupra unei chestiuni prealabile în procesul penal au autoritate de lucru judecat în fața instanței penale, cu excepția împrejurărilor care privesc existența infracțiunii.

Din punct de vedere substanțial, natura acestor chestiuni prealabile este extrapenală și ele pot să constate, de regulă, existența sau inexistența unui element sau a unei cerințe esențiale a conținutului unei infracțiuni, dar ea poate fi și penală atunci când de existența unei infracțiuni depinde soluționarea unei alte infracțiuni (exemplu: infracțiunile corelative – favorizarea infractorului art. 269 C.pen., nedenunțarea art. 266 C.pen.).

5.2.5. INCOMPATIBILITATEA ȘI STRĂMUTAREA CAUZELOR ÎN PROCESUL PENAL (art.64-76 C.pr.pen.)

Incompatibilitatea, abținerea și recuzarea

În activitatea pe care o desfășoară, organele judiciare trebuie să aibă o calificare profesională corespunzătoare, probitate social-morală, precum și să manifeste obiectivitate și imparțialitate în îndeplinirea atribuțiilor procesuale.

Incompatibilitatea este instituția prin intermediul căreia o anumită persoană care face parte dintr-un organ judiciar este împiedicată să participe la activitatea procesuală dintr-o cauză penală concretă, în vederea înlăturării suspiciunilor care

planează asupra obiectivității și imparțialității modului de rezolvare a cauzei de către persoana respectivă.

Sunt incompatibile următoarele persoane: judecătorul, judecătorul de drepturi și libertăți, procurorul, magistratul asistent și grefierul, organul de cercetare penală și expertul.

Cazurile de incompatibilitate sunt prevăzute de art. 64-65 C.pr.pen..

Potrivit art. 64 alin. 1 C.pr.pen., judecătorul este de asemenea incompatibil de a judeca, dacă în cauza respectivă:

a) a fost reprezentant sau avocat al unei părți ori al unui subiect procesual principal, chiar și în altă cauză;

b) este rudă sau afin, până la gradul al IV-lea inclusiv, ori se află într-o altă situație dintre cele prevăzute la art. 177 din Codul penal cu una dintre părți, cu un subiect procesual principal, cu avocatul ori cu reprezentantul acestora;

c) a fost expert sau martor, în cauză;

d) este tutore sau curator al unei părți sau al unui subiect procesual principal;

e) a efectuat, în cauză, acte de urmărire penală sau a participat, în calitate de procuror, la orice procedură desfășurată în fața unui judecător sau a unei instanțe de judecată;

f) există o suspiciune rezonabilă că imparțialitatea judecătorului este afectată.

Nu pot face parte din același complet de judecată judecătorii care sunt soți, rude sau afini între ei, până la gradul al IV-lea inclusiv, ori se află într-o altă situație dintre cele prevăzute la art. 177 din Codul penal.

Judecătorul care a participat la judecarea unei cauze nu mai poate participa la judecarea aceleiași cauze într-o cale de atac sau la rejudecarea cauzei după desființarea ori casarea hotărârii.

Judecătorul de drepturi și libertăți nu poate participa, în aceeași cauză, la procedura de cameră preliminară, la judecata în fond sau în căile de atac.

Judecătorul care a participat la soluționarea plângerii împotriva soluțiilor de neurmărire sau netrimitere în judecată nu poate participa, în aceeași cauză, la judecata

în fond sau în căile de atac.

Judecătorul care s-a pronunțat cu privire la o măsură supusă contestației nu poate participa la soluționarea contestației.

În art. 65 C.pr.pen. se arată că dispozițiile art. 64 C.pr.pen. sunt aplicabile și procurorului, organului de cercetare penală, magistratului-asistent grefierului, după cum urmează:

- dispozițiile art. 64 alin. (1) lit. a) -d) și f) se aplică procurorului și organului de cercetare penală.

- dispozițiile art. 64 alin. (1) se aplică magistratului-asistent și grefierului.

- dispozițiile art. 64 alin. (2) se aplică procurorului și magistratului-asistent sau, după caz, grefierului, când cauza de incompatibilitate există între ei sau între vreunul dintre ei și judecătorul de drepturi și libertăți, judecătorul de cameră preliminară sau unul dintre membrii completului de judecată.

- procurorul care a participat ca judecător într-o cauză nu poate, în aceeași cauză, să exercite funcția de urmărire penală sau să pună concluzii la judecarea acelei cauze în primă instanță și în căile de atac.

Abținerea este modalitatea prin care una din persoanele aflate în stare de incompatibilitate solicită a nu participa în cauza respectivă. Conform dispozițiilor art. 66 C.pr.pen., persoana incompatibilă este obligată să declare, după caz, președintelui instanței, procurorului care supraveghează urmărirea penală sau procurorului ierarhic superior că se abține de a participa la procesul penal, cu arătarea cazului de incompatibilitate și a temeiurilor de fapt care constituie motivul abținerii. Declarația de abținere se face de îndată ce persoana obligată la aceasta a luat cunoștință de existența cazului de incompatibilitate.

Recuzarea este instituția prin care, în cazul în care persoana incompatibilă nu a făcut declarație de abținere, părțile, subiecții procesuali principali sau procurorul pot face cerere de recuzare, de îndată ce au aflat despre existența cazului de incompatibilitate.

Cererea de recuzare se formulează doar împotriva persoanei din cadrul organului

de cercetare penală, a procurorului sau a judecătorului care efectuează activități judiciare în cauză. Este inadmisibilă recuzarea judecătorului sau a procurorului chemat să decidă asupra recuzării.

Dispozițiile prevăzute mai sus se aplică în mod corespunzător în cazul recuzării magistratului-asistent și grefierului.

Cererea de recuzare se formulează oral sau în scris, cu arătarea, pentru fiecare persoană în parte, a cazului de incompatibilitate invocat și a temeiurilor de fapt cunoscute la momentul formulării cererii. Cererea de recuzare formulată oral se consemnează într-un proces-verbal sau, după caz, în încheierea de ședință.

Nerespectarea acestor condiții sau formularea unei cereri de recuzare împotriva aceleiași persoane pentru același caz de incompatibilitate cu aceleași temeiuri de fapt invocate într-o cerere anterioară de recuzare, care a fost respinsă, atrage inadmisibilitatea cererii de recuzare. Inadmisibilitatea se constată de procurorul sau de completul în fața căruia s-a formulat cererea de recuzare.

Judecătorul de drepturi și libertăți, judecătorul de cameră preliminară sau completul în fața căruia s-a formulat recuzarea, cu participarea judecătorului recuzat, se pronunță asupra măsurilor preventive.

Procedura de soluționare

Atât abținerea, cât și recuzarea se soluționează în funcție de faza în care se află procesul penal.

În cursul urmăririi penale (art. 53), asupra abținerii sau recuzării se pronunță procurorul care supraveghează cercetarea penală sau procurorul ierarhic superior.

Cererea de recuzare privitoare la persoana care efectuează cercetarea penală se adresează fie acestei persoane, fie procurorului. În cazul în care cererea este adresată persoanei care efectuează cercetarea penală, aceasta este obligată să o înainteze împreună cu lămuririle necesare, în termen de 24 de ore, procurorului, fără a întrerupe cursul cercetării penale. Procurorul este obligat să soluționeze cererea în cel mult 3 zile, printr-o ordonanță.

Dacă cererea de recuzare privește pe procuror, ea se soluționează în același termen și în aceleași condiții de procurorul ierarhic superior. Abținerea se soluționează la fel ca recuzarea.

În cursul judecății (art. 52), abținerea sau recuzarea judecătorului, procurorului, magistratului asistent sau grefierului se soluționează de un alt complet, în ședință secretă, fără participarea celui ce declară că se abține sau este recuzat.

Examinarea declarației de abținere sau cererii de recuzare se face de îndată, ascultându-se procurorul, când este prezent în instanță, iar dacă se găsește necesar, și părțile, precum și persoana care se abține sau a cărei recuzare se cere.

Când abținerea sau recuzarea privește cazul prevăzut în art. 46 și 49 alin. 1, instanța, admitând recuzarea, stabilește care dintre persoanele arătate în menționatele texte nu va lua parte la judecarea cauzei.

În caz de admitere a abținerii sau recuzării, se va stabili în ce măsură actele îndeplinite ori măsurile dispuse se mențin. Dacă abținerea sau recuzarea privește întreaga instanță, problema se soluționează de instanța ierarhic superioară. Aceasta, în cazul când găsește întemeiată abținerea sau recuzarea, desemnează pentru judecarea cauzei o instanță egală în grad cu instanța în fața căreia s-a produs abținerea sau recuzarea.

Dacă avem cauze în care sunt inculpați arestați preventiv, când se recuză întreaga instanță, instanța ierarhic superioară competentă să soluționeze cererea de recuzare, înainte de a se pronunța asupra recuzării, dispune cu privire la arestarea preventivă în condițiile prevăzute de lege.

Când pentru soluționarea abținerii sau a recuzării nu se poate alcătui completul din alți judecători de la instanța respectivă, abținerea sau recuzarea se soluționează de instanța ierarhic superioară. În cazul în care găsește întemeiată abținerea sau recuzarea și, din cauza abținerii sau recuzării, nu se poate alcătui completul de judecată la instanța competentă să soluționeze cauza, instanța ierarhic superioară desemnează pentru judecarea cauzei o instanță egală în grad cu instanța în fața căreia s-a formulat abținerea sau recuzarea.

Este inadmisibilă recuzarea judecătorului chemat să decidă asupra recuzării.

Încheierea instanței, de admitere sau respingere a cererilor privind abținerea sau de admitere a recuzării, nu sunt supuse nici unei căi de atac (art. 52 alin. 6 din C.pr.pen.).

În situația în care prin încheiere s-a respins recuzarea aceasta poate fi atacată numai cu recurs, în termen de 48 de ore din momentul pronunțării și dosarul se înaintează de îndată instanței de recurs.

Recursul se judecă în termen de 48 de ore din momentul primirii dosarului, în camera de consiliu, cu participarea părților.

Procedura de soluționare a abținerii sau recuzării (art. 68 C.pr.pen.).

Abținerea sau recuzarea judecătorului de drepturi și libertăți și a judecătorului de cameră preliminară se soluționează de un judecător de la aceeași instanță.

Abținerea sau recuzarea judecătorului care face parte din completul de judecată se soluționează de un alt complet de judecată.

Abținerea sau recuzarea magistratului-asistent se soluționează de completul de judecată.

Abținerea sau recuzarea grefierului se soluționează de judecătorul de drepturi și libertăți, de judecătorul de cameră preliminară sau, după caz, de completul de judecată.

Soluționarea abținerii sau recuzării se face, în cel mult 24 de ore, în camera de consiliu. Dacă apreciază necesar pentru soluționarea cererii, judecătorul sau completul de judecată, după caz, poate efectua orice verificări și poate asculta procurorul, subiecții procesuali principali, părțile și persoana care se abține sau a cărei recuzare se solicită.

În caz de admitere a abținerii sau a recuzării, se va stabili în ce măsură actele îndeplinite ori măsurile dispuse se mențin.

Încheierea prin care se soluționează abținerea ori recuzarea nu este supusă niciunei căi de atac.

Când pentru soluționarea abținerii sau a recuzării nu poate fi desemnat un judecător din cadrul aceleiași instanțe sau, în cazul instanțelor organizate pe secții, din cadrul aceleiași secții și nici din cadrul unei secții cu aceeași specializare, cererea se

soluționează de un judecător de la instanța ierarhic superioară.

La instanțele care nu sunt organizate pe secții, în cazul în care se admite abținerea sau recuzarea și nu se poate desemna un judecător de la instanța competentă pentru soluționarea cauzei, judecătorul de la instanța ierarhic superioară desemnează o altă instanță egală în grad cu instanța în fața căreia s-a formulat declarația de abținere sau cererea de recuzare, din circumscripția aceleiași curți de apel sau din circumscripția unei curți de apel învecinate.

În cazul în care se admite abținerea sau recuzarea, dacă instanța competentă pentru soluționarea cauzei este organizată pe secții și nu se poate desemna un judecător de la secția corespunzătoare a acestei instanțe, soluționarea cauzei se realizează de o altă secție a aceleiași instanțe, care are aceeași specializare. Dacă nu există o secție cu aceeași specializare, judecătorul de la instanța ierarhic superioară desemnează o altă instanță egală în grad cu instanța în fața căreia s-a formulat declarația de abținere sau cererea de recuzare, din circumscripția aceleiași curți de apel sau din circumscripția unei curți de apel învecinate.

Dispozițiile arătate mai sus se aplică în mod corespunzător și în cazul soluționării abținerii sau recuzării judecătorului care face parte din completul de judecată.

Procedura de soluționare a abținerii sau recuzării persoanei care efectuează urmărirea penală se soluționează de către procuror conform dispozițiilor art. 69 C.pr.pen.

Referitor la **procedura de soluționare a abținerii sau recuzării procurorului**, se face conform dispozițiilor art. 70 C.pr.pen. în tot cursul procesului penal, și se pronunță de către procurorul ierarhic superior.

Declarația de abținere sau cererea de recuzare se adresează, sub sancțiunea inadmisibilității, procurorului ierarhic superior. Inadmisibilitatea se constată de procurorul, judecătorul sau de completul în fața căruia s-a formulat cererea de recuzare.

Procurorul ierarhic superior soluționează cererea în 48 de ore și se pronunță prin ordonanță care nu este supusă niciunei căi de atac.

Procurorul recuzat poate participa la soluționarea cererii privitoare la măsura

preventivă și poate efectua acte sau dispune orice măsuri care justifică urgența.

Cu privire la art. 70 C.pr.pen. Curtea Constituțională prin Decizia nr. 625/2016 a admis excepția de neconstituționalitate și constată că soluția legislativă cuprinsă în dispozițiile art. 70 din Codul de procedură penală, care stabilește că asupra cererii de recuzare a procurorului formulată în faza de judecată, în faza camerei preliminare sau în fața judecătorului de drepturi și libertăți se pronunță procurorul ierarhic superior este neconstituțională. Din această perspectivă, Curtea a observat că vechea reglementare prevedea că recuzarea persoanelor care determină constituirea instanței - procurorul, magistratul- asistent, grefierul - se soluționează de un alt complet, în ședință secretă, deci de către un judecător. Spre deosebire de această măsură legislativă, noile dispoziții procesual penale fac o distincție în cadrul procedurii de soluționare a recuzării persoanelor care determină constituirea instanței, în funcție de calitatea pe care acestea o îndeplinesc. Astfel, potrivit art. 68 alin. (3) din Codul de procedură penală, recuzarea magistratului- asistent se soluționează de completul de judecată, iar potrivit alin. (4) al aceluiași articol, recuzarea grefierului se soluționează de judecătorul de drepturi și libertăți, de judecătorul de cameră preliminară sau, după caz, de completul de judecată. În ceea ce privește recuzarea procurorului, Curtea reține că noile dispoziții procesual penale nu disting între procedura soluționării cererii de recuzare a procurorului în funcție de momentul formulării acesteia. Astfel, dispozițiile art. 70 din Codul de procedură penală reglementează, fără a distinge, procedura soluționării cererii de recuzare a procurorului atât în cursul urmăririi penale, cât și în cursul judecății. Potrivit dispozițiilor de lege precitate, în tot cursul procesului penal, asupra recuzării procurorului se pronunță procurorul ierarhic superior, cererea de recuzare adresându-se acestuia, sub sancțiunea inadmisibilității. Procurorul ierarhic superior soluționează cererea în 48 de ore, pronunțând o ordonanță care nu este supusă niciunei căi de atac.

Astfel, Curtea a constatat că soluționarea cererii de recuzare a procurorului în cursul judecății este dată de legiuitor în competența procurorului ierarhic superior, adică unui organ care nu face parte din puterea judecătorească și căruia nu îi este conferit atributul înfăptuirii justiției, ci doar al participării la realizarea acesteia. Curtea observă că, referitor la rolul procurorului în procesul penal, prin Decizia nr. 23 din 20

ianuarie 2016, precitată, paragraful 21, a statuat că în dispozițiile cap. VI din titlul III al Constituției, consacrat autorității judecătorești, constituantul a reglementat toate instituțiile componente ale acesteia - instanțe, Ministerul Public și Consiliul Superior al Magistraturii -, dar a recunoscut atributul de înfăptuire a justiției numai Înaltei Curți de Casație și Justiție și celorlalte instanțe judecătorești stabilite prin lege și că, atât timp cât legiuitorul nu a conferit Ministerului Public atributul înfăptuirii justiției, ci doar al participării la realizarea acesteia, acesta nu dobândește prerogativele instanțelor.

Strămutarea judecării cauzelor penale

Strămutarea este un remediu procesual în vederea înlăturării situațiilor care pun în pericol normala desfășurare a unui proces penal, în care obiectivitatea și imparțialitatea sunt grav amenințate, fiind necesară strămutarea la o altă instanță de același grad atunci când imparțialitatea judecătorilor ar putea fi știrbită datorită împrejurărilor cauzei, dușmăniilor locale sau calității părților. Instituția strămutării nu privește faza de urmărire penală, ci numai faza de judecată.

Conform art. 71 din Codul de procedura penală **Înalta Curte de Casație și Justiție** strămută judecarea unei cauze de la curtea de apel competentă la o altă curte de apel, iar **curtea de apel** strămută judecarea unei cauze de la un tribunal sau, după caz, de la o judecătorie din circumscripția sa la o altă instanță de același grad din circumscripția sa, atunci când există o suspiciune rezonabilă că imparțialitatea judecătorilor instanței este afectată datorită împrejurărilor cauzei, calității părților ori atunci când există pericol de tulburare a ordinii publice. Strămutarea judecării unei cauze de la o instanță militară competentă la o altă instanță militară de același grad se dispune de curtea militară de apel, prevederile prezentei secțiuni privind strămutarea judecării cauzei de către curtea de apel competentă fiind aplicabile.

Procedura strămutării

Strămutarea poate fi cerută de părți, de persoana vătămată sau de procuror și se depune la instanța de unde se solicită strămutarea și trebuie să cuprindă indicarea temeiului de strămutare, precum și motivarea în fapt și în drept.

Cererea se depune la instanța de unde se solicită strămutarea și se înaintează de

îndată Înaltei Curți de Casație și Justiție sau curții de apel competente împreună cu înscrisurile anexate, instanța competentă putând solicita informații de la președintele instanței de unde se solicită strămutarea sau de la președintele instanței ierarhic superioare.

Introducerea unei cereri de strămutare nu suspendă judecarea cauzei.

În cazul respingerii cererii de strămutare, în aceeași cauză nu mai poate fi formulată o nouă cerere pentru aceleași motive.

Soluționarea cererii de strămutare se face în ședință publică, cu participarea procurorului, în cel mult 30 de zile de la data înregistrării cererii (art. 73 C.pr.pen.), iar Înalta Curte de Casație și Justiție soluționează cererea prin sentință care nu este supusă niciunei căi de atac.

5.3. Test de autoevaluare a cunoștințelor

1. Cine soluționează conflictul de competență ivit între două sau mai multe instanțe de judecată:
 - a) instanța militară ierarhic superioară;
 - b) instanța civilă ierarhic superioară;
 - c) instanța ierarhic superioară comună;
 - d) prima instanță implicată în respectivul conflict de competență.

2. Ce se înțelege prin „locul săvârșirii infracțiunii”:
 - a) locul unde a fost prins făptuitorul;

- b) locul unde s-a desfășurat activitatea infracțională, în totul sau în parte;
- c) locul unde locuiește persoana vătămată;
- d) locul unde au fost efectuate actele pregătitoare săvârșirii infracțiunii.

3. În ce condiții o instanță sesizată cu judecarea unei infracțiuni de competența unei instanțe inferioare rămâne competentă a o judeca

- a) calitatea inculpatului nu se schimbă, pe tot parcursul procesului penal;
- b) constatarea necompetenței a avut loc înainte de efectuarea cercetării judecătorești;
- c) necompetența a fost constată înainte de citirea actului de sesizare;
- d) constatarea necompetenței a avut loc după efectuarea cercetării judecătorești.

4. Ce cale de atac poate fi folosită împotriva încheierea prin care s-a respins cererea de recuzare

- a) nu poate fi supusă niciunei căi de atac;
- b) poate fi atacată numai cu contestație, în termen de 48 de ore din momentul pronunțării;
- c) se poate ataca cu apel sau cu contestație odată cu fondul cauzei;
- d) se atacă cu apel, în 5 zile de la data pronunțării.

5. Care este caracterul competenței materiale

- a) a organelor de cercetare ale poliției judiciare este pentru orice infracțiune care nu este dată prin lege altor organe;
- b) stabilește sfera atribuțiilor organelor judiciare penale pe orizontală;
- c) a judecătoriilor este determinată în mod concret;
- d) este prevăzută sub sancțiunea nulității relative.

6. Când competența instanței este determinată de calitatea inculpatului, instanța rămâne competentă să judece chiar dacă inculpatul, după săvârșirea infracțiunii, nu mai are aceeași calitate, când

- a) infracțiunea este îndreptată contra persoanei;
- b) urmărirea penală a fost efectuată în circumscripția instanței respective;
- c) s-a realizat sesizarea instanței prin rechizitoriul procurorului, pentru infracțiunea respectivă;
- d) s-a dat citire actului de sesizare al instanței.

7. Cererea de strămutare a unei cauze penale:

- a) se adresează Înaltei Curți de Casație și Justiție, dacă temeiul strămutării este pentru o cauză soluționată de curte de apel;
- b) se introduce la parchetul de pe lângă instanța care a judecat cauza în primă instanță;
- c) se poate introduce numai până la citirea actului de sesizare al primei instanțe de judecată;
- d) poate fi introdusă în termen de 10 zile de la pronunțarea hotărârii ori de la comunicarea copiei de pe dispozitiv.

8. Când poate fi solicitată strămutarea judecării unei cauze penale
- a) legea prevede pentru infracțiunea judecată pedeapsa detențiunii pe viață sau închisoarea mai mare de 15 ani;
 - b) imparțialitatea judecătorilor ar putea fi știrbită din cauza dușmăniilor locale;
 - c) a fost depășită etapa cercetării judecătorești;
 - d) nu a fost citit actul de sesizare a instanței de judecată.

5.4. Bibliografie recomandată

- a. Buneci Bogdan, *Drept procesual penal. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2022
- b. N. Volonciu, (coord.), *Codul de procedura penala comentat*, Editia a III-a revizuita si adaugita, Ed. Hamangiu, Bucuresti, 2017;
- c. Alexandru Boroi, Gina Negrut, *Drept procesual penal*. Ed. Hamangiu, București, 2017
- d. Ioan Griga, *Drept procesual penal*, Editura Universul Juridic, București, 2016;
- e. Anastasiu Crisu, *Drept procesual penal. Partea generală*, Editura Hamangiu, București, 2016;
- f. M. UdROI (coord.), *Codul de procedura penala. Comentariu pe articole*, Ed. C.H.Beck, Bucuresti, 2020;
- g. N. Volonciu, A.S. Uzlau (coord.), *Noul Cod de procedura penala comentat*, Ed. Hamangiu, Bucuresti, 2014;
- I. Neagu, M. Damaschin, *Tratat de procedura penala. Partea generala. Editia a III-a*, Ed. Universul Juridic, Bucuresti, 2020;
- h. Petre Buneci (coord.), *Noul Cod de procedură penală. Note. Corelații. Explicații*, Ed. C.H.Beck, București, 2014

Capitolul 6.

PROBELE, MIJLOACELE DE PROBĂ ȘI PROCEDEEELE PROBATORII

6.1. Introducere

În cadrul acestui capitol sunt analizate cunoștințele referitoare la probe, probatoriu în procesul penal, mijloacele de probă (mijloace legale prin care se constată elemente de fapt ce pot servi ca probă în procesul penal) și procedeele probatorii (modalitatea legală de obținere a mijlocului de probă).

Durata medie de parcurgere a acestui capitol este de aproximativ 2 ore.

6.2. Conținut

6.2.1. PROBELE (art. 97- 103 C.pr.pen.)

Noțiunea de probă

Probele sunt acele elemente de fapt (realități, împrejurări, întâmplări) care, datorită relevanței lor informative, servesc la aflarea adevărului și la justa rezolvare a cauzei penale. Constituie probă orice element de fapt care servește la constatarea existenței sau inexistenței unei infracțiuni, la identificarea persoanei care a săvârșit-o și la cunoașterea împrejurărilor necesare pentru justa soluționare a cauzei și care contribuie la aflarea adevărului în procesul penal.

Importanța și clasificarea probelor

Importanța și valoarea probelor în procesul penal se impun prin evidență și necesitate, care le așază pe primul plan al preocupărilor procesului penal, fiind factorul cel mai important și dificil pentru soluționarea cauzei penale. Probele sunt considerate nervul principal al procesului penal, ele scot adevărul la lumină, pe baza lor întemeindu-se hotărârea instanței.

În faza de urmărire penală, organele de urmărire penală strâng probele necesare cu privire la existența infracțiunilor, la identificarea făptuitorilor și la stabilirea răspunderii acestora, pentru a se constata dacă este sau nu cazul să se dispună trimiterea în judecată (art. 100 și art. 285 C.pr.pen.), strângând probe atât în favoarea, cât și în defavoarea suspectului sau inculpatului.

În faza de judecată în cadrul cercetării judecătorești se administrează probele pe baza cărora s-a întocmit materialul de urmărire penală sau se administrează probe noi dacă se consideră necesar.

Probele nu au valoare mai dinainte stabilită. Aprecierea fiecărei probe se face de organul de urmărire penală sau de instanța de judecată în urma examinării tuturor probelor administrate, în scopul aflării adevărului (art. 103 alin. 1 C.pr.pen.).

Cele mai importante categorii de probă sunt:

- **probe privind învinuirea** – fapte și elemente care probează vinovăția suspectului sau inculpatului;
- **probe în apărare** – fapte și elemente care dovedesc nevinovăția inculpatului sau circumstanțiază (atenuează) vinovăția acestuia.

Deși această categorie prezintă o utilitate procesuală în ceea ce privește sarcina probei, din punct de vedere științific ea nu poate fi acceptată, deoarece între cele două categorii de probe nu există substanțial o demarcație netă (o probă din apărare corelată cu alte probe poate fi folosită și la încredințare)

În raport cu realitățile la care se referă, probele pot fi:

- **preexistente** (exemplu: anterior săvârșirii infracțiunii de bigamie, cel care a săvârșit-o era legal căsătorit cu o altă persoană);
- **survenite** (exemplu: sustragerea unui bun din patrimoniul unei persoane constituie o probă întrucât împrejurarea a survenit cu ocazia săvârșirii faptei).

În funcție de **izvorul** lor, probele sunt **immediate (sau primare)** – probele obținute de la sursa originală (declarațiile inculpatului cu privire la faptă) și **mediate** (secundare, derivate), obținute din alte surse decât cea originală (fotografierea amprentelor digitale).

În funcție de legătura lor cu obiectul probațiunii avem:

- **probe directe** – dovedesc nemijlocit vinovăția sau nevinovăția suspectului sau inculpatului (prinderea în flagrant, conținutul recunoașterii suspectului sau inculpatului);

- **probe indirecte** – dovedesc prin corelarea lor date cu privire la fapta săvârșită, la vinovăția sau nevinovăția suspectului sau inculpatului (prezența suspectului la locul faptei poate fi o probă indirectă).

6.2.2. PROBATORIUL ÎN PROCESUL PENAL

Noțiuni introductive și obiectul probațiunii

Pentru ca procesul penal să se desfășoare în condiții normale trebuie ca legea procesual penală să reglementeze probele admisibile prin care să se poată soluționa o anumită cauză penală, cine trebuie să aducă aceste probe și procedura prin care se administrează probele.

Toate aceste acte procesuale și procedurale prin care se propun și se invocă probele, se admit sau se administrează probe poartă denumirea de **probatoriu**.

Obiectul probațiunii (*factum probandum*) îl constituie totalitatea faptelor și împrejurărilor de fapt ce trebuie dovedite într-o cauză penală pentru a putea fi just soluționată.

Astfel, pot constitui obiect al probațiunii:

- constatarea existenței sau inexistenței infracțiunii;
- **identificarea persoanei care a săvârșit infracțiunea și a tuturor împrejurărilor care demonstrează vinovăția sau nevinovăția acesteia;**
- cunoașterea împrejurărilor în care a fost săvârșită infracțiunea (consecințele infracțiunii, factori care au determinat, înlesnit sau favorizat săvârșirea infracțiunii), precum și circumstanțele atenuante sau agravante ale învinuitului sau inculpatului;
- date despre părțile în proces.

Fiecare probă în parte conține date și elemente care împreună formează obiectul probei (o anumită împrejurare, o întâmplare) și care prin natura lor pot constitui o probă.

În raport cu tipul infracțiunii, faptele și împrejurările care formează obiectul probațiunii sunt diferite de la o cauză la alta.

Obiectul probei (*factum probans*) trebuie să privească obiectul probațiunii (*factum probandum*), această corelație făcând posibilă calificarea probei ca fiind admisibilă, pertinentă, concludentă și utilă.

Potrivit art. 98 C.pr.pen. Constituie obiect al probei:

- a) existența infracțiunii și săvârșirea ei de către inculpat;
- b) faptele privitoare la răspunderea civilă, atunci când există parte civilă;
- c) faptele și împrejurările de fapt de care depinde aplicarea legii;
- d) orice împrejurare necesară pentru justa soluționare a cauzei.

Probele sunt pertinente dacă au legătură cu sfera chestiunilor ce formează obiectul probațiunii, întrucât nu sunt pertinente decât faptele care intră în obiectul probațiunii. Dacă între obiectul probei și obiectul probațiunii nu există nici o legătură, proba nu este pertinentă.

O probă pertinentă într-o anumită cauză nu este suficientă dacă nu este și concludentă.

Proba este concludentă dacă are legătură cu cauza și este esențială în soluționarea cauzei. Probele care nu determină în nici un fel soluția în cauză sunt neconcludente. Totdeauna, orice probă concludentă este și pertinentă, dar nu orice probă pertinentă este și concludentă.

În toate cazurile, admiterea sau respingerea probelor se face motivat de către organele judiciare.

Conform dispozițiilor art. 100 alin. 4 C.pr.pen. organele judiciare pot respinge o cerere privitoare la administrarea unor probe atunci când:

- a) proba nu este relevantă în raport cu obiectul probațiunii din cauză;
- b) se apreciază că pentru dovedirea elementului de fapt care constituie obiectul probei au fost administrate suficiente mijloace de probă;
- c) proba nu este necesară, întrucât faptul este notoriu;

- d) proba este imposibil de obținut;
- e) cererea a fost formulată de o persoană neîndreptățită;
- f) administrarea probei este contrară legii.

Legiuitorul a introdus în dispozițiile art. 101 principiul loialității administrării probelor în sensul că este oprit a se întrebuința violențe, amenințări ori alte mijloace de constrângere, precum și promisiuni sau îndemnuri în scopul de a se obține probe.

Nu pot fi folosite metode sau tehnici de ascultare care afectează capacitatea persoanei de a-și aminti și de a relata în mod conștient și voluntar faptele care constituie obiectul probei. Interdicția se aplică chiar dacă persoana ascultată își dă consimțământul la utilizarea unei asemenea metode sau tehnici de ascultare.

Este interzis organelor judiciare penale sau altor persoane care acționează pentru acestea să provoace o persoană să săvârșească ori să continue săvârșirea unei fapte penale, în scopul obținerii unei probe.

De asemenea, probele obținute prin tortură sau probele derivate din acestea nu pot fi folosite în cadrul procesului penal, astfel că ele trebuie excluse conform dispozițiilor art. 102 C.pr.pen., precum și constatarea nulității actelor prin care s-a dispus sau autorizat administrarea unei probe.

A se vedea în acest sens Decizia Curții Constituționale nr. 22/2018 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 102 alin. (3), art. 345 alin. (3) și art. 346 alin. (4) din Codul de procedură penală (M.Of. partea I nr. 177 din 26/02/2018) în care s-a statuat că acestea sunt constituționale în măsura în care prin sintagma "excluderea probei", din cuprinsul lor, se înțelege și eliminarea mijloacelor de probă din dosarul cauzei.

Așa cum arătam mai sus, în obiectul probațiunii intră un ansamblu de fapte și împrejurări cum ar fi:

a) Fapte și împrejurări care formează obiectul probațiunii

Acestea pot fi **fapte sau împrejurări care se referă la fondul cauzei** (la infracțiune, la persoana făptuitorului, la consecințele infracțiunii) și **fapte sau împrejurări care se referă la normala desfășurare a procesului penal** (necesitatea

luării măsurilor de siguranță, starea sănătății suspectului sau inculpatului).

Putem întâlni fapte și împrejurări cu ajutorul cărora se rezolvă fondul cauzei: **faptele principale** (*res probandae*) și **faptele probatorii** (*res probantes*):

- **faptele principale** – prin intermediul lor se face dovada existenței sau inexistenței faptei, a urmărilor ei, a vinovăției sau nevinovăției făptuitorului;
- **faptele probatorii** (indiciile) sunt acelea care, prin informațiile pe care le furnizează, conduc la stabilirea pe cale indirectă a faptului principal.

b) Faptele auxiliare, similare și negative

Faptele sau împrejurările auxiliare nu au legătură directă cu cauza, dar pot fi obiect al probațiunii atunci când ajută la precizarea și, implicit, la aprecierea probelor administrate în cauză.

Faptele similare sunt faptele de aceeași natură cu infracțiunea urmărită, săvârșită de suspect sau inculpat anterior (exemplu: împrejurarea că infracțiunea a fost săvârșită după același *modus operandi* în care presupusul făptuitor a comis anterior o infracțiune inedită). Faptele anterioare nu pot constitui obiectul probațiunii în cauză, dar pot fi probate și reținute ca o circumstanță agravantă.

Faptele negative sunt împrejurări care nu s-au realizat, sunt inexistente și ele nu pot fi probate decât dacă sunt convertite în fapte pozitive. Faptele negative pot fi dovedite dacă sunt limitate și determinate, acestea permițând transformarea lor în fapte pozitive (exemplu: se poate proba că cineva în anumite condiții de timp și de loc, nu a efectuat o acțiune, prin dovedirea faptului că în acea perioadă se afla în alt loc). Faptele negative se dovedesc în acest caz prin fapte pozitive, iar faptele negative nedeterminate nu pot fi dovedite niciodată datorită vastității lor.

c) Faptele și împrejurările care nu pot forma obiect al probațiunii

În obiectul probațiunii nu pot intra faptele și împrejurările care vin în contradicție cu cunoștințele științifice sau cu normele morale. Astfel, nu se admite dovedirea unor fapte sau împrejurări care nu sunt posibile (exemplu: moartea unei persoane a fost provocată de stafii sau fantome); de asemenea, nu poate fi admisă proba că o anumită persoană a săvârșit infracțiunea de folosire a unui minor în scop de cerșetorie deoarece

nu are suficiente mijloace de trăi.

d) Faptele și împrejurările care nu trebuie dovedite

Pot exista fapte sau împrejurări pentru care nu este necesară efectuarea de probatorii în următoarele cazuri:

- **Prezumțiile legale** – nu mai trebuie dovedite faptele cu privire la care există prezumții legale. Acest lucru cu privire la dispensa de probă este prevăzut și în art. 1202 C. civ. – prezumția legală dispensează de orice probă pe acela în favoarea căruia este făcută.

- **Prezumțiile legale absolute** – pentru care nu se admite nici o probă contrară – sunt obligatorii în orice împrejurare (*juris et de jure*). În acest sens se pot da ca exemple:

- nu poate fi invocată necunoașterea legii penale;
- prezumția lipsei de discernământ a minorilor care nu au împlinit 14 ani (art. 113 alin. 1 C. pen. – minorul care nu a împlinit vârsta de 14 ani nu răspunde penal), iar această lipsă de discernământ nu mai poate fi dovedită printr-o expertiză medico-legală psihiatrică;

- **Prezumțiile legale relative** pot fi combătute prin probe contrare (prezumția lipsei discernământului la minori între 14-16 ani este relativă și poate fi înlăturată prin proba contrară) și sunt obligatorii numai până la proba contrară (*juris tantum*);

- **Faptele evidente și notorii** – faptele a căror existență este evidentă, nu mai trebuie dovedită (exemplu: nu mai trebuie dovedit că apa unui râu curge de la izvor spre vărsare și nu invers);

- **Faptele notorii** sunt cele cunoscute de un cerc larg de persoane, fiind de notoritate, iar caracterul notoriu al unui fapt este stabilit de organul judiciar în funcție de împrejurarea căreia i se conferă relevanță informativă și de gradul de instrucție al subiectului față de care se apreciază notorietatea (exemplu: este de notorietate faptul că orașul București este capitala țării).

Faptele necontestate sunt împrejurările cu privire la care părțile, de comun acord, nu ridică probleme, acceptându-le existența sau inexistența. În măsura în care

aceste fapte sunt esențiale în rezolvarea cauzei, ele trebuie dovedite; dacă sunt neesențiale, nu se impune dovedirea lor.

Sarcina probațiunii

În literatura judiciară s-a arătat că prin sarcina probațiunii (*onus probandi*) se înțelege obligația procesuală ce revine participanților de a dovedi împrejurările care formează obiectul probațiunii, fie datoria celui ce acuză de a indica faptul ce este de probat și de a face dovada acestuia potrivit regulii „*actori incubit probatio*” fie obligația administrării probelor în procesul penal.

Chiar dacă, potrivit art. 99 alin. 3 C.pr.pen., persoana vătămată, suspectul și părțile au dreptul de a propune probe și cere administrarea lor ajutând în acest sens organele judiciare, sarcina administrării probelor în procesul penal aparține în principal procurorului, iar în acțiunea civilă, părții civile ori, după caz, procurorului care exercită acțiunea civilă în cazul în care persoana vătămată este lipsită de capacitate de exercițiu sau are capacitate de exercițiu restrânsă. (art. 99 alin. 1 C.pr.pen.).

Propunerea administrării unor probe nu trebuie confundată cu sarcina administrării probelor pentru că dacă uneori propunerea pentru probe poate fi făcută și de către una din părți, sarcina administrării revine numai organelor judiciare.

În cazul în care o persoană este avertizată asupra consecințelor faptei sale de a refuză să pună la dispoziția organului de urmărire penală, instanței, în tot sau în parte, datele, informațiile, înscrisurile sau bunurile deținute, care i-au fost solicitate în mod explicit, în condițiile legii, în vederea soluționării unei cauze, săvârșește infracțiunea prevăzută de art. 271 C.pen. privind obstrucționarea justiției.

Prezumția de nevinovăție

Conform art. 23 alin. 11 din Constituție până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești de condamnare, persoana este considerată nevinovată.

Și în art. 99 alin. 2 C.pr.pen. se arată că suspectul sau inculpatul beneficiază de prezumția de nevinovăție, nefiind obligat să își dovedească nevinovăția și are dreptul de a nu contribui la propria acuzare.

Din textul celor două articole rezultă că, până la declararea vinovăției de către

organele judiciare, suspectul sau inculpatul este prezumat nevinovat. Prezumția de nevinovăție constă în faptul că nu toate acușările sunt adevărate, iar sarcina dovedirii o au organele judiciare.

La prezumția de nevinovăție trebuie avut în vedere ca legislație conexă și art. 6 paragraful 2 din CEDO, art. 41 alin. 1 din CDFUE și Directiva (UE) 2016/343 a Parlamentului European și Consiliului din 9 martie 2016 privind consolidarea anumitor aspecte ale prezumției de nevinovăție și a dreptului de a fi prezent la proces în cadrul procedurilor penale.

Administrarea și aprecierea probelor

Administrarea probelor constă în activitatea de a lua la cunoștință, și de a da eficacitate juridică în modurile prescrise de lege, despre faptele și elementele de fapt necesare aflării adevărului într-o cauză penală. Astfel, prin administrarea probelor se desfășoară o activitate procesuală complexă de către organele judiciare în colaborare cu părțile, constând în îndeplinirea drepturilor și obligațiilor prevăzute de lege cu privire la procurarea, verificarea și preluarea, ca probe ale dosarului, a dovezilor prin prisma cărora urmează a fi elucidate faptele și soluționată cauza.

În administrarea probelor există libertatea de a folosi orice probă sau mijloc de probă care să conducă la aflarea adevărului și soluționarea legală a cauzei. Pentru ca această administrare de probe să fie făcută cu respectarea dispozițiilor legale referitoare la drepturile și interesele părților, s-au prevăzut anumite garanții procesuale, astfel, potrivit art. 100 alin. 1 și 2 C.pr.pen. *în cursul urmăririi penale*, organul de urmărire penală strânge și administrează probe atât în favoarea, cât și în defavoarea suspectului sau a inculpatului, din oficiu ori la cerere. *În cursul judecării*, instanța administrează probe la cererea procurorului, a persoanei vătămate sau a părților și, în mod subsidiar, din oficiu, atunci când consideră necesar pentru formarea convingerii sale.

Aprecierea fiecărei probe se face de organul de urmărire penală și de instanța de judecată, potrivit convingerii lor, formată în urma examinării tuturor probelor administrate și conducându-se după conștiința lor. Aprecierea probelor este operația finală a activității de probațiune prin care organele judiciare determină măsura în care

acestea le formează convingerea că faptele și împrejurările de fapt la care se referă au avut sau nu au avut loc în realitate

Condamnarea se dispune doar atunci când instanța are convingerea că acuzația a fost dovedită dincolo de orice îndoială rezonabilă.

Hotărârea de condamnare, de renunțare la aplicarea pedepsei sau de amânare a aplicării pedepsei nu se poate întemeia în măsură determinantă pe declarațiile investigatorului, ale colaboratorilor ori ale martorilor protejați. (Art. 103 alin. 2 și 3 C.pr.pen.)

6.2.3. MIJLOACELE DE PROBĂ

Mijloacele de probă sunt acele mijloace legale prin care se constată elemente de fapt ce pot servi ca probă în procesul penal.

În actualul Cod de procedură penală, la art. 97 alin. 2 se arată că proba se obține în procesul penal prin următoarele mijloace:

- a) declarațiile suspectului sau ale inculpatului;
- b) declarațiile persoanei vătămate;
- c) declarațiile părții civile sau ale părții responsabile civilmente;
- d) declarațiile martorilor;
- e) înscrisuri, rapoarte de expertiză sau constatare, procese-verbale, fotografii, mijloace materiale de probă;
- f) orice alt mijloc de probă care nu este interzis prin lege.

Atât probele, cât și mijloacele de probă au ca scop finalizarea justă a cauzelor penale. Declanșarea procesului penal face ca probele să fie administrate prin mijloacele de probă prevăzute de lege.

Mijloacele de probă prezintă o importanță deosebită, întrucât, împreună cu probele, sunt strâns legate de realizarea regulii de bază a aflării adevărului, cât și pentru faptul că în cea mai mare parte a procesului penal se pun probleme legate de probe și mijloacele de probă. De aceea trebuie a se stabili dacă fapta există și de cine a fost

săvârșită, dacă întrunește toate elementele constitutive ale unei infracțiuni și dacă făptuitorul răspunde penal pentru fapta sa.

Mijloacele de probă obținute în mod ilegal nu pot fi folosite în procesul penal, cum ar fi metode sau tehnici care afectează capacitatea persoanei de a-și aminti și de a relata în mod conștient și voluntar faptele care constituie obiectul probei (art. 100 alin. 2 C.pr.pen.)

6.2.4. Procedeele probatorii

– reglementate în art. 97 alin. 3 Cod procedură penală reprezentând modalitatea legală de obținere a mijlocului de probă. Ele nu se confundă cu mijloacele de probă întrucât reprezintă moduri de a proceda la obținerea mijlocului de probă cum ar fi:

- interceptarea comunicațiilor ori a oricărui tip de comunicare la distanță; (art. 138 – art. 147 C.pr.pen.)
- utilizarea investigatorilor sub acoperire; (art. 148 – art. 150 C.pr.pen.)
- cercetarea la fața locului și reconstituirea; (art. 192 – art. 195 C.pr.pen.)
- audierea suspectului sau inculpatului prin înregistrarea de mijloace tehnice audio sau audio-video;
- activitatea de fotografiere sau luarea amprentelor suspectului;
- obținerea înscrisurilor și a mijloacelor materiale de probă care presupun ca procedee probatorii percheziția, ridicarea de obiecte și înscrisuri, reținerea, predarea sau percheziționarea trimiterilor poștale;
- participarea inculpatului privat de libertate la ședința de judecată prin procedeul videoconferinței de la locul de deținere (art. 106 alin. 2 Cod procedură penală, art. 204 alin. 7 Cod procedură penală, art. 364 alin. 1 Cod procedură penală).

Deși rapoartele de expertiză sau de constatare, constatările medico-legale și procesele-verbale sunt trecute în cadrul mijloacelor de probă ele de fapt, în realitate,

sunt procedee probatorii întrucât prin acestea se relatează existența unor probe și căpătând caracterul de mijloc de probă ca orice înscris.

6.3. Test de autoevaluare a cunoștințelor

1. Calitatea de martor în cadrul procesului penal nu poate fi dobândită de:
 - a) rudele apropiate ale suspectului sau inculpatului;
 - b) soțul suspectului sau inculpatului;
 - c) minorii;
 - d) partea civilă și partea responsabilă civilmente.

2. Ce consecințe juridice suportă inculpatul care refuză să dea declarații în fața organelor de cercetare penală:
 - a) constituie infracțiunea de mărturie mincinoasă;
 - b) va fi sancționată de către procuror prin aplicarea unei amenzi judiciare;
 - c) nu atrage nici o sancțiune; inculpatul nu poate fi obligat să dea declarații, darea declarațiilor reprezentând un drept al său și nu o obligație;
 - d) reprezintă o probă directă care conduce la reținerea vinovăției penale a inculpatului.

3. În cadrul procesului penal, nu poate fi ascultat ca martor
 - a) soțul inculpatului;
 - b) persoana obligată a păstra secretul profesional, în legătură cu faptele și împrejurările de care a luat cunoștință în exercițiul profesiei, fără încuviințarea persoanei sau a organizației față de care este obligată a păstra secretul;
 - c) fiul inculpatului;
 - d) minorul sub 14 ani.

4. Cum pot fi definite faptele principale:
 - a) probe indirecte, întrucât prin informațiile furnizate conduc la stabilirea pe cale indirectă a faptelor principale;
 - b) probele cunoscute de un cerc foarte larg de persoane;
 - c) probe directe, prin intermediul lor putându-se face dovada existenței sau inexistenței faptei, urmările ei socialmente periculoase și vinovăția sau nevinovăția făptuitorului;
 - d) probele care, deși nu se referă la dovedirea împrejurărilor unei cauze, pot furniza informații privind rezolvarea acelei cauze.

5. Care este modalitatea de a se dispune efectuarea comisiei rogatorie:

- a) de către organul de urmărire penală prin ordonanță sau instanța de judecată prin încheiere;
- b) de către instanța de judecată, prin sentință de investire;
- c) de către organul de urmărire penală, prin rechizitoriu;
- d) de către părți, prin intermediul apărătorului ales sau desemnat din oficiu.

6. Cine dispune efectuarea percheziției domiciliare în cursul urmăririi penale:

- a) organul de cercetare penală;
- b) procuror;
- c) judecătorul de drepturi și libertăți;
- d) organele de cercetare penală desemnate de către șeful comendurii de garnizoană.

7. Când este obligatorie expertiza medico-legală psihiatrică:

- a) când este necesară o examinare corporală asupra suspectului ori persoanei vătămate pentru a constata pe corpul acestora existența urmelor infracțiunii;
- b) în caz de moarte violentă;
- c) când organul de urmărire penală sau instanța de judecată are îndoială asupra discernământului suspectului sau inculpatului;
- d) în cauzele în care acțiunea penală se pune în mișcare din oficiu.

8. În cadrul procesului penal, expertul depune jurământ?

- a) nu; jurământul este un aspect specific procedurii de audiere a martorilor;
- b) da, în ipoteza în care expertul este recomandat de către părți;
- c) da, în ipoteza în care se dispune chemarea expertului spre a da explicații verbale asupra raportului de expertiză;
- d) da, la termenul fixat spre a se aduce la cunoștința părților și expertului despre obiectul expertizei și întrebările la care expertul trebuie să răspundă.

9. Cui se adresează comisia rogatorie:

- a) instanței ierarhic superioare;
- b) instanței ierarhic inferioare;
- c) numai unui organ sau unei instanțe egale în grad;
- d) instanței competente potrivit art. 30 alin. 1 C. pr. pen.

6.4. Bibliografie recomandată

- a. Buneci Bogdan, *Drept procesual penal. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2022
- b. N. Volonciu, (coord.), *Codul de procedura penala comentat*, Editia a III-a revizuita si adaugita, Ed. Hamangiu, Bucuresti, 2017;

- c. Alexandru Boroi, Gina Negrut, *Drept procesual penal*. Ed. Hamangiu, București, 2017
- d. Ioan Griga, *Drept procesual penal*, Editura Universul Juridic, București, 2016;
- e. Anastasiu Crisu, *Drept procesual penal. Partea generală*, Editura Hamangiu, București, 2016;
- f. M. Udrioiu (coord.), *Codul de procedura penala. Comentariu pe articole*, Ed. C.H.Beck, Bucuresti, 2020;
- g. N. Volonciu, A.S. Uzla (coord.), *Noul Cod de procedura penala comentat*, Ed. Hamangiu, Bucuresti, 2014;
- I. Neagu, M. Damaschin, *Tratat de procedura penala. Partea generala. Editia a III-a*, Ed. Universul Juridic, Bucuresti, 2020;
- h. Petre Buneci (coord.), *Noul Cod de procedură penală. Note. Corelații. Explicații*, Ed. C.H.Beck, București, 2014

6.5. Teme de control

Realizați un referat de maximum 5 pagini în care să tratați un mijloc material de probă sau un procedeu probatoriu la alegere

Capitolul 7.

PROBELE, MIJLOACELE DE PROBĂ ȘI PROCEDEEELE PROBATORII. IDENTIFICAREA PERSOANELOR ȘI A

OBIECTELOR. METODE SPECIALE DE SUPRAVEGHERE SAU CERCETARE

6.1. Introducere

În cadrul acestui capitol sunt analizate cunoștințele referitoare la probe, probatoriu în procesul penal, mijloacele de probă, respectiv Identificarea persoanelor și a obiectelor. Metode speciale de supraveghere sau cercetare

Durata medie de parcurgere a acestui capitol este de aproximativ 2 ore.

6.2. Conținut

Declarațiile părților și ale martorilor

Pentru a audia în cursul procesului penal legiuitorul a introdus câteva reguli generale prevăzute în dispozițiile art. 104 – 106 și anume cum pot fi audiate suspectul, inculpatul, persoana vătămată, partea civilă, partea responsabilă civilmente, martorii și interpreții.

S-au prevăzut dispoziții cu privire la audierea prin interpret (art. 105) precum și ca noutate reguli speciale privind ascultarea atunci când o persoană prezintă semne vizibile de oboseală excesivă sau simptomele unei boli care îi afectează capacitatea fizică ori psihică de a participa la ascultare și de asemenea că persoana aflată în detenție poate fi audiată prin video-conferință, lăsând acest lucru la aprecierea organelor judiciare (art. 106 C.pr.pen.)

Declarațiile suspectului sau ale inculpatului (art. 107 – 110 C.pr.pen.)

Audierea suspectului sau inculpatului se face prin întrebările pe care organul judiciar le adresează acestuia cu privire la datele de identificare (art. 107), după care le comunică drepturile și obligațiile prevăzute la art. 108 din Codul penal.

În acest sens, organul judiciar comunică suspectului sau inculpatului calitatea în care este audiat, fapta prevăzută de legea penală pentru săvârșirea căreia este suspectat sau pentru care a fost pusă în mișcare acțiunea penală și încadrarea juridică a acesteia.

Suspectului sau inculpatului i se aduc la cunoștință drepturile prevăzute la art. 83, precum și următoarele obligații:

a) obligația de a se prezenta la chemările organelor judiciare, atrăgându-i-se atenția că, în cazul neîndeplinirii acestei obligații, se poate emite mandat de aducere împotriva sa, iar în cazul sustragerii, judecătorul poate dispune arestarea sa preventivă;

b) obligația de a comunica în scris, în termen de 3 zile, orice schimbare a adresei, atrăgându-i-se atenția că, în cazul neîndeplinirii acestei obligații, citațiile și orice alte acte comunicate la prima adresă rămân valabile și se consideră că le-a luat la cunoștință.

În cursul urmăririi penale, înainte de prima audiere a suspectului sau inculpatului, i se aduc la cunoștință drepturile și obligațiile prevăzute mai sus. Aceste drepturi și obligații i se comunică și în scris, sub semnătură, iar în cazul în care nu poate ori refuză să semneze, se va încheia un proces-verbal.

Organul judiciar trebuie să aducă la cunoștința inculpatului posibilitatea încheierii, în cursul urmăririi penale, a unui acord, ca urmare a recunoașterii vinovăției, iar în cursul judecății posibilitatea de a beneficia de reducerea pedepsei prevăzute de lege, ca urmare a recunoașterii învinuirii.

Suspectul sau inculpatul este lăsat să declare tot ce dorește referitor la faptă, după care i se pot pune întrebări având dreptul să se și consulte cu avocatul său.

Declarațiile suspectului sa inculpatului se consemnează în scris, inclusiv întrebările adresate pe parcursul ascultării, menționându-se cine le-a ascultat și se menționează de fiecare dată ora începerii și ora încheierii ascultării (art. 110 alin. 1 C.pr.pen.)

În cursul urmăririi penale, audierea suspectului sau inculpatului se înregistrează cu mijloace tehnice audio sau audiovideo. Atunci când înregistrarea nu este posibilă, acest lucru se consemnează în declarația suspectului sau inculpatului, cu indicarea concretă a motivului pentru care înregistrarea nu a fost posibilă. (art. 110 alin. 5 C.pr.pen.)

Audierea persoanei vătămate, a părții civile și a părții responsabile civilmente (art. 111-113 C.pr.pen.)

Pentru aflarea adevărului, declarațiile persoanei vătămate, a părții civile și a părții responsabile civilmente pot aduce elemente de fapt sau împrejurări care pot servi ca probă cu privire la fapta comisă, la persoana făptuitorului, la modul de comitere al faptei, numai în măsura în care sunt coroborate cu fapte sau împrejurări ce rezultă din ansamblul probelor existente la dosar.

Audierea persoanei vătămate se face prin aducerea la cunoștință a drepturilor și obligațiilor prevăzute de art. 111 alin. 2, iar în cursul urmăririi penale audierea se poate înregistra prin mijloace tehnice audio sau audio-video numai atunci când organul de urmărire penală consideră necesar, iar înregistrarea este posibilă.

Dacă persoana vătămată are nevoie specifice de protecție, organul judiciar poate lua asemenea măsuri și numai dacă acesta apreciază că nu se aduc atingere bunei desfășurări a procesului ori drepturilor și intereselor părților.

Legiuitorul a prevăzut dispoziții referitoare și la audierea persoanelor vătămate care sunt victime ale infracțiunii de violență în familie, de viol, agresiune sexuală, precum și modalitățile prin care audierea să nu aducă atingere asupra stării emoționale a acestora. (A se vedea în acest sens dispozițiile art. 111 C.pr.pen.)

Declarația dată de persoana vătămată chiar înainte de începerea urmăririi penale poate fi folosită ca mijloc de probă.

Modul de audiere al părții civile și al părții responsabile civilmente este asemănător cu cel al persoanei vătămate cuprins în dispozițiile art. 111 alin. 1, 3 și 4 C.pr.pen. și li se aduc la cunoștință drepturile prevăzute la art. 112 alin. 2 C.pr.pen.

Dacă există situații în care sunt necesare protecția persoanei vătămate și a părții civile se aplică art. 113 C.pr.pen., acestea fiind asemănătoare cu îndeplinirea condițiilor prevăzute de lege referitoare la statutul de martor amenințat sau vulnerabil ori pentru protecția vieții private sau a demnității organului de urmărire penală.

Audierea martorilor (art. 114 – 124 Cod pr.pen.)

Martorul este orice persoană care are cunoștință despre fapte sau împrejurări de

fapt care constituie probă într-o cauză penală. Martorul are următoarele obligații (art. 114 alin. 2):

- a) de a se prezenta în fața organului judiciar care a citat-o la locul, ziua și ora arătate în citație;
- b) de a depune jurământ sau declarație solemnă în fața instanței;
- c) de a spune adevărul.

Pot fi audiate în calitate de martor și persoanele care au întocmit procese-verbale în temeiul art. 61 și 62 C.pr.pen..

Ca element de noutate, în Codul de procedură penală s-a prevăzut că citarea unei persoane în calitate de martor pentru a da declarații trebuie să aibă capacitatea de a fi martor în sensul că persoanele care se află într-o situație ce pune la îndoială, în mod rezonabil, capacitatea de a fi martor pot fi audiate doar atunci când organul judiciar constată că persoana este capabilă să relateze în mod conștient fapte și împrejurări de fapt conforme cu realitatea. Pentru a decide cu privire la capacitatea unei persoane de a fi martor, organul judiciar dispune, la cerere sau din oficiu, orice examinare necesară, prin mijloacele prevăzute de lege. (art. 115 C.pr.pen.)

Martorul este audiat numai cu privire la fapte sau împrejurări care constituie obiectul probațiunii. Nu este obligat să relateze fapte sau împrejurări ce constituie secret profesional, numai dacă persoana îndreptățită sau autoritatea competentă își exprimă acordul în acest sens.

Există anumite persoane care au dreptul de a refuza să dea declarații în calitate de martori și anume (art. 117 C.pr.pen.):

- soțul, ascendenții și descendenții în linie directă, precum și frații și surorile suspectului sau inculpatului;
- persoanele care au avut calitatea de soț al suspectului sau al inculpatului.

Prin Decizia nr. 652/2017 a CCR s-a admis excepția de neconstituționalitate a art. 117 alin. 1 lit. a și b în sensul că pot refuza să fie audiate în calitate de martori și persoanele care au stabilit relații asemănătoare aceloră dintre soți, cum ar fi: logodnicul/logodnica, concubinul/concubina.

O chestiune esențială este aceea că martorul are dreptul de a nu se acuza în

declarația dată.

Dispozițiile referitoare la întrebările privind persoana martorului, comunicarea drepturilor și obligațiilor, jurământul și declarația solemnă a martorului, modul de audiere al martorului, consemnarea declarațiilor și cauzele speciale de audiere a martorului (minor în vârstă până la 14 ani) sunt prevăzute în dispozițiile art. 119 – 124 C.pr.pen.

Pentru situațiile în care există o suspiciune rezonabilă că viața, integritatea corporală, libertatea, bunurile sau activitatea profesională a martorului ori a unui membru de familie al acestuia sunt puse în pericol, legiuitorul a prevăzut în dispozițiile art. 125 – 130 C.pr.pen. dispoziții referitoare la martorul amenințat, măsurile de protecție care se pot lua în timpul urmăririi penale, în cursul judecății, cum se face audierea martorului protejat și atunci când se instituie acordarea statutului de martor vulnerabil (celui care a suferit o traumă ca urmare a săvârșirii unei infracțiuni sau martorul minor)

Metode speciale de supraveghere sau cercetare

Metodele speciale de supraveghere enumerate la art. 138 alin. (1) C. pr. pen. sunt procedee probatorii care sunt îndeplinite fără ca persoana vizată să fie anunțată:

a) interceptarea comunicațiilor ori a oricărui tip de comunicare la distanță; În acest caz se poate intercepta, accesa, monitoriza, colecta sau înregistra orice comunicare efectuată prin telefon, sistem informatic sau prin orice alt mijloc de comunicare. Sistemul informatic este definit la art. 181 C. pen. și este definit ca fiind orice dispozitiv sau ansamblu de dispozitive care sunt interconectate și care asigură prelucrarea automată a datelor, însă nu independent ci cu ajutorul unui program informatic.

b) accesul la un sistem informatic; Accesul la un sistem informatic se poate efectua prin pătrunderea într-un astfel de sistem prin intermediul unor programe sau rețele fie direct fie de la distanță.

c) supravegherea video, audio sau prin fotografiere;

d) localizarea sau urmărirea prin mijloace tehnice;

e) obținerea datelor privind tranzacțiile financiare ale unei persoane; În acest caz se poate obține de la entități financiare sau instituții de credit informații referitoare la operațiunile și tranzacțiile persoanei suspectate.

f) reținerea, predarea sau percheziționarea trimiterilor poștale;

g) utilizarea investigatorilor sub acoperire și a colaboratorilor;

h) participarea autorizată la anumite activități;

i) livrarea supravegheată;

j) obținerea datelor de trafic și de localizare prelucrate de către furnizorii de rețele publice de comunicații electronice ori furnizorii de servicii de comunicații electronice destinate publicului.

În cazul metodelor prevăzute de la lit. a) la lit. d), denumite de către legiuitor metode de supraveghere tehnică, informațiile primite de organele de urmărire penală sunt considerate în timp real, adică din momentul când se desfășoară activitatea respectivă. În cazul celor de la lit. e) la lit. j) acestea sunt considerate metode de cercetare iar informațiile obținute vizează activități care deja au avut loc.

Metodele de supraveghere tehnică prevăzute de art. 138 alin. (1) lit. a)-d) C. pr. pen. pot fi dispuse pe parcursul urmăririi penale doar la cererea procurorului care instrumentează cauza respectivă, cerere care ajunge la judecătorul de drepturi și libertăți competent în acest sens, adică competent să judece cauza în primă instanță sau de la instanța corespunzătoare în grad acesteia în a cărei circumscripție se află sediul parchetului care formulează cererea. Pe cale de excepție procurorul poate solicita una dintre măsuri judecătorului de drepturi și libertăți chiar la cererea persoanei vătămate, indiferent de natura infracțiunii.

Pentru a se dispune efectuarea supravegherii tehnice, potrivit art. 139 C. pr. pen., trebuie îndeplinite trei condiții și anume:

– **să existe o suspiciune rezonabilă** (există unele date sau informații că este posibil să se săvârșească o infracțiune) că se pregătește sau se săvârșește o infracțiune contra securității naționale prevăzute de Codul penal și de legi speciale, precum și în cazul infracțiunilor de trafic de droguri, de efectuare de operațiuni ilegale cu precursori sau cu

alte produse susceptibile de a avea efecte psihoactive, infracțiunilor privind nerespectarea regimului armelor, munițiilor, materialelor nucleare, al materiilor explozive și al precursorilor de explozivi restricționați, de trafic și exploatarea persoanelor vulnerabile, acte de terorism, de spălare a banilor, de falsificare de monede, timbre sau de alte valori, de falsificare de instrumente de plată electronică, în cazul infracțiunilor care se săvârșesc prin sisteme informatice sau mijloace de comunicare electronică, contra patrimoniului, de șantaj, de viol, de lipsire de libertate în mod ilegal, de evaziune fiscală, în cazul infracțiunilor de corupție și al infracțiunilor asimilate infracțiunilor de corupție, infracțiunilor împotriva intereselor financiare ale Uniunii Europene ori în cazul altor infracțiuni pentru care legea prevede pedeapsa închisorii de 5 ani sau mai mare;

– **această măsură dispusă să fie proporțională cu restrângerea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului**, analiza făcându-se de la caz la caz de către judecătorul de drepturi și libertăți care verifică proporționalitatea măsurii raportat la particularitățile cauzei și la importanța probelor ce vor fi obținute;

– **probele să nu poată fi obținute sub altă modalitate sau când ancheta este îngreunată pentru obținerea lor** (în atare situație dacă obținerea lor ar presupune dificultăți deosebite ce ar prejudicia ancheta sau există un pericol pentru siguranța persoanelor sau unor bunuri de valoare probele pot fi obținute sau derivă din alte mijloace de probă sau prin procedee probatorii mai puțin intruzive, sau când se constată prețuri foarte ridicate pentru administrarea lor sau întârzierea administrării probei ar prejudicia cu date aceste metode se supravegheare nu pot fi autorizate). În practica judiciară⁶ s-a statuat că referirile din cuprinsul solicitării cu privire la conținutul ordonanței prin care s-a dispus începerea urmăririi penale, dată anterior de către procuror și a conținutului procesului verbal de sesizare din oficiu, nu suplinesc lipsa indicării probelor ori a datelor din care rezultă suspiciunea rezonabilă cu privire la săvârșirea infracțiunilor pentru care s-a dispus începerea urmăririi penale, condiție prevăzută în mod expres de art. 140 alin.

⁶ Trib. Satu Mare, sent. pen. nr. 26/JDL/2017, C. pr. pen. Cerere de autorizare a supravegheii tehnice în faza de urmărire penală. Neîndeplinirea condițiilor prevăzute de lege. Respingere, publicată în portal.just.ro nr. 2 din 12 aprilie 2017.

(2)

C. pr. pen. Încuviințarea supravegherii tehnice, la acest moment, constând în interceptarea și înregistrarea tuturor convorbirilor și a comunicațiilor telefonice efectuate de la și către postul telefonic aparținând beneficiarului coletului (D), respectiv supravegherea audio-video și prin fotografiere a numitului D și a persoanelor aflate în legătură cu activitatea acestuia, pentru o perioadă de 30 de zile ar fi total disproporționată, în raport cu scopul urmărit, cât timp la acest moment nu sunt cunoscute aspecte importante ce țin de conținutul coletului al cărui destinatar a fost D, intențiile beneficiarului în legătură cu marfa achiziționată, dacă aceasta face parte din categoria drogurilor de risc etc.

Procurorul de caz trebuie să își motiveze cererea, să indice datele de identificare ale persoanei împotriva căreia se dispune una dintre măsuri, să specifice ce măsură de supraveghere solicită a fi luată, să indice fapta săvârșită dar și încadrarea juridică a acesteia și dacă organele de urmărire penală pot pătrunde în anumite spații private pentru a activa sau dezactiva mijloacele tehnice.

Această cerere se judecă în cameră de consiliu cu participarea procurorului în aceeași zi, iar dacă judecătorul de drepturi și libertăți o găsește întemeiată o va admite, iar în caz contrar o va respinge. O nouă cerere putând fi formulată numai dacă au apărut elemente noi sau au fost descoperite fapte noi care nu au fost cunoscute anterior. În situația în care va fi admisă și se va emite mandatul, acesta va trebui să cuprindă mențiunile de la art. 140 alin. (5) C. pr. pen.

Potrivit dispozițiilor art. 139 alin. 3 C. pr. pen., înregistrările prevăzute în prezentul capitol, efectuate de părți sau de alte persoane, constituie mijloace de probă când privesc propriile convorbiri sau comunicări pe care le-au purtat cu terții. Orice alte înregistrări pot constitui mijloace de probă dacă nu sunt interzise de lege.

Așa cum s-a pronunțat și Curtea Constituțională prin Decizia nr. 155/2020⁷ a admis excepția de neconstituționalitate și a constatat că dispozițiile art. 139 alin. (3) teza finală din Codul de procedură penală sunt constituționale în măsura în care nu privesc înregistrările rezultate ca urmare a efectuării activităților specifice culegerii de informații care presupun restrângerea exercițiului unor drepturi sau libertăți fundamentale ale omului desfășurate cu respectarea prevederilor legale, autorizate potrivit Legii nr. 51/1991.

Procedura trimiterea mandatului de supraveghere tehnică este prevăzută în dispozițiile art. 140 C. pr.p ne., unde judecătorul de drepturi și libertăți de la instanța careia i-ar reveni competența să judece cauza în primă instanță sau de la instanța corespunzătoare în grad acesteia în a cărei circumscripție se află sediul parchetului din care face parte procurorul care a formulat cererea poate admite ca supravegherea tehnică să poată fi dispusă în cursul urmăririi penale pe o durată de cel mult 30 de zile. O nouă cererea de încuviințare a aceluiași măsuri poate fi formulată numai dacă au apărut ori s-au descoperit fapte sau împrejurări noi, necunoscute la momentul soluționării cererii anterioare de către judecătorul de drepturi și libertăți.

Există anumite situații expres prevăzute de lege când procurorul poate autoriza pe o durată de 48 de ore una dintre măsurile de supraveghere tehnică (art. 141 C. pr. pen.). Acest lucru se întâmplă când există o urgență și prin urmarea căii mai sus arătate și anume depunerea cererii la judecătorul de drepturi și libertăți pentru obținerea mandatului de supraveghere tehnică s-ar ajunge la pierderea, alterarea sau chiar distrugerea unor probe relevante cauzei sau s-ar pune în pericol viața persoanei vătămate, a unor martori sau familiilor lor și când există acea suspiciune rezonabilă de săvârșire a unei infracțiuni. În același timp măsura trebuie să fie proporțională cu restrângerea drepturilor și libertăților fundamentale și probele să nu poată fi obținute prin alte mijloace de probă.

După expirarea celor 48 de ore, procurorul are obligația ca în cel mult 24 de ore să sesizeze judecătorul de drepturi și libertăți pentru a se confirma măsura luată de acesta.

⁷ Publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 517 din 17 iunie 2020

În acest caz judecătorul poate confirma măsura luată prin încheiere sau poate dispune distrugerea probelor deja obținute dacă consideră că nu au fost respectate dispozițiile legale. În acest sens o instanță de judecată⁸ a remarcat că procedeul investigativ a fost autorizat de organul judiciar competent, respectiv, prin încheierea judecătorului de drepturi și libertăți din cadrul Tribunalului prin care s-a dispus în temeiul art. 141 alin. (4) C. pr. pen. admiterea cererii formulate de Parchet, confirmând ordonanța de autorizare provizorie a unor măsuri de supraveghere tehnică, iar în temeiul art. 138 alin. (1) lit. a), d) C. pr. pen. și art. 140 alin. (1) și alin. (2) C. pr. pen. s-a încuviințat, pe o durată de 28 de zile, supravegherea tehnică constând în: interceptarea comunicațiilor ori a oricărui tip de comunicare la distanță precum și localizarea cu privire la posturile telefonice folosite de către numitul „M.”, precum și alte posturi telefonice, fiind emise mai multe mandate de supraveghere tehnică de către judecătorul de drepturi și libertăți din cadrul Tribunalului. Operațiunea investigativă face parte dintre cele permise de lege și încuviințată de judecătorul de drepturi și libertăți din cadrul Tribunalului, efectuarea metodei speciale de supraveghere tehnică realizându-se în perioada înscrisă în actul de autorizare, astfel încât procedeul probator se circumscrie limitelor legale.

După expirarea termenului, măsura supravegherii tehnice poate fi prelungită cu 30 de zile la cererea motivată a procurorului, numai în situații justificate și dacă sunt îndeplinite condițiile privind dispunerea acestor măsuri.

Durata maximă a măsurilor de supraveghere tehnică nu poate depăși 6 luni, iar în situația în care a fost dispusă o măsură de supraveghere video, audio sau fotografiere în spații private nu poate depăși 120 de zile.

Legiuitorul a prevăzut obligația procurorului de a informa în scris persoana care a fost supravegheată în cel mult 10 zile de la încetare măsurii. Dacă au fost emise mai multe mandate, chiar în ceea ce privește aceeași persoană, la expirarea fiecărui mandat se va face această informare.

⁸ C. Ap. București, sent. pen. nr. 278/2016, Mandat de supraveghere tehnică. Folosirea datelor rezultate din măsurile de supraveghere tehnică în altă cauză penală. Nulitate relativă. Decizia Curții Constituționale nr. 51/16.02.2016, publicată în portal.just.ro nr. 2 din 13 iulie 2016.

După această informare se naște dreptul persoanei care a fost supravegheată să ia cunoștință despre conținutul proceselor verbale dar și ascultarea convorbirilor, conversațiilor sau chiar vizionarea imaginilor. Au acest drept atât persoana cât și avocatul acesteia, dar în același timp acestora le revine obligația de a păstra confidențialitatea informațiilor. În cazul suspectului sau inculpatului, acestora li se pot pune la dispoziție după ce au depus în prealabil o cerere în acest sens, procesele verbale dar și conversațiile, le pot analiza și ulterior pot solicita administrarea altor probatorii iar urmărirea penală poate continua. În acest sens, este și practica judiciară⁹ care a arătat că referitor la cererile și excepțiile formulate de inculpat, instanța analizând actele și lucrările dosarului de urmărire penală, a admis excepția formulată de inculpat referitoare la încălcarea prevăzută la art. 145 C. pr. pen. privind informarea acestuia în termen de 10 zile de la încetarea măsurii de supraveghere tehnică și a exclus proba cu interceptarea tehnică a inculpatului dispusă în baza mandatului de supraveghere tehnică. Instanța a apreciat că nu au fost respectate prevederile art. 145 C. pr. pen. privind informarea persoanei supravegheate. Potrivit art. 145 alin. (1) C. pr. pen. după încetarea măsurii de supraveghere tehnică, procurorul informează în scris, în cel mult 10 zile, pe fiecare subiect al unui mandat despre măsura de supraveghere tehnică ce a fost luată în privința sa.

Procurorul care instrumentează cauza poate restricționa efectuarea informării sau poate chiar să prezinte activitățile stocate pe suporti dacă prin această activitate se perturbă sau se periclitează buna desfășurare a urmăririi penale, dacă se pune în pericol siguranța victimei, a unui martor sau membrilor de familie a acestora, sau dacă se întâmpină dificultăți în efectuarea supravegheții tehnice. Legiuitorul a prevăzut și un termen până la care procurorul poate amâna informarea persoanei și anume până la terminarea urmăririi penale sau până la emiterea unei ordonanțe de clasare.

În cazul celorlalte persoane care nu au calitatea de suspect/inculpat, legiuitorul nu a prevăzut posibilitatea ca acestea să poată contesta aceste măsuri de supraveghere tehnică.

⁹ Jud. Caracal, s. pen., hot. nr. 185 din 26 iunie 2019 – penal – infracțiuni la regimul vamal (Legea nr. 141/1997, Legea nr. 86/2006).

În acest sens a fost adoptată decizia¹⁰ CCR nr. 244/2017 care a statuat că în ceea ce privește criteriile în funcție de care se evaluează legalitatea măsurii de supraveghere și remediile pe care legea trebuie să le pună la dispoziția persoanelor împotriva cărora au fost dispuse măsurile de supraveghere tehnică, Curtea constată că, în analiza respectării garanțiilor dreptului la viață privată, prevăzute de art. 8 din Convenție, Curtea Europeană a Drepturilor Omului are în vedere, pe lângă aspecte referitoare la definirea categoriilor de persoane care pot fi supuse măsurilor de supraveghere tehnică, natura infracțiunilor (tipurile de infracțiuni), durata de executare a măsurii, procedura de autorizare a măsurii, condițiile de întocmire a procesului-verbal de sinteză a conversațiilor interceptate (procedeele de transcriere), măsurile de precauție pentru a comunica înregistrările intacte și complete pentru a putea fi supuse controlului judecătoresc și aspectele ce țin de circumstanțele în care aceste interceptări pot sau trebuie să fie distruse (a se vedea în acest sens Hotărârea din 24 aprilie 1990, pronunțată în Cauza Huvig împotriva Franței, paragraful 34; Hotărârea din 18 februarie 2003, pronunțată în Cauza Prado Bugallo împotriva Spaniei, paragraful 30; Hotărârea din 4 decembrie 2015, pronunțată în Cauza Roman Zakharov împotriva Rusiei, paragraful 231). Curtea constată că instanța europeană a reținut încălcarea prevederilor art. 8 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale în măsura în care dispozițiile incidente nu conțineau reglementări relative la distrugerea datelor interceptate (a se vedea în acest sens Hotărârea din 1 iulie 2008, pronunțată în Cauza Liberty și alții împotriva Marii Britanii, paragraful 69; Hotărârea din 4 decembrie 2015, pronunțată în Cauza Roman Zakharov împotriva Rusiei, paragraful 302).

Mai mult decât atât Curtea a constatat că dispozițiile art. 145 C. pr. pen. care nu permit contestarea legalității măsurii supravegherii tehnice de către persoana vizată de aceasta și care nu are calitate de inculpat sunt neconstituționale.

¹⁰ Curtea Constituțională, dec. nr. 244/2017 referitoare la admiterea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 145 d C. pr. pen.. În vigoare de la 06 iulie 2017, publicată în M. Of. nr. 529 din 06 iulie 2017, formă aplicabilă la 19 septembrie 2019.

7.3. Bibliografie recomandată

- i. Buneci Bogdan, *Drept procesual penal. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2022
- j. N. Volonciu, (coord.), *Codul de procedura penala comentat*, Editia a III-a revizuita si adaugita, Ed. Hamangiu, Bucuresti, 2017;
- k. Alexandru Boroi, Gina Negrut, *Drept procesual penal*. Ed. Hamangiu, București, 2017
- l. Ioan Griga, *Drep procesual penal*, Editura Universul Juridic, București, 2016;
- m. Anastasiu Crisu, *Drept procesual penal. Partea generală*, Editura Hamangiu, București, 2016;
- n. M. Udrioiu (coord.), *Codul de procedura penala. Comentariu pe articole*, Ed. C.H.Beck, Bucuresti, 2020;
- o. N. Volonciu, A.S. Uzlau (coord.), *Noul Cod de procedura penala comentat*, Ed. Hamangiu, Bucuresti, 2014;
- I. Neagu, M. Damaschin, *Tratat de procedura penala. Partea generala. Editia a III-a*, Ed. Universul Juridic, Bucuresti, 2020;
- p. Petre Buneci (coord.), *Noul Cod de procedură penală. Note. Corelații. Explicații*, Ed. C.H.Beck, București, 2014

7.4. Teme de control

Realizați un referat de maximum 5 pagini în care să tratați un mijloc material de probă sau un procedeu probatoriu la alegere

Capitolul 8.

PROBELE, MIJLOACELE DE PROBĂ ȘI PROCEDEELE PROBATORII. CONSERVAREA DATELOR INFORMATICE.

PERCHEZIȚIA ȘI RIDICAREA DE OBIECTE ȘI ÎNSCRISURI. EXPERTIZA ȘI CONSTATAREA. CERCETAREA LOCULUI FAPTEI ȘI RECONSTITUIREA. FOTOGRAFIEREA ȘI LUAREA AMPRENTELOR SUSPECTULUI, INCULPATULUI SAU ALE ALTOR PERSOANE. MIJLOACE MATERIALE DE PROBĂ. ÎNSCRISURILE

8.1. Introducere

În cadrul acestui capitol sunt analizate cunoștințele referitoare la probe, probatoriu în procesul penal, mijloacele de probă și procedeele, respectiv: Conservarea datelor informatice. Percheziția și ridicarea de obiecte și înscrisuri. Expertiza și constatarea. Cercetarea locului faptei și reconstituirea. Fotografiera și luarea amprentelor suspectului, inculpatului sau ale altor persoane. Mijloace materiale de probă. Înscrisurile

Durata medie de parcurgere a acestui capitol este de aproximativ 2 ore.

8.2. Conținut

Conservarea datelor informatice

După activitatea de acces la un sistem informatic și după identificarea probelor, acestea trebuie colectate și aduse în fața instanței prin procedeul conservării datelor informatice. Toate activitățile unei persoane chiar și cele desfășurate pe internet, rămân stocate și înregistrate pe calculator sau în memoria sistemelor informatice, putând fi identificate prin anumite programe specializate.

Procurorul, din oficiu sau la cererea organului de urmărire penală, poate dispune prin ordonanță pe o durată de maxim 60 de zile conservarea datelor informatice stocate prin intermediul unui sistem informatic dacă există o suspiciune rezonabilă de săvârșire

sau de pregătire a unei fapte penale. Această activitate se dispune pentru a obține anumite probe sau de a identifica persoana care a săvârșit o infracțiune.

Ordonanța procurorului se transmite furnizorilor de rețele publice și trebuie să cuprindă pe lângă alte date și denumirea furnizorilor de rețele publice de comunicații electronice sau furnizorii de servicii de comunicații electronice destinate publicului care au în posesie aceste date, numele persoanei suspectate dacă este cunoscut, descrierea clară a datelor, durata pentru care a fost emisă și mențiunea că acești furnizori au obligația de a le conserva imediat cu îndeplinirea condiției de confidențialitate.

Pentru ca organul de urmărire penală să intre în posesia acestor date conservate, în termenul de 60 de zile trebuie să ceară judecătorului de drepturi și libertăți o autorizare prealabilă ca furnizorii să transmită datele. Judecătorul de cameră preliminară se pronunță în termen de 48 de ore.

Procurorul este obligat să încunoștințeze în scris până la terminarea urmăririi penale persoanele față de care se efectuează urmărirea penală și acăror date au fost conservate.

Percheziția și ridicarea de obiecte și înscrisuri (art. 156-171 C. pr. pen.)

Percheziția și ridicarea de obiecte și înscrisuri sunt procedee probatorii necesare pentru a obține modalitatea legală a mijloacelor de probă care pot să ducă la administrarea unui probatoriu necesar cu privire la existența infracțiunilor, identificarea persoanelor care au săvârșit o infracțiune și la stabilirea răspunderii penale a acestora.

Percheziția poate fi domiciliară, corporală, informatică sau a unui vehicul și ea se poate efectua numai cu respectarea demnității umane, fără a constitui o ingerință disproporțională în viața privată (art. 156 C. pr. pen.). Respectarea demnității umane este prevăzută în dispozițiile constituționale, cum ar fi art. 84 alin. (2) din Constituție, unde

Președintele României se bucură de imunitate; deputații și senatorii care nu pot fi percheziționați, reținuți sau arestați fără încuviințarea camerei din care fac parte, cu excepția infracțiunilor flagrante, unde și atunci se va informa neîntârziat președintele camerei asupra percheziției sau reținerii [art. 72 alin. (2) și 3 din Constituție], precum și Judecătorii și procurorii care pot fi percheziționați, reținuți sau arestați numai cu încuviințarea Secției pentru judecători sau, după caz, a Secției pentru procurori a Consiliului Superior al Magistraturii (art. 95 din Legea nr. 303/2004).

1. Percheziția domiciliară

Așa cum se precizează și în dispozițiile art. 27 din Constituția României, domiciliul și reședința sunt inviolabile, însă percheziția domiciliară în cazurile prevăzute de lege se poate dispune de judecător, fiind interzisă însă în timpul nopții, în afara cazurilor infracțiunilor flagrante.

Prin *domiciliu* se înțelege o locuință sau orice spațiu delimitat în orice mod ce aparține sau este folosit de o persoană fizică sau juridică, conform art. 157 alin. (2) C. pr. pen.

Acest procedeu probatoriu trebuie menționat totuși că are un caracter excepțional și el se dispune numai când este absolut necesar în vederea aflării adevărului.

După începerea urmăririi penale, ori de câte ori există suspiciunea rezonabilă cu privire la săvârșirea unei infracțiuni, ori când se dețin obiecte sau înscrisuri care au legătură cu aceasta, se poate dispune efectuarea percheziției domiciliare. Scopul acestei activități este acela de a descoperi probe noi cu privire la săvârșirea infracțiunii și la prinderea suspectului sau inculpatului.

Condiția esențială pentru a se dispune această măsură este ca urmărirea penală să fie începută. Începerea urmăririi penale este dispusă numai *in rem*, față de faptă. Procurorul de caz, după ce constată că sunt îndeplinite condițiile mai sus arătate, solicită judecătorului de drepturi și libertăți competent potrivit legii să emită un mandat de percheziție domiciliară. Cererea cuprinde mențiunile arătate la art. 158 alin. (2) C. pr. pen. și anume:

„a) descrierea locului unde urmează a se efectua percheziția, iar dacă sunt suspiciuni rezonabile privind existența sau posibilitatea transferării probelor, datelor sau persoanelor căutate în locuri învecinate, descrierea acestor locuri;

b) indicarea probelor ori a datelor din care rezultă suspiciunea rezonabilă cu privire la săvârșirea unei infracțiuni sau cu privire la deținerea obiectelor ori înscrisurilor ce au legătură cu o infracțiune;

c) indicarea infracțiunii, a probelor sau a datelor din care rezultă că în locul în care se solicită efectuarea percheziției se află suspectul ori inculpatul sau pot fi descoperite probe cu privire la săvârșirea infracțiunii ori urme ale săvârșirii infracțiunii;

d) numele, prenumele și, dacă este necesar, descrierea suspectului sau inculpatului despre care se bănuiește că se află în locul unde se efectuează percheziția, precum și indicarea urmelor săvârșirii infracțiunii ori a altor obiecte despre care se presupune că există în locul ce urmează a fi percheziționat”.

Dacă judecătorul de drepturi și libertăți consideră că cererea este întemeiată o va admite, va emite mandatul și va dispune efectuarea percheziției domiciliare. Soluționarea cererii se va face într-un termen foarte scurt de 24 de ore și fără citarea părților.

Legiuitorul a prevăzut obligația judecătorului ca după pronunțare să întocmească minuta prin care s-a admis cererea procurorului pentru efectuarea percheziției domiciliare.

Mandatul emis trebuie să cuprindă dispozițiile prevăzute la art. 158 alin. (7) C. pr. pen. și anume:

„a) denumirea instanței;

b) data, ora și locul emiterii;

c) numele, prenumele și calitatea persoanei care a emis mandatul de percheziție;

d) perioada pentru care s-a emis mandatul, care nu poate depăși 15 zile;

e) scopul pentru care a fost emis;

f) descrierea locului unde urmează a se efectua percheziția sau, dacă este cazul, și a locurilor învecinate acestuia;

- g) numele sau denumirea persoanei la domiciliul, reședința ori sediul căreia se efectuează percheziția, dacă este cunoscută;*
- h) numele făptuitorului, suspectului sau inculpatului, dacă este cunoscut;*
- i) descrierea făptuitorului, suspectului sau inculpatului despre care se bănuiește că se află în locul unde se efectuează percheziția, indicarea urmelor săvârșirii infracțiunii sau a altor obiecte despre care se presupune că există în locul ce urmează a fi percheziționat;*
- j) mențiunea că mandatul de percheziție poate fi folosit o singură dată;*
- k) semnătura judecătorului și ștampila instanței”.*

În situația în care judecătorul de drepturi și libertăți consideră că nu sunt îndeplinite condițiile prevăzute de lege va dispune respingere cererii formulată de procuror. Atât admiterea cât și respingerea cererii nu este supusă vreunei căi de atac fiind definitivă.

Se poate ulterior formula o nouă cerere pentru efectuarea percheziției însă numai dacă au apărut elemente noi care nu au fost cunoscute la cererea precedentă. În această situație se pot afla organele de urmărire penală care după efectuarea primei percheziții au indicii că persoanele suspectate dețin în continuare droguri la domiciliu.

Această măsură poate fi luată și pe parcursul cercetării judecătorești de către instanța de judecată, când se dorește obținerea unor probe esențiale cauzei și care au legătură cu infracțiunea săvârșită. În această etapă procesuală se va dispune efectuarea percheziției la cererea procurorului sau chiar a instanței din oficiu.

Percheziția domiciliară nu poate începe înainte de ora 6:00 și nu poate continua după ora 20:00 decât în anumite situații excepționale și anume în cazul infracțiunilor flagrante sau când activitatea de percheziție se efectuează într-un local deschis publicului.

Așa cum am menționat anterior, mandatul în principal trebuie să vizeze obiectul sau obiectele urmărite de organele de urmărire penală. La fața locului, după legitimarea organelor și înmânarea mandatului de percheziție, persoanele vizate pot preda de bună voie obiectele arătate în mandat. În această situație percheziția nu va mai avea loc. Pe cale de excepție se poate trece la efectuarea percheziției fără prezentările prealabile a documentelor dacă există suspiciunea că persoana suspectată se sustrage, că în acel

spațiu este pusă în pericol viața sau integritatea unei persoane sau dacă se încearcă distrugerea probelor sau acoperirea urmelor. În acest sens este și practica judiciară¹¹ care a statuat că în dosarul de urmărire penală nu există nici o justificare pentru faptul că inculpatul nu a fost înștiințat despre efectuarea percheziției, iar circumstanțele cauzei nu se încadrează în situațiile de excepție prevăzute de legiuitor la art.159 alin. (14) C. pr. pen. Mai mult decât atât judecătorul consideră că organele judiciare au acționat în mod neloial, în condițiile în care cele două percheziții s-au efectuat în cadrul aceluiași dosar, într-o acțiune coordonată, asupra unor imobile situate pe raza aceleiași localități, la distanță de câteva străzi. Cu referire la acest aspect judecătorul constată că au fost încălcate dispozițiile alin. (18) ale art.159 C. pr. pen. care interzic efectuarea în același timp cu percheziția a oricăror acte procedurale în aceeași cauză, care prin natura lor împiedică persoana la care se face percheziția să participe la efectuarea acestora, cu excepția situației în care se desfășoară, în aceeași cauză, simultan mai multe percheziții, în condițiile în care cele două percheziții s-au desfășurat simultan doar pentru 20 de minute, iar în timpul desfășurării percheziției asupra primului imobilul a fost pus în executare mandatul de aducere emis pe numele inculpatului, deși acest act putea fi îndeplinit fără a aduce vreo atingere desfășurării urmăririi penale, după finalizarea celei de-a doua percheziții.

Procurorul este prezent la efectuarea percheziției sau dacă nu poate fi prezent va delega un organ de cercetare penală care va fi însoțit de lucrători operativi.

Organele de urmărire penală au obligația de a aduce la cunoștința persoanei unde se efectuează percheziția domiciliară faptul că la această activitate poate participa un avocat pentru respectarea dreptului la apărare dar și la un proces echitabil. În această situație activitatea va fi amânată pe o perioadă de 2 ore.

Există posibilitatea ca persoana la care se efectuează percheziția să fie supusă unei măsuri preventive privative de libertate. În acest caz este obligatoriu ca aceasta să fie adusă la locul unde se desfășoară activitatea.

¹¹ Jud. Brașov, s. pen., hot. nr. 501/2018 – penal – infracțiuni la alte legi speciale.

Organele judiciare care participă și efectuează percheziția domiciliară pot folosi metode prin forțarea spațiilor, a mobilierului, pentru a identifica obiectele sau înscrisurile arătate în mandat dacă persoana vizată nu le pune la dispoziție de bună voie. Aceste organe vor ridica doar obiectele arătate în mandat, însă pe cale de excepție vor fi ridicate și obiectele a căror deținere sau circulație este interzisă.

Pe timpul efectuării percheziției domiciliare nu se pot efectua alte activități de urmărire penală, tocmai pentru că persoana suspectată nu poate participa și la desfășurarea acestor activități.

Pe parcursul acestei activități se pot fotografia atât persoanele care participă cât și obiectele găsite la fața locului.

La finalul percheziției se întocmește de către organele judiciare un proces-verbal care cuprinde mențiunile prevăzute la art. 161 alin. (2) C. pr. pen. :

„a) numele, prenumele și calitatea celui care îl încheie;

b) numărul și data mandatului de percheziție;

c) locul unde este încheiat;

d) data și ora la care a început și ora la care s-a terminat efectuarea percheziției, cu menționarea oricărei întreruperi intervenite;

e) numele, prenumele, ocupația și adresa persoanelor ce au fost prezente la efectuarea percheziției, cu menționarea calității acestora;

f) efectuarea informării persoanei la care se va efectua percheziția cu privire la dreptul de a contacta un avocat care să participe la percheziție;

g) descrierea amănunțită a locului și condițiilor în care înscrisurile, obiectele sau urmele infracțiunii au fost descoperite și ridicate, enumerarea și descrierea lor amănunțită, pentru a putea fi recunoscute; mențiuni cu privire la locul și condițiile în care suspectul sau inculpatul a fost prins;

h) obiectiile și explicațiile persoanelor care au participat la efectuarea percheziției, precum și mențiunile referitoare la înregistrarea audiovideo sau fotografiile efectuate;

i) mențiuni despre obiectele care nu au fost ridicate, dar au fost lăsate în păstrare;

j) mențiunile prevăzute de lege pentru cazurile speciale”.

Acest proces-verbal va fi semnat de persoanele care au participat la efectuarea percheziției iar un exemplar se lasă persoanei la care s-a efectuat percheziția.

Obiectele și înscrisurile ridicate vor fi atașate la dosar, iar dacă nu este posibil vor fi fotografiate.

Ridicarea de obiecte și înscrisuri (art. 169-171 C. pr. pen.)

În situația existenței unei suspiciuni rezonabile de săvârșire a unei infracțiuni sau pregătirea unei astfel de fapte penale, atât organul de urmărire penală cât și instanța de judecată pot dispune ca persoana care posedă anumite obiecte sau înscrisuri și care pot servi ca probă în procesul penal, să le prezinte, să le predea și să comunice date informatice care sunt stocate în sisteme informatice sau suporti de stocare.

În caz contrar, atât procurorul prin ordonanță sau instanța de judecată prin încheiere pot trece la ridicarea silită a obiectelor sau a înscrisurilor vizate (pentru această situație împotriva măsurii sau a modului de aducere la îndeplinire a acestuia se poate face plângere de către persoana interesată).

Expertiza și constatarea (art. 172-191 C. pr. pen.)

Constatarea [art. 172 alin. (9), (10), (12) C. pr. pen.]

Constatarea ca mijloc de probă [art. 97 alin. (2) C. pr. pen.] se dispune doar în cursul urmăririi penale și numai în regim de urgență când trebuie consemnate anumite elemente ce pot duce la aflarea adevărului, pentru a evita dispariția sau distrugerea acestora. Acest mijloc de probă se efectuează de un specialist care funcționează în cadrul organelor judiciare sau chiar din afara acestora.

Constatarea chiar dacă are un caracter facultativ se dispune în situația existenței unui pericol de dispariție a unor mijloace de probă sau chiar schimbarea situației de fapt sau când trebuie a fi lămurite unele fapte sau împrejurări.

Fiind regim de urgență procurorul prin ordonanță stabilește obiectivele constatării (stabilirea și identificarea amprentelor, stabilirea stării tehnice a unui vehicul, stabilirea unui traseu infracțional, urme de praf de pușcă etc.) fără a aduce la cunoștința părților aceste aspecte relevante. În acest caz părțile nu pot propune obiective și nici nu pot angaja un expert parte în acest sens, fiind încălcat atât dreptul la apărare cât și accesul liber la justiție.

Aceste obiective sunt stabilite prin ordonanță unde sunt trecute și întrebările la care trebuie să răspundă specialistul desemnat dar și termenul până la care trebuie încheiată constatarea **conform dispozițiilor art. 181¹ C. pr. pen.**

După efectuarea constatării se întocmește un raport de constatare, iar dacă organul judiciar apreciază că este necesară opinia unui expert sau când concluziile raportului de constatare sunt contestate, se poate dispune efectuarea unei expertize. Facem precizarea că până la modificarea Codului de procedură penală prin OUG nr. 18/2016¹² dispozițiile art. 172 alin. (12) C. pr. pen. erau în sensul că atunci când raportul era contestat se dispunea obligatoriu efectuarea unei expertize, fără ca acest lucru să rămână la aprecierea organului de urmărire penală.

Nu trebuie să se facă confuzie între aceste rapoarte de constatare dispuse de organul de urmărire penală și opinia unor specialiști care funcționează în cadrul organelor judiciare sau în afara acestora și nici cu procesele-verbale întocmite de organele de constatare [prevăzute la art. 61 C. pr. pen. și art. 198 alin. (2) C. pr. pen.] pentru că acestea sunt acte de sesizare ale organelor de urmărire penală și nu sunt mijloace de probă, neavând valoarea unei constatări de specialitate în procesul penal.

Expertiza (art. 172-183 C. pr. pen.)

Pentru aflarea adevărului atât organele de urmărire penală, cât și instanțele de judecată se pot documenta asupra unor chestiuni care au legătură cu cauza dedusă judecării, având nevoie de o opinie avizată pentru a fi familiarizați cu aceste aspecte. În

¹² Publicată în M. Of. nr. 389 din 23 mai 2016.

acest caz pot apela din oficiu sau la cerere la cunoștințele și experiența unor specialiști, adică a unor experți care fac parte din corpul experților tehnici judiciari.

Rezultă că obiectul expertizei este acela de a face anumite constatări, clarificări sau evaluarea anumitor împrejurări sau fapte pentru a se afla adevărul într-o cauză penală. În acest sens vine și practica judiciară¹³ care a statuat că deși este un mijloc de probă, în care sunt prezentate opiniile unor specialiști cu privire la anumite aspecte de care depinde soluționarea cauzelor penale, raportul de expertiză nu are o valoare probantă deosebită de a celorlalte mijloace de probă. În consecință, aprecierea probelor obținute prin efectuarea expertizei se face prin prisma examinării tuturor probelor administrate în cauză. Concluziile expertizei trebuie analizate, urmând a fi luate în considerare la adoptarea hotărârii numai în măsura în care au format convingerea că sunt conforme cu adevărul, neavând o valoare prioritară, față de probele provenite din alte mijloace de probă. De asemenea, expertiza poate fi folosită numai pentru dovedirea unor împrejurări de fapt iar expertul fiscal nu are competența de a interpreta texte legale sau de a se pronunța asupra incidenței unor dispoziții legale.

Atât ordonanța procurorului cât și încheierea instanței de judecată trebuie să cuprindă numele expertului, instituția din care face parte expertul, faptele sau împrejurările care trebuiesc constatate de către expert, obiectivele propuse atât de organele judiciare cât și de părțile din proces la care trebuie să răspundă expertul și termenul până la care expertiza trebuie finalizată.

Legiuitorul a prevăzut dreptul de a participa un expert parte la efectuarea expertizei, însă acesta trebuie să fie autorizat. Acest drept aparține atât procurorului cât și părților sau subiecților procesuali principali. Și practica judiciară¹⁴ vine în acest sens arătând că de altfel, art. 6 alin. (3) lit. c) din Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, care statuează dreptul la un proces echitabil, a fost avut în vedere de către Curtea Europeană de la Strasbourg, atunci când a stabilit că

¹³ Trib. Arad, s. pen., hotărârea nr. 97 din 23 aprilie 2019 – Penal – infracțiuni de evaziune fiscală (Legea 87/1994, Legea 241/2005).

¹⁴ Trib. Dâmbovița, s. pen. (Penal – C4F – CM). Încheierea din 23 august 2018 – Penal – infracțiuni de evaziune fiscală (Legea nr. 87/1994, Legea nr. 241/2005).

nerespectarea dreptului de a solicita participarea unui expert parte la efectuarea unei expertize ar putea compromite caracterul echitabil al procesului penal.

S-a apreciat, astfel că raportul de expertiză a fost întocmit cu încălcarea dispozițiilor legale în vigoare, respectiv cu încălcarea dreptului inculpatului de participare la efectuarea expertizei a unui expert recomandat, care trebuia să fie convocat la efectuarea lucrării, neputându-se solicita inculpatului să înainteze expertului desemnat înscrisuri sau documente apreciate ca relevante, așa cum a arătat procurorul.

La numirea expertului se va ține seama de complexitatea cauzei pentru a se vedea dacă se impune ca la efectuarea expertizei să participe mai mulți experți, fiind necesare cunoștințe din discipline diferite. În situația în care expertiza trebuie efectuată de o instituție medico-legală, de un institut sau un laborator, atunci aceste instituții au obligația să comunice organului judiciar care a dispus efectuarea expertizei numele experților care o vor efectua.

Cazurile de incompatibilitate analizate în cadrul organelor judiciare se aplică și în cazul experților, pentru aceștia adăugându-se și cazurile în care, în aceeași cauză nu poate avea calitatea de expert desemnat de organul judiciar sau expert recomandat de un subiect procesual, o persoană care își desfășoară activitatea la o instituție medico-legală sau laborator de specialitate. În astfel de situații, este interzisă desemnarea acestor persoane ca experți la solicitarea organelor judiciare.

În acest sens, prin Decizia nr. 87/2019 a CCR¹⁵ s-a statuat că „*admite excepția de neconstituționalitate și constată că soluția legislativă cuprinsă în dispozițiile art. 174 alin. (1) C. pr. pen., care nu prevede aplicarea cazurilor de incompatibilitate prevăzute de art. 64 din același act normativ și în ceea ce îl privește pe specialistul care funcționează în cadrul organelor judiciare sau din afara acestora, care efectuează constatarea potrivit art. 172 alin. (10) C. pr. pen., este neconstituțională*”.

Expertul în cadrul procesului penal are anumite drepturi dar și obligații. Printre drepturile prevăzute de lege amintim următoarele: are dreptul de a lua cunoștință de

¹⁵ Curtea Constituțională, Decizia nr. 87/2019 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 174 alin. (1) și art. 282 alin. (1) C. pr. pen.. În vigoare de la 19 iunie 2019, publicată în M. Of. nr. 498 din 19 iunie 2019, formă aplicabilă la 02 octombrie 2019.

întreg materialul din dosar, poate refuza efectuarea expertizei în aceleași condiții ca și martorul în procesul penal, când anumite împrejurări sau fapte nu îi sunt clare poate solicita lămuriri organului judiciar, părților sau subiecților procesuali principali, poate beneficia de măsuri de protecția ca și în cazul martorului amenințat, are drept la onorariu pentru activitățile depuse.

În ceea ce privește obligațiile expertului amintim obligația de a-și întocmi la termenul prevăzut raportul de expertiză și de a fi prezent la solicitările organelor judiciare pentru că în caz contrar i se poate aplica o amendă judiciară.

Pe lângă dreptul analizat mai sus și anume cel de a refuza efectuarea expertizei pentru aceleași motive ca și martorul, se poate ivi situația în care expertul să refuze nejustificat sau să nu finalizeze raportul de expertiză la termenele stabilite clar de organele judiciare. În acest caz va fi înlocuit de procurorul care instrumentează cauza sau de instanța de judecată, acest lucru având loc și atunci când expertul formulează cerere de abținere sau când se cere recuzarea sa printr-o cerere de către persoanele interesate.

Se va stabili de către procuror în faza de urmărire penală sau de către instanță în procedura de cercetare judecătorească un termen la care să fie prezente părțile, procurorul, subiecții procesuali principali dar și expertul desemnat în cauză. La această dată se fixează obiectivele expertizei, întrebările la care trebuie să răspundă expertul, pot fi făcute observații pe această temă și termenul până la care trebuie încheiat raportul de expertiză. Practic aceste activități se desfășoară în condiții de contradictorialitate. La efectuarea expertizei pot participa experți parte.

Atât organul de urmărire penală cât și instanța de judecată nu au obligația legală de a-și însuși rezultatul expertizei dacă acesta nu se coroborează cu alte mijloace de probă administrate în cauză. De asemenea, nu se pot combina concluzii de la expertize diferite pentru o justă soluționare a cauzei, iar dacă concluziile sunt neclare expertiza poate fi înlăturată.

Raportul de expertiză se depune la organul judiciar care a dispus efectuarea expertizei și cuprinde următoarele aspecte arătate în dispozițiile art. 178 alin. (4) C. pr. pen.:

„a) partea introductivă, în care se arată organul judiciar care a dispus efectuarea expertizei, data când s-a dispus efectuarea acesteia, numele și prenumele expertului, obiectivele la care expertul urmează să răspundă, data la care a fost efectuată, materialul pe baza căruia expertiza a fost efectuată, dovada încunoștințării părților, dacă au participat la aceasta și au dat explicații în cursul expertizei, data întocmirii raportului de expertiză;

b) partea expozitivă prin care sunt descrise operațiile de efectuare a expertizei, metodele, programele și echipamentele utilizate;

c) concluziile, prin care se răspunde la obiectivele stabilite de organele judiciare, precum și orice alte precizări și constatări rezultate din efectuarea expertizei, în legătură cu obiectivele expertizei”.

În situația în care organul judiciar din oficiu sau chiar la cererea procurorului, a părților, a subiecților procesuali principali consideră că trebuie lămurite niște aspecte esențiale cauzei, poate dispune audierea expertului, audiere care este similară cu cea de audiere a martorilor.

Legiuitorul a prevăzut două situații:

– în situația efectuării suplimentului de expertiză ne aflăm atunci când se constată din oficiu sau la cerere că raportul de expertiză este incomplet, iar această situație nu poate fi remediată nici prin audierea expertului desemnat;

– când expertiza nu este completă sau când există contradicții în conținutul expertizei și care atrag efectuarea unui supliment de expertiză sau efectuarea unei noi expertize.

Condiția esențială este ca același expert să completeze expertiza, în caz contrar se dispune efectuarea unei noi expertize. Așa cum am arătat mai sus, dacă există contradicții sau neclarități între conținutul unui raport de expertiză și concluziile acestuia, iar acestea nu pot fi remediate prin audierea expertului desemnat, se va dispune efectuarea unei alte expertize, având aceleași obiective sau chiar obiective suplimentare. În această situație ne aflăm când din conținutul raportului rezultă existența unui prejudiciu cauzat prin infracțiune însă la concluzii rezultă o altă situație care demonstrează că nu există prejudiciu sau că nu există o legătură de cauzalitate între activitatea presupus infracțională a inculpatului și urmarea imediată.

În situația în care este cercetată o infracțiune de fals în înscrisuri oficiale sau sub semnătură privată se poate dispune efectuarea unei expertize pentru a se stabili dacă a fost modificat conținutul înscrisului și cine a făcut această modificare prin compararea scrisului de pe înscris cu scrisul suspectului sau a inculpatului.

Cercetarea locului faptei și reconstituirea (art. 192-195 C. pr. pen.)

Activitatea de cercetare la fața locului este un procedeu probatoriu important în desfășurarea anchetei penale pentru că se referă la locul unde s-a săvârșit infracțiunea, unde se pot găsi urmele acesteia, având ca scop descoperirea, cercetarea sau chiar ridicarea acestor urme pentru a se constata modalitatea de săvârșire a infracțiunii. Pentru clarificarea unor aspecte, cercetarea la fața locului poate fi extinsă și asupra zonelor unde pot fi identificate urme și mijloace materiale de probă. Important este ca această activitate să se facă imediat sau la scurt timp după săvârșirea infracțiunii pentru a nu se pierde anumite urme sau probe, care pot duce la identificarea persoanei care a săvârșit infracțiunea prin teste ADN. Aceste probe trebuie ridicate cu maximă urgență motivat de faptul că datorită influențelor mediului în care se află pot să se diminueze rezultatele identificării (sânge, salivă, spermă).

Cercetarea la fața locului se poate dispune în faza de urmărire penală prin ordonanța procurorului, iar în faza de judecată prin încheierea judecătorului. Practica judiciară¹⁶ de specialitate a statuat că având în vedere că nu s-a putut stabili cu certitudine în a cărei proprietate erau cei patru arbori tăiați, respectiv dacă aparțineau părții vătămate Romsilva RA sau surorii inculpatului, apărătorul inculpatului, în temeiul art. 425, art. 100 și art. 192 C. pr. pen., formulează oral, în probațiune, o cerere de cercetare la fața locului a instanței de judecată, în prezența unui expert topograf.

Ca și în cazul cercetării la fața locului **reconstituirea** poate fi dispusă atât pe parcursul urmăririi penale cât și pe parcursul cercetării judecătorești așa cum se arată în dispozițiile art. 193 C. pr. pen. „(1) *Organul de urmărire penală sau instanța de*

¹⁶ C. Ap. Cluj, s. pen., dec. pen. nr. 166/2016 – infracțiuni la regimul silvic (Legea nr. 46/2008), publicată în www.rolii.ro din 09 februarie 2016.

judecată, dacă găsește necesar pentru verificarea și precizarea unor date sau probe administrate ori pentru a stabili împrejurări de fapt ce prezintă importanță pentru soluționarea cauzei, poate să procedeze la reconstituirea, în întregime sau în parte, a modului și a condițiilor în care s-a comis fapta. (2) Organele judiciare procedează la reconstituirea activităților sau a situațiilor, având în vedere împrejurările în care fapta a avut loc, pe baza probelor administrate. În cazul în care declarațiile martorilor, ale părților sau ale subiecților procesuali principali cu privire la activitățile sau situațiile ce trebuie reconstituite sunt diferite, reconstituirea trebuie efectuată separat pentru fiecare variantă a desfășurării faptei descrise de aceștia”.

Această activitate imită modul de săvârșire a unei infracțiuni și se face numai în prezența suspectului sau a inculpatului care este direct interesat de rezultatul ei.

După încheierea acestor activități, fie că ne referim la cercetarea la fața locului sau la reconstituire, se va încheia un proces verbal care va constitui mijloc de probă în procesul penal și care va cuprinde următoarele mențiuni: numele persoanei care îl încheie, locul unde a fost încheiat, data și ora la care a început una dintre cele două activități, datele de identificare ale persoanelor prezente, descrierea celor constatate, obiecțiile persoanelor prezente, indicarea ordonanței sau a încheierii prin care s-a dispus efectuarea activităților, schițe, fotografii, desene.

8.3. Bibliografie recomandată

- q. Buneci Bogdan, *Drept procesual penal. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2022
- r. N. Volonciu, (coord.), *Codul de procedura penala comentat*, Editia a III-a revizuita si adaugita, Ed. Hamangiu, Bucuresti, 2017;
- s. Alexandru Boroi, Gina Negrut, *Drept procesual penal*. Ed. Hamangiu, București, 2017
- t. Ioan Griga, *Drep procesual penal*, Editura Universul Juridic, București, 2016;
- u. Anastasiu Crisu, *Drept procesual penal. Partea generală*, Editura Hamangiu, București, 2016;

- v. M. Udroi (coord.), *Codul de procedura penala. Comentariu pe articole*, Ed. C.H.Beck, Bucuresti, 2020;
- w. N. Volonciu, A.S. Uzla (coord.), *Noul Cod de procedura penala comentat*, Ed. Hamangiu, Bucuresti, 2014;
- I. Neagu, M. Damaschin, *Tratat de procedura penala. Partea generala. Editia a III-a*, Ed. Universul Juridic, Bucuresti, 2020;
- x. Petre Buneci (coord.), *Noul Cod de procedură penală. Note. Corelații. Explicații*, Ed. C.H.Beck, București, 2014

8.4. Teme de control

Realizați un referat de maximum 5 pagini în care să tratați un mijloc material de probă sau un procedeu probatoriu la alegere

Capitolul 9. MĂSURILE PREVENTIVE ȘI ALTE MĂSURI PROCESUALE

9.1. Introducere

În cadrul acestui capitol sunt prezentate măsurile procesuale, respectiv măsurile preventive (reținerea, controlul judiciar, controlul judiciar pe cauțiune, arestul la domiciliu și arestarea preventivă) și alte măsuri procesuale (obligarea provizorie la tratament medical, internarea medicală provizorie, măsurile asiguratorii, restituirea lucrurilor și restabilirea situației anterioare săvârșirii infracțiunii)

Durata medie de parcurgere a acestui capitol este de aproximativ 2 ore.

9.2. Conținut

9.2.1. NOȚIUNI PRIVIND MĂSURILE PROCESUALE

Măsurile procesuale sunt mijloace prevăzute de Codul de procedură penală pentru a asigura normala desfășurare a procesului penal în vederea realizării scopului acestuia, putând fi luate atât în faza de urmărire penală, cât și în faza de judecată. Ca instituții de drept procesual, ele sunt puse la dispoziția organelor judiciare și constau în anumite privațiuni sau constrângeri, personale sau reale determinate de condițiile și împrejurările în care se desfășoară procesul penal. Funcționalitatea lor este de a preveni sau înlătura împrejurările (situațiile) care împiedică realizarea în bune condiții a procesului penal.

Intervenția reală și efectivă a măsurilor procesuale (care au un caracter adiacent activității principale) se manifestă numai dacă în procesul penal apar dificultăți sau situații a căror evitare impune luarea lor. Este posibil ca desfășurarea cauzei penale să nu necesite luarea unor măsuri procesuale ceea ce demonstrează că instituția nu intră în mod obligatoriu în fondul principal al activităților legate de rezolvarea pricinii.

Măsurile procesuale au și un caracter provizoriu, ele putând fi revocate în momentul în care dispar împrejurările care au impus luarea acestora.

Există unele situații în care aceste măsuri se mențin o anumită perioadă de timp după stingerea procesului penal (exemplu: art. 315 alin. 2 lit. a și art. 397 alin. 5

C.pr.pen. – menținerea măsurilor asiguratorii privind reparațiile civile; acestea se vor considera desființate dacă persoana vătămată nu introduce acțiune în fața instanței civile în termen de 30 de zile de la comunicarea soluției de clasare)

9.2.2. MĂSURILE PREVENTIVE

Aspecte generale privind măsurile preventive

Măsurile preventive sunt măsuri procesuale care pot fi luate de organele judiciare în cursul desfășurării procesului penal. Aceste măsuri se împart în: măsuri preventive privative de libertate (reținerea, arestul la domiciliu și arestarea preventivă) și măsuri preventive restrictive de libertate (controlul judiciar, controlul judiciar pe cauțiune).

Măsurile preventive sunt instituții de drept procesual penal cu caracter de constrângere, prin care suspectul sau inculpatul este împiedicat să întreprindă anumite activități care s-ar răsfrânge negativ asupra desfășurării procesului penal sau asupra atingerii scopului acestuia.

Scopul măsurilor preventive (art. 202 C.pr.pen.) este de a asigura buna desfășurare a procesului penal, al împiedicării sustragerii suspectului ori a inculpatului de la urmărirea penală sau de la judecată ori al prevenirii săvârșirii unei alte infracțiuni.

Luarea și verificarea măsurilor preventive

Potrivit dispozițiilor art. 23 din Constituția României și art. 7 C.pr.pen. în tot cursul procesului penal libertatea persoanei și siguranța este garantată.

Libertatea persoanei (suspect și inculpat) reprezintă starea firească în timpul procesului penal, iar măsurile preventive se iau numai în caz de excepție.

Din acest motiv luarea măsurilor preventive este permisă numai în cazurile și condițiile strict prevăzute de lege, iar pentru respectarea dispozițiilor legale ce vizează libertatea sau restrângerea libertății suspectului sau inculpatului au fost instituite diferite garanții procesuale. Pentru luarea măsurilor preventive trebuie realizate cumulativ următoarele condiții generale:

- există probe sau indicii temeinice din care rezultă suspiciunea rezonabilă

că o persoană a săvârșit o infracțiune;

- nu există o cauză care împiedică punerea în mișcare sau exercitarea acțiunii penale;
- măsura preventivă este proporțională cu gravitatea acuzației aduse persoanei față de care este luată;
- măsura preventivă este necesară pentru realizarea scopului urmărit prin dispunerea acesteia.

Prin probă se înțelege orice element de fapt care servește la constatarea existenței sau inexistenței unei infracțiuni, la identificarea persoanei care a săvârșit-o și la cunoașterea împrejurărilor necesare pentru soluționarea cauzei, iar indiciile temeinice sunt atunci când din datele existente în cauză rezultă presupunerea că persoana față de care se efectuează urmărirea penală a săvârșit fapta.

Organul competent a lua o măsură preventivă și actul prin care se dispune se face potrivit art. 203 C.pr.pen., în sensul că măsura reținerii poate fi luată față de suspect sau inculpat de organul de cercetare penală sau de către procuror numai în cursul urmăririi penale, măsura controlului judiciar sau pe cauțiune poate fi luată numai de procuror față de inculpat pe cursul urmăririi penale numai de procuror și judecătorul de drepturi și libertăți, în procedura de cameră preliminară de judecătorul de la această cameră, iar în cursul judecății de către instanța de judecată.

Actele prin care se iau aceste măsuri la urmărirea penală se fac prin ordonanța procurorului sau încheierea judecătorului de drepturi și libertăți, iar la camera preliminară și instanța fondului prin încheiere motivată.

Măsura în cursul urmăririi penale și a procedurii de cameră preliminară se soluționează în cameră de consiliu, iar contestația împotriva încheierii judecătorului de drepturi și libertăți se judecă tot în camera în consiliu (a se vedea Recursul în interesul legii, Decizia nr. 4/2014 a ICCJ).

Calea de atac împotriva încheierilor prin care se dispune asupra măsurilor preventive în cursul urmăririi penale este prevăzută în dispozițiile art. 204 C.pr.pen.

Astfel, împotriva încheierilor prin care judecătorul de drepturi și libertăți dispune

asupra măsurilor preventive, inculpatul și procurorul pot formula contestație, în termen de 48 de ore de la pronunțare sau, după caz, de la comunicare. Contestația se depune la judecătorul de drepturi și libertăți care a pronunțat încheierea atacată și se înaintează, împreună cu dosarul cauzei, judecătorului de drepturi și libertăți de la instanța ierarhic superioară, în termen de 48 de ore de la înregistrare.

Contestațiile împotriva încheierilor prin care judecătorul de drepturi și libertăți de la Înalta Curte de Casație și Justiție dispune asupra măsurilor preventive se soluționează de un complet compus din judecători de drepturi și libertăți de la Înalta Curte de Casație și Justiție. Contestația formulată împotriva încheierii prin care s-a dispus luarea sau prelungirea unei măsuri preventive ori prin care s-a constatat încetarea de drept a acesteia nu este suspensivă de executare și se soluționează în termen de 5 zile de la înregistrare.

Contestația formulată de procuror împotriva încheierii prin care s-a dispus respingerea propunerii de prelungire a arestării preventive, revocarea unei măsuri preventive sau înlocuirea unei măsuri preventive cu o altă măsură preventivă se soluționează înainte de expirarea duratei măsurii preventive dispuse anterior.

Potrivit Deciziei Înaltei Curți de Casație și Justiție nr. 25/2008 privind examinarea recursului în interesul legii, publicată în Monitorul Oficial nr. 372 din 03/06/2009, dispozițiile art. 159 alin. 8 fraza a II-a din Codul de procedură penală anterior se interpretau în sensul că: 1. sintagma folosită de legiuitor "înainte de expirarea duratei arestării preventive dispuse anterior încheierii atacate" are caracter imperativ, și nu de recomandare. Având în vedere că sintagma a fost preluată prin art. 204 alin. (5) și în noul Cod de procedură penală, interpretarea de la punctul 1 al deciziei își menține valabilitatea.

Împotriva încheierilor prin care judecătorul de cameră preliminară de la instanța sesizată cu rechizitoriu dispune asupra măsurilor preventive (art. 205 C.pr.pen), inculpatul și procurorul pot formula contestație, în termen de 48 de ore de la pronunțare sau, după caz, de la comunicare. Contestația se depune la judecătorul de cameră preliminară care a pronunțat încheierea atacată și se înaintează, împreună cu dosarul cauzei, judecătorului de cameră preliminară de la instanța ierarhic superioară,

în termen de 48 de ore de la înregistrare. Contestațiile împotriva încheierilor prin care judecătorul de cameră preliminară de la Înalta Curte de Casație și Justiție dispune în procedura camerei preliminare asupra măsurilor preventive se soluționează de un alt complet al aceleiași instanțe, în condițiile legii.

Contestația formulată împotriva încheierii prin care s-a dispus luarea sau menținerea unei măsuri preventive ori prin care s-a constatat încetarea de drept a acesteia nu este suspensivă de executare.

Contestația formulată de inculpat se soluționează în termen de 5 zile de la înregistrare, iar contestația formulată de procuror împotriva încheierii prin care s-a dispus revocarea unei măsuri preventive sau înlocuirea unei măsuri preventive cu o altă măsură preventivă se soluționează înainte de expirarea duratei măsurii preventive dispuse anterior. În toate cazurile, este obligatorie acordarea asistenței juridice pentru inculpat de către un avocat, ales sau numit din oficiu.

Împotriva încheierilor prin care instanța dispune, în primă instanță, asupra măsurilor preventive (art. 206 C.pr.pen.) inculpatul și procurorul pot formula contestație, în termen de 48 de ore de la pronunțare sau, după caz, de la comunicare. Contestația se depune la instanța care a pronunțat încheierea atacată și se înaintează, împreună cu dosarul cauzei, instanței ierarhic superioare, în termen de 48 de ore de la înregistrare. Încheierile prin care Înalta Curte de Casație și Justiție dispune în primă instanță asupra măsurilor preventive pot fi contestate la completul competent de la Înalta Curte de Casație și Justiție.

Contestația se soluționează în ședință publică, cu participarea procurorului și cu citarea inculpatului.

Contestația formulată împotriva încheierii prin care s-a dispus luarea sau menținerea unei măsuri preventive ori prin care s-a constatat încetarea de drept a acesteia nu este suspensivă de executare.

Contestația formulată de inculpat se soluționează în termen de 5 zile de la înregistrare.

Contestația formulată de procuror împotriva încheierii prin care s-a dispus revocarea unei măsuri preventive sau înlocuirea unei măsuri preventive cu o altă

măsură preventivă se soluționează înainte de expirarea duratei măsurii preventive dispuse anterior.

Verificarea măsurilor preventive în procedura de cameră preliminară și în cursul judecății (art. 207 – 208 C.pr.pen.).

Când procurorul dispune trimiterea în judecată a inculpatului față de care s-a dispus o măsură preventivă, rechizitoriul, împreună cu dosarul cauzei, se înaintează judecătorului de cameră preliminară de la instanța competentă, cu cel puțin 5 zile înainte de expirarea duratei acesteia.

Când constată că temeiurile care au determinat luarea măsurii se mențin sau există temeiuri noi care justifică o măsură preventivă, judecătorul de cameră preliminară dispune prin încheiere menținerea măsurii preventive față de inculpat, dacă constată că au încetat temeiurile care au determinat luarea sau prelungirea măsurii arestării preventive și nu există temeiuri noi care să o justifice ori în cazul în care au apărut împrejurări noi din care rezultă nelegalitatea măsurii preventive, judecătorul de cameră preliminară dispune prin încheiere revocarea acesteia și punerea în libertate a inculpatului, dacă nu este arestat în altă cauză.

În tot cursul procedurii de cameră preliminară, judecătorul de cameră preliminară, din oficiu, verifică periodic, dar nu mai târziu de 30 de zile, dacă subzistă temeiurile care au determinat luarea măsurii arestării preventive și a măsurii arestului la domiciliu sau dacă au apărut temeiuri noi, care să justifice menținerea acestor măsuri.

Judecătorul de cameră preliminară, în cursul procedurii de cameră preliminară, verifică, din oficiu, periodic, dar nu mai târziu de 60 de zile, dacă subzistă temeiurile care au determinat luarea măsurii controlului judiciar ori a controlului judiciar pe cauțiune sau dacă au apărut temeiuri noi, care să justifice menținerea acestei măsuri.

În cursul judecății, instanța de judecată verifică din oficiu dacă subzistă temeiurile care au determinat luarea, prelungirea sau menținerea măsurii preventive, înainte de expirarea duratei acesteia, cu citarea inculpatului.

În tot cursul judecății, instanța, din oficiu, prin încheiere, verifică periodic, dar

nu mai târziu de 60 de zile, dacă subzistă temeiurile care au determinat menținerea măsurii arestării preventive și a măsurii arestului la domiciliu dispuse față de inculpat sau dacă au apărut temeiuri noi, care să justifice menținerea acestor măsuri.

În tot cursul judecății, instanța verifică, prin încheiere, din oficiu, periodic, dar nu mai târziu de 60 de zile, dacă subzistă temeiurile care au determinat luarea măsurii controlului judiciar ori a controlului judiciar pe cauțiune sau dacă au apărut temeiuri noi, care să justifice menținerea acestei măsuri.

9.2.3. Încetarea de drept a măsurilor preventive

Potrivit art. 241 C.pr.pen. măsurile preventive încetează de drept:

a) la expirarea termenelor prevăzute de lege sau stabilite de organele judiciare ori, în cursul urmăririi penale sau în cursul judecății în primă instanță, la împlinirea duratei maxime prevăzute de lege;

Potrivit Deciziei Înaltei Curți de Casație și Justiție nr. 7/2006, publicată în Monitorul Oficial nr. 475 din 01 iunie 2006, neverificarea de către instanță, în cursul judecății, a legalității și temeiniciei arestării preventive:- a inculpatului major înainte de împlinirea duratei de 60 de zile, la care se referă art. 160b alin. 1 din CPP anterior [art. 241 alin. 1 lit. a) CPP actual],- a inculpatului minor cu vârsta între 14 și 16 ani înainte de expirarea duratei de 30 de zile prevăzute în art. 160h alin. 2 din CPP anterior [art. 207 alin. 6 CPP actual] și- a inculpatului minor mai mare de 16 ani înainte de expirarea duratei de 40 de zile prevăzute în art. 160h alin. 3 din CPP anterior [art. 208 alin. (4) CPP actual], atrage încetarea de drept a măsurii arestării preventive luate față de inculpați și punerea lor de îndată în libertate. Dispozițiile Deciziei nr. 7/2006, își mențin caracterul obligatoriu pentru instanțe în condițiile în care dispozițiile corespondente din Cod de procedură penală actual prevăd cazuri identice de încetare de drept cu cele asupra cărora curtea le-a interpretat prin prezenta decizie.

b) în cazurile în care procurorul dispune o soluție de netrimitere în judecată ori instanța de judecată pronunță o hotărâre de achitare, de încetare a procesului penal, de renunțare la aplicarea pedepsei sau de amânare a aplicării pedepsei ori o pedeapsă cu

amendă, care nu însoțește pedeapsa închisorii, chiar nedefinitivă;

c) la data rămânerii definitive a hotărârii prin care s-a dispus condamnarea inculpatului;

d) în alte cazuri anume prevăzute de lege.

Arestarea preventivă și arestul la domiciliu încetează de drept și în următoarele situații:

a) la pronunțarea în primă instanță a unei hotărâri de condamnare cu suspendarea executării pedepsei sub supraveghere sau la o pedeapsă cu închisoare cel mult egală cu durata reținerii, arestului la domiciliu și arestării preventive ori, după caz, a unei hotărâri prin care s-a aplicat o măsură educativă neprivativă de libertate;

b) în apel, dacă durata măsurii a atins durata pedepsei pronunțate în hotărârea de condamnare.

Organul judiciar care a dispus această măsură sau, după caz, procurorul, judecătorul de drepturi și libertăți, judecătorul de cameră preliminară ori instanța de judecată în fața căreia se află cauza constată, prin ordonanță sau încheiere, din oficiu, la cerere sau la sesizarea administrației locului de deținere, **încetarea de drept** a măsurii preventive, dispunând, în cazul celui reținut sau arestat preventiv, punerea de îndată în libertate, dacă nu este reținut ori arestat în altă cauză.

Judecătorul de drepturi și libertăți, judecătorul de cameră preliminară sau instanța de judecată se pronunță, prin încheiere motivată, asupra încetării de drept a măsurii preventive chiar și în lipsa inculpatului. Asistența juridică a inculpatului și participarea procurorului sunt obligatorii.

Persoanei față de care s-a dispus măsura preventivă, precum și tuturor instituțiilor cu atribuții în executarea măsurii li se comunică de îndată câte o copie de pe ordonanța sau încheierea prin care organul judiciar constată încetarea de drept a măsurii preventive.

În situațiile în care au încetat temeiurile care au determinat ori au apărut împrejurări noi din care rezultă nelegalitatea măsurii, acestea pot fi revocate sau înlocuite cu alte măsuri preventive mai ușoare. Ele pot fi înlocuite și cu o măsură

preventivă mai grea dacă sunt îndeplinite condițiile pentru luarea acesteia (A se vedea în acest sens dispozițiile art. 242 C.pr.pen.)

9.2.4. Categoriile măsurilor preventive

Reținerea

Conform dispozițiilor art. 209 C.pr.pen., măsura reținerii poate fi luată de procuror ori de organul de cercetare penală față de o persoană (suspect sau inculpat), numai după ascultarea acestuia, în prezența apărătorului dacă sunt probe sau indicii temeinice că a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală.

Reținerea se poate face pe cel mult 24 de ore, nu se include timpul necesar conducerii suspectului sau inculpatului la sediul organului judiciar.

Suspectul sau inculpatul are dreptul de a-și încunoștința personal avocatul ales sau de a solicita organului de cercetare penală ori procurorului să îl încunoștințeze pe acesta. Modul de realizare a încunoștințării se consemnează într-un proces-verbal. Exercitarea dreptului de a face personal încunoștințarea nu se poate refuza decât pentru motive temeinice, care vor fi consemnate în procesul-verbal.

Avocatul ales are obligația de a se prezenta la sediul organului judiciar în termen de cel mult două ore de la încunoștințare. În caz de neprezentare a avocatului ales, organul de cercetare penală sau procurorul numește un avocat din oficiu.

Reținerea se dispune prin ordonanță și poate fi contestată prin plângere înainte de expirarea duratei acesteia.

Procurorul poate sesiza judecătorul de drepturi și libertăți de la instanța competentă, în vederea luării măsurii arestării preventive față de inculpatul reținut, cu cel puțin 6 ore înainte de expirarea duratei reținerii acestuia.

La această măsură a se avea în vedere dispozițiile art. 25 alin. 3 și 8 din Constituția României; art. 5 paragraful 2 din CEDO; art. 45 și art. 100 din Legea nr. 302/2004 privind cooperarea judiciară internațională în materie penală; Ordinul comun nr. 1274/C/111/2037/1123/C/2017 al ministrului justiției, ministrului afacerilor interne, președintele ICCJ și procurorului general al Parchetului de pe lângă ICCJ

privind modul informării scrise înmânate suspecților sau inculpaților în cadrul procedurilor penale în care sunt privați de libertate sau persoanelor care sunt arestate în scopul executării unui mandat european de arestare.

Încunoștințarea despre reținerea unei persoane se face către un membru al familiei sau către o altă persoană conform dispozițiilor art. 210 C.pr.pen.

Controlul judiciar

Controlul judiciar este o măsură restrictivă de libertate care se poate lua față de inculpat în cursul urmăririi penale de către procuror.

Judecătorul de cameră preliminară, în procedura de cameră preliminară, sau instanța de judecată, în cursul judecății, poate dispune luarea măsurii controlului judiciar față de inculpat, dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute de lege.

Procurorul îi aduce la cunoștință inculpatului infracțiunea de care este suspectat și motivele luării măsurii controlului judiciar, după care obligatoriu trebuie să procedeze la audierea acestuia în prezența avocatului ales ori numit din oficiu. Actul prin care se dispune măsura este prin ordonanță motivată care se comunică inculpatului și care din momentul primirii ordonanței poate face în 48 de ore plângere la Judecătorul de drepturi și libertăți de la instanța căreia i-ar reveni competența să judece cauza în fond.

Încheierea prin care judecătorul de drepturi și libertăți soluționează plângerea este definitivă.

Potrivit dispozițiilor legale și ale Curții Constituționale (Decizia nr. 17/2017) judecătorul de drepturi și libertăți sesizat cu plângere împotriva măsurii controlului judiciar trebuie să o soluționeze în termen de 5 zile de la înregistrare.

Măsura controlului judiciar poate fi luată de judecătorul de cameră preliminară sau instanța de judecată prin încheiere la cererea motivată a procurorului sau din oficiu, ascultarea inculpatului este obligatorie în prezența avocatului. (art. 214 C.pr.pen.)

Conținutul controlului judiciar cu privire la obligațiile pe care trebuie să le respecte inculpatul sunt prevăzute în dispozițiile art. 215 C.pr.pen.

În cursul urmăririi penale, măsura controlului judiciar se poate dispune de către

procuror sau de către judecătorul de drepturi și libertăți pe o durată de cel mult 60 de zile, controlul judiciar poate fi prelungit de către procuror, prin ordonanță, dacă se mențin temeiurile care au determinat luarea măsurii sau au apărut temeiuri noi care să justifice prelungirea acestuia, fiecare prelungire neputând să depășească 60 de zile.

Ordonanța procurorului prin care s-a prelungit măsura controlului judiciar se comunică în aceeași zi inculpatului. Împotriva acestei ordonanțe inculpatul poate face plângere la judecătorul de drepturi și libertăți de la instanța căreia i-ar reveni competența să judece cauza în fond.

În cursul urmăririi penale, durata măsurii controlului judiciar nu poate să depășească un an, dacă pedeapsa prevăzută de lege este amenda sau închisoarea de cel mult 5 ani, respectiv 2 ani, dacă pedeapsa prevăzută de lege este detențiunea pe viață sau închisoarea mai mare de 5 ani.

Judecătorul de cameră preliminară, în procedura de cameră preliminară, sau instanța, în cursul judecății, poate dispune luarea măsurii controlului judiciar față de inculpat pe o durată ce nu poate depăși 60 de zile.

În cursul judecății în primă instanță, durata totală a controlului judiciar nu poate depăși un termen rezonabil și, în toate cazurile, nu poate depăși 5 ani de la momentul trimiterii în judecată.

Controlul judiciar pe cauțiune (216 – 217 C.pr.pen.)

În cursul urmăririi penale, procurorul poate dispune luarea măsurii controlului judiciar pe cauțiune față de inculpat, dacă sunt întrunite condițiile prevăzute la art. 223 alin. (1) și (2) – condițiile privind luarea măsurii arestării preventive, iar luarea acestei măsuri este suficientă pentru realizarea scopului procesului penal, inculpatul depunând o cauțiune a cărei valoare este stabilită de către organul judiciar.

Judecătorul de cameră preliminară, în procedura de cameră preliminară, sau instanța de judecată, în cursul judecății, poate dispune luarea măsurii controlului judiciar pe cauțiune față de inculpat, dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute la alin. (1).

Consemnarea cauțiunii se face pe numele inculpatului, prin depunerea unei sume

de bani determinate la dispoziția organului judiciar ori prin constituirea unei garanții reale, mobiliare ori imobiliare, în limita unei sume de bani determinate, în favoarea aceluiași organ judiciar.

Valoarea cauțiunii este de cel puțin 1.000 lei și se determină în raport cu gravitatea acuzației aduse inculpatului, situația materială și obligațiile legale ale acestuia, iar inculpatul trebuie să respecte obligațiile impuse de organul judiciar.

În cazul în care, pe durata măsurii controlului judiciar pe cauțiune, inculpatul încalcă, cu rea-credință, obligațiile care îi revin sau există suspiciunea rezonabilă că a săvârșit cu intenție o nouă infracțiune pentru care s-a dispus punerea în mișcare a acțiunii penale împotriva sa, judecătorul de drepturi și libertăți, judecătorul de cameră preliminară sau instanța de judecată, la cererea motivată a procurorului ori din oficiu, poate dispune înlocuirea acestei măsuri cu măsura arestului la domiciliu sau a arestării preventive, în condițiile prevăzute de lege.

Arestul la domiciliu (218 – 222 C.pr.pen.)

Măsura preventivă a arestului la domiciliu a fost introdus în actualul Cod de procedură penală ca un element de noutate, această existând în alte state europene.

Pentru luarea măsurii trebuie îndeplinite anumite condiții generale și anume:

- arestul la domiciliu se dispune de către judecătorul de drepturi și libertăți, de către judecătorul de cameră preliminară sau de către instanța de judecată, dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute la [art. 223](#) și luarea acestei măsuri este necesară și suficientă pentru realizarea unuia dintre scopurile prevăzute la art. 202 [alin. \(1\)](#).

- aprecierea îndeplinirii condițiilor se face ținându-se seama de gradul de pericol al infracțiunii, de scopul măsurii, de sănătatea, vârsta, situația familială și alte împrejurări privind persoana față de care se ia măsura.

- persoanei față de care s-a dispus măsura arestului la domiciliu i se comunică, sub semnătură, în scris, drepturile prevăzute la [art. 83](#), dreptul prevăzut la art. 210 [alin. \(1\)](#) și [\(2\)](#), dreptul de acces la asistență medicală de urgență, dreptul de a contesta măsura și dreptul de a solicita revocarea sau înlocuirea acestei măsuri cu o altă măsură preventivă, iar în cazul în care persoana nu poate ori refuză să semneze, se va încheia

un proces-verbal.

Ca o **excepție** de la regula generală este că măsura nu poate fi dispusă cu privire la inculpatul față de care există suspiciunea rezonabilă că a săvârșit o infracțiune asupra unui membru de familie și cu privire la inculpatul care a fost anterior condamnat definitiv pentru infracțiunea de evadare.

Pe parcursul *urmăririi penale* măsura se poate lua de către judecătorul de drepturi și libertăți de la instanța căreia i-ar reveni competența să judece cauza în primă instanță sau de la instanța corespunzătoare în grad acesteia în a cărei circumscripție se află locul unde s-a constatat săvârșirea infracțiunii ori sediul parchetului din care face parte procurorul care efectuează sau supraveghează urmărirea penală poate dispune, la propunerea motivată a procurorului, arestul la domiciliu al inculpatului. (art. 219 alin. 1)

Procurorul înaintează judecătorului de drepturi și libertăți propunerea prevăzută la alin. (1) împreună cu dosarul cauzei.

Judecătorul de drepturi și libertăți sesizat fixează termen de soluționare în camera de consiliu în termen de 24 de ore de la înregistrarea propunerii și dispune citarea inculpatului, iar neprezentarea lui nu împiedică judecătorul de drepturi și libertăți să soluționeze propunerea înaintată de procuror. Acesta este audiat atunci când este prezent, însă asistența juridică a inculpatului și participarea procurorului sunt obligatorii.

Judecătorul de drepturi și libertăți admite sau respinge propunerea procurorului prin încheiere motivată. Atunci când respinge propunerea poate să ia măsura controlului sau să nu ia nici o măsură.

Arestul la domiciliu poate fi luat și de judecătorul de cameră preliminară sau de instanța de judecată în fața căreia se află cauza poate dispune, prin încheiere, arestul la domiciliu al inculpatului, la cererea motivată a procurorului sau din oficiu. (art. 220 alin. 1 C.pr.pen.)

S-a considerat prin Decizia CCR nr. 22/2017 că este neconstituțională soluția legislativă reglementată de dispozițiile art. 220 alin. (1) din Codul de procedură penală, care permite luarea măsurii arestului la domiciliu, în condițiile în care anterior

inculpatul a fost arestat preventiv sau la domiciliu în aceeași cauză, în lipsa unor temeiuri noi care fac necesară privarea sa de libertate.

Așa cum se arată în dispozițiile art. 221 C.pr.pen., măsura arestului la domiciliu constă în obligația impusă inculpatului, pe o perioadă determinată, de a nu părăsi imobilul unde locuiește, fără permisiunea organului judiciar care a dispus măsura sau în fața căruia se află cauza și de a se supune unor restricții stabilite de acesta, iar în alienatul 2 al aceluiași articol se arată care sunt obligațiile pe care trebuie să îndeplinească inculpatul arestat la domiciliu.

Durata arestului la domiciliu în cursul urmăririi penale poate fi luată pe o durată de cel mult 30 de zile, care poate fi prelungită tot cu câte 30 de zile, însă nu poate depăși durata maximă în cursul urmăririi penale de 180 de zile (art. 222 alin. 1 și 9 C.pr.pen.)

Arestarea preventivă (223 – 239 C.pr.pen.)

Arestarea preventivă este cea mai gravă măsură preventivă și constă în deținerea persoanei în locuri anume destinate celor privați de libertate în cauzele penale.

Dispozițiile art. 223 C.pr.pen. precizează care sunt condițiile și cauzele de aplicare a măsurii respective, condiții care sunt în concordanță cu dispozițiile constituționale prevăzute la art. 25 din Constituțiile referitor la libertatea individuală, precum și cu celelalte documente internaționale.

Astfel, măsura arestării preventive poate fi luată de către judecătorul de drepturi și libertăți, în cursul urmăririi penale, de către judecătorul de cameră preliminară, în procedura de cameră preliminară, sau de către instanța de judecată în fața căreia se află cauza, în cursul judecății, numai dacă din probe rezultă suspiciunea rezonabilă că inculpatul a săvârșit o infracțiune și există una dintre următoarele situații:

a) inculpatul a fugit ori s-a ascuns, în scopul de a se sustrage de la urmărirea penală sau de la judecată, ori a făcut pregătiri de orice natură pentru astfel de acte;

b) inculpatul încearcă să influențeze un alt participant la comiterea infracțiunii, un martor ori un expert sau să distrugă, să altereze, să ascundă ori să sustragă mijloace materiale de probă sau să determine o altă persoană să aibă un astfel de comportament;

c) inculpatul exercită presiuni asupra persoanei vătămate sau încearcă să realizeze o înțelegere frauduloasă cu aceasta;

d) există suspiciunea rezonabilă că, după punerea în mișcare a acțiunii penale împotriva sa, inculpatul a săvârșit cu intenție o nouă infracțiune sau pregătește săvârșirea unei noi infracțiuni.

Măsura arestării preventive a inculpatului poate fi luată și dacă din probe rezultă suspiciunea rezonabilă că acesta a săvârșit o infracțiune intenționată contra vieții, o infracțiune prin care s-a cauzat vătămarea corporală sau moartea unei persoane, o infracțiune contra securității naționale prevăzută de Codul penal și alte legi speciale, o infracțiune de trafic de droguri, de efectuare de operațiuni ilegale cu precursori sau cu alte produse susceptibile de a avea efecte psihoactive, o infracțiune privind nerespectarea regimului armelor, munițiilor, materialelor nucleare și al materiilor explozive, trafic și exploatarea persoanelor vulnerabile, acte de terorism, spălare a banilor, falsificare de monede, timbre sau de alte valori, șantaj, viol, lipsire de libertate în mod ilegal, evaziune fiscală, ultraj, ultraj judiciar, o infracțiune de corupție, o infracțiune săvârșită prin sisteme informatice sau mijloace de comunicare electronică sau o altă infracțiune pentru care legea prevede pedeapsa închisorii de 5 ani ori mai mare și, pe baza evaluării gravității faptei, a modului și a circumstanțelor de comitere a acesteia, a anturajului și a mediului din care acesta provine, a antecedentelor penale și a altor împrejurări privitoare la persoana acestuia, se constată că privarea sa de libertate este necesară pentru înlăturarea unei stări de pericol pentru ordinea publică.

Întrucât procurorul este titularul urmăririi penale, propunerea de arestare preventivă a inculpatului în cursul urmăririi penale se face de către acesta printr-o propunere motivată de luare a măsurii arestării preventive față de inculpat și cu indicarea temeiului de drept.

Soluționarea propunerii de arestare preventivă în cursul urmăririi penale (art. 225) se face de către judecătorul de drepturi și libertăți prin stabilirea termenului de soluționare a propunerii de arestare preventivă, fixând data și ora la care soluționarea va avea loc.

În cazul inculpatului aflat în stare de reținere, termenul de soluționare a

propunerii de arestare preventivă trebuie fixat înainte de expirarea duratei reținerii. Ziua și ora se comunică procurorului, care are obligația de a asigura prezența inculpatului în fața judecătorului de drepturi și libertăți. De asemenea, ziua și ora se aduc la cunoștința avocatului inculpatului, căruia, la cerere, i se pune la dispoziție dosarul cauzei pentru studiu.

Inculpatul aflat în stare de libertate se citează pentru termenul fixat. Termenul se aduce la cunoștința procurorului și avocatului inculpatului, acestuia din urmă acordându-i-se, la cerere, posibilitatea de a studia dosarul cauzei.

Soluționarea propunerii de arestare preventivă se face numai în prezența inculpatului, în afară de cazul când acesta lipsește nejustificat, este dispărut, se sustrage ori din cauza stării sănătății, din cauză de forță majoră sau stare de necesitate nu se prezintă sau nu poate fi adus în fața judecătorului.

În toate cazurile, este obligatorie asistența juridică a inculpatului de către un avocat, ales sau numit din oficiu, iar participarea procurorului este obligatorie.

Judecătorul de drepturi și libertăți poate admite propunerea de arestare preventivă care poate să o facă pentru o perioadă de 30 de zile sau să o respingă atunci când nu sunt întrunite condițiile prevăzute de lege.

Există obligația de a se încunoștința persoanei față de care s-a dispus măsura arestării preventive i se comunică sub semnătură drepturile prevăzute de lege, iar atunci când un inculpat are în ocrotire un minor sau o persoană pusă sub interdicție sau căreia îi dă ajutor, este obligatorie a fi încunoștiințată autoritatea competentă în vederea luării măsurilor legale de ocrotire.

Mandatul de arestare preventivă care se emite în baza încheierii în baza căreia s-a dispus arestarea preventivă a inculpatului se face conform dispozițiilor art. 230, iar în art. 231 sunt prezentate dispozițiile legale atunci când mandatul de arestare preventivă este dat în lipsa inculpatului.

Durata arestării preventive în cursul urmăririi penale nu poate depăși 30 de zile, ea putând fi prelungită în condițiile legii (art. 233 – 235 C.pr.pen.).

Această procedură a arestării preventive în cursul urmăririi penale se face printr-o propunere de prelungire, cu cel puțin 5 zile înainte de expirarea duratei arestării

preventive, iar inculpatul este ascultat de judecătorul de drepturi și libertăți asupra tuturor motivelor pe care se întemeiază propunerea de prelungire a arestării preventive, în prezența unui avocat, ales sau numit din oficiu. Ascultarea inculpatului se poate face cu acordul acestuia și în prezența unui apărător ales sau numit din oficiu și, după caz, și a unui interpret, și prin videoconferință, la locul de deținere.

În cazul în care inculpatul arestat preventiv se află internat în spital și din cauza stării sănătății nu poate fi adus în fața judecătorului de drepturi și libertăți sau când, din cauză de forță majoră ori stare de necesitate, deplasarea sa nu este posibilă, propunerea va fi examinată în lipsa inculpatului, dar numai în prezența avocatului acestuia, căruia i se dă cuvântul pentru a pune concluzii.

Prin decizia nr. 20/2017, ICCJ în Completul competent să judece recursul în interesul legii a arătat că termenul de 5 zile arătat de 235 alin. 1 C.pr.pen. se calculează potrivit termenelor procedurale și se pornește de la ora, ziua, luna sau anul care a provocat curgerea termenului, iar în acest caz, când acesta este pe ore sau pe zile nu se socotește ziua sau ora de la care începe să curgă termenul, nici ora sau ziua în care acesta se împlinește. Dacă ultima zi a unui termen cade într-o zi nelucrătoare, termenul expiră la sfârșitul primei zile lucrătoare care urmează (a se vedea art. 269 C.pr.pen.)

Judecătorul de drepturi și libertăți pe parcursul urmăririi penale poate admite propunerea de prelungire a arestării preventive pe cel mult 30 de zile, dar care în final nu poate depăși un termen rezonabil și nu poate fi mai mare de 180 de zile.

Judecătorul poate respinge propunerea de prelungire a arestării preventive și atunci fie poate înlocui măsura arestării preventive cu una mai ușoară, fie dispune punerea în libertate a inculpatului.

Arestarea preventivă a inculpatului în procedura de cameră preliminară și în cursul judecății se poate face de către judecătorii de la aceste instanțe tot pe o perioadă de 30 de zile în aceleași condiții ca și luarea măsurii la urmărirea penală, art. 225 -232 aplicându-se în mod corespunzător. (A se vedea în acest sens și Decizia CCR nr. 704/2016)

În cursul judecății în primă instanță, durata totală a arestării preventive a inculpatului nu poate depăși un termen rezonabil și nu poate fi mai mare de jumătatea

maximului special prevăzut de lege pentru infracțiunea care face obiectul sesizării instanței de judecată. În toate cazurile, durata arestării preventive în primă instanță nu poate depăși 5 ani.

În cazul în care inculpatul arestat preventiv trebuie tratat datorită bolii în rețeaua medicală a Administrației Naționale a Penitenciarelor, tratamentul medical se face sub pază permanentă, iar această perioadă intră în durata arestării preventive.

În situația în care inculpatul este minor se pot dispune măsuri preventive numai în mod excepțional potrivit dispozițiilor art. 243 – 244 C.pr.pen.

9.2.5. ALTE MĂSURI PROCESUALE

Față de vechea reglementare, actualul Cod de procedură penală reglementează în dispozițiile art. 245 – 246 C.pr.pen. obligarea provizorie la tratament medical, iar în art. 247 – 248 C.pr.pen. internarea medicală provizorie.

În acest sens, Judecătorul de drepturi și libertăți, pe durata urmăririi penale, judecătorul de cameră preliminară, în cursul procedurii de cameră preliminară, sau instanța, în cursul judecății, poate dispune **obligarea provizorie la tratament medical** a suspectului sau inculpatului, dacă făptuitorul din cauza unei boli, inclusiv cea provocată de consumul cronic de alcool sau de alte substanțe psiho-active, prezintă pericol pentru societate.

Această măsură constă în obligarea suspectului sau inculpatului să urmeze în mod regulat tratamentul medical prescris de un medic de specialitate, până la însănătoșire sau până la obținerea unei ameliorări care să înlăture starea de pericol.

Judecătorul de drepturi și libertăți, judecătorul de cameră preliminară și judecătorul fondului se pronunță asupra măsurii în camera de consiliu, prin încheiere motivată.

În cursul urmăririi penale sau al procedurii de cameră preliminară, dacă apreciază că sunt întrunite condițiile prevăzute de lege, procurorul înaintează judecătorului de drepturi și libertăți sau judecătorului de cameră preliminară de la

instanța căreia i-ar reveni competența să judece cauza în primă instanță o propunere motivată de luare față de inculpat a măsurii obligării provizorii la tratament medical. Propunerea va fi însoțită de expertiza medico-legală din care să rezulte necesitatea aplicării măsurii obligării la tratament medical.

Judecătorul sesizat fixează termen de soluționare a propunerii în cel mult 5 zile de la data înregistrării acesteia și dispune citarea suspectului sau inculpatului. Când suspectul sau inculpatul este prezent, soluționarea propunerii se face numai după audierea acestuia, în prezența unui avocat, ales sau numit din oficiu. Propunerea se soluționează și în lipsa suspectului sau inculpatului, atunci când acesta nu se prezintă, deși a fost legal citat, dar numai în prezența avocatului, ales sau numit din oficiu, căruia i se dă cuvântul pentru a pune concluzii.

Suspectul sau inculpatul are dreptul ca la soluționarea propunerii de luare a măsurii obligării provizorii la tratament medical să fie asistat și de către un medic desemnat de acesta, care poate prezenta concluzii judecătorului de drepturi și libertăți. Suspectul sau inculpatul are dreptul să fie asistat de medicul specialist desemnat de acesta și la alcătuirea planului terapeutic.

Judecătorul se pronunță asupra propunerii printr-o încheiere, care poate fi contestată în 5 zile de la pronunțare. Contestarea nu suspendă punerea în aplicare a măsurii de siguranță.

În cazul în care dispune o soluție de netrimitere în judecată, procurorul sesizează judecătorul de cameră preliminară pentru confirmarea ori, după caz, înlocuirea sau încetarea măsurii. Acesta, în camera de consiliu, cu participarea procurorului, ascultă, dacă este posibil, persoana supusă măsurii provizorii, în prezența avocatului său, și, după efectuarea unei expertize medico-legale, se pronunță prin încheiere motivată. Împotriva încheierii se poate formula contestație, în termen de 3 zile de la pronunțare, care se soluționează de către judecătorul de cameră preliminară de la instanța ierarhic superioară celei sesizate sau, după caz, de completul competent de la Înalta Curte de Casație și Justiție, în camera de consiliu.

Referitor la **internarea medicală provizorie**, această măsură este luată de către judecătorul de drepturi și libertăți, în cursul urmăririi penale, judecătorul de cameră

preliminară, pe durata procedurii de cameră preliminară, sau instanța, în cursul judecății, împotriva suspectului sau inculpatului care este bolnav mintal ori consumator cronic de substanțe psihoactive, dacă luarea măsurii este necesară pentru înlăturarea unui pericol concret și actual pentru siguranța publică.

Această măsură constă în internarea medicală nevoluntară a suspectului sau inculpatului într-o unitate specializată de asistență medicală, până la însănătoșire sau până la ameliorarea care înlătură starea de pericol ce a determinat luarea măsurii.

Procedura de aplicare și de ridicare a măsurii internării medicale provizorii este prevăzută în dispozițiile art. 248 C.pr.pen., cu modificările legislative din OUG nr. 18/2016.

7.2.6. Măsurile asigurătorii, restituirea lucrurilor și restabilirea situației anterioare săvârșirii infracțiunii

Măsurile asigurătorii se iau în cursul procesului penal de procuror, judecător de cameră preliminară sau de instanța de judecată și constau în indisponibilizarea, prin instituirea unui sechestru, a bunurilor mobile și imobile, în vederea confiscării speciale sau confiscării extinse, a reparării pagubei produse prin infracțiune, precum și pentru garantarea executării pedepsei amenzii.

Acestea se pot lua asupra bunurilor suspectului sau inculpatului ori ale altor persoane în proprietatea sau posesia cărora se află bunurile ce ar putea fi confiscate, până la concurența valorii probabile a pagubei.

Măsura poate fi luată și asupra bunurilor persoanei responsabile civilmente până la concurența valorii probabile a pagubei.

Instanța supremă prin Recursul în interesul legii (Decizia nr. 19/2017) a statuat că: „atunci când se instituie măsuri asigurătorii în procesul penal nu este necesar să se indice sau să se dovedească ori să se individualizeze bunurile asupra cărora se înființează măsura asiguratorie.”

Măsurile asigurătorii pot fi contestate potrivit dispozițiilor art. 250 C.pr.pen. față de măsurile luate de procuror și se soluționează de judecătorul de drepturi și libertăți în termen de 24 de ore, soluție care poate fi contestată în termen de 3 zile de la data punerii în executare a măsurii.

Dacă măsura este luată în cursul judecății (camera de preliminară sau instanța de judecată), aceasta poate fi contestată în termen de 48 de ore și se soluționează potrivit dispozițiilor art. 250¹ C.pr.pen..

Măsurile asiguratorii sunt aduse la îndeplinire de către organele de cercetare penală, precum și de către organele competente potrivit legii din dispoziția organului de urmărire penală sau a judecătorului.

Legiuitorul a introdus și cazuri speciale de valorificare a bunurilor mobile sechestrare chiar înainte de pronunțare unei hotărâri definitive, cererea de valorificare fiind de proprietarul bunului sau atunci când există acordul acestuia (A se vedea art. 252¹ C.pr.pen.).

După intrarea în vigoare a noul Cod de procedură penală s-au adus o serie de modificări cu privire la modul cum se face valorificarea bunurilor mobile sechestrate în cursul urmăririi penale, în cursul judecății, modul cum se face poprirea pe sumele de bani datorate de suspect sau inculpat, precum și restituirea lucrurilor.

9.3. Test de autoevaluare a cunoștințelor

1. În cazul controlului judiciar pe cauțiune, pe toată durata acestuia inculpatul:
 - a) este obligat să se prezinte la chemarea organelor judiciare;
 - b) poate să își schimbe locuința fără a încunoștința organul judiciar;
 - c) nu are obligația de a se prezenta la toate termenele de judecată;
 - d) beneficiază de asistență juridică obligatorie din oficiu.

2. Care este termenul limită de contestare a măsurii controlului judiciar dispus de procuror:
 - a) în cursul urmăririi penale, până la întocmirea rechizitoriului;
 - b) în cursul judecății, până la terminarea dezbaterilor, în primă instanță;
 - c) în termen de 48 de ore de la comunicare;
 - d) numai de către suspectul sau inculpatul aflat în stare de arest preventiv.

3. Prin ce acte se pot dispune măsurile preventive:
 - a) rezoluția organului de cercetare penală;

- b) ordonanța organelor de constatare (agenții poliției de frontieră);
- c) încheierea judecătorului de drepturi și libertăți;
- d) rechizitoriul procurorului.

4. Până când poate fi dispusă măsura obligării inculpatului de a nu părăsi teritoriul României:

- a) pentru maxim 30 de zile; ea poate fi prelungită de către instanță, fiecare prelungire neputând depăși 30 de zile;
- b) pentru 60 de zile, fără posibilitatea prelungirii;
- c) până la soluționarea definitivă a cauzei fără a se depăși un termen rezonabil și, în toate cazurile, nu poate depăși 5 ani de la momentul trimiterii în judecată;
- d) de către un complet de divergență, compus prin participarea președintelui instanței.

5. Cine dispune arestarea preventivă a inculpatului:

- a) se poate dispune de către procuror, în cursul urmăririi penale, sau de către instanța de judecată, în cursul fazei de judecată, inclusiv cameră preliminară;
- b) nu presupune punerea în mișcare a acțiunii penale;
- c) se poate dispune numai în cursul fazei de urmărire penală;
- d) nu poate fi dispusă în cazul infracțiunilor pentru care legea prevede o pedeapsă mai mică de 5 ani, alternativ cu pedeapsa amenzii.

6. Instanța poate dispune revocarea măsurii preventive și înlocuirea cu o altă măsură preventivă:

- a) nu, dacă inculpatul este recidivist;
- b) da, dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute de lege pentru luarea acesteia și în urma evaluării tuturor împrejurărilor se apreciază că măsura preventivă mai ușoară este suficientă pentru realizarea scopului procesului penal;
- c) nu, dacă inculpatul a săvârșit o infracțiune cu intenție;
- d) da, chiar dacă există date din care rezultă că inculpatul va încerca să zădărnicească aflarea adevărului prin distrugerea mijloacelor de probă.

7. Poate formula cererea de înlocuire a arestului preventiv :

- a) inculpatul;
- b) organele de cercetare ale poliției judiciare;
- c) partea vătămată ori partea civilă;
- d) reprezentanții legali ai părții responsabile civilmente.

8. Cine aduce la îndeplinire măsurile asigurătorii dispuse de către procuror:

- a) instanța de judecată;
- b) organele de cercetare penală sau organele competente potrivit legii;
- c) procurorul ierarhic inferior;
- d) inculpatului căruia i s-a instituit sechestrul.

9. Măsurile preventive sunt:

- a) arestarea preventivă, arestul la domiciliu, controlul judiciar sau pe cauțiune sau reținerea;
- b) obligarea la tratament medical și internarea medicală provizorie;
- c) interzicerea de a se afla în anumite localități;
- d) inscripția ipotecară.

10. În faza de urmărire penală prezența procurorului la luarea măsurii arestării preventive este facultativă?

- a) procurorul participă facultativ, în funcție de natura infracțiunii; dacă pedeapsa prevăzută de lege este detențiunea pe viață sau închisoarea mai mare de 5 ani, participarea este obligatorie;
- b) procurorul participă în mod obligatoriu;
- c) procurorul este obligat să participe la ședința de judecată în care se dispune luarea măsurii arestării preventive numai în cauzele în care inculpatul este minor între 14 și 16 ani;
- d) participarea procurorului este lăsată la aprecierea instanței de judecată.

9.4. Bibliografie recomandată

- a. Buneci Bogdan, *Drept procesual penal. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2022
- b. N. Volonciu, (coord.), *Codul de procedura penala comentat*, Editia a III-a revizuita si adaugita, Ed. Hamangiu, Bucuresti, 2017;
- c. Alexandru Boroi, Gina Negrut, *Drept procesual penal*. Ed. Hamangiu, București, 2017
- d. Ioan Griga, *Drept procesual penal*, Editura Universul Juridic, București, 2016;
- e. Anastasiu Crisu, *Drept procesual penal. Partea generală*, Editura Hamangiu, București, 2016;
- f. M. Udrioiu (coord.), *Codul de procedura penala. Comentariu pe articole*, Ed. C.H.Beck, Bucuresti, 2020;
- g. N. Volonciu, A.S. Uzla (coord.), *Noul Cod de procedura penala comentat*, Ed. Hamangiu, Bucuresti, 2014;
- h. Neagu, M. Damaschin, *Tratat de procedura penala. Partea generala. Editia a III-a*, Ed. Universul Juridic, Bucuresti, 2020;
- i. Petre Buneci (coord.), *Noul Cod de procedură penală. Note. Corelații. Explicații*, Ed. C.H.Beck, București, 2014

9.5. Teme de control

Realizați un referat de maximum 5 pagini în care să tratați o măsură procesuală la alegere.

Capitolul 10. MĂSURILE DE SIGURANȚĂ CU CARACTER MEDICAL

10.1. Introducere

În cadrul acestui capitol sunt prezentate măsurile de siguranță cu caracter medical.

Durata medie de parcurgere a acestui capitol este de aproximativ 2 ore.

10.2. Conținut

Aplicarea provizorie a măsurilor de siguranță cu caracter medical

Regimul măsurilor de siguranță este reglementat în Codul penal la art. 109 și art. 110 fiind prevăzute obligarea la tratament medical și internarea medicală. După opinia unor autori¹⁷ aceste măsuri de siguranță pot fi înțelese ca niște sancțiuni de drept penal, niște măsuri de constrângere având un caracter preventiv și un scop determinat, anume înlăturarea unei stări de pericol generatoare de infracțiuni.

Pe de altă parte, măsurile de siguranță cu caracter medical, ca măsuri procesuale (art. 245-248 C. pr. pen.) pot fi luate în cursul procesului penal în toate etapele procesuale, provizoriu, față de suspect sau inculpat, pentru a se preîntâmpina săvârșirea de noi infracțiuni și pentru a înlătura o stare de pericol creată de acesta. În etapa urmăririi penale măsura este propusă de procurorul care instrumentează cauza și este dispusă de judecătorul de drepturi și libertăți. Aceleași dispoziții se aplică și în procedura de cameră preliminară. În etapa de judecată sau chiar în judecarea apelului, măsura poate fi luată de către instanță din oficiu sau la cererea procurorului de ședință.

Obligarea provizorie la tratament medical

Referitor la **măsura obligării provizorii la tratament medical**, aceasta poate fi dispusă față de făptuitor numai de către un judecător în funcție de etapa procesuală în care se află dosarul, dacă acesta suferă de o boală (consum de alcool cronic sau alte substanțe psihoactive) și prezintă un pericol pentru societate. Această măsură se menține până când făptuitorul dă semne de însănătoșire sau are loc o ameliorare care duce la înlăturarea stării de pericol create.

Măsura obligării la tratament medical este o măsură procesuală provizorie, iar nu o sancțiune penală, care poate fi dispusă împotriva persoanelor care au săvârșit fapte prevăzute de legea penală, dar nu ca o consecință a răspunderii penale, neavând caracter punitiv, ci eminamente preventiv. Așa cum s-a pronunțat Curtea Constituțională prin Decizia nr. 639/2020¹⁸ obligarea la tratament medical și internarea medicală constituie

¹⁷ C. Bulai, B. Bulai, *Manual de drept penal. Partea Generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2007, p. 614.

¹⁸ Decizia nr.639 din 23 septembrie 2020 referitoare la obiecția de neconstituționalitate a Legii privind măsurile de siguranță cu caracter medical și statutul spitalelor de psihiatrie și pentru măsuri de siguranță Publicată în Monitorul Oficial nr.1020 din 03.11.2020

măsuri de siguranță, care presupun constrângerea cu caracter preventiv în scopul înlăturării unei stări de pericol care a contribuit sau ar putea contribui la săvârșirea unor fapte prevăzute de legea penală, pentru aplicarea acestora este esențială stabilirea acestei „stări de pericol pentru societate”, distinctă de pericolul social pe care îl prezintă infracțiunea, cu privire la persoana făptuitorului. Potrivit legii, starea de pericol este determinată de situația specială în care se află făptuitorul „din cauza unei boli, inclusiv cea provocată de consumul cronic de alcool sau de alte substanțe psihoactive” (art.109 din Codul penal), respectiv „făptuitorul este bolnav psihic, consumator cronic de substanțe psihoactive sau suferă de o boală infectocontagioasă” (art.110 din Codul penal). Măsura de siguranță poate fi dispusă „până la însănătoșire sau până la obținerea unei ameliorări care să înlătore starea de pericol”. Având în vedere caracterul temporar al măsurilor, legea circumstanțiază durata măsurii în considerarea motivului care a determinat dispunerea sa. Astfel, măsura va înceta în condițiile legii dacă făptuitorul se însănătoșește sau apare o ameliorare a stării de sănătate care înlătură starea de pericol ce a stat inițial la baza luării acestei măsuri. În temeiul art.570 alin.(4) din Codul de procedură penală, unitatea sanitară la care s-a făcut internarea are obligația, în cazul în care consideră că internarea nu mai este necesară, să încunoștințe judecătoria în a cărei circumscripție se găsește unitatea sanitară. Dispozițiile art.571 din Codul de procedură penală prevăd menținerea, înlocuirea sau încetarea măsurii internării medicale. Legea sănătății mintale și a protecției persoanelor cu tulburări psihice nr.487/2002 stabilește că sănătatea mintală reprezintă o componentă fundamentală a sănătății individuale și constituie un obiectiv major al politicii de sănătate publică, reglementând procedurile de evaluare a sănătății mintale și proceduri de diagnostic al tulburărilor psihice, serviciile medicale și de îngrijiri de sănătate mintală în unități de asistență medicală pentru sănătatea mintală, drepturile persoanelor cu tulburări psihice, internarea într-o unitate de psihiatrie (voluntară și nevoluntară), finanțarea serviciilor de sănătate mintală. Cu privire la natura juridică a măsurii internării nevoluntare, dispusă în temeiul art.54 și art.56 din Legea nr.487/2002, prin Decizia nr.16 din 17 ianuarie 2017, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.188 din 16 martie 2017, Curtea a reținut că „internarea nevoluntară, prin natura sa, fără a constitui o sancțiune privativă de libertate, reprezintă

o măsură care privează de libertate persoana internată nevoluntar, în sensul că aceasta nu are libertatea să părăsească instituția medicală în care a fost internată împotriva voinței sale sau fără consimțământul său. Această măsură nu vizează sancționarea unei persoane pentru săvârșirea unor fapte penale, ci are ca scop protejarea persoanelor cu tulburări psihice, în considerarea stării lor de vulnerabilitate, precum și protejarea celorlalte persoane aflate în imediata apropiere a acestora, dând astfel expresie scopului pentru care Legea nr.487/2002 a fost adoptată, de promovare, apărare a sănătății mintale și prevenire a îmbolnăvirilor psihice, respectiv de protecție a persoanelor cu tulburări psihice”. **Cu alte cuvinte, dispozițiile art.54 și art.56 din Legea nr.487/2002 referitoare la internarea nevoluntară nu vizează ipoteza internării medicale, dispusă ca măsură de siguranță în temeiul art.110 din Codul penal.**

În practica judiciară¹⁹ s-a arătat că potrivit dispozițiile art. 245 C. pr. pen., judecătorul de drepturi și libertăți, pe durata urmăririi penale, judecătorul de cameră preliminară, în cursul procedurii de cameră preliminară, sau instanța, în cursul judecății, poate dispune obligarea provizorie la tratament medical a suspectului sau inculpatului, dacă se află în situația prevăzută de art. 109 alin. (1) C. pen.. Măsura prevăzută la alin. (1) constă în obligarea suspectului sau inculpatului să urmeze în mod regulat tratamentul medical prescris de un medic de specialitate, până la însănătoșire sau până la obținerea unei ameliorări care să înlăture starea de pericol. Judecătorul de drepturi și libertăți și judecătorul de cameră preliminară se pronunță asupra măsurii prevăzute la alin. (1) în camera de consiliu, prin încheiere motivată. Instanța se pronunță asupra măsurii prin încheiere motivată. Astfel, în baza art. 246 alin. (11) C. pr. pen. raportat la dispozițiile art. 245 C. pen., constatând ca din cauza afecțiunilor psihice de care suferă, inculpatul prezintă un pericol pentru societate, datorita toleranței scăzute la frustrări minore, a riscului crescut de agresivitate spontană precum și a imprevizibilități în relațiile sociale datorate tulburării paranoide pe care o prezintă, instanța va lua măsura

¹⁹ Jud. Buzău, s. pen., hot. nr. 281 din 29 martie 2018 – penal – tâlhărie (art.233 C. pen.).

de siguranță a obligării la tratament medical prevăzută de art. 109 C. pen. luată față de inculpat până la însănătoșirea acestuia.

Boala de care suferă făptuitorul trebuie să îl determine pe acesta să nu respecte normele de conduită socială. Tratamentul medical este diferit de la caz la caz, iar scopul este de a ameliora sau de a trata boala de care suferă făptuitorul.

Pentru a se dispune o astfel de măsură, trebuie să existe la dosarul cauzei o expertiză medico-legală pentru a se demonstra necesitatea luării măsurii și să ateste starea de boală a suspectului sau a inculpatului și dacă acest lucru prezintă un pericol pentru societate. În lipsa unei asemenea expertize nu se poate stabili dacă există un pericol pentru societate, pericol rezultat din starea de boală a suspectului sau inculpatului, iar instanța investită cu o astfel de solicitare va respinge cererea ca neîntemeiată. Necesitatea depunerii expertizei odată cu cererea este o măsură imperativă, neputând fi înlocuită cu alte mijloace de probă.

Așa cum a precizat și Curtea Constituțională în Decizia nr. 246/2019²⁰ caracterul provizoriu al unei astfel de măsuri se deduce din faptul că aceasta este dispusă pe parcursul procedurilor judiciare (în cursul urmăririi penale, al procedurii de cameră preliminară și/sau în cursul judecății) prin convertirea măsurii de siguranță reglementată de art. 108 lit. a) din Codul penal într-o măsură procesuală a cărei subzistență sub o astfel de identitate se încheie odată cu pronunțarea unei hotărâri judecătorești - potrivit art. 404 alin. (4) lit. d) din Codul de procedură penală dispozitivul hotărârii trebuie să cuprindă și cele hotărâte cu privire la măsurile de siguranță. **Aceasta nu înseamnă că, în mod automat, dispunerea obligării la tratament medical se întinde până la finalizarea procesului,** întrucât menținerea ei este indisolubil legată de însănătoșire ori de obținerea unei ameliorări care să înlăture starea de pericol. Totodată, măsura obligării provizorii la tratament medical va fi dispusă după ce, în prealabil, a fost efectuată o expertiză medico-legală, cu citarea suspectului/inculpatului și numai în prezența avocatului ales sau numit din oficiu. Persoana supusă măsurii are dreptul ca, la soluționarea unei astfel de propuneri, să fie asistată și de către un medic desemnat de aceasta care poate prezenta

²⁰ Publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 550 din 04 iulie 2019

concluzii și care poate participa la alcătuirea planului terapeutic. În cazul în care a intervenit însănătoșirea ori o ameliorare a stării de sănătate care înlătură starea de pericol, măsura provizorie a obligării la tratament medical poate fi ridicată la sesizarea procurorului ori a medicului de specialitate sau la cererea suspectului/inculpatului ori a unui membru de familie al acestuia.

În etapa urmăririi penale sau a camerei preliminare cererea procurorului trebuie să primească termen în 5 zile de la înregistrare. Participarea procurorului este obligatorie, iar dacă suspectul sau inculpatul este prezent, audierea acestuia este obligatorie înainte ca cererea să fie soluționată. Atât la alcătuirea planului terapeutic cât și pe parcursul soluționării cererii de luare a măsurii a tratamentului medical, suspectul sau inculpatul au dreptul, pe cheltuielile lor, să fie asistați de un medic sau un medic specialist. Sesizarea va fi soluționată prin încheiere, care poate fi atacată cu contestație în termen de 5 zile de la pronunțare.

În cazul admiterii unei astfel de sesizări, judecătorul obligă pe suspect sau inculpat la tratament medical, însă legea nu prevede un anumit termen. Pe cale de consecință măsura va înceta dacă boala de care suferă suspectul sau inculpatul este ameliorată sau încetează și nu mai prezintă pericol pentru societate.

Dacă apar semne de însănătoșire, procurorul, suspectul sau inculpatul, medicul de specialitate sau chiar un membru de familie poate sesiza instanța pentru a se pronunța dacă se menține măsura tratamentului medical.

Situația este diferită la soluționarea cererii în cursul judecății, unde judecătorul din oficiu sau la cererea procurorului se pronunță pe măsura tratamentului medical după ce în prealabil solicită acte medicale concludente sau dispune efectuarea unei expertize. *În această situație expertiza nu mai este obligatorie.*

Măsura tratamentului medical poate fi confirmată, înlocuită sau să înceteze. În cazul în care procurorul constată că există o cauză prevăzută de art. 16 alin. (1) C. pr. pen. și dispune o soluție de netrimitere în judecată [clasare – art. 315 alin. (2) lit. e) C. pr. pen. sau renunțare la urmărire penală], va sesiza judecătorul de cameră preliminară pentru a se pronunța pe măsura tratamentului medical. În mod obligatoriu judecătorul va

dispune efectuarea unei expertize medico-legale pentru a se constata dacă se impune confirmarea, înlocuirea sau încetarea măsurii obligării la tratament medical. *Practic este o nouă expertiză care va evalua starea de sănătate actuală și nu cea avută în vedere la luarea măsurii.*

Internarea medicală provizorie

Internarea medicală provizorie se dispune dacă sunt îndeplinite alte condiții decât cele analizate mai sus și anume dacă suspectul sau inculpatul este bolnav mintal, sau consumator cronic de substanțe psihoactive, cu scopul de a fi înlăturat pericolul concret pentru siguranța publică. În literatura de specialitate s-a considerat a fi „bolnav mintal” o persoană căreia îi este afectat factorul intelectual al vinovăției, cu un dezechilibru psihic și care are tulburări psihice. Practic vorbim despre o măsură medicală nevoluntară a suspectului sau inculpatului care trebuie internat într-o unitate specializată de asistență medicală. Ca și în cazul măsurii tratamentului medical provizoriu și aici măsura internării medicale provizorie nu se dispune pe o anumită perioadă de timp ci până la ameliorarea sau însănătoșirea care pot duce la înlăturarea stării de pericol. În practica judiciară²¹ o instanță s-a pronunțat în sensul că analizând actele și lucrările dosarului, judecătorul de drepturi și libertăți constată, în conformitate cu dispozițiile art. 247 C. pr. pen., că în cauză sunt îndeplinite condițiile prevăzute de lege pentru internarea medicală provizorie a inculpatului M. N.. Potrivit art. 110 C. pen., când făptuitorul este bolnav psihic, consumator cronic de substanțe psihoactive sau suferă de o boală infectocontagioasă și prezintă pericol pentru societate, se poate lua măsura internării într-o unitate sanitară de specialitate, până la însănătoșire sau până la obținerea unei ameliorări care să înlăture starea de pericol. Potrivit art. 247 alin. (1) C. pr. pen., „(1) Judecătorul de drepturi și libertăți, în cursul urmăririi penale, judecătorul de cameră preliminară, pe durata procedurii de cameră preliminară, sau instanța, în cursul judecății,

²¹ Trib. Ialomița, măsuri de siguranță. Internarea medicală provizorie hotărârea nr. 2 din 20 noiembrie 2014, publicată în portal.just.ro. Prin decizia Curții Constituționale nr. 246 din 16 aprilie 2019, publicată în M.Of. nr. 550 din 4 iulie 2019 s-a constatat că dispozițiile art. 246 alin. (1) din Codul de procedură penală referitoare la procedura de aplicare și ridicare a măsurii provizorii de obligare la tratament medical sunt constituționale.

poate dispune internarea medicală provizorie a suspectului sau inculpatului care este bolnav mintal ori consumator cronic de substanțe psihoactive, dacă luarea măsurii este necesară pentru înlăturarea unui pericol concret și actual pentru siguranța publică”. Conform art. 247 alin. (2) C. pr. pen., măsura prevăzută la alin. (1) constă în internarea medicală nevoluntară a suspectului sau inculpatului într-o unitate specializată de asistență medicală, până la însănătoșire sau până la ameliorarea care înlătură starea de pericol ce a determinat luarea măsurii. Analizând dispozițiile legale invocate și raportul de primă expertiză medico-legală întocmit de INML, depus la dosarul cauzei, judecătorul de drepturi și libertăți apreciază că se impune internarea medicală provizorie a inculpatului într-o unitate specializată de asistență medicală până la însănătoșirea sau până la ameliorarea care înlătură starea de pericol ce a determinat luarea măsurii. Boală de care suferă determină lipsa discernământului, iar datorită acesteia inculpatul prezintă un pericol concret și actual pentru siguranța publică, fiind întrunite prevederile legale mai sus invocate.

Referitor la termenul pentru care se dispune măsura internării medicale, Curtea Constituțională prin Decizia nr. 635/2017²² constată că, având în vedere natura măsurii de siguranță analizate, **faptul că dispozițiile Codului de procedură penală nu prevăd un termen maxim, exprimat în zile, pentru care poate fi aplicată măsura internării medicale nu echivalează cu posibilitatea aplicării acesteia sine die.** Dimpotrivă, având în vedere scopul acestei măsuri, acela al eliminării stării de pericol pe care o persoană îl prezintă pentru societate, ca urmare a unei stări psihice sau fizice anormale în care se află, generate de o boală psihică sau de o boală infectocontagioasă, măsura analizată este aplicată și menținută, până la însănătoșire, sau până la o ameliorare a stării sale de sănătate care înlătură starea de pericol. De altfel, caracterul limitat în timp al aplicării măsurii de siguranță a internării medicale rezultă și din interpretarea gramaticală a textelor criticate, mai exact din folosirea, de către legiuitor, a cuvântului "provizorii", după sintagma "măsura internării medicale". Astfel, momentul la care încetează măsura analizată este determinat cronologic prin efectuarea unei expertize medico-legale

²² Publicat în Monitorul Oficial, Partea I nr. 47 din 17 ianuarie 2018

psihiatrice, care să ateste însănătoșirea sau ameliorarea stării de sănătate a persoanei internate, urmată de ridicarea de către judecătorul de cameră preliminară sau de către instanța de judecată a măsurii de siguranță aplicate conform textelor criticate.

Spre deosebire de măsura tratamentului medical provizoriu, în cazul măsurii internării medicale provizorii, propunerea făcută de procuror trebuie să fie însoțită de acte medicale concludente sau de o expertiză medico-legală psihiatrică. Când această expertiză nu există, judecătorul investit dispune efectuarea ei și dacă este cazul și internarea suspectului sau a inculpatului. Expertiza va fi efectuată la o instituție medico-legală iar suspectul sau inculpatul are dreptul la un medic desemnat de acesta. Pentru a dispune luarea măsurii de siguranță a internării provizorii trebuie să fie fundamentată pe acte medicale concludente și pe un raport de expertiză medico-legală care de exemplu atunci când este psihiatrică să demonstreze starea de alienare mintală, iar această tulburare trebuie să aibă un caracter sau o amploare de natură a justifica și impune internarea, validitatea menținerii internării depinzând de persistența tulburării.

O altă instanță de judecată²³ a arătat că analizând dispozițiile legale invocate și raportul de primă expertiză medico-legală depus în cauză, judecătorul de drepturi și libertăți apreciază că se impune internarea medicală provizorie a inculpatului într-o unitate specializată de asistență medicală, până la însănătoșirea sau până la ameliorarea care înlătură starea de pericol ce a determinat luarea măsurii, boală de care suferă determină lipsa discernământului, iar datorită acesteia inculpatul prezintă un pericol concret și actual pentru siguranța publică, fiind întrunite prevederile legale mai sus invocate. Față de aceste considerente, în baza art. 248 alin. (9) C. pr. pen., s-a admis propunerea P. de pe lângă T. I. În baza art. 247 alin. (1) și art. 248 alin. (9) C. pr. pen., s-a dispus internarea medicală provizorie a inculpatului până la însănătoșire sau până la ameliorarea care înlătură starea de pericol ce a determinat luarea măsurii.

Curtea Constituțională în ședința din 26 mai 2022 (decizie nepublicată) a admis excepția de neconstituționalitate și a constatat că dispozițiile art. 248 alin. 5 C.pr.pen.,

²³ Trib. Ialomița, măsuri de siguranță. Internarea medicală provizorie hotărârea nr. 2 din 20 noiembrie 2014, publicată în portal.just.ro.

precum și sintagma ”ia măsuri pentru efectuarea unei expertize medico-legale psihiatrice, dacă aceasta nu a fost făcută potrivit alin. (2)” cu prinsă în disp. art. 248 alin. (9) C.pr.pen. din același act normativ sunt neconstituționale.

Judecătorul de drepturi și libertăți, judecătorul de cameră preliminară sau instanța de judecată pe baza actelor medicale depuse la dosar poate admite sesizarea procurorului iar ulterior va dispune efectuarea unei expertize medico-legale psihiatrice. Dacă se observă o ameliorare sau s-a produs însănătoșirea suspectului sau inculpatului atunci se va dispune o nouă expertiză medico-legală psihiatrică pentru a confirma acest aspect. Celelalte dispoziții se aplică ca și în cazul măsurii la tratament medical provizoriu.

10.3. Bibliografie recomandată

- i. Buneci Bogdan, *Drept procesual penal. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2022
- j. N. Volonciu, (coord.), *Codul de procedura penala comentat*, Editia a III-a revizuita si adaugita, Ed. Hamangiu, Bucuresti, 2017;
- k. Alexandru Boroii, Gina Negrut, *Drept procesual penal*. Ed. Hamangiu, București, 2017
- l. Ioan Griga, *Drept procesual penal*, Editura Universul Juridic, București, 2016;
- m. Anastasiu Crisu, *Drept procesual penal. Partea generală*, Editura Hamangiu, București, 2016;
- n. M. Udrioiu (coord.), *Codul de procedura penala. Comentariu pe articole*, Ed. C.H.Beck, Bucuresti, 2020;
- o. N. Volonciu, A.S. Uzlau (coord.), *Noul Cod de procedura penala comentat*, Ed. Hamangiu, Bucuresti, 2014;
- I. Neagu, M. Damaschin, *Tratat de procedura penala. Partea generala. Editia a III-a*, Ed. Universul Juridic, Bucuresti, 2020;
- p. Petre Buneci (coord.), *Noul Cod de procedură penală. Note. Corelații. Explicații*, Ed. C.H.Beck, București, 2014

Capitolul 11.

MĂSURILE ASIGURĂTORII, RESTITUIREA LUCRURILOR ȘI RESTABILIREA SITUAȚIEI ANTERIOARE SĂVÂRȘIRII INFRAȚIUNII

11.1. Introducere

În cadrul acestui capitol sunt prezentate măsurile asigurătorii, Restituirea lucrurilor și restabilirea situației anterioare săvârșirii infracțiunii

Durata medie de parcurgere a acestui capitol este de aproximativ 2 ore.

11.2. Conținut

Măsurile asigurătorii

Având în vedere importanța măsurilor asigurătorii atunci când se săvârșesc fapte penale, pentru a evita ascunderea, distrugerea sau înstrăinarea bunurilor ce pot face obiectul confiscării speciale sau extinse, legiuitorul a prevăzut în disp. art. 249-253 C.pr.pen. condițiile de luare a acestor măsuri, contestarea măsurilor, organele care le duc la îndeplinire precum și cazuri speciale de valorificare a bunurilor mobile și imobile sechestrate.

După opinia profesorului Gh. Mateuț²⁴ **măsurile asigurătorii** sunt măsuri procesuale cu caracter real care se pot lua pe parcursul întregului proces penal și care constau în indisponibilizarea prin sechestru a bunurilor atât mobile cât și imobile ce aparțin suspectului sau inculpatului, a altor persoane sau chiar a părții responsabile civilmente pentru repararea pagubei produse prin săvârșirea infracțiunii, pentru confiscarea specială sau extinsă dar și pentru garantarea pedepsei amenzii sau a cheltuielilor judiciare.

Așa cum a arătat și Curtea Constituțională prin Decizia nr. 207/2015²⁵ măsurile asigurătorii sunt o consecință a săvârșirii unei fapte penale și constau în indisponibilizarea temporară a unor bunuri mobile sau imobile prin instituirea unui sechestru asupra lor. Până la dovedirea vinovăției în materie penală, indisponibilizarea instituită prin sechestru nu afectează substanța dreptului avut asupra bunurilor supuse măsurii, întrucât acest lucru se poate realiza numai prin dispozitivul hotărârii care trebuie să cuprindă și cele hotărâte cu privire la măsurile asigurătorii. Așa fiind, indisponibilizarea nu are în vedere drepturi în materie penală în sensul art. 6 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale potrivit căruia orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil de către o instanță independentă și imparțială, situație deplin respectată de dispozițiile art. 250 alin. (6) din Codul de procedură penală. De altfel, dublul grad de jurisdicție nu figurează printre garanțiile dreptului la un proces echitabil și este, în acord cu art. 2 paragraful 1 din

²⁴ Gh. Mateuț, *op. cit.*, p. 898.

²⁵ Publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 387 din 03 iunie 2015

Protocolul nr. 7 adițional la Convenție, specific numai materiei penale, fiind operabil numai în situația în care acesta poartă **asupra examinării unei declarații de vinovăție ori asupra condamnării de către o jurisdicție superioară**. Este de reținut că expresia "materie penală" folosită de art. 2 paragraful 1 din Protocolul nr. 7 la Convenție corespunde cu noțiunea de "acuzăție în materie penală" prevăzută de art. 6 paragraful 1 din Convenție, în sensul că ea a fost definită de Curtea de la Strasbourg ca "noțiune autonomă a Convenției", independent de conotația pe care o are în sistemele naționale de drept ale statelor contractante (a se vedea Hotărârea din 23 aprilie 2009, pronunțată în Cauza Kamburov II împotriva Bulgariei, paragraful 22). De aceea, din moment ce o astfel de procedură nu privește "temeinicia" unei acuzații penale în sensul art. 6 paragraful 1 din Convenție, pentru aceleași motive nu se poate susține că se impune existența unui dublu grad de jurisdicție.

Prin această modalitate se blochează activitatea suspectului, inculpatului sau a părții responsabile civilmente pentru ca aceste bunuri să nu fie înstrăinate, ascunse, sustrase sau distruse până la soluționarea definitivă a cauzei, când instanța de judecată după ce se pronunță pe vinovăția sau nevinovăția inculpatului va trebui să se pronunțe și sub aspectul acestor măsuri asigurătorii și anume dacă se ridică sechestrul sau se dispune confiscarea bunurilor.

Așa cum a precizat și Curtea Constituțională prin Decizia nr. 894/2015²⁶ luarea măsurilor asigurătorii nu are semnificația stabilirii vinovăției celor ce săvârșesc fapte penale, înainte ca vinovăția acestora să fie stabilită printr-o hotărâre judecătorească definitivă.

În dispoziția legală de la art. 249 C. pr. pen. nu se distinge ce bunuri pot fi confiscate, astfel putem trage concluzia că poate fi vorba de bunuri mobile, imobile, părți sociale, acțiuni etc. Mai mult decât atât, prin Decizia²⁷ nr. 19/2017, Înalta Curte de Casație și Justiție a admis recursul în interesul legii declarat de Curtea de Apel Brașov și a stabilit că măsurile asigurătorii în cadrul procesului penal pot fi instituite nefiind

²⁶ Publicată în M. Of. nr.168 din 4 martie 2016

²⁷ Publicată în M. Of. nr. 953 din 4 decembrie 2017.

necesar să fie indicate expres sau individualizate bunurile suspectului, inculpatului, părții civile sau altor persoane asupra cărora s-a instituit măsura asigurătorie.

Așa cum arătam mai sus măsurile asigurătorii se iau în următoarele situații: pentru a se avea în vedere repararea pagubei și executarea cheltuielilor judiciare, pentru a se garanta executarea pedepsei amenzii și pentru garantarea executării confiscării speciale sau confiscării extinse.

Dispozițiile legale din Codul de procedură penală trebuie corelate cu dispozițiile din Codul penal și anume art. 112 alin. (1) care prevăd că pot fi suspuse confiscării următoarele tipuri de bunuri: *a) bunurile produse prin săvârșirea faptei prevăzute de legea penală;*

b) bunurile care au fost folosite, în orice mod, sau destinate a fi folosite la săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală, dacă sunt ale făptuitorului sau dacă, aparținând altei persoane, aceasta a cunoscut scopul folosirii lor;

c) bunurile folosite, imediat după săvârșirea faptei, pentru a asigura scăparea făptuitorului sau păstrarea folosului ori a produsului obținut, dacă sunt ale făptuitorului sau dacă, aparținând altei persoane, aceasta a cunoscut scopul folosirii lor;

d) bunurile care au fost date pentru a determina săvârșirea unei fapte prevăzute de legea penală sau pentru a răsplăti pe făptuitor;

e) bunurile dobândite prin săvârșirea faptei prevăzute de legea penală, dacă nu sunt restituite persoanei vătămate și în măsura în care nu servesc la despăgubirea acesteia;)

f) bunurile a căror deținere este interzisă de legea penală.

Așa cum s-a pronunțat și Înalta Curte de Casație și Justiție pentru dezlegarea unei chestiuni de drept în materie penală, prin Decizia nr. 11 /2015²⁸ „în cazul infracțiunii de contrabandă prevăzută de Legea nr. 86/2006 – Codul vamal al României, se impune luarea măsurii de siguranță a confiscării speciale a bunurilor sau mărfurilor introduse ilegal pe teritoriul vamal al României, concomitent cu obligarea inculpaților la plata sumelor reprezentând datoria vamală, numai în ipoteza în care acestea au trecut de biroul

²⁸ Publicată în M. Of. nr. 381 din 2 iunie 2015.

vamal situat pe teritoriul vamal comunitar, fără să fi fost prezentate în vamă și transportate spre acest birou vamal.”

Prin Decizia nr. 11/2015 Curtea Constituțională a României²⁹ a constatat că dispozițiile art. 112¹ alin. (2) lit. a) C. pen. sunt constituționale în măsura în care confiscarea extinsă nu se aplică asupra bunurilor dobândite înainte de intrarea în vigoare a Legii nr. 63/2012 pentru modificarea și completarea Codului penal al României și a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal.

Aici trebuie avute în vedere și dispozițiile art. 112¹ C. pen., așa cum a fost modificat prin Legea nr. 228/2020³⁰ pentru a fi pus în concordanță cu Decizia Curții Constituționale, având următorul conținut, *Sunt supuse confiscării și alte bunuri decât cele prevăzute la art. 112, când față de o persoană se dispune condamnarea pentru o faptă susceptibilă să îi procure un folos material și pentru care pedeapsa prevăzută de lege este închisoarea de 4 ani sau mai mare, instanța își formează convingerea că bunurile respective provin din activități infracționale. Convingerea instanței se poate baza inclusiv pe disproporția dintre veniturile licite și averea persoanei.*

Confiscarea extinsă se dispune asupra bunurilor dobândite de persoana condamnată într-o perioadă de 5 ani înainte și, dacă este cazul, după momentul săvârșirii infracțiunii, până la data emiterii actului de sesizare a instanței. Confiscarea extinsă poate fi dispusă și asupra bunurilor transferate către terți, dacă aceștia știau sau ar fi trebuit să știe că scopul transferului a fost evitarea confiscării.

Pentru aplicarea dispozițiilor alin. (2) se va ține seama și de valoarea bunurilor transferate de către persoana condamnată ori de un terț unui membru al familiei sau unei persoane juridice asupra căreia persoana condamnată deține controlul.

Prin bunuri, conform prezentului articol, se înțelege și sumele de bani.

La stabilirea diferenței dintre veniturile licite și valoarea bunurilor dobândite se vor avea în vedere valoarea bunurilor la data dobândirii lor și cheltuielile făcute de persoana condamnată, membrii familiei acesteia.

²⁹ Publicată în M. Of. nr. 102 din 9 februarie 2015.

³⁰ Publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 1019 din 02 noiembrie 2020

Dacă bunurile supuse confiscării nu se găsesc, în locul lor se confiscă bani și bunuri până la concurența valorii acestora.

Se confiscă, de asemenea, bunurile și banii obținuți din exploatarea sau folosirea bunurilor supuse confiscării, precum și bunurile produse de acestea.

Confiscarea nu poate depăși valoarea bunurilor dobândite în perioada prevăzută la alin. (2), care excedează nivelului veniturilor licite ale persoanei condamnate.

Textul de lege permite organelor judiciare să instituie măsuri asigurătorii și asupra unor bunuri care sunt pe numele altor persoane decât ale suspectului sau ale inculpatului. În această situație trebuie să se demonstreze că aceste persoane sunt numai proprietari de drept și nu de fapt și prin această modalitate s-a încercat fraudarea legii.

Deși măsura sechestrului trebuie luată doar asupra unor bunuri a căror valoare se apropie de valoarea pretinsului prejudiciu, practica ne-a demonstrat faptul că se instituie o astfel de măsură asupra tuturor bunurilor suspectului, inculpatului sau părții responsabile civilmente iar ulterior pe parcursul procesului penal din oficiu sau la cerere sechestrul poate fi restrâns.

Măsura sechestrului asigurător poate fi dispusă pe durata întregului proces penal. În faza de urmărire penală este dispusă de procuror prin ordonanță care trebuie să cuprindă motivarea necesității luării unei astfel de măsuri. În cursul procedurii de cameră preliminară și în cursul judecății măsura poate fi dispusă din oficiu sau la cererea procurorului sau a părții civile de către judecătorul de cameră preliminară sau de către instanța de judecată.

Legiuitorul a prevăzut ca obligație a organelor judiciare să instituie o măsură asigurătorie în situația în care persoana vătămată este lipsită de capacitate de exercițiu sau cu o capacitate de exercițiu restrânsă, situație similară cu procedura exercitării acțiunii civile de la art. 19 alin. (3) C. pr. pen.

Având în vedere dispozițiile din Codul civil referitoare la dreptul de proprietate al instituțiilor publice, care sunt inalienabile, imprescriptibile și insesizabile, măsurile

asigurătorii nu pot fi dispuse asupra bunurilor ce aparțin statului, a unei autorități sau instituții publice.

Înalta Curte de Casație și Justiție prin Decizia³¹ nr. 2/2018 a admis recursurile în interesul legii formulate de Colegiu de conducere al Curții de Apel Bacău, a Curții de Apel Brașov și a Curții de Apel București și a stabilit că analizând dispozițiile art. 249 C. pr. pen. (art. 163 C. pr. pen. 1968) și art. 2.345 C. civ., existența unui sechestrul asigurător penal asupra imobilelor unei persoane fizice sau juridice nu suspendă executarea silită începută de un creditor ipotecar, al cărui drept de ipotecă asupra acelorași bunuri a devenit opozabil terților anterior înființării măsurii asigurătorii din procesul penal și nu determină nulitatea actelor de executare ulterioare înființării măsurii asigurătorii din procesul penal asupra acelorași bunuri.

Măsurile asigurătorii pot fi contestate atât în ceea ce privește luarea sau instituirea măsurii sau privitor la modalitatea de aducere la îndeplinire a acesteia. În cazul în care măsura a fost dispusă prin ordonanța procurorului atunci se poate formula contestație de către suspect, inculpat sau orice persoană interesată într-un termen de 3 zile de la data comunicării ordonanței. Deși unii autori consideră că se poate formula și plângere împotriva actelor procurorului [art. 339 alin. (1) C. pr. pen.], considerăm că singura variantă de a contesta măsura este aceea a contestației la judecătorul de drepturi și libertăți de la instanța căreia i-ar reveni competența să judece cauza în fond [art. 250 alin. (1) C. pr. pen.]. Participarea procurorului este obligatorie iar executarea măsurii nu se suspendă.

În situația în care măsura asigurătorie a fost dispusă prin încheiere de către judecătorul de cameră preliminară sau instanța de judecată, termenul în care se poate declara contestație este de 48 de ore de la pronunțare sau după caz de la comunicare. În asemenea caz dosarul se înaintează judecătorului de cameră preliminară de la instanța superioară în termen de 48 de ore. Dacă instanța de cameră preliminară care a dispus măsura sau instanța de judecată este Înalta Curte de Casație și Justiție contestația va fi soluționată pe

³¹ Publicată în M. Of. nr. 463 din 5 iunie 2018.

cameră preliminară de un complet format din 2 judecători, iar pe parcursul cercetării judecătorești după caz, de un complet din 5 judecători.

Cu privire la contestarea măsurilor asigurătorii dispuse în cursul judecății Curtea Constituțională prin Decizia nr. 33/2021³² nu reținut critica autorului excepției, în sensul că dispozițiile art. 250 alin. (51) din Codul de procedură penală încalcă principiile privind unicitatea, imparțialitatea și egalitatea justiției, independența judecătorilor și supunerea lor numai legii, precum și dreptul la un proces echitabil, principii consacrate de prevederile art. 124 alin. (2) și (3) din Constituție și, respectiv, de prevederile art. 6 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, pe motiv că permit judecătorului de cameră preliminară ca - în materia contestației împotriva măsurii asigurătorii luate de procuror sau a modului de aducere la îndeplinire a acesteia - să exercite și funcția specifică judecătorului de drepturi și libertăți, în cazul în care, până la soluționarea contestației, a fost sesizată instanța prin rechizitoriu. Curtea constată că textul de lege criticat constituie o regulă de procedură pe care legiuitorul are libertatea să o adopte în conformitate cu prevederile art. 126 alin. (2) din Legea fundamentală, potrivit căreia competența instanțelor judecătorești și procedura de judecată sunt prevăzute numai prin lege. Mai mult, soluția legislativă prevăzută de dispozițiile art. 250 alin. (51) din Codul de procedură penală își găsește pe deplin justificarea în concepția noului Cod de procedură penală cu privire la fazele procesului penal, concepție reflectată și de prevederile art. 3 alin. (1) lit. b) și alin. (5) coroborate cu cele ale art. 53 din acest cod, care limitează competențele judecătorului de drepturi și libertăți la funcția de dispoziție asupra drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei în cadrul fazei de urmărire penală, fără posibilitatea de a-și extinde competența ulterior momentului sesizării instanței prin rechizitoriu, act care declanșează o nouă fază a procesului penal, și anume aceea de cameră preliminară.

După ce se dispune luarea măsurii asigurătorii a sechestrului, se trece la o altă etapă și anume aducerea la îndeplinire a acesteia de către organele competente potrivit legii. În primul rând aceste organe trebuie să identifice proprietarul bunurilor supuse

³² Publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 275 din 18 martie 2021

sechestrului și să le evalueze dacă este cazul prin evaluatori sau experți. Astfel, o instanță de judecată³³ a arătat că nu este necesară identificarea prin intermediul hotărârii judecătorești a bunurilor respective, deoarece art. 249 C. pr. pen. nu obligă instanța la acest lucru, iar conform art. 252 alin. (1) C. pr. pen., organul care procedează la aplicarea sechestrului este obligat să identifice și să evalueze bunurile sechestrate, putând recurge, dacă este cazul, la evaluatori sau experți. Doar acesta are posibilitatea de a verifica existența efectivă a bunurilor în patrimoniul debitorului (știut fiind de altfel că direcțiile de taxe și impozite locale nu pot furniza informații decât în legătură cu anumite bunuri – impozabile – din patrimoniul contribuabililor, cum sunt autoturismele sau imobilele). În acest sens a statuat și Înalta Curte de Casație și Justiție – Completul competent să judece recursul în interesul legii, prin Decizia nr. 19/2017, stabilind că „atunci când se instituie măsuri asigurătorii în procesul penal nu este necesar să se indice sau să se dovedească ori să se individualizeze bunurile asupra cărora se înființează măsura asigurătorie.”.

Potrivit Deciziei nr. 1/2020³⁴ a Înaltei Curți în interpretarea dispozițiilor art. 91 alin. (1), art. 102 alin. (8) și art. 154—158 din Legea nr. 85/2014 privind procedurile de prevenire a insolvenței și de insolvență, cu modificările și completările ulterioare, raportate la **dispozițiile art. 249 alin. (1) și (2) din Codul de procedură penală** existența unor măsuri asigurătorii înființate în cadrul unui proces penal asupra bunurilor unei persoane juridice, anterior deschiderii procedurii insolvenței, în vederea confiscării speciale, a reparării pagubei produse prin infracțiune sau a garantării executării cheltuielilor judiciare: a) nu suspendă procedura de lichidare prevăzută de Legea nr. 85/2014 în ceea ce privește bunul sechestrat; b) nu este de natură a indisponibiliza bunul asupra căruia a fost începută procedura de valorificare conform dispozițiilor Legii nr. 85/2014; c) nu împiedică lichidarea bunurilor efectuată de lichidatorul judiciar în exercitarea atribuțiilor conferite de Legea nr. 85/2014.

³³ C. Ap. București, s. pen., hot. nr. 675 din 16 mai 2018 – penal – infracțiuni de evaziune fiscală (Legea nr. 87/1994, Legea nr. 241/2005).

³⁴ Publicată în M.of. nr. 147 din 25 februarie 2020- ICCJ, completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie civilă

Organele competente pot fi organele de cercetare penală însă practica a demonstrat că măsurile asigurătorii pot fi duse la îndeplinire și de organele fiscale, executorii judecătorești, evaluatori sau chiar experți autorizați.

Măsura sechestrului asigurător asupra unor bunuri poate fi restrânsă de organul judiciar care a luat-o atunci când se poate stabili o valoare certă a prejudiciului. Astfel Curtea Constituțională prin Decizia nr. 312/2020³⁵ nu a putut reține critica de neconstituționalitate referitoare la pretinsa lipsă de predictibilitate a sintagmei "**până la concurența valorii probabile a acestora**"(art. 249 alin. 5 C.pr.pen.), având în vedere finalitatea măsurilor asigurătorii, caracterul provizoriu al acestora, precum și interesele protejate prin dispozițiile de lege criticate. Astfel, Curtea a reținut că măsurile asigurătorii au, prin natura lor, un caracter provizoriu, temporar, producându-și efectele până la momentul pronunțării hotărârii definitive, când instanța decide situația juridică a bunurilor indisponibilizate, dispunând fie confiscarea acestora, fie ridicarea sechestrului. Pentru a avea eficiență - în sensul împiedicării suspectului/inculpatului să zădărnicească recuperarea prejudiciului și restabilirea situației anterioare săvârșirii faptei penale -, măsurile asigurătorii trebuie dispuse cât mai devreme în cursul urmăririi penale, deci cu mult înainte de a fi stabilită valoarea finală a prejudiciului. Aceasta este rațiunea pentru care organele judiciare au posibilitatea să instituie sechestrul asigurător pe bunurile suspectului sau ale inculpatului și ale persoanei responsabile civilmente până la concurența valorii probabile a prejudiciului și a cheltuielilor judiciare, astfel cum este aceasta apreciată la momentul luării măsurii asigurătorii. Pe de altă parte însă, Curtea a constatat că, dacă, în urma administrării întregului probatoriu, se constată că această valoare - devenită între timp certă - este mai mică decât cea avută în vedere inițial, sechestrul poate fi restrâns de organul judiciar, din oficiu sau la cererea persoanei interesate.

Pe parcursul procesului penal, până la pronunțarea unei hotărâri definitive, proprietarul bunurilor aflate sub sechestr poate solicita instanței ca aceste bunuri să fie scoase la licitație și valorificate. Există și situații în care pot fi valorificate bunurile aflate

³⁵ Publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 1000 din 29 octombrie 2020.

sub sechestru și fără acordul proprietarului în următoarele cazuri strict arătate la art. 252¹ alin. (2) C. pr. pen.:

„a) atunci când, în termen de un an de la data instituirii sechestrului, valoarea bunurilor sechestrate s-a diminuat în mod semnificativ, respectiv cu cel puțin 40% în raport cu cea de la momentul dispunerii măsurii asigurătorii. Dispozițiile art. 252 alin. (1) se aplică în mod corespunzător și în acest caz;

b) atunci când există riscul expirării termenului de garanție sau când sechestrul asigurător s-a aplicat asupra unor animale sau păsări vii;

c) atunci când sechestrul asigurător s-a aplicat asupra produselor inflamabile sau petroliere;

d) atunci când sechestrul asigurător s-a aplicat asupra unor bunuri a căror depozitare sau întreținere necesită cheltuieli disproporționate în raport cu valoarea bunului”.

În ceea ce privește această procedură, solicitarea va fi făcută de procuror dacă dosarul se află în faza de urmărire penală și va fi soluționată de judecătorul de drepturi și libertăți potrivit competențelor legale. După pronunțarea încheierii, se poate formula contestație de procuror, după caz de suspect sau inculpat sau de custode.

Legiuitorul nu a prevăzut posibilitatea ca valorificarea bunurilor mobile să se poată face și în procedura de cameră preliminară. Considerăm că se poate cere și în această etapă procesuală de către părți, procuror sau custode, aplicându-se aceleași dispoziții legale ca și la judecată. În cursul judecății, valorificarea bunurilor mobile poate fi cerută de părți, de custode, de procuror sau chiar din oficiu de instanța de judecată. Judecata va avea loc în cameră de consiliu cu participarea obligatorie a procurorului. A se vedea Decizia³⁶ Curtea Constituțională a României nr. 354/2018 unde aceasta a admis excepția de neconstituționalitate și a constatat că soluția legislativă cuprinsă în art. 252³ alin. (3) teza finală C. pr. pen. care nu permite, în cursul judecății, contestarea luării de către instanță a măsurii valorificării bunurilor mobile sechestrate este neconstituțională.

³⁶ Publicată în M. Of. nr. 579 din 9 iulie 2018.

După ce soluția de valorificare rămâne definitivă, părțile interesate vor putea să conteste modalitatea prin care se realizează valorificarea. În acest sens toate actele efectuate pot fi contestate la instanța competentă să soluționeze cauza în primă instanță în termen de 15 zile de la îndeplinirea actului.

Dacă nu s-a formulat contestație împotriva modului de aducere la îndeplinire a încheierii sau hotărârii judecătorești, după soluționarea definitivă a cauzei, suspectul, părțile sau custodele se pot adresa instanței civile.

În cazul bunurilor imobile, măsura sechestrului se face prin *notare ipotecară*, iar în cazul bunurilor mobile prin *înscriere ipotecară*. La finalul instituirii sechestrului se va emite un proces-verbal în care vor fi descrise amănunțit toate bunurile identificate și sechestrate, inclusiv valoarea acestora dar și bunurile care sunt exceptate și care au fost găsite la persoana a căreia i s-a aplicat sechestrul. În cazul bunurilor imobile se dispune sechestrarea și notarea ipotecară de către organul judiciar care a dispus această măsură. În aceleași condiții se dispune și înscrierea ipotecară a bunurilor mobile.

Poprirea este o formă a sechestrului folosită pentru a urmări sumele de bani care sunt datorate cu orice titlu suspectului sau inculpatului ori părții responsabile civilmente, de către o a treia persoană ori de către cel păgubit³⁷. În acest sens este și practica judiciară³⁸ care, în baza art. 397 alin. (2), art. 249 alin. (1), (2) și (5) și art. 254 C. pr. pen., cu luarea în considerare a art. 729 și art. 781 alin. (5) C. pr. civ., în scopul garantării executării cheltuielilor judiciare și reparării pagubei produse prin infracțiunea dedusă judecății, a dispus instituirea sechestrului asupra sumelor de bani datorate/ce vor fi datorate inculpatului de către alte persoane, până la concurența pretențiilor civile și cheltuielilor judiciare. S-a arătat că salariile și alte venituri periodice, precum și alte sume ce se plătesc/se vor plăti periodic intimatului și sunt/vor fi destinate asigurării mijloacelor de existență ale acestuia, urmează a fi poprite în limita unei treimi din venitul lunar net ce ar trebui plătit condamnatului în absența măsurii asigurătorii. S-a mai menționat că nu vor fi supuse popririi: sumele care sunt destinate unei afecțiuni speciale prevăzute

³⁷ Gh. Mateuț, *op. cit.*, p. 908.

³⁸ Jud. Brașov, hot. nr. 1848 din 07 octombrie 2019 – penal – revocarea sau anularea suspendării executării pedepsei (art. 583 C. pr. pen.).

de lege și asupra cărora condamnatul este lipsit de dreptul de dispoziție; sumele reprezentând credite nerambursabile ori finanțări primite de la instituții sau organizații naționale și internaționale pentru derularea unor programe ori proiecte; sumele aferente plății drepturilor salariale viitoare, pe o perioadă de 3 luni de la data primirii prezentei.

Textul de lege nu analizează o procedură completă în ceea ce privește instituția popririi însă putem trage concluzia că organul judiciar dispune instituirea sechestrului asigurător și în același timp instituie și poprirea asupra sumelor datorate de bani, sau se instituie sechestrul, iar ulterior se identifică terții și se emite o nouă ordonanță sau o nouă încheiere de înființare a popririi. Pentru înființarea popririi este necesar să existe raport juridic între stat, prin organele judiciare și suspect, inculpat sau parte responsabilă civilmente, între aceștia din urmă și un terț, pentru a se naște un nou raport juridic prin înființarea popririi între stat și terțul poprit. De aici rezultă faptul că statul prin organele judiciare trebuie să identifice în primă fază terțul și să îi comunice ordonanța sau încheierea de înființare a sechestrului, iar acesta are obligația să refuze a mai plăti debitorului aceste sume și de a le consemna într-un cont pe numele suspectului, inculpatului sau părții responsabile civilmente.

De altfel, și Curtea Constituțională prin Decizia nr. 192/2020³⁹ a arătat că în ceea ce privește **poprirea asigurătorie**, Curtea a reținut că, potrivit dispozițiilor art. 254 alin. (2) din Codul de procedură penală, sumele de bani datorate cu orice titlu suspectului ori inculpatului sau părții responsabile civilmente de către o a treia persoană ori de către cel păgubit, poprite în mâinile acestora, în limitele prevăzute de lege, vor fi consemnate de către debitori, după caz, la dispoziția organului judiciar care a dispus poprirea sau a organului de executare, în termen de 5 zile de la scadență, recipisele urmând a fi predate procurorului, judecătorului de cameră preliminară ori instanței de judecată în termen de 24 de ore de la consemnare. Așadar, după identificarea de către organul de executare a terțului poprit și comunicarea către acesta a unei copii după ordonanța sau încheierea prin care s-a instituit poprirea, terțul poprit are obligația de a se conforma de îndată acestei dispoziții, în sensul indisponibilizării sumelor datorate debitorului. După

³⁹ Publicată în M.Of. nr. 674 din 29 iulie 2020

indisponibilizarea sumelor scadente, terțul are obligația de a consemna sumele de bani pe numele suspectului/inculpatului sau al părții responsabile civilmente, dar la dispoziția organului judiciar care a dispus măsura ori a organului de executare, fiind fixat în acest sens un termen de maximum 5 zile de la scadența sumelor de bani. Organului judiciar care a dispus măsura ori care a pus-o în executare i se comunică de către terț acele recipise prin care se face dovada sumelor de bani, termenul de comunicare fiind de maximum 24 de ore. În acest mod, organul judiciar ori organul de executare poate aprecia momentul în care sumele astfel consemnate îndeestulează suma a cărei garantare de plată se urmărește prin poprirea instituită, astfel încât din oficiu sau la cerere să poată ridica poprirea asupra sumelor datorate ulterior. Așadar, Curtea a reținut că, ulterior înființării popririi, se poate ajunge la ridicarea acesteia, din oficiu - de către organul judiciar sau organul de executare - sau la cererea debitorului poprit, în ipotezele în care datoria a fost stinsă prin plată de către terțul poprit ori datoria a fost stinsă prin plată chiar de către debitor, în conformitate cu dispozițiile Codului de procedură civilă, menționate anterior.

Restituirea lucrurilor

Restituirea lucrurilor poate fi considerată o procedură reparatorie care se referă doar la bunurile mobile și ele pot reveni în posesia și folosința persoanei vătămate dacă au fost luate pe nedrept de la aceasta. Practica instanțelor⁴⁰ este în sensul că se poate dispune în temeiul art. 25, art. 23 alin. (2) și (3) C. pr. pen. și 397 C. pr. pen., raportat la art. 1349, 1381 și art. 1357 alin. (1) C. civ., admiterea în parte a acțiunii părții civile și va obliga inculpatul la plata către partea civilă a sumei de 365 de lei, reprezentând daune materiale. Conform art. 255 alin. (1) și (2) C. pr. pen., *„Dacă procurorul sau judecătorul de drepturi și libertăți, în cursul urmăririi penale, judecătorul de cameră preliminară sau instanța de judecată, în procedura de cameră preliminară ori în cursul judecății, constată, la cerere sau din oficiu, că lucrurile ridicate de la suspect ori inculpat sau de*

⁴⁰ Jud. Sectorul 5 București, hot. nr. 2865 din 01 noiembrie 2019 – penal – furtul calificat (art. 229 C. pen.).

la orice persoană care le-a primit spre a le păstra sunt proprietatea persoanei vătămate sau a altei persoane ori au fost luate pe nedrept din posesia sau deținerea acestora, dispune restituirea acestor lucruri. (2) Restituirea lucrurilor ridicate are loc numai dacă prin aceasta nu sunt îngreunate stabilirea situației de fapt și justa soluționare a cauzei și cu obligația pentru cel căruia îi sunt restituite să le păstreze până la pronunțarea unei soluții definitive în procesul penal”. Astfel, în baza art. 255 alin. (1) și (2) C. pr. pen., va dispune restituirea către partea civilă a pantofilor sport marca Converse de culoare albă găsiți asupra inculpatului și depuși la camera de corpuri delictive conform dovezii, cu obligația acesteia să păstreze pantofii până la rămânerea definitivă a prezentei sentințe.

Restituirea bunurilor poate fi dispusă pe parcursul întregului proces penal de către procuror, judecător de drepturi și libertăți, judecător de cameră preliminară sau instanța de judecată din oficiu sau la cerere.

Pentru ca organul judiciar să dispună restituirea bunurilor trebuie ca bunurile mobile să fi fost ridicate de la suspect sau inculpat (cu ocazia unei percheziții domiciliare), ca acestea să fie în proprietatea persoanei vătămate sau se aflau în posesia sau deținerea legitimă a altei persoane și prin această procedură să nu se îngreuneze stabilirea situației de fapt și justa soluționare a cauzei. Relevantă în acest caz este și practica judiciară⁴¹ care a arătat că instanța de fond a apreciat că această constatare ce determină restituirea, trebuie efectuată în baza unor elemente probatorii, eventual prezentate de persoana care invocă proprietatea/posesia/deținerea acestora. Astfel, simpla invocare a textelor din legea civilă care reglementează proprietatea asupra bunurilor mobile nu determină în mod automat admiterea cererilor de restituire formulate în temeiul art. 255 C.proc.pen. De altfel, în cazul în care legiuitorul penal ar fi intenționat să condiționeze instituirea măsurilor asigurătorii de dovedirea de către organele de urmărire penală a dreptului de proprietate asupra bunurilor vizate de aceste măsuri, ar fi reglementat în mod expres acest aspect, soluție legislativă care ar fi atras de altfel imposibilitatea instituirii cu celeritate a acestor măsuri. În speță, s-a constatat că petenta

⁴¹ C. Ap. Pitești, s. pen. și pentru cauze cu minori și de familie, hot. nr. 69 din 11 noiembrie 2019 – penal – contestarea măsurii asigurătorii (art. 250 C. pr. pen.).

nu a depus la dosar niciun înscris din care să reiasă proveniența sumei a cărei restituire o solicită.

Dispozițiile legale referitoare la restituirea lucrurilor (art. 255 C. pr. pen.) trebuie să fie coroborate cu dispozițiile art. 162 alin. (4) și (5) C. pr. pen. în sensul că obiectele care nu au legătura cu cauza respectivă se restituie persoanei căreia îi aparțin chiar înainte de soluționarea definitivă a cauzei. Însă dacă aceste bunuri au fost restituite, revine obligația persoanei să nu le înstrăineze și să le păstreze până la pronunțarea unei soluții definitive. Ca și în cazul sechestrului această dispoziție poate fi contestată. Cu privire la acest aspect facem trimitere la analiza de mai sus potrivit căreia măsurile asigurătorii pot fi contestate de inculpat sau orice persoană interesată.

În ceea ce privește proporționalitatea măsurii față de scopul urmărit, Înalta Curte prin Decizia nr. 353/2018⁴² a constatat că judecătorul trebuie să examineze dacă întinderea măsurii sechestrului, respectiv valoarea bunurilor este proporțională cu scopul urmărit (înlăturarea riscului de ascundere, distrugere, înstrăinarea sau sustragere de la urmărire a bunurilor care pot face obiectul confiscării speciale sau al confiscării extinse ori care pot servi la garantarea executării pedepsei amenzii sau a cheltuielilor judiciare ori a reparării pagubei produse prin infracțiune). Condiția decurge din Constituția României - art. 53 alin. (2) - "Restrângerea poate fi dispusă numai dacă este necesară într-o societate democratică. Măsura trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o, să fie aplicată în mod nediscriminatoriu și fără a aduce atingere existenței dreptului sau a libertății." Examinarea caracterului proporțional presupune ca judecătorul să se asigure că valoarea bunurilor sechestrate nu depășește valoarea prejudiciului imputat inculpatului. Valoarea prejudiciului în cauză a fost individualizată prin sentința penală nr. 291 din 05.07.2017 a Judecătorei Suceava, rezultând o sumă de aproximativ 900.000 RON. În acest sens, se are în vedere Decizia nr. 19 din 16.10.2017 pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție - Completul RIL publicată în M. Of nr. 953 din 04.12.2017 care a stabilit că, "din analiza dispozițiilor art. 249, 251 și 252 din C. proc. pen., rezultă că dispoziția de luare a măsurii asigurătorii este atributul

⁴² ICCJ, s.penală, Decizia nr. 353 din 17 aprilie 2018, www.scj.ro

procurorului, judecătorului de cameră preliminară sau instanței de judecată și reprezintă o fază procesuală distinctă de aducerea sa la îndeplinire. Acest lucru rezultă din interpretarea art. 253, 254 și 255 din C. proc. pen., potrivit cărora identificarea și evaluarea bunurilor supuse măsurilor asigurătorii se realizează în cadrul executării măsurii dispuse, de către organul competent să aducă la îndeplinire dispoziția organului de urmărire penală sau a judecătorului de cameră preliminară ori a instanței de judecată, după caz. Astfel, există o atribuție stabilită în sarcina executorilor judecătorești (...). Prin decizia citată, Înalta Curte de Casație și Justiție - Completul pentru judecarea recursului în interesul legii a stabilit că atunci când se instituie măsuri asigurătorii în procesul penal nu este necesar să se indice sau să se dovedească ori să se individualizeze bunurile asupra cărora se înființează măsura asigurătorie. În prezenta cauză, întinderea prejudiciului a fost avut în vedere de instanța de apel în raport de cele stabilite prin sentința penală nr. 291 din 05.07.2017 pronunțată de Judecătoria Suceava.

Restabilirea situației anterioare

Spre deosebire de instituția restituirii lucrurilor, **instituția restabilirii situației anterioare** este de competența doar a instanței de judecată, deci ea nu poate fi dispusă de procuror în cursul urmăririi penale sau de judecătorul de cameră preliminară în procedura de cameră preliminară. Când restabilirea este posibilă, instanța de judecată poate dispune restabilirea situației anterioare săvârșirii infracțiunii. Referitor la această procedură facem trimitere și la dispozițiile din Codul civil (art. 1386 C. civ.) referitoare la repararea prejudiciului, care se poate face fie în natură, fie prin restabilirea situației anterioare. Restabilirea situației anterioare nu este ținută de existența unui eventual prejudiciu. În acest sens este și practica de specialitate⁴³ unde instanța, în baza art. 404 alin. (4) lit. g) C. pr. pen., raportat la art. 256 C. pr. pen., art. 25 C. pr. pen., va dispune restabilirea situației anterioare săvârșirii infracțiunilor, sens în care va admite acțiunea

⁴³ Jud. Râmnicu Vâlcea, sent. pen. nr. 27/2016 – înșelăciunea (art. 215 C. pen.), publicată în portal.just.ro din 20 ianuarie 2016.

civilă formulată de partea civilă și va obliga pe inculpată la plata sumei de 7200 lei despăgubiri civile și 186 lei cheltuieli efectuate pentru întocmirea actului notarial.

Textul de lege (art. 256 C. pr. pen.) nu face nicio referire la faptul că această procedură poate fi contestată așa cum se arată în mod expres la procedura restituirii lucrurilor. ***Putem trage concluzia că poate fi contestată doar odată cu fondul în calea de atac a apelului.***

11.3. Bibliografie recomandată

- a. Buneci Bogdan, *Drept procesual penal. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2022
- b. N. Volonciu, (coord.), *Codul de procedura penala comentat*, Editia a III-a revizuita si adaugita, Ed. Hamangiu, Bucuresti, 2017;
- c. Alexandru Boroi, Gina Negrut, *Drept procesual penal*. Ed. Hamangiu, București, 2017
- d. Ioan Griga, *Drept procesual penal*, Editura Universul Juridic, București, 2016;
- e. Anastasiu Crisu, *Drept procesual penal. Partea generală*, Editura Hamangiu, București, 2016;
- f. M. UdROI (coord.), *Codul de procedura penala. Comentariu pe articole*, Ed. C.H.Beck, Bucuresti, 2020;
- g. N. Volonciu, A.S. Uzlau (coord.), *Noul Cod de procedura penala comentat*, Ed. Hamangiu, Bucuresti, 2014;
- I. Neagu, M. Damaschin, *Tratat de procedura penala. Partea generala. Editia a III-a*, Ed. Universul Juridic, Bucuresti, 2020;
- h. Petre Buneci (coord.), *Noul Cod de procedură penală. Note. Corelații. Explicații*, Ed. C.H.Beck, București, 2014

Capitolul 12.

ACTELE PROCESUALE ȘI PROCEDURALE COMUNE

12.1. Introducere

În cadrul acestui capitol sunt analizate actele procesuale și procedurale comune.

Durata medie de parcurgere a acestui capitol este de aproximativ 2 ore.

12.2. Conținut

12.2.1. ASPECTE GENERALE PRIVIND ACTELE PROCESUALE ȘI PROCEDURALE

Noțiunea de act procesual și de act procedural

Actele procesuale sunt instrumente juridice prin care sunt exercitate drepturile, prerogativele și facultățile organelor judiciare și subiecților procesuali, prin care se asigură desfășurarea procesului penal (începerea urmăririi penale, suspendarea urmăririi penale, clasarea, renunțarea la urmărirea penală, etc.).

Actele procedurale sunt mijloace juridice prin care se aduc la îndeplinire sarcinile ce decurg din actele procesuale și din măsurile procesuale intervenite și, respectiv, luate în cursul procesului penal (ascultarea unui martor, înmânarea citației etc.).

Clasificarea actelor procesuale și procedurale comune:

- **acte comune și acte speciale.** Prima categorie cuprinde acte care privesc întreaga desfășurare a procesului penal, putând fi îndeplinite sau efectuate în orice fază a acestuia (art. 257-267 C.pr.pen.).

A doua categorie cuprinde numai anumite momente sau instituții ale procesului penal (începerea urmăririi penale, trimiterea în judecată, introducerea unei căi de atac).

- **acte oficiale și acte neoficiale.** Actele oficiale sunt îndeplinite de către organe ori subiecți procesuali oficiali (judiciari sau extrajudiciari). Constituie asemenea acte: dispunerea începerii urmăririi penale, punerea în mișcare a acțiunii penale, trimiterea în judecată, înmânarea unei citații etc.

Actele neoficiale sunt îndeplinite sau efectuate de către părțile procesului penal ori de către alți subiecți procesuali neoficiali (constituirea de parte civilă, introducerea unei plângeri, ridicarea unei excepții, invocarea unei recuzări sau a unei cereri de strămutare).

- **acte obligatorii și acte facultative.** Actele trebuie să fie îndeplinite sau efectuate în mod obligatoriu (exemplu: începerea urmăririi penale, trimiterea în judecată, pronunțarea unei hotărâri judecătorești).

Actele facultative sunt lăsate la aprecierea celui care are de la lege facultatea de a dispune sau de a cere îndeplinirea sau efectuarea lor (exemplu: constituirea de parte civilă, formularea unei cereri de recuzare, cererea de probe).

- **acte judiciare și acte jurisdicționale:** primele sunt acte care servesc la desfășurarea progresivă și coordonată a procesului penal (exemplu: acte de cercetare, administrarea de probe); cele de-al doilea sunt acte prin care instanța de judecată soluționează incidentele contencioase ce se ivesc în cursul fazei de judecată, rezolvă fondul cauzei penale, iar uneori se pronunță asupra unor situații supuse controlului jurisdicțional (încheieri, sentințe, decizii). Hotărârea instanței de judecată constituie, în același timp, atât un act procesual (actul prin care instanța soluționează cauza penală), cât și act procedural (înscrisul în care este consemnată soluția dată de completul de judecată).

- **acte materiale, acte orale și acte scrise.** Actele materiale sunt acelea ce se pot realiza prin efectuarea materială a unor activități reglementate de lege (percheziția, ridicarea de obiecte sau înscrisuri, cercetarea la fața locului, constatarea tehnico-științifică sau medico-legală, expertiza, înmânarea citației etc.).

Actele scrise sunt acelea pentru a căror realizare legea prevede forma scrisă (plângerea, denunțul, ordonanțele procurorului, cererea de strămutare, rechizitoriul, sentințele, deciziile).

Actele orale se manifestă de obicei în faza de judecată (ascultarea martorilor, concluziile în cadrul dezbaterilor). În general, orice act oral trebuie atestat într-un înscris doveditor în scopul documentării și consemnării sale în procesul penal.

Actele procedurale comune

În Codul de procedură penală sunt prevăzute ca acte procedurale comune: **citația, comunicarea altor acte procedurale, mandatul de aducere**, dar în literatura de specialitate se consideră ca act procedural și **cererea** (exemplu: cererea prin care se solicită aplicarea unui sechestru, administrarea de probe, recuzarea unui judecător).

Cererea constituie actul procedural prin care se urmărește recunoașterea unui drept, satisfacerea unei pretenții sau intervenția organului căruia i se adresează.

Cererea trebuie să cuprindă: numele solicitantului organul căruia i se adresează, obiectul și motivarea acesteia. Atunci când legiuitorul a considerat necesar, a prevăzut dispoziții privind modul de întocmirea cererii (cererea în vederea strămutării judecării cauzei penale – art. 72 alin. 1 C.pr.pen., cererea de contestație în anulare – art. 427 alin. 2 C.pr.pen., procedura de revizuire – art. 456 C.pr.pen., cererea de reabilitare – art. 530 C.pr.pen.).

Potrivit art. 2 din Ordonanța nr. 27/2002, privind reglementarea activității de soluționare a petițiilor, prin petiție se înțelege cererea, reclamația, sesizarea sau propunerea formulată în scris ori prin poștă electronică, pe care un cetățean sau o organizație legal constituită o poate adresa autorităților și instituțiilor publice centrale și locale, serviciilor publice descentralizate ale ministerelor și ale celorlalte organe centrale, companiilor și societăților naționale, societăților comerciale de interes județean sau local, precum și regiilor autonome.

Citația – noțiune, conținut, locul de citare, înmânarea citației, dovada de primire) – art. 257 – 263 C.pr.pen.

Noțiune: Actul procedural prin care persoanele sunt chemate în fața organului de urmărire penală sau a instanței de judecată.

Conținut: Citația este un act procedural prin care o persoană fizică sau juridică

este încunoștințată că a devenit subiect într-un proces penal și este invitată să se prezinte înaintea unui organ de urmărire penală sau înaintea instanței de judecată, într-un anumit loc și la o anumită dată și oră. Încunoștințarea persoanei citate se realizează prin citație scrisă cu indicarea calității persoanei citate (suspect, inculpat, martor, expert, interpret, etc.) și se mai poate face prin notă telefonică sau telegrafică, încheindu-se în acest sens un proces verbal. De asemenea citarea se mai poate face și prin intermediul poștei electronice sau prin orice alt sistem de mesagerie electronică cu acordul persoanei citate.

Această procedură a citării se face din oficiu prin agenți procedurali ai organelor judiciare sau prin orice alt salariat al acestora, prin intermediul poliției locale ori prin serviciul poștal sau de curierat.

Dacă avem o persoană minoră, sub 16 ani, aceasta va fi citată prin intermediul părinților sau a tutorelui, cu excepția cazului când acest lucru nu este posibil.

Citarea trebuie să cuprindă denumirea organului de urmărire penală sau a instanței de judecată, numele și prenumele celui citat, adresa, ora, ziua, luna și anul, locul de înfățișare, dreptul la un avocat și alte mențiuni prevăzute în art. 258 C.pr.pen..

Locul de citare:

Suspectul, inculpatul, părțile în proces, precum și alte persoane se citează la adresa unde locuiesc, iar dacă aceasta nu este cunoscută, la adresa locului lor de muncă, prin serviciul de personal al unității la care lucrează.

Pentru suspect sau inculpat există obligația de a comunica în termen de cel mult 3 zile organului judiciar schimbarea adresei unde locuiește. Suspectul sau inculpatul este informat cu privire la această obligație în cadrul audierii și cu privire la consecințele nerespectării obligației, iar dacă a indicat, printr-o declarație dată în cursul procesului penal, un alt loc pentru a fi citat este citat la locul indicat.

Suspectul sau inculpatul poate fi citat la sediul avocatului ales, dacă nu s-a prezentat după prima citare legal îndeplinită.

Dacă nu se cunosc nici adresa unde locuiește suspectul sau inculpatul și nici locul său de muncă, la sediul organului judiciar se afișează o înștiințare. (A se vedea art. 259 alin. 5 C.pr.pen.)

Bolnavii sau persoanele aflate, după caz, în spitale, aşezăminte medicale ori de asistenţă socială se citează prin administraţia acestora.

Persoanele private de libertate se citează la locul de deţinere, prin administraţia acestuia. O copie a citaţiei se comunică şi administraţiei locului de deţinere.

Militarii se citează la unitatea din care fac parte, prin comandantul acesteia.

Pentru persoanele care alcătuiesc echipajul unei nave maritime sau fluviale, aflate în cursă, citarea se face la căpitania portului unde este înregistrată nava.

Dacă suspectul sau inculpatul locuieşte în străinătate, citarea se face, pentru primul termen, potrivit normelor de drept internaţional penal aplicabile în relaţia cu statul solicitat, în condiţiile legii. În absenţa unei asemenea norme sau în cazul în care instrumentul juridic internaţional aplicabil o permite, citarea se face prin scrisoare recomandată.

Citarea prin intermediul poştii electronice sau al unui sistem de mesagerie electronică se face la adresa electronică ori la coordonatele care au fost indicate în acest scop organului judiciar de către persoana citată sau de către reprezentantul ei.

Dispoziţiile procesual penale reglementează în art. 260 – 261 şi 261¹, 263 modalităţile prin care se face înmânarea citaţiei persoanei citate, când se face înmânarea citaţiei altor persoane, întocmirea procesului verbal când comunicarea citaţiei nu se poate face, fiind o situaţie de imposibilitate de a comunica citaţia, precum şi incidentele privind citarea.

Dovada de primire (art. 262 C.pr.pen.):

Dovada de primire a citaţiei trebuie să cuprindă numărul dosarului, denumirea organului de urmărire penală sau a instanţei care a emis citaţia, numele, prenumele şi calitatea persoanei citate, precum şi data pentru care este citată. De asemenea, trebuie să cuprindă data înmânării citaţiei, numele, prenumele, calitatea şi semnătura celui care înmânează citaţia, certificarea de către acesta a identităţii şi semnăturii persoanei căreia i s-a înmănat citaţia, precum şi arătarea calităţii acesteia.

Ori de câte ori, cu prilejul predării, afişării sau transmiterii electronice a unei citaţii se încheie un proces-verbal, acesta va cuprinde în mod corespunzător şi

mențiunile prevăzute mai sus. În situația în care citarea se realizează prin intermediul poștei electronice sau prin orice alt sistem de mesagerie electronică, la procesul-verbal se atașează, dacă este posibil, dovada transmiterii acesteia.

Comunicarea altor acte procedurale se face potrivit modalităților privind citația, iar în cazul persoanelor private de libertate, comunicarea celorlalte acte de procedură se face prin fax sau prin orice alt mijloc de comunicare electronică disponibil la locul de detenție.

Mandatul de aducere

O persoană poate fi adusă în fața organului de urmărire penală sau a instanței de judecată pe baza unui mandat de aducere, dacă, fiind anterior citată, nu s-a prezentat, în mod nejustificat, iar ascultarea ori prezența ei este necesară, sau dacă nu a fost posibilă comunicarea corespunzătoare a citației și împrejurările indică fără echivoc că persoana se sustrage de la primirea citației.

Suspectul sau inculpatul poate fi adus cu mandat de aducere, chiar înainte de a fi fost chemat prin citație, dacă această măsură se impune în interesul rezolvării cauzei.

În cursul urmăririi penale mandatul de aducere se emite de către organul de urmărire penală, iar în cursul judecății de către instanță.

În cazul în care pentru executarea mandatului de aducere este necesară pătrunderea fără consimțământ într-un domiciliu sau sediu, în cursul urmăririi penale mandatul de aducere poate fi dispus, la cererea motivată a procurorului (care trebuie să cuprindă dispozițiile art. 265 alin. 5 C.pr.pen.), de judecătorul de drepturi și libertăți de la instanța căreia i-ar reveni competența să judece cauza în primă instanță sau de la instanța corespunzătoare în grad acesteia în a cărei circumscripție se află sediul parchetului din care face parte procurorul.

Organul judiciar ascultă, de îndată, persoana adusă cu mandat de aducere sau, după caz, efectuează de îndată actul care a necesitat prezența acesteia.

Persoanele aduse cu mandat rămân la dispoziția organului judiciar numai pe durata impusă de audiere sau de îndeplinirea actului procesual care a făcut necesară prezența lor, dar nu mai mult de 8 ore, în afară de cazul când s-a dispus reținerea ori

arestarea preventivă a acestora.

Executarea mandatului de aducere se execută prin organele de cercetare penală ale poliției judiciare și organele de ordine publică. Persoana căreia i se încredințează executarea mandatului transmite mandatul persoanei pentru care acesta a fost emis și îi solicită să o însoțească. În cazul în care persoana indicată în mandat refuză să însoțească persoana care execută mandatul sau încearcă să fugă, aceasta va fi adusă prin constrângere.

Executarea mandatelor de aducere privind pe militari se face prin comandantul unității militare sau prin poliția militară.

Activitățile desfășurate cu ocazia executării mandatului de aducere sunt consemnate într-un proces-verbal.

În vederea realizării procedurii de citare, a comunicării actelor de procedură sau a aducerii cu mandat la desfășurarea procedurilor, procurorul sau instanța au drept de acces direct la bazele electronice de date deținute de organele administrației de stat. (art. 267 alin. 1 C.pr.pen.)

Modificarea actelor procedurale, îndreptarea erorilor materiale și înlăturarea unor omisiuni vădite

În cazul întocmirii unui act procedural, dacă se constată lipsa anumitor date ori mențiuni sau că acestea au fost greșit consemnate, există posibilitatea modificării lor.

Orice adăugare, corectură ori suprimare făcută în cuprinsul unui act procedural este luată în considerare numai dacă aceste modificări sunt confirmate în scris, în cuprinsul sau la sfârșitul actului, de către cei care l-au semnat. Modificările neconfirmate, dar care nu schimbă înțelesul frazei, rămân valabile, iar locurile nescrise în cuprinsul unei declarații trebuie barate, astfel încât să nu se poată face adăugări. (art. 277 C.pr.pen.)

Modificarea trebuie făcută de organele judiciare (organul de urmărire penală, de judecătorul de drepturi și libertăți sau de cameră preliminară ori de instanța) care au întocmit actul asupra unui act procedural, să privească numai asupra lipsurilor, greșelilor sau datelor și nu asupra unor greșeli scriptice. Modificările ce schimbă

înțelesul conținutului actului trebuie confirmate în scris de cei care le-au semnat.

Îndreptarea erorii materiale (asupra unui nume, asupra unei date calendaristice, unui număr de stradă, etc.) se face de organele judiciare din oficiu sau la cererea celor interesați (părți, experți, etc.) după care se întocmește un proces verbal sau o încheiere, făcându-se mențiunea și la sfârșitul actului corectat.

Înlăturarea unor omisiuni vădite se face ca urmare a unei omisiuni vădite sau nu s-a pronunțat asupra sumelor pretinse de martori, experți, interpreți, avocați, potrivit art. 272 și 273 C.pr.pen., precum și cu privire la restituirea lucrurilor sau la ridicarea măsurilor asigurătorii.

12.2.2. TERMENELE ÎN PROCESUL PENAL ȘI SANCTIUNILE PROCEDURALE PENALE

Termenele

Actele procesuale și procedurale sunt legate de termene întrucât organele judiciare, părțile ori alte persoane trebuie să-și manifeste voința de a exercita anumite drepturi în intervalele de timp prevăzute de lege. Nerespectarea dispozițiilor referitoare la actele procesuale și procedurale atrage aplicarea anumitor sancțiuni procedurale (cele mai frecvente fiind nulitățile).

Noțiune. Termenele sunt intervale de timp înăuntrul cărora actul trebuie să se efectueze ori după trecerea cărora se poate îndeplini actul.

Clasificare:

În raport de organul care le stabilește.

- *termene legale* – cele de declarare a apelului sau contestației, de introducere a plângerii prealabile și *termene judiciare* – fixate de organele judiciare (termenele de judecată, termenul de depunere a unui înscris)

În raport cu efectele pe care le produc:

- *termenul dilatoriu sau prohibitiv* nu permite îndeplinirea sau efectuarea unui act decât după expirarea duratei acestuia (intervalul de timp dintre momentul pronunțării hotărârii judecătorești și momentul rămânerii ei definitive)

- *termenul orânditoriu:* fixează o perioadă de timp înăuntrul căruia este recomandat să fie efectuat un act procesual sau procedural (termenul pentru redactarea

unei hotărâri – art. 406 C.pr.pen.)

- *termenul peremptoriu sau imperativ* – este termenul înăuntrul căruia trebuie să fie îndeplinit un act (termenul de folosire a căii de atac a apelului – 10 zile sau a contestației – 3 zile)

În raport cu factorul de timp:

- *termen fix are o durată de timp invariabilă* (număr fix de unități de timp – exemplu: 10 zile pentru introducerea apelului);

- *termenul maxim*- indică durata maximă de timp pentru efectuarea actului (exemplu: durata arestării preventive încetează de drept când pe parcursul urmăririi penale s-au împlinit cele 180 de zile – art. 236 alin. 4 C.pr.pen.);

- *termenul minim*- indică o durată determinată minimă care după ce a fost atinsă permite efectuarea valabilă a unui act (exemplu: propunerea de prelungire a arestării preventive care se face cu cel puțin 5 zile înaintea de expirarea duratei acestuia - art. 235 alin. 1 C.pr.pen.);

În raport cu durata de timp, termenele pot fi stabilite pe:

– ore – 48 de ore, în care procurorul ierarhic superior este obligat să soluționeze cererea de abținere sau recuzare – art. 70 C.pr.pen.;

– zile – termenul de 20 de zile de la comunicare pentru plângerea împotriva soluției de clasare dispusă prin ordonanță sau rechizitoriu – art. 340 alin. 1. C.pr.pen.

– luni – 3 luni pentru introducerea plângerii prealabile – art. 296 C.pr.pen.;

– ani – 1 an pentru cererea de revizuire prevăzută de art. 457 alin. 1 C.pr.pen.

În funcție de sensul în care sunt calculate, termenele pot fi:

– de succesiune, care se calculează în sensul curgerii normale a timpului și sunt cele mai numeroase (termenul de apel, de pildă, se calculează de la data comunicării copiei minutei – art. 410 alin. 1);

– de regresie, care se calculează în sensul invers al scurgerii timpului, adică de la un anumit timp înapoi (exemplu: termenul prin care judecătorul de cameră preliminară în funcție de complexitatea și particularitățile cauzei îl stabilește pentru formularea de cereri și excepții care nu poate fi mai scurt de 20 de zile – art. 344 alin. 3

C.pr.pen.).

Calculul termenelor

Calculul termenelor procedurale este reglementat de art. 269 C.pr.pen.

Punctul de plecare la calcularea termenelor procedurale îl constituie ora, ziua, luna sau anul menționat în actul care a provocat curgerea termenului, afară dacă prin lege nu se dispune altfel (art. 269 alin. 1 C.pr.pen.). Conform sistemului de calcul pe unități libere, **la calcularea termenelor pe ore sau pe zile nu se socotesc ora sau ziua de la care începe să curgă termenul, nici ora sau ziua la care se împlinește** – art. 269 alin. 2 C.pr.pen. În cazul termenelor procedurale a căror durată este fixată în ore (ora se socotește de 60 minute), fracțiunile de oră nu se socotesc (exemplu: 13 și un sfert, termenul curge de la ora 14). Când termenul este stabilit pe zile, fiecare zi se socotește de 24 ore.

Termenele pe luni sau pe ani (art. 269 alin. 3 C.pr.pen.) se calculează calendaristic și ele expiră, după caz, la sfârșitul zilei corespunzătoare a ultimei luni ori la sfârșitul zilei și lunii corespunzătoare a ultimului an. Dacă această zi cade într-o lună ce nu are o zi corespunzătoare, termenul expiră în ultima zi a acelei luni.

Dacă ultima zi a unui termen cade într-o zi nelucrătoare, termenul expiră la sfârșitul primei zile lucrătoare care urmează – art. 269 alin. 4 C.pr.pen. (termenul de trei zile care începe să curgă miercuri 11 iulie 2017 va expira luni 16 iulie 2017).

Actul depus înăuntrul termenului prevăzut de lege la administrația locului de deținere ori la unitatea militară sau la oficiul poștal prin scrisoare recomandată este considerat ca făcut în termen. Înregistrarea sau atestarea făcută de către administrația locului de deținere pe actul depus, recipisa oficiului poștal, precum și înregistrarea ori atestarea făcută de unitatea militară pe actul depus servesc ca dovadă a datei depunerii actului. (art. 270 C.pr.pen.)

Dacă un act care trebuia făcut într-un anumit termen a fost comunicat sau transmis, din necunoaștere ori dintr-o greșeală vădită a expeditorului, înainte de expirarea termenului, unui organ judiciar care nu are competență, se consideră că a fost depus în termen, chiar dacă actul ajunge la organul judiciar competent după expirarea

termenului fixat.

Cu excepția căilor de atac, actul efectuat de procuror este considerat ca făcut în termen dacă data la care a fost trecut în registrul de ieșire al parchetului este înăuntrul termenului cerut de lege pentru efectuarea actului. (art. 270 alin. 2 și 3 C.pr.pen.)

Pentru calculul termenelor privind măsurile preventive sau orice măsuri restrictive de drepturi, ora sau ziua de la care începe și cea la care se sfârșește termenul intră în durata acestuia.

Sancțiunile procedurale penale

Noțiunea de sancțiune procedurală penală:

Este remediul care are menirea de a înlătura producerea de consecințe în cazul în care legea a fost încălcată cu ocazia îndeplinirii activităților procedurale.

În literatura de specialitate, noțiunea de sancțiune procedurală are un sens restrâns, având ca sancțiuni nulitățile, iar în sens larg, alături de nulități (principala sancțiune procedurală), mai sunt cuprinse decăderea, inadmisibilitatea și inexistența (sancțiune prevăzută de doctrină și nu de Cod).

Inexistența, decăderea, inadmisibilitatea

Inexistența este o sancțiune procedurală care se aplică unor acte procesuale sau procedurale care există în fapt, dar din punct de vedere juridic ele nu au luat ființă, fiind socotite ca inexistente (o expertiză tehnică făcută de o persoană care nu este expert).

Între inexistență și nulitate ca sancțiuni procedurale pot fi subliniate câteva aspecte diferențiate esențiale, și anume: în timp ce nulitatea este o sancțiune de invalidare a unor acte care există din punct de vedere juridic, inexistența privește acte care au numai aparența unei existențe juridice; în cazul nulității, trebuie să se facă dovada unei vătămări procesuale, acest lucru nefiind necesar în cazul inexistenței; în cazul nulității, actul va trebui refăcut, pe când în cazul inexistenței nu se pune o asemenea problemă.

Pentru exercitarea unui drept procesual penal se prevede un anumit termen, nerespectarea acestuia atrage *decăderea* din exercițiul dreptului și nulitatea actului

făcut peste termen. (art. 268 alin. 1 C.pr.pen.)

Decăderea se deosebește de nulitate, deoarece se referă la drepturi procesuale și nu la acte procedurale ca nulitatea; nulitatea se referă la un act efectuat, pe când decăderea are în vedere un act ce nu mai poate lua ființă; nulitatea presupune refacerea actului sau activității anulate, în timp ce, în cazul decăderii, legea permite exercitarea dreptului peste termenul prevăzut de lege (ex. repunerea în termenul de apel – art. 411 alin. 1 C.pr.pen.).

Inadmisibilitatea este o sancțiune procedurală care are uneori o manifestare autonomă, în cele mai frecvente cazuri fiind o consecință a decăderii sau nulității.

Inadmisibilitatea intervine când se efectuează un act pe care legea nu îl prevede sau îl exclude, precum și în situația când se încearcă exercitarea unui drept epuizat pe o altă cale procesuală ori chiar printr-un act procesual. Inadmisibilitatea apare ca o sancțiune procesuală inevitabilă în sensul obligativității ei, spre deosebire de nulitate, care uneori poate fi acoperită prin voința părților. (exemplu: este inadmisibilă recuzarea judecătorului sau a procurorului chemat să decidă asupra recuzării – art. 67 alin. 2 C.pr.pen., art. 100 alin. 4 lit. f C.pr.pen. - când administrarea probei este contrară legii)

Nulitățile (clasificare, condiții și efecte)

Actele îndeplinite în afara condițiilor stabilite de lege sunt lipsite de valoare, ele fiind caracterizate ca ineficace din punct de vedere juridic.

Nulitățile ca și sancțiuni se aplică actelor procedurale existente, care au luat ființă prin nerespectarea dispozițiilor legale, prin omisiunea formelor prescrise de lege.

Potrivit art. 280 alin. 1 C.pr.pen., încălcarea dispozițiilor legale care reglementează desfășurarea procesului penal atrage nulitatea actului în condițiile prevăzute expres Codul de procedură penală.

Actele îndeplinite ulterior actului care a fost declarat nul sunt la rândul lor lovite de nulitate, atunci când există o legătură directă între acestea și actul declarat nul.

Atunci când constată nulitatea unui act, organul judiciar dispune, când este

necesar și dacă este posibil, refacerea acelui act cu respectarea dispozițiilor legale.

Din analiza textelor mai sus arătate, rezultă că nulitatea poate fi îndreptată atât împotriva actelor procesuale, cât și a celor procedurale.

Clasificarea nulităților

În literatura juridică, clasificarea nulităților s-a făcut în funcție de anumite criterii, fără a exista deosebiri de esență, și anume:

- După modul de exprimare:
 - **nulități exprese** – acelea pe care legea le prevede expres (art. 281 C.pr.pen.), iar nerespectarea lor duce la nulitatea actelor;
 - **nulități virtuale** – nu sunt expres prevăzute de lege, decurg din reglementarea generală – art. 282 C.pr.pen.
- În funcție de natura și efectele produse:
 - **nulități absolute** – nulitățile exprese, care nu pot fi înlăturate în nici un mod, pot fi invocate în orice stare a procesului și se iau în considerare chiar din oficiu (art. 281 alin. 4 C.pr.pen.);
 - **nulități relative** – sunt, de regulă, cele virtuale și sunt incidente în cazul oricărei alte dispoziții legale decât cele prevăzute în art. 281 C.pr.pen.
- În funcție de întinderea lor:
 - **nulități totale** – atrag anularea întregului act procesual sau procedural;
 - **nulități parțiale** – se aplică numai parțial dispozițiilor de lege încălcate.

Condițiile nulităților. Potrivit dispozițiilor art. 280 alin. 1 C.pr.pen., trebuie îndeplinite cumulativ următoarele condiții:

- să existe o încălcare a dispozițiilor legale referitoare la desfășurarea procesului penal;
- încălcarea dispozițiilor legale să fi produs o vătămare;
- vătămarea adusă să nu poată fi înlăturată decât prin anularea actului.

În desfășurarea procesului penal, nulitățile relative sunt preponderente față de nulitățile absolute care au un câmp de acțiune mai restrâns. Intenția legiuitorului a fost aceea ca, în general, actele făcute cu încălcarea dispozițiilor legale să poată fi remediate

și numai în cazuri excepționale acestea să fie nule de drept.

Nulitățile absolute se constată din oficiu sau la cerere și sunt aplicabile prin încălcarea următoarelor dispoziții:

- a) compunerea completului de judecată;
- b) competența materială și competența personală a instanțelor judecătorești, atunci când judecata a fost efectuată de o instanță inferioară celei legal competente;
- c) publicitatea ședinței de judecată;
- d) participarea procurorului, atunci când participarea sa este obligatorie potrivit legii;
- e) prezența suspectului sau a inculpatului, atunci când participarea sa este obligatorie potrivit legii;
- f) asistarea de către avocat a suspectului sau a inculpatului, precum și a celorlalte părți, atunci când asistența este obligatorie.

Încălcarea dispozițiilor legale prevăzute în art. 281 alin. (1) lit. a)-d) poate fi invocată în orice stare a procesului.

Cu privire la încălcarea dispozițiilor privitoare la competența materială și după calitatea persoanei a organului de urmărire penală s-a constatat că este neconstituțională dispoziția prevăzută la art. 281 alin. 1 lit. b, întrucât nu reglementează în categoria nulităților absolute încălcarea dispozițiilor referitoare la competența materială și după calitatea persoanei a organului de urmărire penală, este neconstituțională. (Decizia CCR nr. 302/2017)

Încălcarea dispozițiilor legale prevăzute la art. 281 alin. (1) lit. e) și f) trebuie invocată, după cum urmează:

- a) până la încheierea procedurii în camera preliminară, dacă încălcarea a intervenit în cursul urmăririi penale sau în procedura camerei preliminare;
- b) în orice stare a procesului, dacă încălcarea a intervenit în cursul judecății;
- c) în orice stare a procesului, indiferent de momentul la care a intervenit încălcarea, când instanța a fost sesizată cu un acord de recunoaștere a vinovăției.

Considerăm că având în vedere exercitarea dreptului la apărare este tot un drept

care trebuie sancționat cu nulitatea absolută, aceasta ar trebui invocată chiar și după procedura camerei preliminare.

Nulitățile relative – art. 282 C.pr.pen.

Încălcarea oricăror dispoziții legale în afara celor prevăzute la art. 281 determină nulitatea actului atunci când prin nerespectarea cerinței legale s-a adus o vătămare drepturilor părților ori ale subiecților procesuali principali, care nu poate fi înlăturată altfel decât prin desființarea actului.

Nulitatea relativă poate fi invocată de procuror, suspect, inculpat, celelalte părți sau persoana vătămată, atunci când există un interes procesual propriu în respectarea dispoziției legale încălcate. (art. 282 alin. 2 C.pr.pen.)

Cu privire la alineat, prin decizia nr. 554/2017 a Curții Constituționale a României s-a constatat neconstituționalitatea deoarece nu permite invocarea din oficiu a nulității relative, de către judecătorul de drepturi și libertăți, judecătorul de cameră preliminară și instanța de judecată.

Nulitatea relativă se invocă în cursul sau imediat după efectuarea actului ori cel mai târziu:

- a) până la închiderea procedurii de cameră preliminară, dacă încălcarea a intervenit în cursul urmăririi penale sau în această procedură;
- b) până la primul termen de judecată cu procedura legal îndeplinită, dacă încălcarea a intervenit în cursul urmăririi penale, când instanța a fost sesizată cu un acord de recunoaștere a vinovăției;
- c) până la următorul termen de judecată cu procedura completă, dacă încălcarea a intervenit în cursul judecății.

Nulitatea relativă se acoperă atunci când persoana interesată nu a invocat-o în termenul prevăzut de lege sau a renunțat în mod expres la invocarea nulității.

Efectele nulităților:

După constatarea nulității unui act (fie relativă, fie absolută), aceasta produce două efecte principale:

- atrage nevalabilitatea juridică a actelor întocmite cu încălcarea legii din

momentul efectuării lor (ex tunc) și nu din momentul constatării nulității (ex nunc);

- impune refacerea sau remedierea actelor procesuale sau procedurale întocmite cu încălcarea dispozițiilor legale de către organul judiciar care le-a întocmit inițial sau, în alte cazuri, de către un alt organ.

12.2.3. CHELTUIELILE JUDICIARE ȘI AMENDA

Cheltuielile judiciare

Actele ce se efectuează în desfășurarea procesului penal duc la efectuarea unor cheltuieli care se fac fie de organele judiciare, fie de părți sau persoanele care desfășoară o activitate în cadrul procesului penal.

Potrivit art. 272 alin. 1 C.pr.pen., în cheltuielile judiciare intră cheltuielile necesare pentru efectuarea actelor de procedură, administrarea probelor, conservarea mijloacelor materiale de probă, retribuirea apărătorilor, precum și orice alte cheltuieli ocazionate de desfășurarea procesului penal.

Cheltuielile judiciare se împart în două categorii: **cheltuieli avansate de stat** (art. 272 alin. 1, art. 275 C.pr.pen.) și **cheltuieli făcute de părți** (art. 276 C.pr.pen.) sau de alți subiecți procesuali (art. 273 C.pr.pen.).

În conformitate cu dispozițiile art. 273 C.pr.pen. martorul, expertul și interpretul chemați de organul de urmărire penală ori de instanța de judecată au dreptul la restituirea cheltuielilor de transport, întreținere, locuință și a altor cheltuieli necesare, prilejuite de chemarea lor. Dacă sunt salariați, aceste persoane au dreptul și la venitul de la locul de muncă, pe durata lipsei de la serviciu prilejuită de chemarea la organul de urmărire penală ori la instanța de judecată. Martorul care nu este salariatul unei asemenea unități, dar care are venit din muncă, este îndreptățit să primească și o compensație. Expertul și interpretul au dreptul la o retribuție pentru îndeplinirea însărcinării date, în cazurile și condițiile prevăzute prin dispoziții legale.

Plata cheltuielilor avansate de stat (art. 274 C.pr.pen.)

În caz de renunțare la urmărirea penală, condamnare, amânare a aplicării

pedepsei sau renunțare la aplicarea pedepsei, suspectul sau, după caz, inculpatul este obligat la plata cheltuielilor judiciare avansate de stat, cu excepția cheltuielilor privind avocații din oficiu și interpreții desemnați de organele judiciare, care rămân în sarcina statului.

Când sunt mai mulți suspecti sau, după caz, inculpați, procurorul sau, după caz, instanța hotărăște partea din cheltuielile judiciare datorate de fiecare. La stabilirea acestei părți se ține seama, pentru fiecare dintre suspecti sau, după caz, inculpați, de măsura în care a provocat cheltuielile judiciare.

Partea responsabilă civilmente, în măsura în care este obligată solidar cu inculpatul la repararea pagubei, este obligată în mod solidar cu acesta și la plata cheltuielilor judiciare avansate de stat.

Amenda judiciară este o sancțiune procesuală aplicabilă în cazurile de neîndeplinire a obligațiilor procesuale sau de îndeplinire a lor fără respectarea condițiilor stabilite de lege.

Rolul amenzii judiciare (a nu se confunda cu amenda penală, care are caracter represiv) este de a asigura desfășurarea normală a activității procesuale prin efectuarea corect și la timp, de către subiecții procesuali, a îndatoririlor ce le revin.

În cursul procesului penal se sancționează cu amendă judiciară în condițiile prevăzute de art. 283 alin. 1 lit. a – b, iar lipsa nejustificată a martorului, a persoanei vătămate, părții civile, părții responsabile civilmente, a avocatului, de asemenea se sancționează cu amendă.

Pot fi sancționați și alți participanți în procesul penal cum ar fi expertul sau interpretul tot în baza dispozițiilor art. 283 C.pr.pen.

Amenzile judiciare aplicate constituie venituri la bugetul de stat, cuprinzându-se distinct în bugetul Ministerului Public, al Ministerului Administrației și Internelor, sau al Ministerului Justiției.

Aplicarea amenzii judiciare nu înlătură răspunderea penală, în cazul în care fapta constituie infracțiune.

Prin ordonanța nr. 18/2016 s-au adus o serie de modificări referitoare la neîndeplinirea obligațiilor prevăzute de lege de către furnizorii de servicii de

comunicații electronice, unitățile poștale ori de transport sau persoanele în posesia cărora sunt sau au sub control anumite date prevăzute de lege.

Amenda se aplică de organul de urmărire penală prin ordonanță, iar de judecătorul de drepturi și libertăți, de judecătorul de cameră preliminară și de instanța de judecată, prin încheiere.

Persoana amendată poate cere anularea ori reducerea amenzii. Cererea de anulare sau de reducere se poate face în termen de 10 zile de la comunicarea ordonanței ori a încheierii de amendare.

12.3. Test de autoevaluare a cunoștințelor

1. Se aplică amendă judiciară:
 - a) numai de către instanța de judecată;
 - b) de organul de urmărire penală;
 - c) de instanța ierarhic superioară celei competente în fond;
 - d) numai de către procuror.

2. Cine poate executa mandatul de aducere:
 - a) agenții procedurali;
 - b) secretarul parchetului, când aducerea a fost dispusă de procuror;
 - c) poliția locală;
 - d) organele proprii de executare ale unităților de interes public.

3. Reprezintă act procedural:
 - a) punerea în mișcare a acțiunii penale;
 - b) executarea unui mandat de aducere;
 - c) declararea apelului;
 - d) trimiterea în judecată a inculpatului prin rechizitoriu.

4. Când poate fi invocată dispoziția privind nulitatea relativă după calitatea persoanei:
 - a) până la încheierea procedurii de cameră preliminară, dacă a intervenit în cursul urmăririi penale.
 - b) până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești;
 - c) în cursul efectuării actului, când partea este prezentă, sau la primul termen de judecată cu procedură completă când partea a lipsit la efectuarea actului;

d) până la primul termen de judecată cu procedură completă.

5. Constituie motiv de sancționare cu amendă judiciară:

- a) lipsa nejustificată a martorului, expertului sau interpretului legal citat;
- b) faptele penale care prezintă un grad redus de pericol social;
- c) abaterile de natură contravențională precum și faptele în privința cărora instanța de judecată a dispus înlocuirea răspunderii penale;
- d) încălcarea normelor relative la publicitatea ședinței de judecată.

6. Citația:

- a) se înmânează numai prin intermediul serviciului poștal;
- b) este prevăzută sub sancțiunea nulității absolute;
- c) este individuală;
- d) este de competența exclusivă a instanțelor de judecată.

7. Existența erorilor materiale evidente din cuprinsul unui act procedural

- a) au drept rezultat anularea actului procedural respectiv;
- b) reprezintă un caz de încetare a urmăririi penale ori încetare a procesului penal;
- c) se îndreaptă de către organul judiciar ierarhic superior celui care le-a comis, în camera de consiliu;
- d) se îndreaptă de însuși organul de urmărire penală sau instanța de judecată care a întocmit actul, la cererea celui interesat sau din oficiu.

8. Pentru ce motive poate fi invocată sancțiunea nulității absolute:

- a) încălcarea dispozițiilor relative la competența teritorială;
- b) încălcarea dispozițiilor relative la asistarea părții vătămate de către apărător, când aceasta era obligatorie, potrivit legii;
- c) nerespectarea dispozițiilor relative la compunerea completului de judecată;
- d) încălcarea dispozițiilor relative la efectuarea expertizei medico-legale.

9. Cheltuielile judiciare avansate de către stat sunt suportate:

- a) de către inculpat, în cazul de renunțare la urmărirea penală;
- b) de către partea vătămată, în caz de retragere a plângerii prealabile;
- c) de către partea vătămată, respectiv partea civilă;
- d) de către partea civilă, în ipoteza constatării existenței autorității de lucru judecat.

10. Executarea mandatelor de aducere privind pe militari se face prin:

- a) comandantul unității militare din care militarul face parte sau prin poliția militară;
- b) comandantul centrului militar;
- c) organele de poliție;
- d) agenții procedurale ai parchetelor și instanțelor de judecată.

12.4. Bibliografie recomandată

- a. Buneci Bogdan, *Drept procesual penal. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2022
- b. N. Volonciu, (coord.), *Codul de procedura penala comentat*, Editia a III-a revizuita si adaugita, Ed. Hamangiu, Bucuresti, 2017;
- c. Alexandru Boroi, Gina Negrut, *Drept procesual penal*. Ed. Hamangiu, București, 2017
- d. Ioan Griga, *Drep procesual penal*, Editura Universul Juridic, București, 2016;
- e. Anastasiu Crisu, *Drept procesual penal. Partea generală*, Editura Hamangiu, București, 2016;
- f. M. Udrioiu (coord.), *Codul de procedura penala. Comentariu pe articole*, Ed. C.H.Beck, Bucuresti, 2020;
- g. N. Volonciu, A.S. Uzla (coord.), *Noul Cod de procedura penala comentat*, Ed. Hamangiu, Bucuresti, 2014;
- I. Neagu, M. Damaschin, *Tratat de procedura penala. Partea generala. Editia a III-a*, Ed. Universul Juridic, Bucuresti, 2020;
- h. Petre Buneci (coord.), *Noul Cod de procedură penală. Note. Corelații. Explicații*, Ed. C.H.Beck, București, 2014

12.5. Teme de control

Realizați un referat de maximum 5 pagini în care să tratați unul dintre actele procedurale comune, termenele în procesul penal sau nulitățile.

Capitolul 13. NULITĂȚILE ÎN PROCESUL PENAL

13.1. Introducere

În cadrul acestui capitol sunt analizate nulitățile în procesul penal

Durata medie de parcurgere a acestui capitol este de aproximativ 2 ore.

13.2. Conținut

Nulitățile (clasificare, condiții și efecte)

Actele îndeplinite în afara condițiilor stabilite de lege sunt lipsite de valoare, ele fiind caracterizate ca ineficace din punct de vedere juridic.

Nulitățile ca și sancțiuni se aplică actelor procedurale existente, care au luat ființă prin nerespectarea dispozițiilor legale, prin omisiunea formelor prescrise de lege.

Potrivit art. 280 alin. 1 C.pr.pen., încălcarea dispozițiilor legale care reglementează desfășurarea procesului penal atrage nulitatea actului în condițiile prevăzute expres Codul de procedură penală.

Actele îndeplinite ulterior actului care a fost declarat nul sunt la rândul lor lovite de nulitate, atunci când există o legătură directă între acestea și actul declarat nul.

Atunci când constată nulitatea unui act, organul judiciar dispune, când este necesar și dacă este posibil, refacerea acelui act cu respectarea dispozițiilor legale.

Din analiza textelor mai sus arătate, rezultă că nulitatea poate fi îndreptată atât împotriva actelor procesuale, cât și a celor procedurale.

Clasificarea nulităților

În literatura juridică, clasificarea nulităților s-a făcut în funcție de anumite criterii, fără a exista deosebiri de esență, și anume:

- După modul de exprimare:
 - **nulități exprese** – acelea pe care legea le prevede expres (art. 281 C.pr.pen.), iar nerespectarea lor duce la nulitatea actelor;
 - **nulități virtuale** – nu sunt expres prevăzute de lege, decurg din reglementarea generală – art. 282 C.pr.pen.
- În funcție de natura și efectele produse:
 - **nulități absolute** – nulitățile exprese, care nu pot fi înlăturate în nici un mod, pot fi invocate în orice stare a procesului și se iau în considerare chiar din oficiu (art.

281 alin. 4 C.pr.pen.);

– **nulități relative** – sunt, de regulă, cele virtuale și sunt incidente în cazul oricărei alte dispoziții legale decât cele prevăzute în art. 281 C.pr.pen.

• În funcție de întinderea lor:

– **nulități totale** – atrag anularea întregului act procesual sau procedural;

– **nulități parțiale** – se aplică numai parțial dispozițiilor de lege încălcate.

Condițiile nulităților. Potrivit dispozițiilor art. 280 alin. 1 C.pr.pen., trebuie îndeplinite cumulativ următoarele condiții:

– să existe o încălcare a dispozițiilor legale referitoare la desfășurarea procesului penal;

– încălcarea dispozițiilor legale să fi produs o vătămare;

– vătămarea adusă să nu poată fi înlăturată decât prin anularea actului.

În desfășurarea procesului penal, nulitățile relative sunt preponderente față de nulitățile absolute care au un câmp de acțiune mai restrâns. Intenția legiuitorului a fost aceea ca, în general, actele făcute cu încălcarea dispozițiilor legale să poată fi remediate și numai în cazuri excepționale acestea să fie nule de drept.

Nulitățile absolute se constată din oficiu sau la cerere și sunt aplicabile prin încălcarea următoarelor dispoziții:

a) compunerea completului de judecată;

b) competența materială și competența personală a instanțelor judecătorești, atunci când judecata a fost efectuată de o instanță inferioară celei legal competente;

c) publicitatea ședinței de judecată;

d) participarea procurorului, atunci când participarea sa este obligatorie potrivit legii;

e) prezența suspectului sau a inculpatului, atunci când participarea sa este obligatorie potrivit legii;

f) asistarea de către avocat a suspectului sau a inculpatului, precum și a celorlalte părți, atunci când asistența este obligatorie.

Încălcarea dispozițiilor legale prevăzute în art. 281 alin. (1) lit. a)-d) poate fi invocată în orice stare a procesului.

Cu privire la încălcarea dispozițiilor privitoare la competența materială și după calitatea persoanei a organului de urmărire penală s-a constatat că este neconstituțională dispoziția prevăzută la art. 281 alin. 1 lit. b, întrucât nu reglementează în categoria nulităților absolute încălcarea dispozițiilor referitoare la competența materială și după calitatea persoanei a organului de urmărire penală, este neconstituțională. (Decizia CCR nr. 302/2017)

Încălcarea dispozițiilor legale prevăzute la art. 281 alin. (1) lit. e) și f) trebuie invocată, după cum urmează:

- a) până la încheierea procedurii în camera preliminară, dacă încălcarea a intervenit în cursul urmăririi penale sau în procedura camerei preliminare;
- b) în orice stare a procesului, dacă încălcarea a intervenit în cursul judecății;
- c) în orice stare a procesului, indiferent de momentul la care a intervenit încălcarea, când instanța a fost sesizată cu un acord de recunoaștere a vinovăției.

Considerăm că având în vedere exercitarea dreptului la apărare este tot un drept care trebuie sancționat cu nulitatea absolută, aceasta ar trebui invocată chiar și după procedura camerei preliminare.

Nulitățile relative – art. 282 C.pr.pen.

Încălcarea oricăror dispoziții legale în afara celor prevăzute la art. 281 determină nulitatea actului atunci când prin nerespectarea cerinței legale s-a adus o vătămare drepturilor părților ori ale subiecților procesuali principali, care nu poate fi înlăturată altfel decât prin desființarea actului.

Nulitatea relativă poate fi invocată de procuror, suspect, inculpat, celelalte părți sau persoana vătămată, atunci când există un interes procesual propriu în respectarea dispoziției legale încălcate. (art. 282 alin. 2 C.pr.pen.)

Cu privire la alineat, prin decizia nr. 554/2017 a Curții Constituționale a României s-a constatat neconstituționalitatea deoarece nu permite invocarea din oficiu a nulității relative, de către judecătorul de drepturi și libertăți, judecătorul de cameră preliminară și instanța de judecată.

Nulitatea relativă se invocă în cursul sau imediat după efectuarea actului ori cel mai târziu:

a) până la închiderea procedurii de cameră preliminară, dacă încălcarea a intervenit în cursul urmăririi penale sau în această procedură;

b) până la primul termen de judecată cu procedura legal îndeplinită, dacă încălcarea a intervenit în cursul urmăririi penale, când instanța a fost sesizată cu un acord de recunoaștere a vinovăției;

c) până la următorul termen de judecată cu procedura completă, dacă încălcarea a intervenit în cursul judecății.

Nulitatea relativă se acoperă atunci când persoana interesată nu a invocat-o în termenul prevăzut de lege sau a renunțat în mod expres la invocarea nulității.

Efectele nulităților:

După constatarea nulității unui act (fie relativă, fie absolută), aceasta produce două efecte principale:

- atrage nevalabilitatea juridică a actelor întocmite cu încălcarea legii din momentul efectuării lor (ex tunc) și nu din momentul constatării nulității (ex nunc);
- impune refacerea sau remedierea actelor procesuale sau procedurale întocmite cu încălcarea dispozițiilor legale de către organul judiciar care le-a întocmit inițial sau, în alte cazuri, de către un alt organ.

13.3. Bibliografie recomandată

- i. Buneci Bogdan, *Drept procesual penal. Partea generală*, Ed. Universul Juridic, București, 2022
- j. N. Volonciu, (coord.), *Codul de procedura penala comentat*, Editia a III-a revizuita si adaugita, Ed. Hamangiu, Bucuresti, 2017;
- k. Alexandru Boroi, Gina Negrut, *Drept procesual penal*. Ed. Hamangiu, București, 2017
- l. Ioan Griga, *Drep procesual penal*, Editura Universul Juridic, București, 2016;
- m. Anastasiu Crisu, *Drept procesual penal. Partea generală*, Editura Hamangiu, București, 2016;

- n. M. Udroi (coord.), *Codul de procedura penala. Comentariu pe articole*, Ed. C.H.Beck, Bucuresti, 2020;
- o. N. Volonciu, A.S. Uzla (coord.), *Noul Cod de procedura penala comentat*, Ed. Hamangiu, Bucuresti, 2014;
- I. Neagu, M. Damaschin, *Tratat de procedura penala. Partea generala. Editia a III-a*, Ed. Universul Juridic, Bucuresti, 2020;
- p. Petre Buneci (coord.), *Noul Cod de procedură penală. Note. Corelații. Explicații*, Ed. C.H.Beck, București, 2014

Capitolul 14.

IMPACTUL DIGITALIZĂRII ASUPRA JUSTIȚIEI PENALE

14.1. Introducere

În cadrul acestui capitol sunt prezentate aspecte referitoare la Inteligența artificială (AI) astfel cum sunt ele prezentate în propunerea de Regulament al Parlamentului European și al Consiliului de stabilire a unor norme armonizate privind inteligența artificială (Legea privind inteligența artificială).

Durata medie de parcurgere a acestui capitol este de aproximativ 2 ore.

14.2. Conținut

Așa cum se arată în propunerea de Regulament al Parlamentului European și al Consiliului de stabilire a unor norme armonizate privind inteligența artificială (Legea privind inteligența artificială), sistemele de inteligență artificială (sistemele de IA) pot fi implementate cu ușurință în mai multe sectoare ale economiei și societății, inclusiv la nivel transfrontalier, și pot circula în întreaga Uniune. Anumite state membre au explorat deja adoptarea unor norme naționale pentru a se asigura că inteligența artificială este sigură și că este dezvoltată și utilizată în conformitate cu obligațiile în materie de drepturi fundamentale. Normele naționale diferite pot duce la fragmentarea pieței interne și pot reduce gradul de securitate juridică pentru operatorii care dezvoltă sau utilizează sisteme de IA. Prin urmare, ar trebui să se asigure un nivel ridicat și consecvent de protecție în întreaga Uniune, iar divergențele care împiedică libera circulație a sistemelor de IA și a produselor și serviciilor conexe în cadrul pieței interne ar trebui prevenite, prin stabilirea unor obligații uniforme pentru operatori și prin garantarea protecției uniforme a motivelor imperative de interes public major și a drepturilor persoanelor în întreaga piață internă, în temeiul articolului 114 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (TFUE).

Inteligența artificială este o familie de tehnologii cu evoluție rapidă, care poate genera o gamă largă de beneficii economice și societale în întregul spectru de industrii și activități sociale. Prin îmbunătățirea previziunilor, optimizarea operațiunilor și a

alocării resurselor, precum și prin personalizarea soluțiilor digitale disponibile pentru persoane și organizații, utilizarea inteligenței artificiale poate oferi avantaje concurențiale esențiale întreprinderilor și poate sprijini obținerea de rezultate benefice din punct de vedere social și ecologic, de exemplu în domeniul asistenței medicale, al agriculturii, al educației și formării, al gestionării infrastructurii, al energiei, al transporturilor și logisticii, al serviciilor publice, al securității, justiției, eficienței resurselor și energiei, precum și al atenuării schimbărilor climatice și al adaptării la acestea.

Prin urmare, este necesar un cadru juridic al Uniunii care să stabilească norme armonizate privind inteligența artificială pentru a încuraja dezvoltarea, utilizarea și adoptarea inteligenței artificiale pe piața internă și care să asigure, în același timp, un nivel ridicat de protecție a intereselor publice, cum ar fi sănătatea, siguranța și protecția drepturilor fundamentale, astfel cum sunt recunoscute și protejate de dreptul Uniunii. Pentru atingerea acestui obiectiv, ar trebui stabilite norme care să reglementeze introducerea pe piață și punerea în funcțiune a anumitor sisteme de IA, asigurând astfel buna funcționare a pieței interne și permițând acestor sisteme să beneficieze de principiul liberei circulații a bunurilor și serviciilor. Prin stabilirea acestor norme, prezentul regulament sprijină obiectivul Uniunii de a se poziționa ca lider mondial în dezvoltarea unei inteligențe artificiale sigure, de încredere și etice, astfel cum a afirmat Consiliul European³³, și asigură protecția principiilor etice, astfel cum a solicitat în mod expres Parlamentul European.

Noțiunea de sistem de IA ar trebui definită în mod clar pentru a asigura securitatea juridică, oferind, în același timp, flexibilitatea necesară pentru a ține seama de evoluțiile tehnologice viitoare. Definiția ar trebui să se bazeze pe caracteristicile funcționale esențiale ale software-ului, în special pe capacitatea, pentru un anumit set de obiective definite de om, de a genera rezultate cum ar fi conținutul, previziunile, recomandările sau deciziile care influențează mediul cu care interacționează sistemul, fie că este vorba de o dimensiune fizică, fie de una digitală. Sistemele de IA pot fi proiectate pentru a funcționa cu diferite niveluri de autonomie și pot fi utilizate în mod independent sau ca o componentă a unui produs, indiferent dacă sistemul este integrat

fizic în produs (încorporat) sau dacă servește funcționalității produsului fără a fi integrat în acesta (neîncorporat). Definiția sistemului de IA ar trebui să fie completată de o listă de tehnici și abordări specifice utilizate pentru dezvoltarea sa, care ar trebui să fie actualizată în lumina evoluțiilor tehnologice și ale pieței prin adoptarea de acte delegate de către Comisie pentru modificarea listei respective.

Acțiunile întreprinse de autoritățile de aplicare a legii care implică anumite utilizări ale sistemelor de IA sunt caracterizate de un grad semnificativ de dezechilibru de putere și pot duce la supravegherea, arestarea sau privarea de libertate a unei persoane fizice, precum și la alte efecte negative asupra drepturilor fundamentale garantate în Cartă. În special, în cazul în care în sistemul de IA nu se introduc date de înaltă calitate, în cazul în care acesta nu îndeplinește cerințele adecvate în ceea ce privește precizia sau robustețea sau nu este proiectat și testat în mod corespunzător înainte de a fi introdus pe piață sau pus în funcțiune în alt mod, acesta poate selecta persoanele într-un mod discriminatoriu sau incorect sau injust. În plus, exercitarea unor drepturi procedurale fundamentale importante, cum ar fi dreptul la o cale de atac eficientă și la un proces echitabil, precum și dreptul la apărare și prezumția de nevinovăție, ar putea fi împiedicată, în special, în cazul în care astfel de sisteme de IA nu sunt suficient de transparente, explicabile și documentate. Prin urmare, este oportun să se clasifice ca având un grad ridicat de risc o serie de sisteme de IA destinate a fi utilizate în contextul asigurării respectării legii, în care acuratețea, fiabilitatea și transparența sunt deosebit de importante pentru a evita efectele negative, pentru a păstra încrederea publicului și pentru a asigura asumarea răspunderii și căi de atac eficiente. Având în vedere natura activităților în cauză și riscurile aferente, aceste sisteme de IA cu grad ridicat de risc ar trebui să includă, în special, sistemele de IA destinate a fi utilizate de autoritățile de aplicare a legii pentru evaluări individuale ale riscurilor, pentru poligrafe și instrumente similare, sau pentru detectarea stării emoționale a persoanelor fizice, pentru a detecta „deepfake-urile”, pentru a evalua fiabilitatea probelor în cadrul procedurilor penale, pentru a anticipa apariția sau repetarea unei infracțiuni reale sau potențiale pe baza stabilirii profilului criminalistic al persoanelor fizice sau pentru a evalua trăsăturile și caracteristicile de personalitate

sau comportamentul infracțional anterior al unor persoane fizice sau al unor grupuri, pentru stabilirea de profiluri criminalistice în cursul depistării, al investigării sau al urmăririi penale a infracțiunilor, precum și pentru analiza infracționalității în ceea ce privește persoanele fizice. Sistemele de IA destinate în mod special utilizării în proceduri administrative de către autoritățile fiscale și vamale nu ar trebui să fie considerate sisteme de IA cu grad ridicat de risc utilizate de autoritățile de aplicare a legii în scopul prevenirii, depistării, investigării și urmăririi penale a infracțiunilor.

În propunerea de regulament, în titlul II sunt reglementate practici interzise în domeniul inteligenței, după cum urmează:

1. Sunt interzise următoarele practici în domeniul inteligenței artificiale:

(a) introducerea pe piață, punerea în funcțiune sau utilizarea unui sistem de IA care utilizează tehnici subliminale fără ca persoanele să fie conștiente de acest lucru, pentru a denatura în mod semnificativ comportamentul unei persoane într-un mod care aduce sau poate aduce prejudicii fizice sau psihologice persoanei respective sau altei persoane;

(b) introducerea pe piață, punerea în funcțiune sau utilizarea unui sistem de IA care exploatează oricare dintre vulnerabilitățile unui anumit grup de persoane din cauza vârstei, a unui handicap fizic sau mental, pentru a denatura în mod semnificativ comportamentul unei persoane care aparține grupului respective într-un mod care aduce sau poate aduce prejudicii fizice sau psihologice persoanei respective sau altei persoane;

(c) introducerea pe piață, punerea în funcțiune sau utilizarea sistemelor de IA de către autoritățile publice sau în numele acestora pentru evaluarea sau clasificarea credibilității persoanelor fizice într-o anumită perioadă de timp, pe baza comportamentului lor social sau a caracteristicilor personale sau de personalitate cunoscute sau preconizate, cu un punctaj privind comportamentul social care conduce la una dintre următoarele situații sau la ambele: (i) tratamentul prejudiciabil sau nefavorabil al anumitor persoane fizice sau al unor grupuri întregi de persoane în contexte sociale care nu au legătură cu contextele în care datele au fost generate sau colectate inițial; (ii) tratamentul prejudiciabil sau nefavorabil al anumitor persoane

fizice sau al unor grupuri întregi de persoane care este nejustificat sau disproporționat în raport cu comportamentul social al acestora sau cu gravitatea acestuia;

(d) utilizarea sistemelor de identificare biometrică la distanță „în timp real” în spații accesibile publicului în scopul asigurării respectării legii, cu excepția cazului și în măsura în care o astfel de utilizare este strict necesară pentru unul dintre următoarele obiective: (i) căutarea specifică a potențialelor victime ale infracționalității, inclusiv a copiilor dispăruți; (ii) prevenirea unei amenințări specifice, substanțiale și iminente la adresa vieții sau a siguranței fizice a persoanelor fizice sau a unui atac terorist; (iii) detectarea, localizarea, identificarea sau urmărirea penală a autorului unei infracțiuni sau a unei persoane suspectate de o infracțiune menționată la articolul 2 alineatul (2) din Decizia-cadru 2002/584/JAI a Consiliului 62 și pedepsită în statul membru în cauză cu o pedeapsă sau o măsură de siguranță privativă de libertate pentru o perioadă maximă de cel puțin trei ani, astfel cum este stabilit de legislația statului membru respectiv.

2. Utilizarea sistemelor de identificare biometrică la distanță „în timp real” în spațiile accesibile publicului în scopul asigurării respectării legii pentru oricare dintre obiectivele menționate la alineatul (1) litera (d) ține seama de următoarele elemente: (a) natura situației care determină posibila utilizare, în special gravitatea, probabilitatea și amploarea prejudiciului cauzat în absența utilizării sistemului; (b) consecințele utilizării sistemului asupra drepturilor și libertăților tuturor persoanelor vizate, în special gravitatea, probabilitatea și amploarea acestor consecințe.

În plus, utilizarea sistemelor de identificare biometrică la distanță „în timp real” în spațiile accesibile publicului în scopul asigurării respectării legii pentru oricare dintre obiectivele menționate la alineatul (1) litera (d) respectă garanțiile și condițiile necesare și proporționale în ceea ce privește utilizarea, în special în ceea ce privește limitările temporale, geografice și personale.

3. În ceea ce privește alineatul (1) litera (d) și alineatul (2), fiecare utilizare individuală în scopul asigurării respectării legii a unui sistem de identificare biometrică la distanță „în timp real” în spațiile accesibile publicului face obiectul unei autorizări prealabile acordate de o autoritate judiciară sau de o autoritate administrativă

independentă a statului membru în care urmează să aibă loc utilizarea, emisă pe baza unei cereri motivate și în conformitate cu normele detaliate de drept intern menționate la alineatul (4). Cu toate acestea, într-o situație de urgență justificată în mod corespunzător, utilizarea sistemului poate începe fără autorizație, iar autorizația poate fi solicitată numai în timpul utilizării sau ulterior. Autoritatea judiciară sau administrativă competentă acordă autorizația numai dacă este convinsă, pe baza unor dovezi obiective sau a unor indicii clare care i-au fost prezentate, că utilizarea sistemului de identificare biometrică la distanță „în timp real” în cauză este necesară și proporțională pentru realizarea unuia dintre obiectivele menționate la alineatul (1) litera (d), astfel cum au fost identificate în cerere. Atunci când ia o decizie cu privire la cerere, autoritatea judiciară sau administrativă competentă ia în considerare elementele menționate la alineatul (2).

4. Un stat membru poate decide să prevadă posibilitatea de a autoriza, integral sau parțial, utilizarea sistemelor de identificare biometrică la distanță „în timp real” în spațiile accesibile publicului în scopul asigurării respectării legii, în limitele și condițiile enumerate la alineatul (1) litera (d) și la alineatele (2) și (3). Statul membru respectiv stabilește în dreptul său intern normele detaliate necesare pentru solicitarea, eliberarea și exercitarea, precum și pentru supravegherea autorizațiilor menționate la alineatul (3). Normele respective specifică, de asemenea, pentru care dintre obiectivele enumerate la alineatul (1) litera (d), inclusiv pentru care dintre infracțiunile menționate la punctul (iii) din alineatul respectiv, pot fi autorizate autoritățile competente să utilizeze respectivele sisteme în scopul asigurării respectării legii.

Cu privire Obligațiile de transparență pentru anumite sisteme de IA, în Titlul IV se arată că: Furnizorii se asigură că sistemele de IA destinate să interacționeze cu persoane fizice sunt proiectate și dezvoltate astfel încât persoanele fizice să fie informate că interacționează cu un sistem de IA, cu excepția cazului în care acest lucru este evident din circumstanțele și contextul de utilizare. Această obligație nu se aplică sistemelor de IA autorizate prin lege pentru a detecta, a preveni, a investiga și a urmări penal infracțiunile, cu excepția cazului în care aceste sisteme sunt disponibile publicului pentru a denunța o infracțiune. 2. Utilizatorii unui sistem de recunoaștere a

emoțiilor sau ai unui sistem biometric de clasificare informează persoanele fizice expuse la sistem cu privire la funcționarea acestuia. Această obligație nu se aplică sistemelor de IA utilizate pentru clasificarea biometrică, care sunt autorizate prin lege să detecteze, să prevină și să investigheze infracțiunile. 3. Utilizatorii unui sistem de IA care generează sau manipulează imagini, conținuturi audio sau video care seamănă în mod considerabil cu persoane, obiecte, locuri sau alte entități sau evenimente existente și care ar crea unei persoane impresia falsă că sunt autentice sau adevărate („deepfake”), trebuie să facă cunoscut faptul că respectivul conținut a fost generat sau manipulat artificial. Cu toate acestea, primul paragraf nu se aplică în cazul în care utilizarea este autorizată prin lege pentru a detecta, a preveni, a investiga și a urmări penal infracțiunile sau este necesară pentru exercitarea dreptului la libertatea de exprimare și a dreptului la libertatea artelor și științelor garantate în Carta drepturilor fundamentale a UE și sub rezerva unor garanții adecvate pentru drepturile și libertățile terților.

14.5. Bibliografie recomandată

1. Propunere de REGULAMENT AL PARLAMENTULUI EUROPEAN ȘI AL CONSILIULUI DE STABILIRE A UNOR NORME ARMONIZATE PRIVIND INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ (LEGEA PRIVIND INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ) ȘI DE MODIFICARE A ANUMITOR ACTE LEGISLATIVE ALE UNIUNII {SEC(2021) 167 final} - {SWD(2021) 84 final} - {SWD(2021) 85 final} https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:e0649735-a372-11eb-9585-01aa75ed71a1.0023.02/DOC_1&format=PDF

14.6. Teme de control

Realizați un referat de maximum 5 pagini în care să vă prezentați punctul dvs. de vedere cu privire la modul în care pot fi implementate sistemele IA în desfășurarea procesului penal, respectiv care sunt avantajele implementării unor astfel de sisteme,

prin raportare la respectarea dreptului la un proces echitabil, cu toate componentele acestuia.

Răspunsuri la testele de autoevaluare a cunoștințelor

RĂSPUNSURI AUTOEVALUARE CAPITOLUL 1

- 1. C**
- 2. C**
- 3. A**
- 4. A**

RĂSPUNSURI AUTOEVALUARE CAPITOLUL 2

- 1. C**
- 2. B**
- 3. A**

4. C
5. C

RĂSPUNSURI AUTOEVALUARE CAPITOLUL 3

1. D
2. D
3. D
4. A
5. C
6. C
7. A
8. C

RĂSPUNSURI AUTOEVALUARE CAPITOLUL 4

1. D
2. D
3. A
4. B
5. A
6. A
7. A
8. A

RĂSPUNSURI AUTOEVALUARE CAPITOLUL 5

1. C
2. B
3. D
4. A
5. A
6. D
7. A
8. B

RĂSPUNSURI AUTOEVALUARE CAPITOLUL 6

1. D
2. C
3. B
4. C
5. A
6. C
7. C
8. C

RĂSPUNSURI AUTOEVALUARE CAPITOLUL 9

1. A
2. C
3. C
4. C

- 5. D
- 6. B
- 7. A
- 8. B
- 9. A
- 10. B

RĂSPUNSURI AUTOEVALUARE CAPITOLUL 12

- 1. B
- 2. C
- 3. B
- 4. A
- 5. A
- 6. C
- 7. D
- 8. C
- 9. A
- 10. A